پەروەردە و فێرکردن

گۆڤارێکی پەروەردەیی وەرزییە وەزارەتی پەروەردەی
حکوومەتی هەرێمی کوردستان دەری دەکات
ژمارە (6) **ساڵی** 2011

خاوەنی ئیمتیاز
سەفین موحسین دزەیی

سەرنووسەر
د.ئەحمەد محەمەد قەرەنی

ناونیشان

هەولێر ـ وەزارەتی پەروەردە

تەلەفۆن:

سەرنووسەر : 2230135

بەداڵە: 2233084

2233085

فاکس: 2230471

ئیمێل:

moe@web-sat.com

تێبینی بۆ نووسەرانی بەڕێز ....

ئەو تۆژینەوەو لێکۆڵینەوانەی ڕەوانەی ئەم گۆڤارە دەکرێن پێویستە ئەم خاڵانەیان ڕەچاو کرابێت:

- بە خەتێکی جوان و شاش لەسەر ڕووی یەك لاپەڕە نووسرابێت، ئەگەر کۆمپیووتەر کرابێت پێویستە (سیدی) لەگەڵ بێت.
- ئەگەر وەرگێڕان بێت پێویستە دەقی بابەتە ئەسڵییەکەی لەگەڵ بێت و ئاماژە بە سەرچاوە کرابێت.
- ڕێنووسی کوردی تێدا ڕەچاو کرابێت ئەگینە گۆڤارەکە ڕێنووسەکەی یەك دەخات.
- ناوو ناونیشانی تەواوی نووسەری لەسەر نووسرابێت.

پەروەردە و فێرکردن

لــەم ژمــارەیــەدا

(بەشی کوردی)

*ئێستەو ئایندەی پرۆگرامەکانی خوێندن............................... د.ئەحمەد قەرەنی 3
*ڕێنمایی مانگی یەکەم بۆ پۆلی یەکەمی بنەڕەتی............ زەکیە ڕەشید محەمەدئەمین 20
*ڕۆژی دەست بەکاربوونەوەی مامۆستایان .... لاجان و 44
*ڕابەری هاریکار بۆ مامۆستاییێن زمانێ ئینگلیزی .... ئا: ڕەشید تەیب 79
*ئەرك و مافەکانی مامۆستا .... و: موکەڕەم ڕەشید تاڵەبانی 104
*ئاستەنگەکانی فێربوونی وانەی .... و: موحسین جەمال بەرزنجی 128
*کتێبخانەی فێرگە (ب. 2) .... ئەحمەد میرزا ڕۆستەمی ژیرۆ 155

(بەشی عەرەبی)

*المعلم المهني الماهر .... إ: كوكز حسين عزيز 184
*مشكلات الأطفال السلوكية والتربوية .... مدحت عبد الرزاق عبدالنبـي 207
*الدراسة من الجامع الى الجامعة .... محمد ملا مصطفى هيراني 219

ئەو بەرهەمانەی کە لەم ژمارەیەدا بڵاوکراونەتەوە ڕاوبۆچوونی نووسەرەکانیانە، وەزارەت لێیان بەرپرسیار نییە

ئێستەو ئایندەی پرۆگرامەکانی خوێندن لە هەرێمی کوردستان

د.ئەحمەد قەرەنی

پێشەکی

لەدوای بەشداربوونم لە گفتوگۆکانی ورۆکشۆپی (پەرەسەندنی چوارچێوەی کاری پرۆگرامەکانی عیراق و دامەزراندنی ناوەندی نیشتمانی بۆ پرۆگرامەکان)دا کە لە رۆژانی (12- 16ی ئاداری 2011) لە دۆحەی پایتەختی قەتەر بەسترابوو. هەروەها لە ورۆکشۆپی (پلاندانان و جێبەجێکردنی سیاسەتی پەروەردەیی) کە لە رۆژانی (12- 28 ئایاری 2011) لە زانکۆی نیشتمانی سیئۆل بۆ پەروەردە لە پایتەختی کۆریای باشوور رێکخرابوو، بە تایبەتی لە بابەتی (پرۆگرامەکانی فێرگە لە کۆماری کۆریا) کە لە لایەن (پ. د. ژۆ ـ یان چۆ) پێشکەشکرا... هەندێك بۆچوونم لا دروستبوون و بەراوردم کردن لەگەڵ ئەزموونی خۆمی پەروەردەیی کە لە خوێندنەوەی سەرچاوەکان و کارکردن لە بواری پرۆگرامەکانی خوێندندا پێکهاتبوو.. لە ئەنجامدا ئەم تێبینیانەم لا گەڵاڵەبوون، کە وەکو بابەتێك

خستوومەتە بەردەستی لایەنە بەرپرسەکان و لێرەدا دووبارە بڵاوی دەکەمەوە، بەو نیازە کە گفتوگۆی زیاتری لەسەر بکرێت و بە ڕاوبۆچوونی پسپۆڕانی پەروەردەیی و مامۆستایانیش دەوڵەمەندتر بکرێت.

پێناسەو پێگەی پرۆگرامەکان لە پرۆسەی پەروەردەدا

چەمکی پرۆگرامی خوێندن مێژوویەکی دێرینی هەیەو بەپێی ژمارەی لایەنی پێڕەوکارانیشی پێناسەی جیاجیای بۆ دەکرێت. بۆ نموونە بەپێی چەمکی شێوازی تەقلیدی پرۆگرامی خوێندن ئەوەیە کە هەموو زانیاری و ڕاستییەکانی نێو کتێبەکانی خوێندن دەگرێتەوە کە فێرگە بە فێرخوازی دەبەخشێت. بەلام بەپێی چەمکی شێوازی نوێ، ئەم بۆچوونە دەگۆڕێت و لە پێناسەکردنی پێشتر جیاوازە چونکە پرۆگرامەکانی خوێندن زیاتر بەو شارەزایی و کارامەیانەوە پەیوەستن کە فێرخواز لە فێرگەدا وەریان دەگرێت و بەکاریان دێنێت... ئەوەی لێرەدا گرنگە بوترێت ئەوەیە کە هەموو بۆچوونەکان لەو باوەڕەدان کە کتێبەکانی پرۆگرامی خوێندن جەخت لەسەر دوا پرینسیپەکانی زانست و پەروەردە دەکەن و بەپێی زنجیربەندی قۆناغەکانی خوێندنی بنەڕەتی (سەرەتایی و ناوەندی) و ئامادەیی ڕێك دەخرێن. مۆرکێکی مرۆڤایەتی و ئاشتیخوازانەیان پێوە دیارە، بۆیە زۆربەی سەرەداوەکانی سیستمی پەروەردەیی هەر وڵاتێك لەگەڵ بەرنامەو پرۆژەکانی ڕێکخراوی (یۆنسکۆ) و (یونسێف) ی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان یەکدی دەگرنەوەو، ئاڵوگۆڕییەکی هزری و تەکنیکی لەنێوانیاندا هەیە. لەم سۆنگەیەوە هەر وڵاتێك لەسەر ئاستی وەزارەتی پەروەردە و فێرکردن یان ئەنجوومەنێکی نیشتمانی باڵا، پلانێکی خۆیی ستراتیژی ـ زانستی هەیەو پەیکەربەندێکی کارگێڕی و تەکنیکی تۆکمەیش بۆ شێوازی دانان و ڕێکخستنی پرۆگرامەکانی خوێندن دادەڕێژێت. بۆ ئەم مەبەستەش سەنتەرێك یان ناوەندێکی سەربەخۆ بۆ ئەنجامدانی ئەم ئەرکە دادەمەزرێنێت.

شێوازەکانی پرۆگرامەکانی خوێندن

بەشێوەیەکی گشتی لە دانان و ڕێکخستنەوەی پرۆگرامی خوێندندا دوو شێوازی سەرەکی پێڕەو دەکرێت:

1ـ شێوازی تەقلیدی، لەم شێوازەدا پرۆگرامی خوێندن جەخت لەسەر جۆرو ڕێژەی زانیارەکان دەکات و بە بنەمای سەرەکی پرۆسەی فێرکردن دادەنرێن، بۆیە دەبێت بۆ وانەوتنەوەی هەر کتێبێکی خوێندن مامۆستایەکی پسپۆری خاوەن ئەزموون هەبێت و ناوەرۆکی کتێبەکە بۆ فێرخواز و خوێندکاران شی بکاتەوەو بە شێوەیەکی ئاسان لێکی بداتەوە، بۆ ئەوەی فێرخوازانیش ئەو بابەتانە بەجوانی وەربگرن و بە دروستی تێ بگەن. لە کۆتاییدا، تاقیکردنەوەکانی زارەکی و بەنووسین دەبنە پێوەری سەرەکی و یەکلاکەرەوەی باوەڕپێکراو کە فێرخوازان تا چەند لەو بابەتانە تێگەیشتوون و سەرەنجام ئاستی زیرەکی و ڕادەی تێگەیشتنیشیان دەستنیشان دەکات.

2ـ شێوازی نوێ، لەم شێوازەدا کتێبەکانی پرۆگرامی خوێندن کۆمەڵە شارەزایی و کارامەیی لەخۆدەگرن و وەکو کلیلێکی فێربوون دەخرێتە بەردەستی مامۆستاو فێرخوازان، بۆ ئەوەی بە یارمەتی مامۆستایان فێرخوازان بتوانن بازنەی شارەزابوونیان فرەوانتر بکەن و بەشێوەیەکی گشتگیرو لە هەموو ڕوویەکەوە گەشە بکەن و کەسایەتییەکی هاوسەنگ لە لایەنی ژیری و جەستەیی و دەروونییان بۆ دروست ببێت و وەکو تاکێکی تەندروست مامەڵە لەگەڵ پێشهاتەکانی ژیانی پیشەیی و پێوەندییە کۆمەلأیەتییەکان و بۆچوونە سیاسییەکان و ستاتیکییە ڕۆشنبیرییەکاندا بکەن ...

لە شێوازی نوێی پرۆگرامەکانی خوێندندا : کورتکردنەوەی بابەتەکان بە مەلزەمەو وانەوتنەوەی تایبەت لە مالأن جێگایان نابێتەوە

خاڵە جیاواز و وێکچووەکانی هەردوو شێواز

هەرچەندە شێوازی نوێ لە ئەنجامی پەرەسەندنی شیوازی تەقلیدییەوە دروست بووەو پەیوەندییەکی ئۆرگانیزمیش لە نێوانیاندا هەیە، بەلآم لەگەڵ ئەوەشدا هەر یەکێکیان سیماو خەسڵەت و تایبەتمەندی خۆی هەیە، کە دەتوانین لەم چەند خالآنەی خوارەوەدا کورتیان بکەینەوە:

1ـ هەردوو شێواز لە سێ بنەمای سەرەکی پێك دێن، کە ئەویش کتێبی خوێندن و مامۆستاو قوتابین. بەلآم لە شێوازی تەقلیدیدا کتێب سەرچاوەیەو جەخت لەسەر زانیارییەکان دەکات و سیاسەتی پەروەردەی ولآتیش لەسەر ئەو زانیارییانە بنیات دەنرێت کە لە ناوەرۆکی کتێبەکەدا دەستنیشانکراون.

هەر لەم چوارچێوەدا پەیڕەی فێرکردن و ڕێگەکانی وانەوتنەوەو بەکارهێنانی هۆیەکانی فێکردن و ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکانیش بەپێی ناوەرۆکی ئەو کتێبانە ئەنجام دەدرێن و تەنانەت هێڵەگشتییەکانی پلانە ستراتیژییەکانی پەروەردەیش هەر بەپێی ناواخنی کتێبەکانی پرۆگرامی خوێندن دادەڕێژرێن. بەلآم ئەم شێوازە لەگەڵ پرۆسەی فێربوونی سەدەی بیست و یەك ناگونجێت، چونکە بابەتە مەعریفییەکان خۆیان بە خێرایی گەشەدەکەن و پەرەدەسێنن و فێرخوازانیش پێویستیان بە پەرەسەندنی تواناو ڕەفتارو هەڵسوکەوت و کارامەییەکانیان هەیە، ئەوانەی دەبێت لەنێو هەموو بابەتەکانی خوێندندا ڕەنگ بدەنەوە، بۆ ئەوەی بتوانن بەدرێژایی ژیانیان خوازیاری فێربوون و زانست دۆستبن و بەبڕوابەخۆبوونەوە لە جیهانێکی ئالۆزی فرە زانیاریدا کار بکەن. هەندێك لەو کارامە گشتیانەیش کە فێرخواز عەوداڵیانە ئەمانەن: کارامەییەکانی بیرکردنەوە، زانینی نووسین و خوێندنەوە، ماتماتیك، خۆدموختاری، بە کرووپ کارکردن، لێکتێگەیشتنی نێوان ڕۆشنبیرییەکانی جۆراوجۆر، ڕەوشتی ئاکاری، داهێنان، تەکنۆلۆژیای زانیاری و گەیاندن، لێهاتوویی کۆمەلآیەتی... هەندێك لەم کارامایانە لە شێوازی تەقلیدیشدا بەکاردێن، بەلآم لە پرۆگرامی نوێدا

هەموویان بەکاردێن، هەندێکیان لە ناو پۆل و هەندێکی دیکە لەمیانی پرۆگرامی چالاکییەکاندا.

لەم سـۆنگەیەوە دەکرێت کارامەیەکان بکرێنە دوو بـەش: کارامە بنەڕەتییەکان کـە لە هەردووکیاندا بەکاردێن و کارامەییە کاریگەرییەکان کە تەنیا لە شێوازی نوێدا بەکاردێن (ئەمەش لایەنێکی گرنگەو پێویست بەوە دەکات کە بابەتێکی سەربەخۆی بۆ تەرخان بکرێت). لەبەر ئەم هۆیانەی سەرەوەیە کە لە شێوازی نوێدا، پرۆگرامەکانی خوێندن پشت بە زانیارییەکان نابەستن و لە چوارچێوەیەکی مەعریفیشدا قۆرغ ناکرێن، بەڵکو جەخت لەسەر شارەزاییە پەروەردەییەکان دەکەنەوە، لە بازنەی فێربوونی شارەزاییەکاندا دەسوورێنەوە، کە هاوسەنگییەك لەنێوان بەرژەوەندییەکانی تاك و کۆمەڵدا دروست بکات، بۆیە لەو وڵاتانەی شێوازی نوێی پرۆگرامەکانی خوێندنیان تێدا پێڕەو دەکرێت مەسەلەی ماف و ئەرکی هاووڵاتییان کێشەیەکی گەورە نییەو بەپێی یاسا یەکلایی کراوەتەوە.

بەپێچەوانەی ئەو هاووڵاتییانەی لەسـەر شێوازی پرۆگرامی تـەقلیدی ڕاهاتوون هاوکێشەی ماف و ئەرکەکانی تاك بە گەورەترین ئاستەنگی پێشکەوتنی دەوڵەت دادەنرێن و یاساش ناتوانێت بە دروستی سەرڕاستیان بکات.

2ـ وانەوتنەوە لە شێوازی تەقلیدیـدا، زۆربەی جـار لـەنێو پۆلـدا دەکرێـت و جاروبار بەپێی پێویسـت و هـەبوونی ژوورو کەرەسـتەکانی تاقیگـەکان بەکردەوەیی ئـەنجام دەدرێـت، کەواتـە زیاتر جـەخت لەسـەر لایـەنی تیـۆری دەکـات، بـەڵام لـە شـێوازی نوێـدا هاوسەنگییەك لەنێوان لایەنی تیۆری و لایـەنی کردەوەییـدا هەیـەو دەبێـت فێرخـواز ڕاسـتەوخۆ بەشـداری لـە چالاکییەکانی بابەتەکەدا بکات، بۆیـە لایەنی هۆیەکانی ڕوونکردنەوەو داتاشۆ دەبەزێنێ و زیاتر پشت بە تیۆری جۆن دێوی دەبەستێت (فێربوون لـە ڕێگـەی کارکردنـەوە). ئەمـەش پێویـستی بـە ژینگەیەکی فێرگەیی تایبەت هەیە کە ڕێگەو شـوێنی ئەنجامـدانی چـالاکییە دەربڕاوەکـانی ئـەو شـارەزایانە دابـین بکات و گەشتە زانستییەکانیش بۆ ئەو شوێنەگشتییانەی کـە پێوەنـدییان بـە بابەتی پرۆگرامەکانی خوێندنەوە هەیە بەشـێکی پراکتیکـی گرنگـی وانەوتنەوەیە، بۆیە فێرخواز پێویـستی بە سەرچـاوەی زیـاترەو زانیارییـەکانی

نێو کتێبی پرۆگرامەکانی خوێندن بەشی ڕووماڵێنی ئامادەکردنی بابەتێکی لەبارەی دەزگەیەکی زانستی، گارگەیەك، مۆزەخانەیەك، سەنتەرێکی ڕۆشنبیری یانیش بارەگایەکی کارگێڕی ناکەن... لێرەدا سەرەڕای سوودوەرگرتنی فێرخواز پرۆسەی پەروەردەییش لە دوو کێشەی گەورە ڕزگار دەبێت کە: یەکەمیان کورتکردنەوەی بابەتەکانی خوێندنە بە مەلزەمە. دووەمیانیش وانەی تایبەتییە لە مالاّن، کە ئەم هەردوو دیاردەیە بوونەتە دوو کۆڵەگەی شێوازی پرۆگرامەکانی تەقلیدی و پرۆسەی پەروەردە بە دەستیانەوە دەناڵێنێت.

3ـ ڕۆڵی مامۆستا لە شێوازی تەقلیدی پرۆگرامەکانی خوێندندا سنووردارەو لە پانتاییەکی دەستنیشانکراوی پرۆسەی فێرکردندا دەجووڵێتەوەو ئەرکە سەرکییەکەی ئەوەیە کە زانیارییەکانی نێو کتێبەکانی پرۆگرامی خوێندن بۆ قوتابیان بە شێوەیەکی ڕوون شرۆڤە بکات و بابەتە قورس و ئاڵۆزەکان بە جوانی لێك بداتەوەو تا ڕادەیەکی پێویستیش ئاسان بکاتەوە بۆ ئەوەی لێی وەربگرن و لە ماڵیش جارێکی دیکە پێیدا بچنەوەو بە تەواوەتی لێی تێبگەن، چونکە لە ئەنجامی ئەو تێگەیشتن و وەرگرتنەدا مامۆستا لە کۆتایی وەرز و لە کۆتایی ساڵدا تاقییان دەکاتەوەو بە پێی ئەو هەڵسەنگاندنە ئاستی زیرەکی و پلەی دەرچوون و مانەوەیان دیاری دەکات.

بەلاّم لە شێوازی نوێدا ڕۆڵی مامۆستا سنووری پرۆسەی فێرکردن تێدەپەڕێنێت و وەکو سەرپەرشتیارێکی ڕێپیشاندەریش قوتابیان بەرەو فێربوونی خۆبەخۆیان ئاراستە دەکات، بۆ ئەوەی هەردوو چەمکی فێربوونی خۆبەخۆ و فێربوونی بەردەوام فەراهەم بکات، کە دوو خەسڵەتی هەرە پێشکەوتووی سیستمی نوێی وانەوتنەوەن و تێیدا هەردوو پرۆسەی فێرکردن و فێربوون هاوسەنگ دەبن. هەروەها سەرپەرشتی چالاکییەکانی دەرەوەی پۆلیش دەکات، کە پرۆگرامێکی سەربەخۆیەو بنەماو ئەرك و ئامانج و ڕێبازەکانی جێبەجێکردن و پێوەرەکانی هەڵسەنگاندنی تایبەتی خۆی هەیەو هاوتەریب لەگەڵ پرۆگرامی خوێندنی بابەتەکان دەڕوات.

لێرەدا مامۆستا ئەرکێکی هاوبەشی جێبەجێکاری هەردوو پرۆگرامی هەیە. لە یەکەمدا بە نوێترین ڕێگەی وانەوتنەوەوە بابەتەکانی پرۆگرامی خوێندن دەگەیەنێتە قوتابیان و لە

دووەمیشدا بە ڕێگەی دانانی پرۆژە یان بە ڕێگەی دروستکردنی کێشەو دۆزینەوەی چارەسەرکردنی چالاکییەکان ئەنجام دەدات. ئەمەش ئەرکێکی مامۆستایە کە قوتابیان ئاراستەی ڕێگە دروستەکانی چارەسەرکردنی کێشەکان بکات، کە بتوانن بە شێوەیەکی زانستی پلان دابنێن و بە ڕێکوپێکی جێبەجێی بکەن و ئەنجامەکانیشی هەڵبسەنگێنن. ڕۆڵی مامۆستا لە سەرپەرشتیکردنی چالاکییەکانی دەرەوەی پۆل گرنگییەکی زۆری هەیە چونکە قوتابیان فێری پشتبەستن بەخۆ و پلاندانان و تیمکاری و بیرکردنەوەی زانستی دەبن. جگە لە ڕۆڵی مامۆستا لە هەردوو پرۆگرامی نێو پۆل و دەرەوەی پۆلدا، ڕۆڵێکی پەروەردکاریشی هەیە کە فێرخواز لەسەر نەریتە باشەکان و بەها چاکەکان ڕابهێنێت، بۆ ئەوەی لە هەموو ڕوویەکەوە گەشەبکەن و لە ئایندەدا ببێتە تاکێکی دروست لە کۆمەڵدا.

4ـ لە شێوازی تەقلیدیدا، جەختکردن لەسەر وەرگرتنی زانیارییەکان و چۆنیەتی ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکان دەبێتە مۆرکێکی گشتی فێرگەو چالاکییەکانی دیکەی وەرزشی و هونەری و زانستی و ڕۆشنبیری بە کردەوە لاوەکییەکان دادەنرێن و بۆ خۆشگوزەرانی کاتی ئەنجامدەدرێن، بۆیە دەرفەتێکی کەمی پێ دەدرێت، چونکە لەبنەڕەتدا وەکو بنەمایەکی سەرەکی لە پرۆسەی پەروەردەدا سەیرناکرێن. ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە فێرخواز لە هەموو ڕوویەکەوە گەشە نەکات و لە کەشوهەوای فێرگەیش بێزار ببێت و خۆشەویستییەکەی بۆ شوێنەکانی دیکە (ماڵ و کۆڵان و بازاڕ ...) پتر بێت و باشتر و خۆشتریان سەیر بکات. بەلاّم لە شێوازی نوێدا کردەوەی هەڵسەنگاندنی فێرخوازان جودایەو زیاتر پشت بە پێوەرەکانی ڕەنجی وەسفی نووسراو و چەندین نموونەی ڕۆشنکردنەوەی کارەکانی فێرخواز دەبەستێت لە کۆکردنەوەی داتاو زانیارییەکان لەبارەی تواناو تێگەیشتنی فێرخواز بەڕێگەی داڕشتنی دەق، ڕەوشت، ئەرك بەجێگەیاندن، جۆری دیالۆککردن لەبارەی بابەتێکی دەستنیشانکراو، تاقیکردنەوە فەرمییەکان و لە کۆتاییدا مەسەلەی بڕیاردان لەسەر دیارکردنی ئاستی فێرخواز دەبێتە سەنگی یەکلاکەرەوەی هەڵسەنگاندنەکە، ئەویش بە ڕێگەی بەراوردکردنی ئاستی ئێستەی فێرخوازو ئاستی پێشتری، ئاستی ئەو و بەراورد لەگەڵ ئاستی فێرخوازانی

دیکە، هەروەها پێوەرەکانی ئەو نمرانـەی بەدەستی هێناون.
5ـ لـە شـێوازی تەقلیدیـدا، ژینگـەی خوێندن بە شـێوەیەکی سـەرەکی پۆلـەو هەندێك جاریش بەپێی پێویست گۆڕەپان و تاقیگـەکانی فێرگەیـە (هـەروەك لـە خـاڵی سـەرەوەدا ڕوونکراوەتـەوە)، بـۆ ئەوەی ئەو بابەتانەی لە نێو کتێبـەکانی پرۆگرامی خوێندنـدا هـەن بگەیەنرێنـە قوتابیـان، بـەلاَم پێشکەوتنە زانستییەکانی سەردەم گەلێك خێراتـرن لەو گۆڕانکارییانەی لـە پرۆگرامـەکانی خوێندنـدا دەکـرێن. بۆیـە کـەلێنێکی فـرەوان لـە نێـوان فێرگـەو دەوروبـەردا دروست دەبێت، بە تایبەتی کە زۆربـەی قوتابیـان لـە ڕێگـەی ئینتـەرنێت و کەناڵـەکانی ئاسمـانی و ئەتارییـەوە ئاگاداری گۆڕانکارییەکانن. ئەم حاڵەتـە دابڕانێك لە نێوان فێرگە و کۆمەڵگـەدا دروست دەکات کـە سـەلبیاتی یـەکجار زۆرن (لەوانەیـە خوێنـەری بـەئاگا بتوانێـت بـە ئاسـانی دەستنیـشانیان بکات).

بەلاَم لـە شـێوازی نوێـدا، ژینگـەی خوێندن بازنەیەکی فرەوانتر وەردەگرێـت کـە پـۆل و پێکهاتـەکانی دیکـەی فێرگەیەو هەروەها شـوێنەکانی دیکـەی دەوروبـەری نێـو شـار یـان گونـد بـە ناوچەکانیانەوە وەکـو کارگـە، کێڵگـە، مۆزەخانـەی مێـژوویی و زانـستی و کشتوکاڵی و سەربازی ...، سـەنتەری ڕۆشنبیری، دەزگە فەرمییەکان ... کـە زۆربەیان لە ڕێگەی گەشتی زانستییەوە وەکو چـالاکییەکی پراکتیکـی ئـەنجام دەدرێن و لەگەڵ بابەتـە تیۆرییـەکانی نێو کتێبـەکانی پرۆگرامـی خوێندنـدا هاوسـەنگ دەکـرێن. بـەم شـێوەیە پرۆسـەی پـەروەردەو پێـشکەوتنەکانی نێـو کۆمەڵگـە لەسـەر دوو هێڵـی هاوتـەریب دەڕۆن و لـە هـەموو ڕوویەکەوە یەکدی تەواو دەکەن.

ئەنجام و کاریگەرییەکان

لە میانی تاوتوێکردنی ئەم خاڵانەی سەرەوە، بۆچوونێکی دیالێکتیك ئامێز سەرهەڵدەدات، ئەویش وەك ڕاستییەك بەم ئەنجامە دەگات: کە شێوازی نـوێ پێـچەوانەی شـێوازی تەقلیـدی نییـەو هەردووکیان هاودژی یەکدی نین، بەڵکو شێوازی نوێ ڕێبازێکی گەشەسەندووی شێوازی تەقلیدییەو ئەو کـەموکوڕی و کەلێن و کێماسـییەکانی لـە شـێوازێ تەقلیدیدا هـەبوون، زۆربـەیان یـانیش هەموویان لە شێوازی نوێـدا چارەسـەر دەبـن، بۆیـە ئـەو ولاَتانـەی بـەرەو قۆناغەکانی گۆڕانکاری هـەنگاودەنێن هەوڵ دەدەن کە گۆڕانکاری لە شێوازی تەقلیدی پرۆگرامەکانی خوێندندا بکەن و بەرەو شـێوازی نـوێ بـچن. ئـەوەی

کتێب شائەڵقەی بەستنەوەیە لەنێوان شێوازی تەقلیدی و شێوازی نوێی پرۆگرامەکانی خوێندندا

ئـەمڕۆ لــە هــەرێمی کوردستانیــشدا پێڕەودەکرێــت، شــێوازی تەقلیدییــەو هەوڵدانی جدی هەن کە هەندێك لایەنی ئەو شێوازە چارەسەر بکرێن. هەرچـەندە بەپێی ئەزموونی وەزارەتـی پـەروەردەی حکوومــەتی هــەرێمی کوردســتان، کـە ماوەیــەکی کورتــە، شــارەزابوونێکی زانستی ـ تەکنیکی لەم بارەوە دروست بووە، بەڵام تا ئێستا نەپەرژاوەتەوە سەر ڕێبازێکی سیستماتیکی گشتگیر، کـە پشت بە تواناکانی ناخۆیی ببەسـتێت و کتێبەکانی پرۆگرامی خوێندن لە هەڵـە زانـــستی و زمـــانی و تەنانـــەت ڕێنووسیشەوە بـەدەر بـن. ئـەم حاڵەتـە لــەڕووی زانــستییەوە بــە (قــەیرانێکی پەروەردەیی) دادەنرێت. هەر قەیرانێکی پەروەردەییش لە ئەنجامی تەشـەنەکرنی کۆمـەڵــە کێــشەو کەموکورتییەکانــەوە دێتەکایــەوە، کــە لایــەنی کەسـایەتی فێرخوازو کارامەیی مامۆسـتاو جـۆری بابەتەکانی فێرکردن و کەشوهەوای نێـو فێرگەو تـا دەگاتــە ژینگــەی دەوروبــەر دەگرێتــەوە، هــەر یــەکێکیان چــەندین ڕەخنەی بەجێ هەڵدەگرێت، کە لـە زۆر توێژینــەوە زانــستییەکاندا لــە دوازدە خاڵـــدا لێکدەدەنــــەوەو پێویــــستە توێژینەوەی هاوشێوە بۆ پرۆگرامــەکانی خوێندن لە هەرێمیشدا ئەنجام بدرێن.

چوارچێوەکردنی
قەیران و ڕێکخستنەوەی تواناکان

بۆ ڕزگاربوون لەم کێشەیەو هەوڵدان بۆ بەدەزگاکردنی ئەم لایەنە، لەم باسەدا پێشنیار دەکرێت کە پلانڕێژی بۆ قۆناغێکی گواستنەوە بکرێت، کە هەنگاو بە هەنگاو چاکسازی لە پێکهاتەکانی شێوازی تەقلیدی پێڕەوکراودا ئەنجام بدرێت. بۆ ئەوەی لە ئاییندەیەکی نزیکدا پرۆگرامەکانی خوێندن لە هەرێمدا بەرەو شێوازی نوێ هەنگاو بنێت. هەنگاوی یەکەمیش لە چەسپاندنی ئەم سێ بنەمایەی خوارەوە دەست پێ بکات:

بنەمای یەکەم، لایەنی هونەری بەڕێوەبردن و چۆنیەتی ڕاپەڕاندنی ئیشوکاری بەئەنجامگەیاندنی کتێبەکانی پرۆگرامی خوێندن دەگرێتەوە, بەو پێیەی کە کتێب شائەڵقەی بەستنەوەیە لەنێوان شێوازی تەقلیدی و شێوازی نوێی پرۆگرامەکانی خوێندندا. کرۆکی ئەم بنەمایەیش لە ڕێکخستنەوەی بەشەکارگێڕییەکانی دەزگە فەرمییەکەی پرۆگرامەکان و، تەکنیکی ئامادەکردن و چاپکردنی کتێب و پێداویستییەکانی دیکەی وانەوتنەوەو، شێوەی دابەشکردن و بە ڕێکوپێکی گەیاندنیان بۆ جێگەی مەبەست سەرچاوە دەگرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە:

1ـ ڕێکخستنەوەی کارەکان، کە دانان و ئامادەکردن و وەرگێڕان و بژارکردن دەگرێتەوە. هەر چواریان کاری جودان و، نابێت وەکو یەك سەیر بکرێن، بەڵکو بەشێوەیەکی سیستماتیك پۆلێن بکرێن و، بۆ هەر یەکێکیان لێژنەیەکی پسپۆر بە فەرمانێکی وەزاری دابمەزرێت ، کە لە سێ کەس کەمتر نەبێت. بەم شێوەیەی خوارەوە:

ئا ـ دانانی کتێبی خوێندن، ئەم کارە لە پرۆسەی پەروەردەدا بە بنیاتنانەوەی پرۆگرامەکان دادەنرێت، لەو کاتەدا ئەنجام دەدرێت کە ماوەیەکی زۆر بەسەر دانانی کتێبەکەدا بەسەرچوو بێت و ناوەرۆکەکەیشی لەگەڵ ژیان و بۆچوونەکانی سەردەم نەگونجێت، چونکە پرۆگرامی خوێندن چەند ڕێك و پۆخت و باش بێت، ڕۆژێك دێت کە بە دیدی پەروەردەکارە نوێخوازەکان و تەنانەت مامۆستاو فێرخوازەکانیشەوە شتێکی وشك و کۆن بێت، بۆیە پرۆگرامەکە پێویستی بە گۆڕانکارییەکی بنەڕەتییە. ئەمەش کارێکی هزری وردو زانستی و پەروەردەییە، پێویستی بە

پسپۆڕییەکی باڵاو دەگمەن هەیە، بۆ ئەوەی بابەتەکانی لە هیچ ڕوویەکەوە لەگەڵ بڕگە و مادەکانی یاسا و سیستم و ڕێنمایە پەسەندکراوەکانی وەزارەتی پەروەردە هاودژ نەبن. کە خۆیشی بەپێی زاڵبوونی گۆڕانکارییەکان پێویستی بە هەموارکردنە.

ب ـ ئامادەکردنی کتێبی خوێندن، پرۆسەیەکی کۆکردنەوەیەو بریتییە لە لابردنی هەندێك بابەت و تێکەڵکێشکردنی هەندێك بابەتی دیکەی نوێ لەگەڵ بابەتەکانی پێشتر. بابەتە نوێیەکانیش لە چەندین سەرچاوەی جیاجیای زانستی وەردەگیرێت و بە خوێندنەوەو لێکدانەوەیەکی نوێ ڕێکدەخرێن، بۆ ئەوەی لەگەڵ ئاستی فێرخواز و بارودۆخی سەردەمدا بگونجێت. ئامادەکردنی کتێبی پرۆگرامی خوێندن لە کاری دانان ئاسانترە، بۆیە بە پرۆسەیەکی بنیادنانەوەی پرۆگرامەکان دانانرێت، بەڵکو دەچێتە خانەی پەرەسەندنی پرۆگرامەکانەوە.

پ ـ وەرگێڕان بە پلەی سێیەم دێت. داهێنانێکی دوو لایەنییە. لەلایەکەوە بە زانست دادەنرێت، چونکە دەبێت هەموو بنەماکانی تێگەیشتنی دەقە ئۆرجیناڵەکەی تێدابێت. لەلایەکی دیکەوە بە هونەر دادەنرێت، چونکە دەبێت وەرگێڕ هەموو مەرجە ستاتیکییەکانی زمانی بۆ وەرگێڕراو ڕەچاو بکات. لەم ڕووەوە وەزارەت دەتوانێت تەنیا کتێبە پێڕەوکراوەکانی خۆی بۆ زمانەکانی دیکە وەربگێڕێت (بۆنموونە لە زمانی کوردییەوە بۆ زمانەکانی دیکەی خوێندن، کە لە هەرێمدا بەکاردێن وەکو تورکمانی و سریانی و ئینگلیزی...). ئەگەر کارەکە پێچەوانە بوو، ئەوە جگە لە پارەی تێچووی وەرگێڕان دەبێت وەزارەت مۆڵەتی فەرمی لە خاوەنەکەی وەربگرێت و مافەکانیشی بداتەوە.

ج ـ بژارکردن (تنقیح) پرۆسەیەکی بەردەوامی ڕاستکردنەوەی هەڵەکانی نێو کتێبەکەیە، کە لە ساڵانی دوای پەسەندکردنی پرۆگرامەکانی خوێندن ئەنجام دەدرێت. ئەمەش ئیش و کارێکی ئاساییەو ئەرکی ئەندامانی لیژنەی زانستی و بەدواداچوونی هەر کتێبێکی خوێندنە، کە ڕێنمایی تایبەتی خۆی هەیە.

لەکۆتاییدا پرسیارێکی گرنگ دێتە پێشەوە، ئەویش ئەوەیە کە دانان و ئامادەکردنی پرۆگرامەکانی خوێندن وەکو هەر لایەنێکی دیکەی پەروەردەیی لە چەند فلتەرێکی زانستی

و تەکنیکیدا تێدەپەڕێت و دواتر بە ئەزموونێکی پراکتیکی جێبەجێ دەکرێت و بەپێی پێوەرەکانی پەروەردەیی باوەڕپێکراو هەڵدەسەنگێنرێت، ئینجا پەسەند دەکرێت و دەکەوێتە واری جێبەجێکردنەوە. پرسیارەکە لێرەدایە:

ئایا لەدوای ئەو هەموو هەنگاوانە بۆچی هەڵەو کەموکورتییەکان سەرهەڵدەدەن و بۆچی لەکاتی ئەزموونگەرییەکەیدا دەستنیشان نەدەکران؟!!

بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە، کە لەوانەیە لە مێشکی هەر کارمەندێکی خەمخۆری پرۆگرامەکانی خوێندندا بورووژێت. پێویستی حاڵەتەکە بۆ دوو هۆکاری سەرەکی دەگەڕێتەوە:

ئا ـ هەر کارێکی ئەزموونگەری لە چەند شوێنێکی سنووورداردا جێبەجێ دەکرێت، هەڵبەتە ئەمەش ئەنجامەکانی سەد لە سەد ناپێکێت، ئەو ڕێژە کەمەی کە دەمێنێتەوە، ئەو هەڵەو کەموکورتییانەن، کە لەڕێگەی بژارکردن و پێداچوونەوەی پرۆگرامەکانی خوێندن بەدەستدێن و ڕاست دەکرێنەوە.

ب ـ بنیاتنانەوەی پرۆگرامەکانی خوێندن ئەڵقەیەکی سەرەکییە لە زنجیرەی پرۆسە جیاجیاکانی پەروەردە و فێرکردن، کە دەکەوێتە واری جێبەجێکردنەوە چەند هەڵەو کەموکورتییەکان لەلایەن ئەوانەوە دەستنیشان دەکرێن، بەتایبەتی ئەوانەی لەنێو لێکۆڵینەوەو توێژینەوانەی شارەزایانی پەروەردەیی و تێزە ئەکادیمییەکانی خوێندنی باڵادا دەسەلمێنرێن، یان لە ئەنجامی تاقیکردنەوەکاندا بەدەست دێن، یانیش هەندێك شت لەلایەن ڕای گشتی خەڵکەوە ڕەت دەکرێنەوەو لەوانەیشە دابەزینی ئاستی کارامەیی و مەعریفی دەرچووان هۆکارێکی سەرەکی بێت کە پسپۆڕانی پرۆگرامەکانی خوێندن سەرلەنوێ بە کتێبەکاندا بچنەوە.

2ـ چاپکردن، کە لایەنی تەکنیکی پرۆسەکە دەگرێتەوەو، بە دوو قۆناغدا تێدەپەڕێت:

ئاـ گواستنەوەی سپیکاری کتێبەکە بۆ سەر (سی دی)، ئەمەش لە ئەنجامی چەند کردەوەیەکی یەك لە دوای یەکدا ئەنجام دەدرێت، کە بە گشتی دەکەوێتە ئەستۆی ئەم بەشانەی خوارەوە:

ـ **بەشی کۆمپیوتەر،** کە دوو لایەنی سەرەکی دەگرێتەوە، یەکەمیان: چاپکردنی نووسینی دەقەکانەو، دووەمیان، دیزاینی کتێبەکانە. هەر

یەکێکیان پسپۆر و شارەزایی (ئای تی) بەڕێوەی دەبەن.

ـ **بەشی هەڵەچنی،** چەند کارمەندێکی سەرنج ورد و زمانەوان بەڕێوەی دەبەن و هەڵەکانی چاپی کۆمپیوتەر ڕاست دەکەنەوەو، بۆیان دەگەڕێننەوە. ئەم کارە سێ جار دووبارە دەبێتەوە (کەواتە سێ گێسن دەکرێت)، بۆئەوەی هیچ چەوتی و هەڵەیەکی چاپ لەنێو کتێبەکەدا نەمێنێت، بۆئەوەی بۆ چاپخانە ئامادەبێت.

ب ـ (سی دی) ئامادەکراو، لەلایەن لیژنەی دانان و بژارکردنەوە لەڕووی زانستییەوە پەسەند دەکرێت و بە سەرپەرشتیاری چاپ دەسپێررێت و بەدواداچوونێکی بەردەوام دەکات، تا بە تیراژی تەواو لە چاپخانە دەردەچێت و بۆ کۆگاکان ڕەوانە دەکرێت.

3ـ دابەشکردنی ڕێکوپێك، کە بە چوار قۆناغدا تێدەپەڕێت:

ئاـ کۆگەی ناوەندی، کتێب وەردەگرێت و لەدوای جەردکردنیان، عەمبار دەکرێت و بەپێی پێویستییەکانی کۆگەکانی پارێزگەو قەزاکان دابەشی دەکات.

ب ـ کۆگەی پارێزگە، لە سنووری پارێزگەکەدا کۆنترۆڵی پێویستییەکانی کۆگەکانی قەزاکان دەکات، لەوانەیە هەندێکیان لەدوای ڕێکوپێککردنی کارەکان ڕاستەوخۆ لە کۆگەی ناوەندییەوە ڕەوانەی لقەکانی کۆگەی قەزاکان بکرێت.

وەزارەتی پەروەردە لە بواری گۆڕینی پرۆگرامەکانی خوێندندا هەنگاوی گەورەی ناوەو ئێستە لە قۆناغی گواستنەوەدایەو کارەکانیشی بێ بەرنامەییان پێوە دیارە

پ ـ کۆگەی قەزا، لە سنووری قەزاکەدا پێویستییەکانی فێرگەکان دابین دەکات. وردترین کاری دابەشکردن لەم لقانەدا دەکرێت، چونکە دەبێت بەپێی ژمارەی فێرگەکان تۆماری وەرگرتە و دەرکردە بە دووانە ڕێکبخات، کە یەکێکیان لە کۆگە دەمێنێتەوەو ئەوی دیکە لە فێرگە دەبێت. لەکاتی وەرگرتنی کتێبەکان، هەموویان بە ژمارە و بە جۆریانەوە لەهەردوو تۆمارگەکەدا دەنووسرێن و هەردوو لایەن بە فەرمی ئیمزا دەکەن.

ج ـ کۆگەی فێرگەکان، ئەمەش ڕاستەوخۆ بە سەرپەرشتی بەڕێوەبەرەوە ڕێکدەخرێت، چونکە مامۆستا و یاریدەدەر و فەرمانبەرانی دیکەی فێرگەکەیش هاوکاری ئەمینداری کۆگەکە دەکەن. بەتایبەتی لە ناونووسکردنی فێرخوازان و پۆلێنکردنی جۆرەکانی کتێب و ڕێکخستنی فۆرم و تۆماری وەرگرتنیان. هەماهەنگی لەنێوان کارگێڕی فێرگەکە و ئەمینداری کۆگەکەدا، گرنگی خۆی هەیە لەسەر پرۆسەی دانان و چاپکردن و دابەشکردنی کتێبەکاندا، بۆیە دەبێت سەرپەرشتیاری کارگێڕی ببینێت و هەموو ساڵێك ئەوەی هەیەو ئەوەی دابەشکراوەو ئەوەی ماوەتەوە، بە دروستی بەراورد بکات و تێبینییەکانیشی بخاتەڕوو و دوا ڕاسپاردەکانیشی لەتۆماردا ئیمزا بکات، بۆئەوەی ئیش و کاری کۆگەی قەزاکە ئاسانتر و ڕەوانتر بێت.

بنەمای دووەم: ئامادەکردنی مامۆستایان، مامۆستایانی لەسەر شێوازی تەقلیدی ڕاهاتوون و لێهاتوویی و کارامەییان بەپێی بنەما تیۆرییەکانی ئەو ڕێبازە بنیات نراوە، ناتوانن بە ئاسانی دەستبەرداری بن چونکە لەلایەکەوە کات و توانایەکی زۆریان بەسەربردووە تا لەگەڵ بنەماو ڕێگەو پێوەرەکانی ئەو شێوازە ڕاهاتوون و لەلایەکی دیکەیشەوە ئەوان لەو بڕوایەدان کە شێوازی تەقلیدیش هەندێك خاڵی ڕۆشن و سیمای جوان و بەهای چاکی تێدایە. لەبەر ئەم هەردوو هۆیەی سەرەوە وا پێویست دەکات کە ئەو لایەنانەی بڕیار بەدەستن کە شێوازی پرۆگرامەکانی تەقلیدی بەرەو شێوازی نوێ دەگۆڕن یەکەم هەنگاویان ئەوە بێت کە قەناعەت بەو مامۆستایانە بێنن چ ئەوانەی لەکاردان و چ ئەوانەی

لە کۆلێژو پەیمانگەکانی ئامادەکردنی مامۆستایانیشدا وانە دەڵێنەوە کە شێوازی نوێ باشترەو ویستی پێڕەوکردنیشیان هەبێت و دەتوانن خۆیان لەگەڵ شێوازی نوێی پرۆگرامەکانی خوێندن بگونجێنن، بۆیە دەبێت پانتاییەکی لەبار بۆ ئەم لایەنە فەراهەم بکرێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

1ـ گۆڕانکاری لە پرۆگرامەکانی کۆلێژی مامۆستایاندا بکرێت، بە شێوەیەك کە قوتابیانی ڕاهێنراو بۆ پیشەی مامۆستایەتی بەپێی ساڵەکانی خوێندن و زنجیرەبەندی وانەکانی وەرزی هەموو وردەکارییەکانی شێوازی نوێ وەربگرن و لە ڕووی ئەکادیمیشیەوە ئامادە بکرێن، بۆ ئەوەی وەکو دێنە نێو پیشەکەدا تووشی کاری لەناکاو و شتی نەخوازراو نەبن. ئەمەش کارێکی ئاسان نییەو کارگێڕی کۆلێژەکان ڕووبەڕووی ڕکابەری زۆر دەبن، بۆیە وا باشە کە قوتابییە زیرەکەکان و ئەوانەی نمرەی بەرزیان لە تێست و تاقیکردنەوەکاندا هێناوە لەو کۆلێژانەدا وەرگیرێن.

2ـ ئەو مامۆستایانەی لەکاردان، خولی شیاندنیان بۆ بکرێتەوەو مەشقی پراکتیکیشیان پێ بکرێت، بۆ ئەوەی هەردوو شێواز تێکەڵی یەکدی نەکرێن و سستییەکیش لە ئەرکی مامۆستادا دروست نەبێت، بەڵکو جەخت لەسەر هەردوو پرۆگرامی وانەوتنەوە پرۆگرامی چالاکییەکان بکرێت، کە هەر یەکێکیان بنەماو پێوەرو ئامانج و ڕێگەکانی جێبەجێکردنی خۆی هەیە.

لە هەردوو حاڵەتی سەرەوەدا، مامۆستا بە پێوەری سەرکەوتنی جێبەجێکردنی پرۆگرامەکانی خوێندن دادەنرێت، چونکە ئەگەر کەموکورتی لە پرۆگرامەکانی خوێندنیشدا هەبن، ئەوە مامۆستای لێهاتوو و کارامە دەتوانێت لە میانی وانەوتنەوەدا چارەسەریان بکات و بە شێوەیەکی دروست بیانگەیەنێتە فێرخوازان. بە پێچەوانەیشەوە ئەگەر مامۆستا بە شیوەیەکی دروست ئامادە نەکرابێت و مەرجەکانی کارامەیی تێدا نەبن، ئەوە ئەگەر باشترین پرۆگرامی خوێندن بخرێتە بەردەستی و بارترین ژینگەی خوێندنیشی بۆ فەراهەم بکرێت.. ناتوانێت ئەرکی خۆی بە تەواوەتی جێبەجێ بکات. ئەو وڵاتانەی یەکەم

خاڵی چاکسازییان لە مامۆستاوە دەست پێ کردووە، سەرکەوتنێکی گەورەیان بەدەست هێناوە، لەوانە ژاپۆن و کۆریای باشوور. بایەخدان بە مامۆستا تەنیا بە کردنەوەی خولی شیاندن و ڕاهێنان نییە (هەروەکو شێوازی تەقلیدی لە دەوری دەسوورێتەوە). یەکێ لە پسپۆرانی پەروەردەیی وڵاتە پێشکەوتووەکان ڕۆڵی دروستی مامۆستا لەم ڕستەدا کورت دەکاتەوە: (مامۆستای لێهاتوو ئەوەیە کە لە هەموو قۆناغەکانی خوێندنیدا لە ڕیزی پێشەوەی فێرخوازانەوە بووەو لە دوای دامەزراندنیشی مووچەی وەزیری و هەیبەتی جەنەراڵ و دەسەڵاتی دادوەری بۆ دابین کرابێت و دواتر هەڵسەنگاندنی دەستپێ دەکات).

بنەمای سێیەم: ژینگەی فێرگەیە، لەم بارەوە وەزارەتی پەروەردە پرۆژەی بەجێ و پلانی تۆکمەی بەدەستەوەیە، بەڵام زۆربەیان لە قۆناغێکی سەرەتایین و بەپێی شێوازی تەقلیدی بەکاردێن. هێشتا هەوڵنەدراوە کە بۆ شێوازی نوێی پرۆگرامەکانی خوێندن بگوازرێنەوە، بۆیە ناکرێت بەبێ هەبوونی مەرجەکانی ژینگەیەکی لەبارو گونجاوی فێرگەیی کردەوەی هەڵسەنگاندنی بۆ بکرێت. بەڵام ئەوەی پێویستە بگۆترێت کاریگەری هاوبەشی نێوان پرۆگرامەکانی خوێندن و دروستبوونی ژینگەی لەباری فێرگەییە، چونکە هەردووکیان پێکەوە یارمەتیدەرن بۆ:

1ـ پرۆسەی فێربوون دەکرێتە نەریتێکی سەرنجڕاکێشی کەسایەتی فێرخوازان.

2ـ پانتاییەکی گونجاو بۆ کردەوەی فێربوون دابین دەکەن.

3ـ بەشداربوونی فێرخوازان لە دیالۆگە کۆمەڵایەتی و فێربوونی بەکۆمەڵ بەهێزدەکات.

4ـ هۆکارێکی سەرەکینە بۆ وەرگرتنی زانیاری و بەکارهێنانی تەکنۆلۆژیای نوێ و پەرەسەندنی فێربوونی چالاکانە، کە بنەمایەکی هەرە سەرەکی پرۆسەی پەروەردەی هاوچەرخە.

5ـ فێرخوازان هاندەدات کە پشت بەخۆ ببەستن و سیستمی ئۆتۆنۆمی لە کردەوەی فێربووندا پێڕەو بکەن.

6ـ وەکو دیفاکتۆیەکی ئەرێنی هەندێك لە ڕێبازە پێشکەوتووەکانی هەردوو پرۆسەی فێرکردن و فێربوون

بەکاردێنن کە هەموو پێویستییەکانی پەروەردیی جێبەجێ دەکەن و حەز و ئارەزووەکانی فێرخوازیش تێر دەکەن.

7ــ ئایندەیەکی ئاسۆ کراوە بۆ فێرخوازان فەراهەم دەکات، کە لە نزیکەوە لە ستراتیژییەکانی هەردوو پرۆسەی فێربوون و فێرکردن بگەن و لەگەڵ ئامانجەکانی پەروەردەییدا لێکیان بدەنەوە.

هەڵبەتە ستراتیژییەکانی هەردوو پرۆسەی فێربوون و فێرکردنیش لەدەرەوەی بازنەی ئەرك و کاری فێرخوازو مامۆستایاندایە. بەلاّم بە شێوەیەکی ناڕاستەخۆ فێرخوازو مامۆستا تۆخمێکی سەرەکین لە هەردوو پرۆسەکەدا، چونکە ئەو پرۆگرامانەی لە فێرگە پێڕەودەکرێن لە بنەڕەتدا چەند پرینسیپێکی سەرەتاین کە وەزارەتی پەروەردە ستراتیژییەکانی لەسەر بنیات دەنێت.

هەروەها برگەو وردەکاری ستراتیژییەکانیش وەکو نموونەی ڕوونکردنەوە لەنێو بابەت و کتێبەکانی پرۆگرامی خوێندندا جێگایان دەبێتەوە.

لە میانی تێبینی و هەڵسەنگاندنەکانی ئەم بابەتەدا، ڕاستییەکمان بۆ ڕوونبووەتەوە، کە پرۆسەی پرۆگرامەکانی خوێندن لە هەرێمی کوردستان بە قۆناغێکی هەستیاردا دەڕوات و گەیشتووەتە دووڕیانێکی یەکلاکەرەوەو پێویستی بە پلانرێژییەکی تۆکمەو هیمەتێکی جێبەجێکاری هەمەلایەنەوە هەیە.

ڕێنمایی مانگی یەکەم بۆ پۆلی یەکەمی بنەڕەتی

زەکیە ڕەشید محەمەدئەمین*

ئەم مانگە مانگی ڕاهاتنی فێرخوازەکەیە لەگەڵ دەور و پشت و هاوڕێکان و مامۆستاکان و دەستەی بەڕێوەبەرایەتی بنەڕەتییەکەو هاتنی بۆ بنەڕەتییەکە و گەڕانەوەی بۆ ماڵەوە. دوورکەوتنەوەی لە دایك و باوك و خوشك و براکانی و ڕاهاتن و ڕاهێنانی و دەق گرتن لەگەڵ ڕێڕەوی بنەڕەتی ... ئەم مانگە وانە نەخوێنرێت، بەڵام دەبێت لەزۆر ڕووەوە سوودمەند بێت. ئاسانکاری بۆ بکرێت بۆ ئامادەبوون و قاڵ بکرێت و بخرێتە قاڵبی فێرخوازەوە بەپێی خوێندنەوە بچێت و ئەوەی بە کۆسپ و تەگەرە زانراوەو ناسراوە لەبەر دەمیدا نەمێنێت ... هەموو دەزانین منداڵ لەدوای شەش ساڵییەوە بە پێی یاسا دەبێت بچێتە فێرگەی بنەڕەتی، کوڕ و کچی هەژار بێت، یان سەرمایەدار . واتە گواستنەوەی ئەم منداڵە لە جیهانی ماڵەوە بۆ جیهانی بنەڕەتی لە ڕۆژانی یەکەمدا بەرانبەر دەستەی بەڕێوەبردنی بنەڕەتی هەست بە نامۆیی دەکات، لە بەڕێوەبەر و مامۆستاکان و کارمەند و کارگوزار و هاوڕێکانی و بینای بنەڕەتییەکەش خۆی بە نامۆ دێتە پێش چاو.

جا بۆ ئەوەی هەست بە کەسیەتی خۆی بکات لە ترس و گۆشەگیری دووربکەویتەوەو دڵنیای بکەین بۆ ئەوەی شارەزایی پەیدا بکات، پێویستی بە دڵێکی گەورە و سنگیکی فراوان و پڕ سۆزو میهرەبانە، مامەڵەیەکی خۆیی و زۆر

نـەرم و نیـان و گونجـاو و جـوانی لەگەڵـدا بکرێـت، بـۆ ئـەوەی هەسـت بـە خۆشەویستیەکی وا بکات جیاوازی کەمتر نەبێت لەو خێزانەی لێوەی هـاتووە .... چاکتر وایە مامۆستای وانەی کوردی و بیرکاری ڕابەری پۆلی یـەك بێـت .. لەبـەر ئەوەی ژمارەی ئەم وانانە زۆرەو زیاتر ئاگاداری کەم و کـورتی و پێویـستییەکانیان دەبێت.

پۆلی یەك پێویستی بە مامۆستای ڕابەری پسپۆڕ و شارەزایە، چونکە منداڵ لەم تەمەنـەدا زۆر ناسـك و هەسـتیارە ... گـەلێك پێویـستی بـە پاراسـتن و سـۆز و خۆشەویستی و دڵ ڕاگرتن و نەرم و نیـانی و ئـارام و گـوێ لـێ گـرتنی ئـەوێت . پێویستە مامۆستا بچێتە ناخییەوە و چاك لێی تێ بگات . لەبەر ئەوە بەڕێوەبـەر هزر و بیر و چاو دەخاتە کار بۆ مامۆستایەکی گونجـاو بناغـەی پـۆلی یـەکی بـۆ دانێت، هەموو پەسەندییەکی تێدا بێت، دوور بێت لە دەمـارگیری و ڕوو گـرژی و تووڕەیی و قسەی ڕەق و ناخۆش و ناوو ناتۆرە و هەڕەشەو گوڕەشەو جنێو و چەپۆك و دار وەشاندن و هەڵگرتن، یان بەقیژە بیانترسـێنێت، بـە وشـەی جیـاوازی کـردن هەستیان بریندار بکات، یان بـە چـیرۆکی ترسـناك بـێ دەنگیـان بکـات و بـاری دەروونیان ئاڵۆز بکـات و تێـك بـدات، بەتێکـچوونی بـاری دەروونـی منداڵەکـە پێوەندی کەس و کاری فێرخوازەکە لەگەڵ بنەڕەتیدا تێکدەچێت، ئەمە چارەسـەری زۆر قورسـە، یـان زۆر دەخایـەنێت و هـەموو کاریگەرەکـەی بەسـەر منداڵەکـەدا دەشکێتەوە .

ئەنجام لەم پرۆگرامە دروستبوونی فێرخوازەکەیە لەسەر دەستی مامۆستای چـاك تا ببێتە ئەندامێکی بەکەڵك و هزر و توانا و دانـا و کەسـیەتی بـەهێز، ئەوەنـدە متمانەی بەخۆی بێت، لەدواڕۆژدا خزمەتی هەموو کەس و خاك و وڵات بکات.

ڕۆژی یەکەم

1ـ بابەت: هەڵبژاردنی ڕابەرو مامۆستای پۆلی یەك. 2ـ کاتی وانە: (4) کاتژمێر 3ـ ئامانج لەم پرۆگرامــە: هەڵبــژاردنی ڕابــەرو مامۆســتای پــۆلی یــەك و دووە. فێرکردنی ناوی سیانی بەپێی باری شارستانی واتە ناوی فێرخواز و باوك و باپیری . پێویستە بەڕێوەبەری بنەڕەتی شارەزایی و متمانەی چاکی هەبێت و بزانێت کێ لـە هەموو ڕوویەکەوە بۆ ئەو پۆلە گونجاوە بەتایبەتی خولەکانی دیبێت، سەرپەرشتیار ، لەڕووی تەندروستی و وزە و ڕەوشت و باری کۆمەڵایەتی و ویژدان و ئارامگرتن و ڕووی خۆشەوە هەڵیسەنگاندبێت، منداڵ دڵ پاك و بێ خەتاو بێ دەسەڵاتن نادرێنە دەست هەموو کەس، بەڵام ئەو متمانەیــە لای هــەموو دایــك و باوکێــك بــەهێزە منداڵەکەی بەرەو ڕووی مامۆستا بکات. ئینجا با بـزانین مامۆسـتای دڵ نـەرم و ڕووخۆشەکەی پۆلی یەك چۆن بەپیر منداڵە تازە هاتووەکانەوە دەچێت، ڕۆژ باشیان لێ بکات و ناوە تۆمار کراوەکانی پێیە .

ناوی منداڵەکان دەخوێنینەوە

لێرەدا چەند شتێك سەر هەڵدەدات ... ! هەندێك منداڵ ناوی خۆی باش نازانێت لەبەر ئەوەی دوو ناوی هەیە، یان بەنازناو بانگیان کردووە، لەماڵەوە بە دڵە بانگی دەکەن، لەناسنامەی باری شارستانییەکەیدا ناوی (دڵخۆشە) .... باوکی بــە کاکــە حەمە ناسیوە، ناوی (محەمەد)ە ئەی باپیری؟ دەڵێت ناوی بابە گەورەیە، یــان بابــە حاجییە. پێویستە فێرخواز لە هەفتەی یەکەمدا ناوی سیانی واتــە نــاوی خــۆی و باوك و باپیری شارەزا بێت، هەموو ڕۆژێك بــۆی بخوێنرێتــەوە تــا بەتــەواوی خــۆی دەناسێت.

مەرج وایە مامۆستای پۆلی یەك ئەم پرسیارانە بکات: 1ـ چەند کــەس مــاڵی لەم گەڕەکەیە ؟ 2ـ ئەم گەڕەکە ناوی چییە؟ 3ـ ناوی بنەڕەتیەکەی ئێوە چــییە؟ 4 ـ چەند کەس خوشك و بران ؟ خوشك و براتان لەم بنەڕەتیدا هەیە، لە کام پۆلن و ناویان چییە؟ 5 ـ لەم پۆلەدا چەند کەس خزمن؟ چین بە یەك ؟ 6 ـ چەند کەس دراوسێن ؟ و ناویان چی یە ؟

ڕۆژی دووەم

هەندێك فێرخواز نازانێت ناوو ناونیشانی بنەڕەتییەکەی چییە ؟

1ـ بابەت ـ زانین و شارەزا بوون لە ناوو ناونیشانی بنەڕەتییەکەی .

2ـ کات:ـ ڕۆژێك ـ چوار سەعات.

3ـ ئامانج :ـ فێرخواز بتوانێت بە متمانەی خۆی بگات و ون نەبێت. زۆربەی منداڵ ڕۆژانی یەکەم بە ڕێگای بنەڕەتی نامۆن، دایك و باوکیشیان ئەو متمانەیە بە منداڵ نادەن بە خۆیان بڕۆن بۆیە لەگەڵ منداڵانی خزم و دراوسێکانیان بەڕێیان دەکەن.

ڕابەر بەبێ ڕیزکردن ناوەکانیان دەخوێنێتەوە، پۆلەکە بەرەو دیوی کۆڵان بەڕێ دەکات و بە دەوری بینای بنەڕەتییەکەدا دەیانگێڕێت و لێیان دەپرسێت چەند کەس لەم ڕێگەیەوە دێت و دەڕواتەوە؟ کێ ماڵی لەم ناوەوە نزیکە؟ ئینجا سەرنجی فێرخوازەکان ڕاکێشێت بۆ ئەو دەرگەیانەی سەر بە بنەڕەتییەکەیانە، ئینجا بگەڕێنەوە بۆ دەرگە سەرەکییەکە کە ناوی بنەڕەتییەکەی لێ نووسراوە. پێیان بڵێت ئەوە ناوی بنەڕەتییەکەی ئێوەیە . نووسراوە (بنەڕەتی فلانی سەرەتای تێکەڵ) کەواتە ئێوە لە کام بنەڕەتی سەرەتایی تێکەڵن با بەیەکەوە بڵێین: چەند جارێك ناوەکە دەڵێینەوە. (ئێمە فێرخواز بنەڕەتی ـ فلانی ـ تێکەڵین) ئەمە بنەڕەتی ئێوەیە پیرۆزتان بێت.

فێرخوازەکان بەبێ ڕیزبوون بگەڕێنەوە بۆ گۆڕەپانی بنەڕەتییەکەیان و بەپێی پێویست پشوو بدەن.

ڕۆژی سێیەم

پێداچوونەوەیەك بەوردی بە ژیانی فێرخوازەکەدا:

1ـ بابەت: شارەزا بوون لە باری کۆمەڵایەتی فێرخوازەکە لەڕووی بەخێوکارو باری ئابووری و دەروونی و تەندروستییەوە . 2 ـ کات: 4 کاتژمێر 3 ـ ئامانج: بەئاگابوون و بەتەنگەوە بوونیان.

پێویستە لەڕووی باری کۆمەڵایەتییەوە یەك یەك گوێ لە فێرخواز و بەخێوکارو کەسە نزیکەکانیان بگیرێت و بەپێی پێویست بۆ بنەڕەتی بانگ بکرێن و لە

قووڵایی تەنگ و چەڵەمەکانیان شارەزا بن و پێش وانە دەست پێکردن فریایان بکەون.

بەهۆی ئەم پرسیارانەوە بچنە بنج و بناوانی فێرخوازەکەو هەندێکیشی لە بەینی خێزانی فێرخوازو ڕابەردا شاراوە بێت. أ ـ بەخێوکاری فێرخواز ! ب ـ ئێستا لای کێیە ؟ هۆی چییە؟ تـ لای دایك و باوکە، یان تەنیا دایك، یان تەنیا باوك، یان باوەژن، یان باوەپیارە، یان لای نەنکی دایکی دایکی، یان دایکی باوکی، یان پوور، کام پوور؟ یان خوشکی، یان برای، یان خێزانێکی دیکە تەبەنی کردووە؟ هۆیەکەی چی بووە؟ لە هەردوو سەرەوە ئەوەی بەخشیوەتی و ئەوەی هەڵی گرتووەتەوە. جـ باری ئابووری: هەندێك خێزان منداڵیان زۆرەو لەبەر هەژاری و بێ دەرامەتی ناتوانن بە هەموویان بخوێنن. ناتوانن خزمەتی هەموویان بکەن، لە گەورە بونیاندا بۆ بژێوی خێزانەکە دەخرێنە بەر کار. لێرەدا دەتوانین بڵێین بە نهێنی لەگەڵ خێرخوازەکاندا ڕێکبکەون کە ئەم فێرخوازانە دەست لە خوێندن هەڵنەگرن.

دـ توێژینەوەی باری دەروونی:

چارەسەکردنی باری دەروونی گرنگترین خاڵە بۆ ئەوەی نەبێتە هۆی کۆسپ و تەگەرە لەڕێی خوێندن و خودی کەسیەتی فێرخوازەکە لەناو هاوڕێکانیدا وەك شەرمنی، شکاندنەوەو ترساندن، پیش خواردنەوە، مانگرتن، بێ نازی، نازداری زۆر، زۆرداری، شەڕەنگێزی، خۆ بەکەم زانین.

هـ باری تەندروستی و دروست بوونی:

هەندێك جار منداڵەکە بەهۆی زگماکییەوە کەم و کورتی تێدا بەدی دەکرێت، بەڵام لە وانەکەیدا زۆر پێشکەوتووە... وەك شەلی، گۆجی، چاوکزی، لاوازی و بێ هێزی ... یان نەخۆشییەکی درێژ خایەن یان نەشتەرگەری گەورەی بۆ کراوە، دەبێت هەموو لایەك ئاگادار بکرێتەوەو مامەڵەیەکی تایبەتی لەگەڵ بکرێت و بە قسە هەستی بریندار نەکرێت و زیانی پێنەکات ، بەجۆرێك مامەڵەی نەکرێت هەست بە جیاوازی خۆی بکات و بەزەیی بەخۆیدا بێتەوەو تووشی باری دەروونی بێت و وورەی بڕووخێت.

ڕۆژی چوارەم

1ـ بابەت:ـ کردەوەی فێرخواز لە گۆڕەپاندا 2ـ کات:ـ (3) کاتژمێر 3ـ ئامانج:ـ (هەست بە خاوێنی ڕاگرتنی گۆڕەپـان و دەسـتپاکی) مامۆسـتای ڕابـەر لەگـەڵ فێرخوازەکانی لە گۆڕەپاندا دەمێنێتەوە نایانباتەوە پۆل، بە هێواشی هەموو سووچ و پەنایەکی بنەڕتییەکەیان دەگێڕێت .. تێیان دەگەیـەنێت هەنـدێك لـەم شـوێنانە جێگەی ئەوانی نییە!! نابێت لە ڕۆژانی داهاتوودا ڕووی تێ بکەن، تەنیا گۆڕەپانـە گەورەکە جێگای وەستانی و یاری کردن و ڕیز بوونیانە ... دەبێـت پـاك و خـاوێن ڕایگرن، دەستە سڕی کاغەزو بەرگی بسکویت و نەستەلە و چکلێت فڕێ دەنە نـاو تەنەکەی خۆڵ و زبڵەوە، تف و کلم فڕێ نەدەنە سەر زەوی، دیوارەکـان نەنووسـن و پیـسی نەکـەن. بـە دەرگـەی گۆڕەپانەکـەدا هەڵنەگـەڕێن و بەهێواشـی بـەلای هاوڕێکانیاندا ڕابوورێن. لەسەر پێپلکە بە هێواشی بێینە خوارەوەو پاڵ نەنێین، بـۆ هاتنە ژوورەوەیان و چوونە دەرەوەیان لەناو دەرگاکاندا سەرە بگرن. ڕێز لە هـەموو فێرخوازێك بگرن، بەقسەی چاودێرەکان بکەن، ڕێك و بێ دەنـگ لـە ڕیزەکانیانـدا بووەسـتن. گاڵتـە بـە کـەس نەکـەن، ئـازاری کـەس نـەدەن، کەسـێك بکـەوێت هەڵیبگرنەوە. شتێکیان دۆزییەوە بۆخۆیانی هەڵنــەگرن و خاوەنەکـەی بدۆزنـەوە و بیدەنەوە دەستی خاوەنەکەی، یـان لەڕێگـەی مامۆسـتاو ڕابـەرەوە یـان لـەڕێگای بەڕێوەبەرەوە بیدەنەوە خاوەنەکەی.

ڕۆژی پێنجەم

1ـ بابەت: چۆنیەتی هاتنیان بۆ بنەڕەتی 2ـ کـات: 4 کاتـژمێر 3ــ ئامـانج: (هاوڕێی ڕێگای فێرخوازەکە . پاراستنی باخچەی بنەڕەتی ناسینیان و شـارەزایی بە ڕەنگی گوڵەکان.).

مامۆستای ڕابەر فێرخوازەکان لە پۆلدا دادەنێت، هەر یەك لەسەر جێگەی خـۆی . جارێکی دیکە ناوی سیانی واتە ناوی فێرخوازو باوك و باپیری دەخوێنێتەوەو دێنە پێشەوە بۆ بەردەم تەختە ڕەش. هەر یەك لە فێرخوازان ناوی خۆی و باوك و باپیری بڵێت و بچێتە جێگەی خۆی و دانیشێت. ئنجـا یـەك لـەدوای یـەك فێرخوازەکـان بدوێنێت و ئەم پرسیارانەیان لێ بکات . 1 ـ ئەمڕۆ لەگەڵ کێ هاتی بۆ بنەڕەتی؟

2 ـ کێ لەم پۆلەدا هاوڕێتە؟ 3 ـ کێ لەم پۆلەدا دراوسێتە؟ 4 ـ چەند خوشك و براتان لەم بنەڕەتییەدا هەیە ؟ لە کام پۆلن و ناویان چییە؟5 ـ لە کام پۆل چەند کەس خزمتە؟ هەر بەپێی دانیشتنەکەیان دوو دوو بیانباتە گۆڕەپان و بەرەو باخچەی بنەڕەتییەکە و لەگەڵیان بدوێت.
چەند کەس لەماڵەوە باخچەی هەیە ؟ ئێوە گوڵ لە باخچەی ماڵەوە لێ دەکەنەوە ؟ کەوا بێ ئەم باخچەیە باخچەی ئێوەیە، پێویستە وەکو باخچەی ماڵەکانتان بیپارێزن و خۆشتان بوێت چونکە گوڵی جوانتان بۆ دەگرێت و دیمەنی جوان دەبەخشێت و لەژێر سایەو سێبەری درەختەکانیدا بەهاران سەیران دەکەن و هەوای پاك و بۆنی خۆشتان پێ دەبەخشێت . ئەنجا بە ڕەنگی گوڵەکان بگەڕێن ڕەنگەکانیان لێ بپرسێت بۆ شارەزا بوونیان بە ڕەنگە سروشتییەکان چونکە هەندێك منداڵ کوێری ڕەنگیان هەیە! ڕەنگەکان لێك جیاناکەنەوە.

ڕۆژی شەشەم

1ـ بابەت: چۆنیەتی ڕاهاتن لەسەر ڕێڕەوی ڕێسا .2ـ کات: 4 کاتژمێر.3ـ ئامانج: (ڕاهاتن و گونجانن و گورج کردنەوەی فێرخوازەکە). لێرەدا ئامادەیان دەکەین چۆن ڕووبەڕووی ئەو ئەرکە ببنەوە، پێویستە ئەو منداڵە ناوی نراوە فێرخواز خۆی بە فێرخواز بزانێت ڕێڕەوو ڕێسای فێرخواز بگرێت و لەگەڵیدا بڕوات و هەموو ڕۆژێك جێبەجێی بکات. 1ـ پێی بوترێت کاتی دیاریکراو بگات و سەر لە بەیانی بوو، یان پاش نیوەڕۆ. 2 ـ جل و بەرگی فێرخوازی لەبەردا بێت. 3 ـ هەست بە یاسا و ڕێساو کات بکات و پێوەی پابەند بێت. 4 ـ هاتنی بۆ بنەڕەتی هەموو ڕۆژێك بە پێویستی بزانێت .5 ـ لەکاتی خۆیدا ئامادەبێت و بکەوێتە ڕێ و هاوڕێی ڕێگە هەڵبژێرێت.

ڕۆژی حەوتەم

1ـ بابەت: پۆل ناسین و هاوڕێ گرتن. 2 ـ کات: 4 کاتژمێر.3 ـ (ناسینی جێگای خۆی لە ڕیزدا و لە پۆلدا و هۆی نەهاتنەوەی) لە هەفتەی یەکەمدا زۆر گوێ نەدرێتە ڕیز بوونیان بەڵام لە هەفتەی دووەمدا کاتێك زەنگ لێدرا. هەر

ڕابەرێك لە گۆڕەپانـدا سەرپەشـتی پۆلەکـەی بکـات، بـۆ چـۆنیەتی ڕیـز بـوون و ڕێکخستن بەپێی بەرز و نزمی باڵایان. هەر جووت فێرخوازێك دەستی یەکدی بگرن و ناو لە یەکدی بپرسن و بزانن کێ لەدوایانەوەیەو کێ لە پێـشیانەوەیە . ئینجـا ڕابەر بەرەو پۆل لەگەڵیان بڕوات. بەپێی فێرکردنیان هەریەك لەجێی خۆی و ئەگـەر فێرخوازێك ویستی لای هاوڕێکەی خۆی، یان لای دراوسێ، یـان خزمەکـەی خـۆی دانیشێت ڕێگـر مـەبن. تێیـان بگەیـەنن ئـەم پۆلـە پـۆلی ئێوەیـە نـاوی پـۆلی یەکی(فلان) بەپێی ڕاستی بارەکە.

لە ڕۆژانی سەرەتاوە یان هەفتەی یەکەم و دووەم فێرخواز ژوور و جێگای خۆی لێ تێکدەچێت . بە هەڵە یان بە خۆشەویستی هاوڕێیـەکی دیکـەی بێـت ڕوو دەکاتـە پۆلێکی دیکە.. لەبەر ئەوە پێویستە ڕابەر هەتا مانگێك هەموو ڕۆژێك ناوەکانیان بخوێنێتەوە و لە ژمارەی پۆلەکەی و هاتنی فێرخوازەکە دڵنیا بیت.. هـەتا ئەگـەر فێرخوازەکەش نەهاتبوو دەبێت هۆیەکەی بزانێت و کەس و کاری ئاگەدار بکاتـەوە و هەروەها بەڕێوەبەر و یاریدەدەرەکانیش.

ڕۆژی هەشتەم

1 ـ بابەت: بەیەك گەیشتن و وشە گۆڕینەوە . 2 ـ کات: 2 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: (یەکدی ناسین و هاوڕێیەتی و هاوڕێ گرتن).

ئێستا فێرخوازان ژووری خۆیان ناسی و شارەزای بوون. متمانەیان بە ڕابـەر پەیـدا کردو دڵیان پێی خۆشەو سـەربەخۆ ڕوو دەکەنـە پۆلەکـەیان و لـە شـوێنی خۆیـان دادەنیشن و کۆدەبنەوەو نامۆییان کەمتر بووەتەوەو کۆمەڵێك هاوڕێیانی پۆلەکەیان دەناسن .. ناو بەناو هاوڕێیـەتی یەکـدە دەکـەن .. ئیمـڕۆ دوای وەرگـرتنی نـاوی نەهاتووەکان و زانینی هۆیەکانیان ڕابەر فێری ئەوەیان دەکات کاتێك دەگەنە پۆل و بە هاوڕێکانیان دەگەن دەبێت چی بڵێن : بەیانیان بڵێن .. بـەیانیت بـاش، نیـوەڕۆ ..نیوەڕۆت باش، یان ئەم کاتەت باش، وەڵام: ژیانت باش .

لەبارەی ماڵەوەشیان هەر هەمان وشە بەکاربێنن بەم جۆرە مندالەکە دەکرێتەوە و هەست بە خۆشەویستی خۆی دەکات .. بـەڵام لـەڕووی جێگـە لـێ تێکـچوونیان بەکۆمەڵ بیانهێننەوە پێشی پۆل و بەکۆمەڵ بۆ شوێنەکانیان بیانگەڕێننەوە. لێرەدا فێری ئەوە دەبن زۆر بەرگری لە شوێنی خۆیان و هاوڕێکەی تەنیشتیان بکەن .. بەم

جۆرە بەئاسانی هەموو شت پەیڕەو دەبێت و کەسیەتی ڕۆژ لەدوای ڕۆژ لای فێرخوازەکە بەهێزتر دەبێت .

ڕۆژی نۆیەم

1ـ بابەت: پێناسینی ژووری بەڕێوەبەر .2 ـ کات: 3 کاتژمێر.3 ـ ئامانج: (ئاسان و ئاسایی کردنی پێوەندی فێرخواز لەگەڵ دەستەی بەڕێوەبەردا). دەبێت ماماۆستاکە بڵێت :(فێرخوازانی خۆشەویست ئێوە فێرخوازن و منیش مامۆستای ئێوەم واتە من وانەتان پێ دەڵێم و فێری نووسین و خوێندن و خوێندنەوەتان دەکەم، فێری پەروەردە و ڕەوشتی جوان و پاك و خاوێنیتان دەکەم. بەڵام یەکێك هەیە لەژووری تایبەتی خۆی دادەنیشێت وکاری هەموومان بەڕێوە دەبات ناوی بەڕێوەبەرە. با بچین سەردانی بکەین و بەیانی باشی لێ بکەین . ڕابەری پۆل لەبەردەمی فێرخوازەکاندا بەیانی باش لە بەڕێوەبەر دەکات، ئەوانیش دوای مامۆستاکەیان بەیانی باش لە بەڕێوەبەر دەکەن و بەڕێوەبەریش بەڕوویەکی خۆشەوە بەیانی باشیان لێ دەکات و هەندێك ئامۆژگارییان دەکات . ئینجا ڕوو دەکەنە ژووری یاریدەدەر، کاری ئەمانیش لە فێرخوازان دەگەیەنن . لە نەهاتنی بەڕێوەبەر ئەمان کار بۆ هەمووان دەکەن و نایەڵن کاری بنەڕەتییەکەیان بوەستێت. ئینجا بەرەو ژووری کارمەندەکان و کارگوزارەکان و باسی کارەکانیان بکات .. پێویستە ئێمەش یارمەتیدەریان بین بەوەی پاکی پۆل و ڕاڕەو و گۆڕەپان و پۆلەکان ڕابگرین و باخچەکە بپارێزین و درەختەکان نەشکێنینەوە.

ڕۆژی دەیەم

1ـ بابەت: پێناسینی شتی ژوورەکەیان و بایەخدان بە خاوێنی و پاراستنی. 2 ـ کات: 2 کاتژمێر.3 ـ ئامانج: (بایەخدان بەپێویستییەکانی ژوورەکەیان و خاوێن ڕاگرتنی).دەبێت مامۆستا بڵێت :
(ئەم ژوورە پۆلی ئێوەیە لە تەنیشت دەرگەکەتان لەدیوی دەرەوە ئەو پارچە تەختە نووووسراوەو هەڵواسراوە ناوی پۆلەکەتانە. ئێوە پۆلی (یەك ب)ن، ئەم پۆلە زۆر شتی بە بەهای تێدایە، زۆر بەسوودن بۆ ئێمە و ئێوە پێویستمان پێیەتی، کورسی و

مێز لەسەری دانیشتوون مەیانشکێنن، خاوێن ڕایانگرن، تەختە ڕەش لەسەری دەنووسن، ئەو سندووقە بچووکە تەباشریری تێدا دائدەنرێت، ئەو پارچە ئیسفەنجە تەختە ڕەشی پێ پاك دەکرێتەوە، بە تەباشیر لەسەر تەختە ڕەش دەنووسین. دیوارەکان بە تەباشیر و پێنووس پیس ناکەین، تەنەکەی خۆڵ بۆ کاغەز و شتە نەویستەکانە کەوابێت خاوێنی خۆمان بەدەستی خۆمانە).

ڕۆژی یازدەیەم

1ـ بابەت: شت کڕین لە فرۆشگای بنەڕەتی.2 ـ کات: 3 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: (شتی فرۆشگە تازە و خاوێن بێت، گران نەبێت، شتێك بێت فێرخواز تێر بکات (یانصیب نەبێت).

پێش ئەوەی فێرخواز لەماڵ بێتە دەرەوەو بکەوێتە ڕێ لەلایەن کەس و کاریەوە هەندێك پارە بەپێی پێویست دەخرێتە گیرفانی. پێیان ڕادەگەیەنن لە بنەڕەتی خەرجی بکەن شتی لاکۆلان و سەر عەرەبانە نەکڕن .

لێرەدا دەتوانین بڵێین پێویستە لیژنەیەك هەبێت بۆ کڕینی شتی فرۆشگەکەو بایەخ بە شتی پاك و تازە بدات. کارگوزارێکی نەخوێندەوار لە هێنان و کڕینی شت بۆ فرۆشگە بەرپرسیار نەبێت. . بەپێی حەزی منداڵ شت بێنێت بۆ فرۆشتن، بایەخ بە قازانجی زۆر نەدرێت بۆ ئەوەی هەموو فێرخوازێك بتوانێت شت بکڕێت، فێرخواز دەست پاك بەرێوەی ببات و مامۆستیەکی دڵسۆز سەرپەرشتی بکات (شتی یانصیب بەکار نەیەت). فێرخواز بە برسیەتی بڕواتەوە.

ڕۆژی دوازدەیەم

1ـ بابەت: فێرکردنی ئاو خواردنەوە و چوونە ئاودەست.2 ـ کات: 4 کاتژمێر.3 ـ ئامانج: 1 ـ جۆری دانیشتن لەسەر ئاودەست. 2 ـ دەست شوشتن بە سابوون. 3 ـ ئاو بەفیڕۆ نەدان.

لە سەرەتای هەموو ساڵێکی خوێندنەوە لیژنەی پاك و خاوێنی دادەمەزرێت و لە چەند کەسێك پێکدێت بۆ ئەوەی هەموو ڕۆژێك فریای هەموو لایەك بکەون. لە فێرخوازەکان بپرسن ئاوی چی دەخۆنەوە؟ هەریەکەو بەپێی باری ماڵی خۆیان شتێك

دەڵێت! ئاوی بوتڵ، ئاوی ساردکەرەوە (براد)، ئاوی سەلاجە، ئاوی بۆڕی .. هەندێك لەمانە بۆ هەموو فێرخوازێك ناشێت بەتایبەتی بۆ ژمارەیەکی زۆر لە فێرخوازی هەژار، لەبەر ئەوە دەبێت بۆ ئاوی بۆڕی و تانکی سەربان بگەڕێنەوە.
چی بکەین بۆ ئەوەی تانکییەکان مەرجی تەندروستیان تێدا بێت؟ ؟
1 ـ تانکییەکان لەشوێنی بەرز واتە لە سەربان دانرابن. 2 ـ سەری تەنکییەکان داخراو بێت، شتی پیسیان تێ نەکەوێت . 3 ـ ساڵی چەند جارێك پاك بکرێنەوە، کە ژەنگیان هێنا بە تەنکی تازە بگۆڕێن. 4 ـ کارگوزار پاك و خاوێنی شوێنی ئاودەستەکان ناو بەناو دوای شتن (دیتۆڵ) یان بۆ بەکاربهێنێت .5 ـ لەسەر هەموو دەست شۆرێك سابوون دانرابێت . 6 ـ سەری تەنکییەکان سەنگ و بەرد دابنرێت تا ڕەشەبا نەیبات.

چەند بایەخ بەم پرۆگرامە بدرێت هێشتا هەر کەمە، پێویستە مامۆستا ببێتە ڕێ نیشاندەرێکی ڕاست و چاك و فێرخوازەکان بباتە بەردەم دەست شۆرەکان و خۆی بە سابوون دەستی پاك بشوات و ئاوەکە بگرێتەوە ئینجا ئەم کارە بە فێرخوازەکان بکات و پێیان ڕاگەیەنێت دەم بە شێرەکانەوە نەنێن و دوای دەست شوشتنیان بە دەستیان ئاو بخۆنەوە، یان بۆ ئاو خواردنەوە دۆلکەی بچووك لەگەڵ خۆیان بێنن ئنجا بەرەو ئاودەستەوکان واتە (تەوالێت)یان ببات، پێیان بڵێت پێویستی سەرشانی ئێمە لێرەدا ئەوەیە پاك و خاوێنی ئەم شوێنە ڕابگرین ... پێش چوونە ژوورەوە لە دەرگەی ئاودەستەکە دەدەین نەوەکو یەکێکی دیکەی لێبێت .... لە چوونە ژوورەوەمان دەرگەی ئاودەستەکە پێوەدەدەین، شێرەکە بەردەدەینەوە تا مەسینەکە پڕ دەبێت، کاتێك پڕ بوو شێرەکە دەگرینەوە.

نابێت لە قەراغی ئاودەست دانیشن و پاشەڕۆ و پیسی بەجێ بێڵن، ئاو بکەن بە ئاودەستکەدا بەخاوێنی بەجێی بێڵن، ئینجا شێرەکە بگرنەوە و بێنەوە سەر دەستشۆرەکان هەردوو دەست بە سابوون بشۆن و ئاوەکە بگرنەوە و ئینجا بەجێی بهێڵن. (خاوێنیت زامنی تەندروستیت دەکات).

ڕۆژی سێزدەیەم

ـ بابەت: خاوێنی جل و بەرگ و سەر و قژ و ڕێکخستنی.2 ـ کات:4 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: ڕاهێنان و فێرکردنی فێرخوازەکە (خۆی ئەم کارە بکات) سوپاس بۆ خوای گەورە ئیمە لەسەر خاکێك دەژین ئاو و سەرچاوەمان زۆرەو میللەتێکی خاوێنین و حەز بە شارستانیەتی دەکەین و لەگەڵ پێشکەوتن دەگونجێین .

لەکەم خێزانەوە فێرخواز بەناڕێکی دەگاتە بنەڕەتی ئەویش هۆی سەرەکی هەیە بۆ ناو خێزانەکەی دەگەڕێتەوە، ئەگەر لە فێرخوازەکە بپرسی هەمووی بە ڕاشکاوی بۆت باس دەکات، چونکە منداڵ شاردنەوە و درۆ نازانێ !

لێرەدا دەبێت مامۆستا بگاتە ئەنجام و خۆی تەواوکاری ئەم بارە بێت بۆ ئەوەی درێژە نەکێشێت، یان بنێرێت بەشوێن بەخێوکاری فێرخوازەکەدا، یان خۆی بە ڕاستەوخۆ لەگەڵ فێرخوازەکە خەریك بێت تافێری دەکات .

پێویستە مامۆستا فێری قژ داهێنان و بەستنی پشتوێن و قردێلە و تەوقەو ڕێکخستنی جل و جوان کردنیان بکات، لە هەمان کاتدا تێبینی ئەم خاڵانەیان بۆ بکات و پێیان بڵێت :

1ـ هەفتەی جارێك لە گەرماو (حەمام) خۆیان بشۆن. 2 ـ شانەی خۆی جیا بێت لەگەڵ تەوقەو قردێلەکانی شوێنی تایبەتی هەبێت. 3 ـ جلەکانی و گۆرەوییەکەی تێکەڵ بە جلی کەس نەکات. هەموو ڕۆژێك بە ئاسانی دەستی بداتێ و لەبەری بکات. هەڵواسراو بێت ، هەموو ڕۆژێك ئوتووی نەوێت . 4 ـ پێش نان خواردن و دوای نان خوارن دەستی بە سابوون و ئاو بشوات و دەستی چەور لە سەر و قژی نەدات و بەجلەکانی نەسرێت . 5 ـ خاولی و لفکەی تایبەتی خۆی هەبێت دوای بەکارهینانی هەڵیبواسێتەوە .

ڕۆژی چواردەیەم

1ـ بابەت: خاوێنی گۆرەوی و پاراستنی پێڵاو لە قوڕ و دانانی لە شوێنی تایبەتدا.2 ـ کات : 4 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: (فێرکردن و ڕاهێنان لەسەر پاك ڕاگرتنی پێلاو و گۆرەوی):

پاك ڕاگرتنی پێڵاو و گۆرەوی نیوەی خاوێنی مرۆڤە. ئەگەر فێرخواز فێربکرێت خۆی لە قوڕ و چڵکاو بپارێزێت ئەوە جل و بەرگ و پۆل و ماڵەکەی خۆیشی پارێزراوە. هەموو هەفتەیەکیش فێرخوازێکی پاك و خاوێن دەستنیشان بکرێت و لەلایەن بەڕێوەبەرەوە دیاری پێ بدرێت تا لەبەردەم فێرخوازاندا ببێتە نموونە و هەموو چاوی لێ بکەن، هەموو ئەو دەق و قاڵبە وەردەگرن و چاوەڕوانی دیاری بەڕێوەبەرو ستایشی مامۆستاکانیان دەکەن .

پێویستە مامۆستای ڕابەر ئەم ڕێنماییانەیان بکات: 1 ـ لە هاتن و گەڕانەوەتاندا خۆتان لە قوڕ و چڵپاو بپارێزن . 2 ـ پێڵاوی قوڕاوی بەسەر فەرش و ژووری ماڵەکانتاندا مەگێڕن و لەشوێنی تایبەت دایانبنێن . 3 ـ پێڵاوی قوڕاوی مەهێننە پۆل و بە مێزو کورسی پۆلەکە پاکی مەکەنەوە . 4 ـ پێڵاو و گۆرەوی لە شوێنی تەرخان کراودا دابنێن بۆ ئەوەی بەیانیان یان پێش هاتنە بنەڕەتی بۆی نەگەڕێن . 5 ـ خۆتان لە شوشتن و سڕین و پاککردنەوەی بەرپرسیارن. چۆن پاك و خاوێنیت بۆ ماڵەکەت دەوێت پێویستە هەر واش بۆ پۆل و بنەڕەتییەکەشت بوێت.

ڕۆژی پازدەیەم

1ـ بابەت: بەیانیان چۆن هەڵدەسیت و بەڕێ دەکەویت ؟ 2 ـ کات: 4 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: ڕێڕەو گرتن بۆ ڕۆژانی داهاتویان.

هەموو کەسێك بەیانیان لەخەو هەڵدەستێت پێویستە تێر خەو بووبێت، واتە بەدیار هەندێك شتی بێ سوودەوە شەونوخنی نەکردبێت تا تەندروستی تێك بدات، بۆ ئەوەی بتوانێت کاری ڕۆژانەی بە ئاسانی و ئاسایی بکات، با بزانین فێرخواز خۆشەویست دوای هەستانی لەخەو هەنگاوەکانی چییە؟

1 ـ جێگەی نووستنەکەی کۆدەکاتەوە و ڕێکی دەخات بە شپرزەی بەجێی ناهێڵێت.

2 ـ پێش هاتنە دەرەوەی بڕواتە ئاودەست (تەوالێت)، ئاو بە پاشەڕۆکدا بکات و هەر دوو دەستی بە سابوون و ئاو بشوات و پێڵاوی ئاو دەست بە ناو ماڵدا نەگێڕێت.

3 ـ بە فڵچەو هەویری دان شوشتن بەشێوەی ڕاست و پەسەند ددانی بشوات و فڵچە و هەویرەکە لەشوێنی تایبەتی دابنێتەوە.

4ـ بە سابوونی بۆن خۆش دەست و دەموچاوی پاك بشوات و بە خاولی تایبەتی خۆی وشکی بکاتەوە و خاولییەکە بەشوێنی خۆیدا هەڵواسێتەوە.

5 ـ جل و بەرگی شەو نوستن دابکەنێت و لە شوێنی تایبەتی هەڵیواسێت و بەرگی بنەڕەتیەکەی بپۆشێت، ئینجا بچێتە لای دایك و بابك و خوشك و برای بەیانی باشیان لێ بکات. نانی بەیانی بە هێواشی بخوات و هەستێت سوپاسی خوا بکات، ئەگەر پارە و ئاوی بۆ ئامادەکرابوو بە سوپاسەوە لە دایك و بابی وەریانبگرێت لەگەڵ ڕۆژانەکەی بیخاتە شوێنی تایبەتی جانتاکەیەوە ... پێڵاوو گۆرەوییەکانی بە پاکی لەپێ بکات و جانتاکەی بە کۆڵدا بدات و لە بارەی کاتەوە پرسیار بکات... ئنجا ماڵ ئاوایی بکات و بە ڕێ بکەوێت... خۆی لە چاڵ و قوڕ و هاوڕێی شەڕانی ڕێگە بپارێزێت و لە پەڕینەوە ئاگەداری ئۆتۆمبیل بێت بەو جۆرەی ئامۆژگاری کراوە، خواردنی پیس و کۆن و میکرۆباوی سەر عەرەبانە نەکڕێت . خۆی بەم و بەوەوە خەریك نەکات دوا بکەوێت، لا نەداتە ماڵە خزم و هاوڕێ، پێش زەنگ لێدان بگاتە بنەڕەتییەکەی، بەرەو پۆلەکەی بچێت و جانتاکەی لەناو مێزەکەی خۆیدا دانێت و بەرەو گۆڕەپان بڕوات و بەیانی باش لە هاوڕێکانی بکات و چاوەڕوانی دەنگی زەنگ بکات و ئامادەبێت، لەگەڵ هاوڕێکانی بچێتە ڕیزی پۆلەکەیەوە. دوایش بەرەو پۆل بڕوات و وەکو فێرخواز کارامە چاوەڕوانی مامۆستاکەی بکات.

ڕۆژی شازدەیەم

1ـ بابەت: نینۆك کردن و پاك ڕاگرتنی.2 ـ کات: 3 کاتژمێر.3 ـ ئامانج: ڕێنمایی و ئامۆژگاری بۆ نینۆك کردن و پاك ڕاگرتنی.

دوای ئەوەی مامۆستای ڕابەر کۆمەڵێك تێبینی لەسەر چڵکنی دەست و پیسی بنی نینۆکیان کۆدەکاتەوە، بێ ئەوەی هەستیان بریندار بکات و بە ڕوویاندا بدات. دەڵێت: (فێرخوازە خۆشەویستەکانم ئێمە هەموومان نینۆکمان هەیە بەڵام نینۆك درێژناکەینەوە، چونکە ژێرەکەی پیسی کۆدەکاتەوە و بنی نینۆکمان ڕەش هەڵدەگەڕێت و پێمان نەنگە دەستمان و پەنجەکانمان دەرخەین. کاتێکیش بۆ نان و چێشت خواردن بەکاری دێنین پیسی بنی نینۆکمان تێکەڵ بە خواردنمان دەبێت و قوتی دەدەین و دەچێتە ناو سکمان ... تووشی سك چوون و ئێش و ئازار و ژان

دەبین، دەبێت بەرەو ڕووی چارەسەر ببینەوە لای پزیشك و خەستەخانە).(کەوابێت ڕاگرتنی خاوێنی و نینۆك کردن بۆ هەمووامان چاك و دروستە). نابێت بە قەیچی و گوێزان و چەقۆ نینۆك بکەین، دەستمان بریندار و زامدا ر دەبێت. دەبێت نینۆك بەددان نەکەین و پەنجە نەخەینە دەمان ...دەست و نینۆك نەخەینە ناو چێشت و نانەوە، بۆ چێشت خواردن و شلەمەنی و میوە و گەلێك خواردەمەنی دیکە کەوچك و چەتاڵ بەکاربێنین...

پێویستە دوای ئەوەی هەموو جارێك بچینە ئاودەست، دەستمان بە سابوون و ئاو بشۆین و هەروەها پێش نان خواردن و دوای نان خواردنیش ... ئەو شتانەی لە سەر زەوی کەوتوون هەڵنەگرین و بەرماوەی نەخۆش و شتی دەستیان نەخۆین .. ئەو میکرۆبەی لە دەست و پەنجەی خۆمان و هاوڕێکانمان بەخواردنەوە دەیخۆین دەبێتە هۆی نەخۆشی و لاوازی و پەککەوتنمان و دواکەوتنمان لە چێژی خۆشی ژیان بێ بەش دەبین .

ڕۆژی حەڤدەیەم

1ـ بابەت: هەفتەی جاریك خۆی لە گەرماو بشوات .2 ـ کات: 3 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: بەرپرسیاری فێرخواز لە پاك و خاوێنی.

هەندێك منداڵ زۆری ڕق لە گەرماوە واتە (حەمامی گەرم) دایکی ماندوو دەکات تا دەیشوات. منداڵان بەگشتی ناتوانن خۆیان و جل و بەرگیان خاوێن ڕابگرن. هەفتەی جارێك پێویستیان بە خۆشوشتن و جل و بەرگ گۆڕینە. لەبەر ئەوە هەندێك لەم ئەرکە کەوتووەتە سەرشانی مامۆستا چونکە قسەی ئەو زۆر لای فێرخواز ڕاست و ڕەوایە و لێی دەرناچێت و بەگورجی جێبەجێی دەکەن. فێرخواز لەبەردەم مامۆستا و هاوڕێکانیدا شکۆداریەتی خۆی دەپارێزێت.

مامۆستابەم ئامۆژگارییانە کارەکە ئاسان دەکات و دەڵێت: 1 ـ ئەو سابوونەی خۆتی پێ دەشۆیت لەم لاو لەولا فڕێی مەدە .2 ـ بۆ خۆشوشتن لفکەی خۆت بەکاربێنە و دوای پاککردنەوە هەڵیواسە. 3 ـ هەموو ڕۆژێك دەست و دەم و چاوت و قاچی خۆت بیشۆ . 4 ـ خاولی خۆت بەکاربێنە و فڕێی لەم لاو لەولا مەدە و هەڵیواسە. 5 ـ شوێنی دانانی جلەکانی خۆت بزانەو خۆت لێیان بەرپرسیار بە. 6

ـ بیٚ دەستە سڕی پاك لەماڵ دەرمەچۆ . ئینجا بەسەریاندا بگەڕێت و بزانێت چەند فێرخواز دەستە سڕیان پێیە.

ڕۆژی هەژدەیەم

1ـ بابەت: پاك ڕاگرتنی پۆلی خوێندن. 2 ـ کات: 3 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: بەرپرسیاری و جێبەجیٚ کردن: پاك ڕاگرتنی پۆل ئەمە ئەرکێکی ڕۆژانەی بەردەوامە. پێش ئەوەی بڵێین پاکی کەرەوە!! دەڵێین پاك ڕایگرە.واتە هەموویان بەرپرسیار بن نەك تەنیا چاودێری پۆل. پێنووس لەسەر تەنەکەی خۆڵ دابدەن، کاغەز فڕیٚ نەدەنە ژێر مێزو ناو پۆلەکە، ئەو خواردنەی دەیخۆن مێزو کورسی پیٚ پیس نەکەن . خاوێنی پەردەکان ڕاگرن ... پێشبڕکێی پاك و خاوێنی بخرێتە نێوان پۆلەکانەوە و دیاری بۆ پاکترینیان تەرخان بکرێت .. مەرج نییە تەنیا لەڕۆژی ژینگە پارێزیدا بێت ئەمڕۆ پۆلی یەکەکان، سبەی دووەکان و هەروەها .....ئەمە پاڵ پێوەنانێکە هەموو پۆلەکان هەوڵی پاك و خاوێنی بدەن تا کۆتایی ساڵ لە پێشبڕکێدا بن و دیاری وەربگرن.

ڕۆژی نۆزدەیەم

1ـ بابەت: دەست پاکی.2 ـ کات: 3 کاتژمێر 3 ـ ئامانج: ڕاهاتن لەسەر ڕاشکاوی.

ئەوە شتێکی سروشتییە منداڵ حەز لە هەموو شتێکی یاری دەکات، بەتایبەتی ئەو شتەی بەدەست کەسێکی دیکەوەی ببینیت، یان هاوڕێکەی هەیبێت و خۆی نەیبێت ... بیانو وبە دایك و باوکی دەگرێت بۆی بکڕن . ئەگەر ئامانجی بۆ نەچێتە سەر!! خۆی لە هاوڕێکەی دەباتە پێشەوە و یاری لەگەڵ بکات، یان بیبات بۆخۆی و ببێتە خاوەن ئەو شتە . لێرەدا ئەمە دزی پیٚ ناوترێت بەڵکو حەزی ئەو منداڵەیە بۆ ئەو شتە!! پێویست بە لێدان و تووڕەبوون و قسەی ناخۆش و ناو و ناتۆرە ناکات هەستی منداڵەکەی پیٚ بریندار بکرێت و لەناو هاوڕێکانیدا بشکێنرێتەوە. تەنیا ئەوەندە بوترێت (ئەوە یاری هاوڕێکەتە دەبێت بۆی بگەڕێنیتەوە) . دەبێت هەمووما‌ن پارێزگاری شتی خۆمان بکەین . ئەگەر شتێکمان دۆزییەوە لە پۆل و

گۆڕەپاندا بە شوێن خاوەنەکەیدا بگەڕێین، یان بیدەینە دەست ڕابەری پۆل، یان مامۆستای چاودێری ئەو ڕۆژە کە زەنگ لێ دەدات، یان بەڕێوەبەر.

ڕۆژی بیستەم

1ـ بابەت: فێرکردنیان لە چوونە دەرەوەیان لە بنەڕەتی. 2 ـ کات: 2 کاتژمێر.
3 ـ ئامانج: جێبەجێکردنی ڕێڕەوی ڕاستی ڕۆژانە.

پێش لێدانی زەنگی دوا وانە بە چەند خولەکێك فێرخوازانی پۆل ئامادە بکرێن و شتەکانیان لە پەڕاو و پەرتووك و پێنووس .... تاد... بخەنە ناو جانتاکانیان هیچیان بیر نەچێت و شپرزە نەبن . بە سەرپەرشتی مامۆستاکەیان دوو دوو ڕیز بکرێن و ئامادە بن بۆ چوونە دەرەوە تا دەرگای دەرەوەی کۆلان چاودێری بکرێن. پۆلی یەکەکان یەکەم پۆل بن بۆ چوونە دەرەوە. نەکەونە ژێر دەست و پێی گەورەکانەوە ..

پێشتر پێیان ڕاگەیەنن:

1. بەسەر شۆستە و قەراغی دیواردا بڕۆن. 2. لەگەڵ خوشك و برا و دراوسێکانیاندا بپەڕنەوە و بڕۆنەوە ماڵەوە ... ئەگەر هێڵی پەڕینەوە هەبوو بە کۆمەڵ بپەڕنەوەو چاوەڕوانی گڵۆپی سەوز بکەن بۆ پەڕینەوە. 3. لانەدەنە ماڵ و دووکانەکان . کەس و کارتان چاوەڕوانتانن .

ڕۆژی بیست و یەك

1ـ بابەت: پارێزگاری و پاراستن بۆ جانتاکانیان و شتەکانی ناوی. 2 ـ کات: 4کاتژمێر.3 ـ ئامانج: حەز و خۆشەویستیان بۆ هەموو شتەکانیان.

کەس و کاری فێرخواز بەتایبەت دایکان و باوکان هەر لە سەرەتای ساڵەوە خۆیان ئامادە دەکەن بەرگی بنەڕەتی بۆ منداڵەکانیان دەکڕن و سەر و قژیان بۆ چاك دەکەن و جانتای ڕەنگاو ڕەنگیان بەدڵی خۆیان بۆ دەکڕن . هەموو ڕۆژێکیش لێیان دەپرسن ئەمڕۆ چیتان ورگرت؟ ئەوان خۆشتر و شادترن ئاواتیان بێتە دی.

کاتی دابەش کردنی پەڕاو و پەرتووك و پێنووس. مامۆستا ئەم ڕێنماییەی فێرخوازە خنجیلەکانی بکات .... لەبەر ئەوەی ئێستا بوون بە فێرخواز، دەبێت

هەموو ڕۆژێك بەم پاك و تەمیزی و جوان و عاقڵییەوە بێن و بەردەوام بن. پەڕاو و پەرتووکەکانتان بەرگی جوانیان تێگیرابێت. نابێت پیس بن و بدڕێن، ناوی خۆتان و باوکتان و باپیرتان لەگەڵ ناوی پۆل و لق و بنەڕەتیەکەتان لەسەریان نووسرابێت. کۆتایی ساڵ لێتان وەردەگرینەوە . لە پۆلی دووەم جوانتر وەردەگرن .

ڕۆژی بیست و دوو

1ـ بابەت: دابەش کردنی پەڕاو و پەرتووك. 2 ـ کات: 4 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: کار ئاسانی و هەست بە لێپرسینەوە .

مامۆستای ڕابەر دەتوانێت ئەم کارە ئاسان بکات. هیچ کەسێك لە کارگوزار و کارمەندی پێوە گیرەوە نەکات. لە دەستەی بەڕێوەبەرێتی بنەڕەتییەکە ناو و ژمارەی فێرخوازانی پۆلەکە وەربگرێت بەپێی پێویست ... هەمان فێرخواز پۆلەکەی خۆی بەکاربێنێت بۆ هێنان و دانانی پەڕاو و پەرتووك و پێنوس. لەبەردەم پۆلەکە ڕیز بکرێت .... پێیان ڕابگەیەنێت ... خۆیان بێن و ئەو پێویستیە هەڵبگرن و بگەڕێنەوە جیّ ی خۆیان ...

لێرەدا فێرخواز لە یەکەمین مانگی خوێندندا فێری کارکردن و دەست پاکی و دەبێت و باوەڕی بەخۆی دەبێت و پێیان بوترێت ئەوەی وەرتان گرتووە هەمووی بۆ ئێوە هاتووە و لەناوی نەبەن و نەیدڕێنن. نەیدەن بە کەس و پاك ڕایگرن و بەرگی تێگرن ... هەموو ڕۆژێك شتی جوان و خۆشی لێوە فێردەبن و دەبن بەخوێندەوار و ئاگاداری بن و پیرۆزتان بێت .

ڕۆژی بیست و سیّ

1ـ بابەت: پێوەندی فێرخواز لەگەڵ دەستەی بەڕێوەبەرایەتیدا. 2 ـ کات: 2 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: دڵنیایی فێرخواز لە دەستەی بەڕێوەبەرایەتی.

پێویستە مامۆستا و رابەری پۆل پێوەندی خۆشەویستی لەنێوان فێرخواز و دەستەی بەڕێوەبەرایەتی و دەستەی بنەڕەتییەکەدا زیاد و بەتین و بەهێز بکات بۆ یەکدی جێی متمانە بن و بە یەکدی نامۆ نەبن. لەوانەیە فێرخوازێك لەئەنجامی ناکامی و نەشارەزایی هەڵەیەك بکات مامۆستاکە دەتوانێت خۆی ئەو هەڵەیە چارەسەر

بکات و بە وشەی بەڕێوەبەر و وشەی ترسناك و شکاندن و لێدان و وشەی ناخۆش و نالەبار و توند و تیژ نەیترسێنێت... چونکە هەندێك منداڵ ترسنۆکن، باری دەروونییان تێکدەچێت و نەخۆش دەکەون و . با واتێنەگەن بەڕێوەبەر بۆ توند و تیژی و لێدانی فێرخواز و تووڕە بوون دانراوە، بەڵکو ئەویش وەك باوکێکی دڵسۆزە بۆ خزمەتی فێرخوازە .. مامۆستا بەهزرو حیکمەتی خۆی کار ئاسان بکات. لێدانیش کارێکی نەشیاوو دوور لە مرۆڤایەتییە.

ڕۆژی بیست و چوار

1ـ بابەت: پێوەندی فێرخواز لەگەڵ مامۆستاکانیدا. 2 ـ کات:4 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: هەموو مامۆستایان لێپرسراون بەرانبەر هەموو فێرخوازان . فێرخوازان هەموو ڕۆڵەی ئەم میللەتەن ... هەژار بن، یان دەوڵەمەند، کەسدار بن، یان بێکەس، دەسەڵاتدار بن، یان بێ دەسەڵات، کچ بن، یان کوڕ، هەموو بەپێی تەمەن و یاسا دەچنە بەر خوێندن. پێویستە هەموو مامۆستایەك خۆی بە کەسێکی دڵسۆزی هەموو فێرخوازان بزانێت ... لە هەر پۆل و لە هەر ڕەگەز و ئایین و نەتەوەیەك بن، تەنیا ڕابەر، لەپێناوی کار ڕێکخستن و سەرکەوتن و خۆشحاڵی فێرخوازاندا لە پرۆسەی خوێندنی پۆلەکەیدا بەرپرسیار نییە، بەڵکو بە هەموو مامۆستایان و دەستەی بەڕێوەبەر ئەو پێوەندییە توندو تۆڵ بکەن .. فێرخوازان هەست بە خۆشەویستی و بوونی خۆیان بکەن. بەیەکەوە بەشداری ڤیستیفاڵی ساڵانە و یاری گۆڕەپان و نمایشی یاریگە گەورەکان و کۆبوونەوەی دایکان و باوکان بکەن. تا فێرخوازی لێهاتوو هەست بە کەسیەتی خۆی بکات و بەپێی جوانی جم و جووڵەکانی خەڵات بکرێت.

ڕۆژی بیست و پێنج

1ـ بابەت: پێوەندی فێرخواز لەگەڵ ماڵەوە. 2 ـ کات: 3 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: ڕێز گرتن لە هەموو ئەندامانی خێزان .

(ئێمە هەموومان دایك و باوکمان هەیە، زۆرمان خۆش دەوێن، چونکە ئەوانیش ئێمەیان زۆر خۆش دەوێت و ڕەنجیان لەگەڵ داوین و پەروەردەیان کردووین، لەپاڵ ئەوەشدا خوشك و برای لە خۆمان گەورەترو بچووکترمان هەیە. ئاگەمان لێیانەو

ئاگـەیان لێمانـە، بەرانبـەر یـەك هەسـت بـە بەرپرسـیاریەتی دەکـەین و یەکـدی دەپارێزین، لە کار و کردەوەکانیاندا سـوودمەندین.زۆر ڕیـز لـە هـەموو ئەنـدامی خێزانەکەمان دەگرین.

جارو بار نەنك و باپیر و پوورو مام و خاڵ لەم پێکهاتـە خۆشەویـستە یـەکگرتووە بەشدارن.. ڕێز گرتن و گـوێ گرتنمـان بـۆ گـەورەکان هەیـە و بـۆ بـچووکەکانیش میهرەبانین و بەخزمەتین).

با ئێستا مامۆستا بچێتە ناو باری کەسیەتی فێرخوازیـەوە بـە وردی لێـی تـێ بگات .... بۆ ئەوەی ئەگەر کۆسـپ و تەگەرەیـەك بـوو زوو بەپیرییـەوە بـچێت و نەبێتە گرێ کوێرە ئاڵۆز بێت، بەگورجی پێوەندی بـە کـەس و کاریـەوە بکـات و ئاسایی بکاتەوە .... ئەگەر تەنیا بە خـۆی ئاسـایی نەکرایـەوە بـا بەڕێوەبـەریش یارمەتیان بدات.

ڕۆژی بیست و شەش

1ـ بابەت: پێوەندی فێرخواز لەگەڵ هاوڕێکانی ـ کات: 4 کاتژمێر.3 ـ ئامـانج: (ئاسایی کردنەوەی هاوڕێیەتی ڕەگەزی نێر و مێ).

کاتێك منداڵ لە دایك و باوك و ماڵی خۆیـان دوورکەوتـەوە هەسـت بـە نـامۆیی دەکات .. ناوێرێت، یان نازانیت، یان ئامـادەیی و بـاوەڕی ئـەوەی نییـە بـەخۆی هاوڕێیەتی مندالآنی دیکە بکات هەتا مامۆستاکەی بۆی ئاسان ئەکات، بەتێکەڵ بوون لەگەڵ هاوڕێکانی، بە بەشداریکرنیان لە جم و جـوولی ئاسـایی و گۆڕەپـان و باخچە و گەڕانیان بەیەکەوە .... لێرەدا دیاردەیەك بەدی دەکرێت ئەویش جیاوازی ڕەگەزە، کوڕەکان هاوڕێیەتی یەکـدی دەکـەن و کـچەکانیش هاوڕێیـەتی کـچەکان دەکەن .... کاتێك مامۆستا هەستی پێ کرد بە هزر و حیکمەتی خۆی بەهێواشی ئەم دەقە بشکێنێت، لە جم و جوولی ناو گۆڕەپان و ڕیز بوون و دانیشتنی ناو پـۆل و گۆرانی وتن و بەشدار بوون لە هەندێك یاری بـچووکدا و کـاری نـاو پـۆل، واتـە یەکسان مامەڵەیان بکات ... پێیان ڕابگەیەنێت کە هەموویان لەم پۆلەدا خوشـك و برای یەکدین، دەبێت یەکدییان خۆش بوێت و یارمەتی یەکـدی بـدەن و ڕێـز لـە یەکدی بگرن و شەڕ لەگەڵ یەکدی نەکەن. هەمووتان گـەورە دەبـن و خوێنـدن لـە کۆلێژ و پەیمانگەکان تەواو دەکەن و دەبن بـە مامۆسـتا و ئەنـدازیار و پزیـشك و

فرۆکەوان و کارمەند و ئەفسەر. دوایـیش دەبـن بـە دراوسـێ و خزمـی یەکـدی. خزمەتی خۆتان و ئەم میللەتە و ئەم کوردستانە دەکەن.

رۆژی بیست و حەوت

1ـ بابەت: رێز گرتن لە گەورە. 2 ـ کات: 4 کاتژمێر. 3 ـ ئامانج: رێز لە گەورە گرتن و مامۆستاکانی

لەکۆمەڵی کوردەواریدا زۆر وشەی جوان و پڕ رێز و خۆشەویستی و کەسـایەتی و پڕ سۆز بۆ کەسـی لـەخۆمان گـەورەتر بێـت بـەکاردەهێنرێن ، یـان رۆڵ و دەوری خزمایەتی و کەسایەتییان هەبێت: وەك کاکە، بـاجی، دادە، دایـە، بابـە، بـاپیرە، خان، بەڕێز، قوربان، گیان، ئەمانە هەموو وشەی بە گەورە کـردن و کـەس نزیـك کەرەوەن. بەڵام وشەی مامۆستا هێمایەکی پڕ لە زانین و زانیاری شکۆدارەو جێگەی رێزی تایبەت و شانازی هەموو کەس و نەوەی داهاتووە. پێویستە منداڵەکانمان فێر بکەین بەوپەڕی ناسکی و رێز و نەرم و نیانیەوە مامەڵەی جوان لەگەڵ کەسێکی لە خۆیان گەورەتر بکەن. دەنگ لە ئاستیاندا بەرز نەکەنەوە ... کـاتی پێویـست زوو بەدەنگیانەوە بچن . گەورە بوون و پیر بـوون کـارێکی خـوایی و سروشـتی یـە — منداڵیش پیر ئەبێت . ئینجا فێرخوازەکان یەك لەدوای یـەك بـدوێنێ و رێنمایـان بکات .

رۆژی بیست و هەشت

1ـ بابـەت: پێوەنـدی کـەس و کـاری فێرخـواز لەگـەڵ رابـەری پـۆل و دەسـتەی بەڕێوەبردنی بنەڕەتییەکەی. 2 ـ کات: بەپێی رێککەوتن. 3 ـ ئامانج: بەئاگابوون لە هەموو بارێکی شاراوەی فێرخوازەکەو خستنە روو لای رابەری پۆل و بەڕێوەبەر. هەندێك تایبەتمەندی گـرنگ هەیـە پێوەنـدی بـە بـاری ژیـانی فێرخوازەکەوەیـە، پێویستە کەس و کاری فێرخوازەکە بـە نهـێنی لـە مامۆسـتای رابـەرو دەسـتەی بەڕێوەبەری بگەیەنن، بە پێوەندی هەردوولایە لەپێناوی پاراستن و راگـرتنی بـاری دەروونی فێرخوازەکە، بۆ ئەوەی زیانمەند نـەبێت و نەشـکێتەوەو شـەرمەزاری نـاو هاوڕێکانی نەبێت و یاخی بێت و واز لە بنەڕەتی بێنێت.

هەندێك فێرخواز لەو تەمەنەدا میز ڕاناگرن، نابێت پشتگوێ بخرێن. هەیە ترسنۆك و گرینۆك و تۆرینۆكە، یان حەزی لە جم و جووڵ و شەڕەنگێزی هەیە، یان نەخۆشی درێژخایەنی هەیە وەك شەكرەو بورانەوە، یان نەشتەرگەری بۆ كراوە، یان ئاژاوەی ماڵەوەیان دەروونی ئاڵۆز كردووە، پێویستە چاودێری بكرێت و نەخرێتە ژێر گوشارەوە، بەجۆرێكیش مامەڵەی لەگەڵ نەكرێت بخرێتە ژێر بەزەییەوە، تووشی باری دەروونی بێت و خۆی بە كەمتر بزانێ لەناو هاوڕێكانیدا .

گۆڕینەوەی ژمارەی تەلەفۆن و مۆبایل لە بەینی هەردوولایا، كار و بەسەرهاتەكان و پێوەندیەكان ئاسانتر ئەكات .

فێرخواز ئەم هەڵانە ڕاست بکاتەوە

1.من شەڕ لەگەڵ هاوڕێکەم دەکەم.
2. بەناو قوڕو چڵپاودا دێم بۆ بنەڕەتی.
3. بەقاچی قوڕاویییەوە دەچم بۆ بنەڕەتی.
4. بە مێزەکە قوڕ دەسڕم.
5. دەستی چەور لە سەر و قژم دەدەم.
6. بە جلەکانم دەستە چەورەکەم دەسڕم.
7. گۆرەوی پیس لەپێ دەکەم.
8. ڕێز لە گەورە ناگرم.
9. بەناوەڕاستی شەقامدا دەڕۆم.
10. پاڵ بە هاوڕێکانمەوە دەنێم.
11. پەڕاوەکانم دەدڕێنم.
12. پێنووس نابەم بۆ پۆل.
13. هاوڕێکانم خۆش ناوێت.
14. بەشانەی ئەم و ئەو قژم دادەهێنم.

15. بەسەر دایکمدا دەقیژێنم.
16. چێشت بە کەوچك ناخۆم.
17. نینۆك بە ددان دەقرتێنم.
18. یارمەتی هاوڕێکانم نادەم.
19. دوای ئاودەست دەستم ناشۆم.
20. جانتاکەم لەماڵەوە فڕێ دەدەم.
21. پێش نان خواردن و دوای نان خواردن دەستم بە سابوون ناشۆم.
22. بە لفکەی خۆم خۆم ناشۆم. 23. بەیانیان دەم و چاو ناشۆم.
24. لەماڵ هاتمە دەرەوە خواحافیزی ناکەم.
25. دەم بە شێرەی ئاوی بۆرییەوە دەنێم.
26. لەقەراغی ئاودەست دادەنیشم.
27. ئاو بە پاشەڕۆدا ناکەم.
28. لەسەر تەنەکە خۆڵ قەڵەم دانادەم.
29. پەنجەرەی ژوورەکەم دەشکێنم.
30. دیوارەکانی پۆلەکەم دەنووسم.
31. لە فرۆشگە پاڵ بە فێرخوازانەوە دەنێم.
32. بەسەر پێپلکەدا ڕادەکەم.
33. چاوەڕێی ئۆتۆمبیل ناکەم و دەپەڕمەوە.
34. ڕێز لە خوشك و براکانم ناگرم.
35. جێگەی نووستن هەڵناگرم.
36. بە فڵچە و هەویر ددان ناشۆم.
37. گۆرەوییەکان بۆ دایکم فڕێ دەدەم بیانشوات.
38. بەقسەی گەورە ناکەم.
39. مامۆستام خۆش ناوێت.
40. شەڕ لەگەڵ خوشك و براکانم دەکەم.
41. بەرد لە دراوسێکانم دەگرم.

42.دەرگەی پۆل ەشکێنم.
43. پارە زۆر خەرج دەکەم.
44. شتی سەر عەرەبانە دەکڕم.45
. بەیانیان دەم و چاوم ناشۆم.
46. پێڵاوی ئاودەست بەناو ماڵدا دەگێڕم.
47. یارمەتی نەنکم و باپیرم نادەم.
48. درۆ لەگەڵ مامۆستا و دایکم دەکەم.
49. کەسم خۆش ناوێت.
50.بەگوێزان و چەقۆ نینۆك دەکەم.
51. حەز لە پاك و خاوێنی ناکەم.
52. تف و جلم لەسەر زەوی فڕێ دەدەم.
53. دەستەسڕ هەڵناگرم.
54. لە خوشکە بچکۆلەکەم دەدەم.
55. هەفتەی جارێك لە حەمام خۆم ناشۆم.
56. گۆرەوییەکانم هەر تاکەی لەلایەك فڕێ دەدەم.
57. جلەکانم هەڵناواسم.
58. بە جلی بنەڕەتییەکەوە دەنووم.

***مامۆستای خانەنشین – سلێمانی**

ڕۆژی دەست بەکاربوونەوەی مامۆستایان لە ڕوانگەی پەروەردەییەوە

ب. پەروەردەی ناوەندی هەولێر بە نموونە

توێژینەوەیەکی مەیدانییە لەلایەن وەزارەتی پەروەردەی هەرێمی کوردستان
ئەنجام دراوە بە هاوبەشی نێوان :
بەڕێوەبەرایەتی گشتیی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان و
بەڕێوەبەرایەتی گشتیی سەرپەرشتیکردنی پەروەردەیی و پسپۆڕی

توێژەران

لاجان ئەلیاس عەلی یووسف عوسمان حەمەد

هاوکاران

ئەستێر ئەحمەد ئاکۆ ناسیح سابیر مەولوود

توێژینەوەکە ساڵی 2010 ئەنجام دراوە

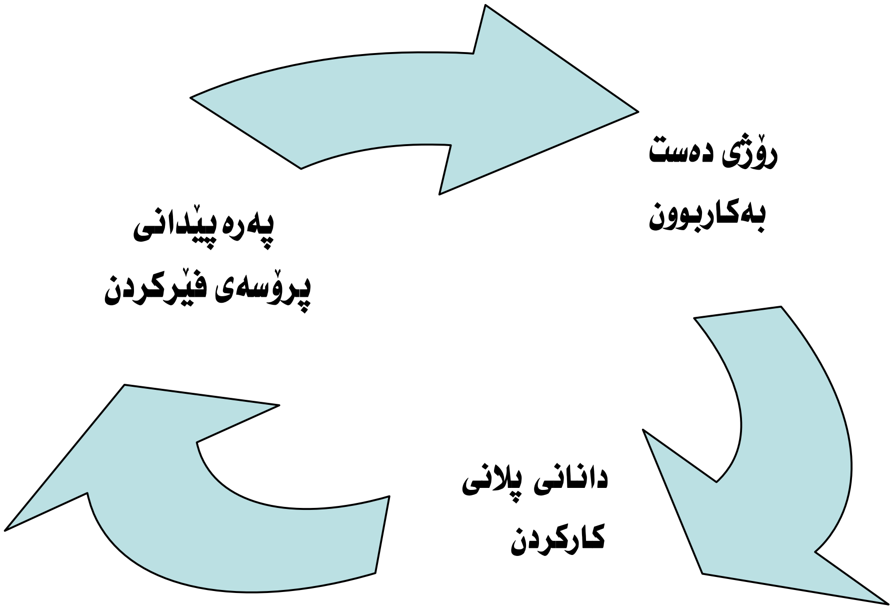

پێشەکی

دوای تەواو بوونی پشووی هاوین کە لە 31/ 8 کۆتایی دێت، سەرجەم مامۆستایانی هەرێمی کوردستان لە گشت دەروازەکانی خوێندنەوە لە ڕۆژی 1 / 9 واتە سەرەتای مانگی ئەیلوول لەلایەن بەڕیوەبەری قوتابخانەکانیانەوە دەست بەکاربوونەوەیان بۆ دەنووسرێت کە ئەوانیش لەلای خۆیانەوە بە نووسراو بەڕێوەبەرایەتییە گشتییەکانیان ئاگەدار دەکەنەوە. بەڵام چ جۆرە پێوەندی کردنێك ئایا گشت مامۆستاکان لە کاتێکی دیاریکراودا سەردانی قوتابخانە دەکەن؟ یان هەر مامۆستاو لە کاتێکدا کە بۆی شیاو و گونجاوبێت؟ ئایا مەرجە گشت مامۆستاکان ئامادەبن، یان هەندێکیان بە تەلەفۆن پێوەندی دەکەن؟ .

ئایا لەم ڕۆژەدا باس لە چی دەکرێت و کێ ئامادەی باسەکان دەبێت؟.ئایا لای مامۆستایان ڕۆژێکی چۆنە..... ؟! ئەگەر بۆ ساتێك بۆ ئەم ڕۆژە بوەستین و بە

وردی لێی رابمێنین و بەقووڵی بیر لە کارەکە بکەینەوە ئەو کات دەبینین ئەم رۆژە لەلایەن پەروەردەکاران بە رۆژێکی ئاسایی وەرگیراوەو نەخراوەتە نێو چوارچێوەیەکی پتەوی بنیاتنراوەوە، هەرچەندە ئەم رۆژە لە سیستمی نوێی وەزارەتی پەروەردەی کوردستان لە ساڵی 2007 دووبارە باس کراوەتەوە، لە سیستمی قوتابخانە بنەڕەتییەکان لە دەروازەی دوو بەندی (24) دووەم و لە سیستمی قوتابخانە ئامادەییەکان دەروازەی سێ بەندی (16) دووەم، ئاماژەی بەم رۆژە کردووە و روونی کردووەتەوەو دەڵێت ((دەستەی مامۆستایان لە رۆژی 1 / 9 ی هەموو ساڵێکدا بە مەبەستی پلان دارشتنی پرۆسەی فێرکاری و پەروەردەیی و سەرجەم چالاکی و کارەکانی دیکەی قوتابخانە (خوێندنگە) دەست بە کارەکانی خۆی دەکات)).

بەڵام ئاماژە بەوە نەکراوە کێ رێنماییان دەکات و بە دواداچوونیان بۆ دەکات و یارمەتییان دەدات و پلانی ساڵانەی خوێندنیان لەگەڵ دادەرێژێت و جۆرو چۆنیەتی چالاکییەکانیان بۆ دیاری بکات کە پێویستە لە میانەی ئەم ساڵەوە ئەنجامی بدەن و لە دابەشکردنی برگەو بابەتەکانی مادەکە بەسەر مانگەکانی خوێندندا هاوکارییان بکات و لایەنە نادیارەکانیان بۆ روون بکاتەوەو هۆیەکانی فێرکردن و ئامرازە پێویستییەکانیان لەگەڵ ئامادەبکات و مامۆستا هاو پسپۆرییەکان وەك گرووپێك بەگەربخات بۆ ئەوەی هەرەوەزیانە کارکان ئەنجام بدەن و یارمەتی یەکدی بدەن و هەوڵ بدەن سوود لە تواناکانی یەکدی وەربگرن و زانیارییەکان ئاڵوگۆربکەن و گفتوگۆ لە سەر شێوازەکانی وانە گوتنەوە بکەن تا چاکترین و بەسوودترین شێواز هەڵبژێرن، بۆئەوەی بە هۆیانەوە زۆرترین ئامانجی پەروەردەیی بەجێ بهێنرێت و پرۆسەی پەروەردە چیتر قەیرانی بەرەو دواوەچوون بەخۆوە نەبینێت .

رۆژی دەست بەکاربوون لەلایەن پسپۆرانی پەروەردەو پلاندانانەوە بە رۆژی نوێ بوونەوە ناسراوە، رۆژی دارشتنی پلان و ئامادەکردنی پرۆگرامەکانی ساڵی نوێی خوێندنە. دەتوانین بڵێین ئەم رۆژە رۆژی دانانی بەردی بناغەی تەلاری خوێندنی قوتابییە، تا بناغەکەش پتەو بێت دەتوانرێت هیوای زیاتری لەسەر بنیات بنرێت و تەمەنیشی درێژتردەبێت .

لەبەر ئەوەی لە هەرێمەکەی ئێمە ئەو گرنگییە نەدراوەتە ئەم رۆژە و کەمتەرخەمی تێدا کراوە، بەرای ئێمەش هۆکارێکی گرنگە لە نوێ بوونەوەو

بووژانەوەی پرۆسەی فێرکردن و بە بەرز نرخاندنی کاری مامۆستایان و پتر خۆشویستنی کارەکەیان، هەر بۆیە بە باشمان زانی کار بۆ دەرخستنی ئەم ڕۆژە بکەین و توێژینەوەیەکی مەیدانی سەبارەت بە تێڕوانینی پەروەردکاران بە تایبەتی سەرپەرشتیاران و مامۆستایان بۆ هەڵسەنگاندنی ئەم ڕۆژە ئەنجام بدەین. ئەم توێژینەوەیە هەوڵ دەدات ڕۆشنایی بخاتە سەر ئەو هۆکارانەی کە کاریگەرییان لە سەر کاراکردنی ئەم ڕۆژەهەیەو زانستییانە لێیان دەکۆڵێتەوە.

توێژینەوەکە لە دوو بەشی سەرەکی پێکهاتووە، بەشی یەکەم لایەنی تیۆرییە لە دوو باس پێکهاتووە :

باسی یەکەم : بریتییە لە تەوەرەی گشتی، کە لەمانە پێکدێت: گرفتی توێژینەوەکە، گرنگی توێژینەوەکە، ئامانجی توێژینەوەکە، گریمانەی توێژینەوەکە.

باسی دووەم : چەمکە بەکارهاتووەکان دەستنیشان دەکات و پێناسەی زاراوەکان دەکات کە لە توێژینەوەکەدا هەن وەك ((ڕۆژی دەست بەکاربوون، پلان، سەرپەرشتیار، بەڕێوەبردن ، لە بەشی دووەم لایەنی مەیدانی سێ باس هەیە کە ئەمانەن :

باسی یەکەم : پێداویستییەکانی لایەنی مەیدانییە، کە باس لە کارە مەیدانییەکان دەکات و ئەمانە لە خۆ دەگرێت: کۆمەڵگەو سامپلی توێژینەوەکە، ئامرازی توێژینەوەکە، میتۆدی توێژینەوەکە (ڕێبازی توێژینەوەکە) ، ڕێگە ئامارییە بەکارهاتووەکان، کۆسپ و تەگەرەکانی توێژینەوەکە.

باسی دووەم : خستنە ڕووی زانیارییەکانە بە شێوەی خشتەو شیکردنەوەیان.

لە کۆتاییدا ئەو ئەنجامانەی بەدەست هاتوون خراونەتە ڕوو و چەند پێشنیارێکیش دەستنیشان کراون.

بەشی یەکەم

باسی یەکەم : تەوەرەی گشتی

1 ـ گرفتی توێژینەوەکە

هەرچەندە لە سیستمی نوێی قوتابخانە بنەڕەتییەکان و خوێندنگە ئامادەییەکان ساڵی 2009 بابەتی ئەم توێژینەویە ئاماژەی پێکراوە، بەڵام بە ڕوونی دەستنیشان نەکراوەو گرنگییەکی بەرچاوی نەدراوەتێ، کە بە هۆیەوە جەخت بۆ کارکردن تێیدا بکرێت، بۆیە ئێمە وەك بەڕێوەبەرایەتی گشتی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان بە هەمئاهەنگی لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی گشتی سەرپەرشتیکردنی پەروەردەیی بە پێویست و گرنگمان زانی ئەم بابەتە وەك گرفتێکی پرۆسەی پەروەردە و فێرکردن سەیر بکەین، هەر لەم ڕوانگەیەشەوە هەوڵمان داوە توێژینەوەیەکی ئەکادیمی زانستی مەیدانی ئەنجام بدەین بۆئەوەی ئەو هۆکارانە دەستنیشان بکەین کە بوونەتە هۆی فەرامۆشکردنی گرنگی ئەم ڕۆژە، واتە ڕۆژی دەست بەکاربوونی مامۆستایان بۆ ساڵی نوێی خوێندن و کەم تەرخەمی لە کارکردن لەو پێناوەدا. چونکە ئەم ڕۆژە فاکتەرێکی کاریگەرو هاندەرێکی بەهێزە لە بەچالاکترکردنی مامۆستایان و زیاتر بەگەڕخستنی سەرپەرشتیاران و پەیداکردنی حەزو ئارەزووی قوتابیان لە نوێ بوونەوەی وەرگرتنی زانیارییەکان و پەرەپێدانی کە ڕێگە خۆشکەری سەرکەوتنی پرۆگرامەکانی خوێندن و بەرزکردنەوەی ئاستی تێگەیشتن و فێربوونن. بە تایبەتیش گرفتی ئەم توێژینەوەیە لە کۆتایی ساڵەکانی خوێندندا، واتە لەکاتی ئەنجامدانی هەڵسەنگاندنەکان و تاقیکردنەوەکان و هەژمارکردنی ڕێژەی دەرچوونی قوتابیان پتر دەردەکەوێت . بۆ دۆزینەوە و دیاریکردنی هۆکارە سەرەکییەکانی لایەنی ئەم توێژینەوەیە نموونەی توێژینەوەکەمان لە سەر مامۆستایان و سەرپەرشتیارە پسپۆڕییەکانی پەروەردەی ناوەندی هەولێر ئەنجام داوەو چونکە ئەوان کەسانی پەیوەندیدار کارەکەن بۆ ئەوەی لامان ئاشکرابێت ئایە کەم تەرخەمی لە بەچالاك کردنی ئەم ڕۆژە بۆ کام هۆکار

دەگەڕێتەوە: بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەکان و یەکەی سەرپەرشتیاری، سەرپەرشتیارەکان، بەڕێوەبەری قوتابخانەکان، مامۆستایان ......تاد

2 ـ گرنگی توێژینەوەکە

1ـ گرنگی توێژینەوەکە لەوەدایە کە لەسەر بنچینەیەکی زانستی و بە بەکارهێنانی کەرەستە زانستییەکان داتاکان کۆکراونەتەوە.
2ـ ئەم توێژینەوەیە هەوڵێکی زانستییە بۆ لێکۆڵینەوەی گرفتێکی فەرامۆش کراو کە پێشتر لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی بۆ ئەنجام نەدراوە.
3ـ لە توێژینەوەکەدا بایەخی تەواو بە لایەنی مەیدانی دراوە ئەمەش بۆ ئەوەی زانیارییەکان و دەرئەنجامەکان پاڵپشتی ڕاستی توێژینەوەکە بن.
4 ـ لەم توێژینەوەیەدا شوێنی جوگرافی و جۆری پسپۆری سەرپەرشتیاران و مامۆستایان ڕەچاوکراوە.

3ـ ئامانجی توێژینەوەکە

ئامانجی توێژینەوەکە گەیشتنە بە چەند داتایەك تاوەکو کاری لەسەر بکەین و بە هۆیەوە ئەم ئامانجانە بێنە دی:
1ـ دەرخستن و بەرز نرخاندنی ڕۆژی دەست بەکاربوونی مامۆستایان بۆ ساڵی نوێی خوێندن واتە ڕۆژی 1 / 9 و ناسینی بە ڕۆژی نوێ بوونەوەی ساڵ لەلایەن سەرجەم پەروەردکارانەوە.
2ـ دانانی چەند ڕێنماییەك بۆ ڕوونکردنەوەی چۆنیەتی هەڵسوکەوت کردن لەم ڕۆژەدا.
3ـ ئاماژەکردن بە جۆری پلان و پرۆگرامەکانی ئیش پێکردن لەم ڕۆژەداو دەستنیشان کردنی خاڵە بەهێز و لاوازەکان.
4 ـ دەرخستنی ڕۆڵی سەرپەرشتیارەکان لە ڕووی یارمەتیدان و ڕێنمایی کردنی بەڕێوەبەرەکان و مامۆستا پسپۆرییەکان هەر یەکەو بە پێی پسپۆری بۆ دانان و داڕشتنی پلانی ساڵانەو مانگانە لە میانەی یەکەمین هەفتەی دەست بەکاربووندا.

5 ـ پتر نزیککردنەوەی سەرپەرشتیاران لە ژینگەی قوتابخانەکان و بەهێزکردنی پێوەندییەکانیان لەگەڵ مامۆستا پسپۆرییەکان و هاوڕێیەتی کردنیان.

6 ـ بوونی ستاندەرێکی کارکردن لە ڕووی بەڕێوەبردنی کاروباری کارگێڕی قوتابخانەکان و چۆنیەتی نمایشکردنی بابەتەکان لەلایەن مامۆستا پسپۆرییەکانەوە لەسەرجەم قوتابخانە هاوشێوەکان کە ئەمەش هاوسەنگییەك لەنێوان قوتابخانەکاندا پەیدا دەکات.

7 ـ نەهێشتنی ترس و دڵەڕاوکێی مامۆستایان بە تایبەتی مامۆستا نوێیەکان لەکاتی سەردانی سەرپەرشتیاران و پتر لە یەکدی گەیشتن.

8ـ پەیدابوونی کەش و هەوایەکی ئارام و گونجاو لە نێوان مامۆستا پسپۆرییەکانی هەمان بابەت و بەهێزکردنی پێوەندییەکانی نێوانیان بە ئاڵوگۆڕکردنی زانیارییەکانیان و تاوتوێکردنیان و زیادکردنی حەزو ئارەزووی کارکردن بە کۆمەڵ بۆ ئەنجامدانی چالاکییەکان.

9 ـ بەرفراوان بوونی پێوەندییەکان لە نێوان مامۆستا پسپۆرییەکان لە قوتابخانە جیاجیاکان و یەکدی ناسینیان، ئەمەش هاندەرێکە لە گەڕان بەدوای نوێترین زانیاریدا یارمەتییان دەدات تا بیخەنە ڕوو و تاوتوێی بکەن.

10 ـ هەست کردن بە بایەخ پێدان و پتر بەرز نرخاندنی کاری مامۆستایەتی و پەیداکردنی خۆشەویستی کار لەلایەن مامۆستاکانەوە.

4 ـ گریمانەی توێژینەوەکە

چەند ساڵێك لەمەوبەر لە هەرێمی کوردستان ئاستی زانستی تەنانەت فێربوون و نوسین و خوێندنەوەش گۆڕانکاری بەرچاوی بەخۆوە بینیوە، هەرچەندە وەزارەتی پەروەردە هەستی پێکردووەو لە چەند بوارێکەوە گۆڕانکاری تێدا کردووە وەك گۆڕینی پرۆگرامەکانی خوێندن لە زۆربەی بابەتەکان و گۆڕینی شێوازەکانی ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکان. بەڵام تا ئێستە ئەم پرۆسەیە واتە پرۆسەی پەروەردەو فێرکردن نەیتوانیوە بگاتە ئامانجەکان و تاڕادەیەك لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە بە هەموو چین و توێژەکانیەوە بە نارەزاییەوە مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت.

ئەمەش وا لە دڵسۆزان و خەمخۆرانی پەروەردە دەکات لێکۆڵینەوەی بۆ بکەن و هۆکارە نادیارەکان بدۆزنەوە و بیخەنە بەر چاو.
یەکێك لەم فاکتەرانەش گرفتی توێژینەوەکەیە کە بایەخنەدان وگرنگی نەدانە بە ڕۆژی دەست بەکاربوونی مامۆستایان لە سەرەتای هەموو ساڵێکی نوێی خوێندندا کە کاریگەرییەکەشی لە چەند گریمانەیەك خۆی کۆدەکاتەوە کە ئەمانەن :
1ـ دەستنیشان نەکردنی ڕێنمایەکان لە بەر نەبووی یاسەیەکی کارکردن لەم ڕۆژەدا.
2 ـ لاوازی کەسایەتی هەندێك لە بەڕێوەبەری قوتابخانەکان.
3 ـ نەبوونی بڕگەیەك لە سیستمی پەرەوەردە کە بەرپرسیاریەتی ئەم ڕۆژە بخاتە ئەستۆی سەرپەرشتیارانی پەروەردەیی و پسپۆری بۆ بە دواداچوون.
4 ـ کەمتەرخەمی سەرپەرشتیاران لە گرنگی ڕۆلی ئەم ڕۆژە بە بیانووی ئەوەی ئەمە کاری ئەوان نییە.
5 ـ نەبوونی کات لەلایەن زۆربەی سەرپەرشتیاران و مامۆستایان لەبەر گوتنەوەی وانەی تایبەتی چ بە سەردانی ماڵی قوتابیان، یان بە پێوەندی کردنیان بە پەیمانگەکانەوە بەمەبەستی بەهێزکردنی ئاستی قوتابیان.
6 ـ نەبوونی میلاکی تەواو لە مامۆستا پسپۆرییەکان بۆ قوتابخانەکان بەتایبەتی لەسەرەتای ساڵی خوێندنەوە لەبەر گواستنەوەی مامۆستایەکان.
7 ـ زوو دابین نەکردنی هۆو پێداویستییەکانی خوێندن وەك کتێب و کەرەستەو هۆیەکانی فێرکردن .

دووەم : چەمکی پێوەندیدار بە توێژینەوەکەوە

ڕۆژی دەست بەکاربوونەوە: بریتییە لە یەکەم ڕۆژی پێوەندی کردنی مامۆستایان بە دەوامی فەرمی لە قوتابخانەکان دوای تەواو بوونی پشووی درێژ، بەروار و ڕێکەوتی ئەم ڕۆژە بەگوێرەی کەش و هەوای خوێندن لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی دیکە دەگۆڕێت. ئەم ڕۆژە ڕۆژی نوێبوونەوەی ساڵی خوێندنە، ڕۆژی داڕشتنی پلان و پرۆگرامەکانی ئیش پێکردنە لە پرۆسەی پەروەردە و فێرکاری و سەرجەم چالاکی و کارەکانی قوتابخانە. کە گشت دەروازەکانی خوێندن دەگرێتەوە.

پلان : پرۆگرامی ئیش پێکردنە بۆ ئەو کەسانەی کە کاردەکەن بۆ ئەوەی لە ڕێگەیەوە بگەنە ئامانجەکان. واتە پلاندانان مەبەست نییە، بەڵکو هۆیەکە بۆ گەیشتن بەئامانجەکان. پلاندانان شتێکی سەرەکی و گرنگە لە پرۆسەی پەروەردەو فێرکردندا و پێویستە ئەو کەسانەی کە لەم بوارەدا کاردەکەن لە چوارچێوەی پلانی دیاریکراوی بەهێز و کاریگەرەوە زۆرترین ئامانجی پەروەردەیی بەجێ بهێنن و بەهۆیەوە گرفتەکانی پرۆسەی پەروەردە و فێرکردن چارەسەر بکەن .

بەڕێوەبردن : کرداری ڕێکخستن و پلاندانان و سەرپەرشتی کردن و بڕیاردان و هاوسەنگی و هەڵسەنگاندن و بەدواداچوونە.

* پێویستە لێرەدا ئەوە بزانین کە بەڕێوەبردن مانای بەڕێوەبەر نییە بەڵکو بەڕێوەبەر ڕێگەیەکە بۆ جێبەجێکردنی مەبەستە پەروەردەییەکان و بەرەو پێشبردنی پرۆسەی پەروەردەیی.

سەرپەرشتیار : سەرپەرشتیار پێش هەموو شتێك مامۆستایە بەگوێرەی پسپۆرییەکەی شارەزاییەکی بەرفراوانی لە بابەتەکانی خوێندن و سیستمی پەروەردەدا، سەبارەت بە (پرۆگرام و ئەزموونەکان و شێوازە جیاجیاکانی وانەگوتنەوەو ئامرازە بەکارهێنراوەکانی ڕوونکردنەوە و ....) و ڕێنمایی کردن و چارەسەرکردنی گرفتە پەروەردەییەکان هەیە. بەگشتی سەرپەرشتیار چاوی پەروەردەیە، چاودێرێکی ڕاستەوخۆی کارە پەروەردەییەکانە، پاڵنەرێکی گرنگە لەپەرەپێدان و پەرەسەندن و پێشخستنی پرۆسەی فێرکردن.

مامۆستا : ئەو شارەزایەیە کە کۆمەڵگە دروستی کردووە بۆ ئەوەی ئامانجە پەروەردەییەکان جێبەجێ بکات، لە لایەکەوە ڕازگری کەلەپووری ڕۆشنبیرییەو لەلایەکی دیکەیشەوە هۆکارێکی گەورەیە لە نوێ کردنەوەی کەلەپوور. کەواتە مامۆستا فێرکارە قوتابی فێری پەروەردەو زانست دەکات، خاڵی دەست پێ کردن و کۆتایی ڕێگەیەو کەسایەتییەکەی بەهێزترین هۆکاری کاریگەرە لە کەسایەتی قوتابیدا * .

* د.فایز مراد دندش، دلیل التربیة العلمیة : اعداد المعلمین ، دار الوفاء ـ الآسکندریة ـ 2003 ص 100.

بەشی دووەم

یەکەم: کارەمەیدانییەکان و پێداویستیەکانی

ئەم تەوەرەیە لایەنی پڕکردنەوەی فۆرمەکانە لەلایەن توێژەران و شیکردنەوەی ئەم فۆرمانە لە لایەن توێژەرەوە و دواتر هەوڵدان بۆ دیاریکردنی دەرئەنجامەکان .

* میکانزمی کارکردن بەم شێوەیە:

1 ـ کۆمەڵگەو سامپڵی توێژینەوەکە

لە کاتی ئەنجامدانی لێکۆڵینەوەیەکی پەروەردەیی زانستی زۆر سەختە توێژەر بتوانێت گشت قوتابیانی قوتابخانەکان دراسەت بکات و بیانخاتە ژێر لێکۆلینەوە، چونکە ئەم کارە پێویستی بە ماندووبونێکی زۆر هەیەو هەروەها کاتێکی زۆریشی دەوێت لەوانەیە بە ئاسانی دەستەبەر نەکرێت، لەبەر ئەوەی بواری پەروەردە بوارێکی زۆر فراوانە لە چەندین بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەیی پێکهاتووە کە هەر بەڕێوەبەرایەتییەکیش پڕ لە سەدان قوتابخانە دەگرێتە خۆ بۆیە توێژەر چەند سامپڵێك لەمامۆستایانی چەند قوتابخانەیەك و چەند سەرپەرشتیارێکی پەروەردەیی و کارگێڕی و پسپۆری بنەڕەتی و ئامادەیی وەردەگرێت و دواتر لێکۆڵینەوەیان لەسەر ئەنجام دەدات. ئەم هەڵبژاردنەش بەپێی بابەتی لێکۆڵینەوەکەو سنووری لێکۆڵینەوەکە دەبێت.

1) ناونیشانی بابەتی لێکۆڵینەوەکە بەم شێوەیە: (ڕۆڵی دەست بەکاربوونی مامۆستایان لە ڕوانگەی پەروەردەییەوە) لە قوتابخانەکانی هەرێمی کوردستان .

2) کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەی هەولێری لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی گشتی یەکەی سەرپەرشتیاری گرتەوەو سنووری توێژینەوەکە سەرپەرشتیارانی کارگێڕی و پسپۆری بنەڕەتی و ئامادەیی و مامۆستایانی پسپۆری بە هەردوو ڕەگەزەوە لە سەنتەری شاری هەولێر گرتەوە.

3) هەڵبژاردنەکە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی بوو . (20) قوتابخانەمان هەڵبژاردووە بەم شێوەیە :

أ ـ (10) قوتابخانەی بنەڕەتی (4 قوتابخانـەی کـچان، 4 قوتابخانـەی کـوڕان،2 قوتابخانەی تێکەڵاو) .

ب ـ (10) قوتابخانەی ئامادەیی (4 قوتابخانەی کچان، 4 قوتابخانەی کوڕان، 2 قوتابخانەی تێکەڵاو) .

لە هەر قوتابخانەیەك هەڕەمەکی 2 مامۆستا وەرگیراوە، واتـە توێژینـەوە لەسـەر (40) مامۆسـتا ئـەنجام دراوە، 20 مامۆسـتای بنـەڕەتی و 20 مامۆسـتای ئامادەیی.

5) بۆ سەرپەرشتیاران (40) سەرپەرشتیار وەرگیراون بەم شێوەیە:

ا. (20) سەرپەرشـتیاری بنـەڕەتی (5 سەرپەرشـتیاری کـاڕگێڕی و 15 سەرپەرشتیاری پسپۆری).

ب . (20) سەرپەرشـتیاری ئامـادەیی (5 سەرپەرشـتیاری کـاڕگێڕی و 15 سەرپەرشتیاری پسپۆری).

بۆ دەستنیـشانکردنی قوتابخانـەکان سـوود لـە نەخـشەی دابەشـبوونی جـوگرافی قوتابخانەکانی شاری هەولێر وەرگیراوە کە لە وەزارەتی پەروەردە بەشـی پلانـدانان نەخشەسازی بۆ کراوە، (نەخشەکە هاوپێچە) لە سەر نەخشەکە ناوەڕاستی شـاری هەولێرمان بە هێمای + کرد بە چوار ناوچە و قوتابخانەکان (کچ، کوڕ، تێکـەڵاو) بەپێی بوونیان لە ناوچەکان وەرگیراون.

2 ـ ئامرازی توێژینەوەکە

لەلایەنی مەیدانی لێکۆڵینەوەکانەوە پێویستە ئامرازو کەرەستەی شیاو و گونجاو بەکار بهێنرێـت، نابێـت هەڵبـژاردنی ئـەم کەرەسـتەو ئامرازانـەیش بـە شـێوەی هەڕەمەکی بێت بەڵکو بە پێـی جـۆری بابـەت و ئامـانجی لێکۆڵینەوەکـە دابـین دەکرێت. کەرەستەکانی کۆکردنەوەی زانیاری جیاوازن، لەم توێژینەوەدا هەوڵ دراوە سوود لە فۆرمی ڕاپرسی وەربگیرێت، کە (3) جۆر پرسیاری تایبەت بە بابەتەکەی تێدایە، پرسیاری کراوە، پرسیاری داخراو، بۆچی، سەرپەرشـتیاران و مامۆسـتایان بە بیرو بۆچونی خۆیان وەڵامی گونجاو دەدەنەوە.

3ـ میتۆدی توێژینەوەکە (ڕێبازی توێژینەوەکە)

میتۆد بریتییە لەو ڕێگە زانستییەی کە لە دۆزینەوەی کۆمـەڵێك ڕێسای گشتی بەکار دەهێنرێت کە کاریگەرییان لەسەر ژیانی مـرۆڤ هەیـە، هـەروەها شـێوە بـە

چالاکییەکانی دەبەخشن و ڕێگەکانیان بۆ خۆش دەکەن تا بە ئامانجی پێویست و دیاری کراو بگەن [1].

بەکارهێنانی میتۆدەکان لە لێکۆلینەوە مەیدانییەکاندا زۆر گرنگن هەر لەبەر ئەمەشە بە پێی جۆرو شێوازی بابەتی لێکۆلینەوەکە جۆری میتۆد هەڵدەبژێردرێت، لەم توێژینەوەیەدا دوو جۆر میتۆد بەکار هێنراوە، میتۆدی وەسفی کە لەلایەنی تیۆری لێکۆڵینەوەکەوە بەکار هاتووە بە سوود وەرگرتن لە هەندێك سەرچاوەی تایبەت بە بابەتی لێکۆڵینەوەکە، چونکە دەست بەکاربوون و پلاندانان ئەو بابەتانەن کە پێویستیان بە وەسف کردن و ڕوونکردنەوەو پێ ناساندن هەیە، تاوەکو لەلایەن هەموومانەوە ئاشکراو بەر چاو بێت. هەروەها تیۆری ئاماری کە لەلایەنی مەیدانی لێکۆڵینەوەکەوە بۆ شیکردنەوەی زانیاری خشتە بەکارهاتووەکان بەکارهاتووە، خشتەکان بە دوو جۆر دروست کراون خشتەی سادەو خشتەی ئاوێتەیی بە پێی جۆری پرسیارەکان بەکار دەهێنرێت [2].

4 ـ ڕێگە ئامارییە بەکارهاتووەکان

1ـ لەم توێژینەوەیەدا بۆ گەیشتن بە دەرئەنجامە ئامارییەکان و شیکردنەوەی زانیارییەکان بەشێوەیەکی زانستی هەوڵ دراوە ڕێگەی ڕێژەی سەدی بەکاربهێنرێت ئەویش بەبەکارهێنانی ئەم دەستەواژەیە [3]:

$$\text{ڕێژەی سەدی \%} = \frac{\text{ژمارەی وەڵامەکان}}{\text{کۆی گشتی}} \times 100\%$$

2ـ بەکارهێنانی خشتە ئامارییەکان

5 ـ کۆسپ و تەگەرەکان

هەر کارێك کۆسپ و تەگەرەو ماندووبوون و کەم و کوڕی خۆی هەیە، هیچ کارێك بەبێ ئەمانە ئەنجام نادرێت، ئێمە لەم توێژینەوەیەدا چەند کۆسپێکمان هاتە ڕێ کە ئەمانەن:

1 ـ نەبوونی مامۆستا لە قوتابخانەکان کە گرفت بوو بۆ ڕاپرسییەکە لەبەر ئەوەی ئەو کات مامۆستایان لە پشووی هاویندا بوون .

2 ـ زۆربەی مامۆستایەکان لە بۆچوونی پرسیارەکان تێنەگەیشتوون.

3 ـ توێژینەوەکە بەتەنیا سەنتەری شاری گرتبووەوە بەڵام کێشەکە پتر لە دەوروبەری شاردایە.

4 ـ نەبوونی پلانی سەرپەرشتیاران بۆ سەردانی قوتابخانەکان لە پشووی هاویندا.

دووەم : خستنە ڕووی زانیارییەکان و شیکردنەوەیان

زانیارییەکانی ئەم توێژینەوەیە لە ڕێگەی (فۆرمی ڕاپرسی بۆ سەرپەرشتیاران و مامۆستایان) دەستەبەر کراون . بەم شێوەیەی خوارەوە:

تایبەت بە سەرپەرشتیاران :

پ[1]) بەر لە ڕۆژی 1/ 9 (ڕۆژی دەست بەکاربوونەوەی مامۆستایان) ژمارە و ناوی ئەو قوتابخانانەی کە لە ئەستۆتە بۆ سەرپەرشتی کردن لە ساڵی نوێی خوێندن دەزانیت؟ (قوتابخانەکان دابەشکراون) ؟

ئەگەر نەخێر هۆیەکەی ڕوون بکەوە.

خشتەی ژمارە (1)

دابەشکردنی قوتابخانەکان

سەرپەرشتیار	بەڵێ	نەخێر
کارگێڕی ئامادەیی	٪0 0	٪12،5 5
کارگێڕی پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪0 0	٪12،5 5
پسپۆری ئامادەیی	٪7،5 3	٪30 12
پسپۆری پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪10 4	٪27،5 11
ڕێژەی سەدی گشتی	٪17،5 7	٪82،5 33

ئەم پرسیارە ئەوە دەردەخات کە بە ڕێژەی 82،5٪ ی سەرپەرشتیاران لە ڕۆژی دەست بەکاربوونی مامۆستایان ناوی قوتابخانەکان نازانن لە بەر ئەوەی قوتابخانەکان بەسەر سەرپەرشتیارانی پسپۆری و پەروەردەییدا دابەش نەکراون و دوای دەست بەکاربوون سەردانی خێرا دەکرێت و ئەو کاتە قوتابخانەکان بەسەریاندا دابەش دەکرێن.

پ2) لە یەکەمین هەفتەی دەست بەکاربوونی مامۆستایان بۆ ساڵی نوێی خوێندن سەردانی ئەو قوتابخانانەی کە لە ئەستۆتە دەکەیت بۆ پێوەندی کردن بە (بەڕێوەبەر) و مامۆستای پسپۆڕ بۆ یەکدی ناسین ؟

ئەگەر نەخێر بۆچی ؟

خشتەی ژمارە (2)

سەردانی قوتابخانەکان

سەرپەرشتیار	بەڵێ	نەخێر
کارگێڕی ئامادەیی	2،5٪ 1	10٪ 4
کارگێڕی پەروەردەیی (بنەڕەتی)	5٪ 2	7،5٪ 3
پسپۆری ئامادەیی	20٪ 8	17،5٪ 7
پسپۆری پەروەردەیی (بنەڕەتی)	20٪ 8	17،5٪ 7
ڕێژەی سەدی گشتی	47،5٪ 19	52،5٪ 21

ئەم پرسیارە ئەوە دەردەخات کە سەرپەرشتیارانی پسپۆری و پەروەردەیی بە ڕێژەی 20٪ زیاتر سەردانی قوتابخانەکان دەکەن بۆ ڕێکخستنی پلانی وانە گوتنەوەو میلاك، بەڵام سەرپەرشتیارانی کارگێڕی بە ڕێژەی 5٪ سەردانی قوتابخانەکان دەکەن، ئەمەش هێمایەکی نەگەتیڤە بۆ سەرپەرشتیاری کارگێڕی و بە تێکڕای ڕاپرسیەکە بە ڕێژەی 52،5٪ بە نەخێر وەڵام دراوەتەوە.

لە پرسیاری بۆچی ؟ لەبەر ئەوەی سەرپەرشتیاری تایبەتی بۆ ئەم مەبەستە نەهاتووە.

پ3) لە یەکەمین هەفتەی دەست بەکاربوونی مامۆستایان بۆ ساڵی نوێی خوێندن لەگەڵ (بەڕێوەبەر) یان مامۆستایانی پسپۆری قوتابخانە پلان بۆ چۆنیەتی دابەشکردنی بەشەوانەکان دادەڕێژن ئەگەر لە مامۆستایەك پتر لە قوتابخانەیەك هەبێت و دانانی پرۆگرام بۆ ئیش کردن لە ڕووی دانانی پلانی ساڵانەو مانگانە بۆ بابەتەکانی خوێندن و بەکارهێنانی شێوازە باشەکانی وانە گوتنەوەو هۆیەکانی فێرکردن و گشت چالاکییەکانی دیکە ....؟

خشتەی ژمارە (3)

دانانی پلان

سەرپەرشتیار	بەڵێ	نەخێر	بەتاڵ
کارگێڕی ئامادەیی	٪2،5 1	٪10 4	–
کارگێڕی پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪5 2	٪5 2	٪2،5 1
پسپۆری ئامادەیی	٪15 6	٪22،5 9	–
پسپۆری پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪20 8	٪17،5 7	–
ڕێژەی سەدی گشتی	٪42،5 17	٪45 22	٪2،5 1

ئەم پرسیارە ئەوە دەردەخات کە زۆربەی سەرپەرشتیاران لەم ڕۆژەدا سەردان ناکەن و پلان دانانێن و بەشەوانەکان دابەش ناکەن، بە تایبەتی سەرپەرشتیارانی کارگێڕی، ئەمەش هۆکارێکی دیکەیە کە لەلایەن سەرپەرشتیارانەوە بایەخ بە پلانی قوتابخانە نادرێت ، لەسەرەتای دەست پێکردنی خوێندن و زۆرترین سەردان لەلایەن مامۆستایانی پسپۆری پەروەردەییەوە دەبێت.

پ4) هەوڵ دەدەیت بەر لە 9/15 ئەو (بەڕێوەبەرانە) یان ئەو مامۆستایانەی کە بۆ ساڵی نوێی خوێندن سەرپەرشتییان دەکەیت بۆ ئاراستەکردن و ڕێنماییکردن و ڕوونکردنەوەی بابەتە نادیارەکان کۆ بکەیتەوە؟

خشتەی ژمارە (4)

کۆبوونەوە

سەرپەرشتیار	بەڵێ	نەخێر
کارگێڕی ئامادەیی	٪2،5 1	٪10 4
کارگێڕی پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪5 2	٪7،5 3
پسپۆری ئامادەیی	٪10 4	٪27،5 11
پسپۆری پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪15 6	٪22،5 9
ڕێژەی سەدی گشتی	٪32،5 13	٪67،5 27

زۆربەی سەرپەرشتیاران باس لەوە دەکەن لەبەر نەبوونی فەرمانێکی فەرمی بۆ کۆبوونەوە ، نەتوانراوە لەم ڕۆژەدا کۆبوونەوە بۆ ئاراستەکردن و ڕێنمایی کردن بکرێت بەتایبەتی کارگێڕی. بە ڕێژەی 67،5٪ بە نەخێر وەڵامیان داوەتەوە.

پ5) ئەو(بەڕێوەبەرانە) یان ئەو مامۆستایانەی کە بۆ ساڵی نوێی خوێندن سەرپەرشتییان دەکەیت کۆ دەکەیتەوە بۆ ئەوەی (ڕێنماییەکانیان بۆ ڕوون بکەیتەوەو ئاموژگارییان بکەیت) وانەی نموونەییان بۆ بڵێیتەوە بە تایبەتی لەو بابەتانەی کە گۆڕانکارییان تێدا کراوە؟

خشتەی ژمارە (5)

ڕوونکردنەوەی ڕێنماییەکان و بابەتە نوێیەکان

سەرپەرشتیار	بەڵێ	نەخێر
کارگێڕی ئامادەیی	٪10 4	٪2،5 1
کارگێڕی پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪12،5 5	٪0 0
پسپۆری ئامادەیی	٪20 8	٪17،5 7
پسپۆری پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪32،5 13	٪5 2
ڕێژەی سەدی گشتی	٪75 30	٪25 10

ئەم پرسیارە ئەوە دەردەخات کە بەڕێژەی 75٪ زۆرینەی سەرپەرشتیاران کۆبوونەوە لەگەڵ بەڕێوەبەران،یان مامۆستایان دەکەن بۆ ئەوە ڕێنماییەکان

پێشکەش بکەن و وانەی نموونەییان بۆ بڵێنەوە بەتایبەتی لەو بابەتانەی کە گۆڕانکارییان تێدا کراوە.

پ6) لە کاتی سەردانەکانت بۆ پۆل مامۆستا پسپۆرییەکان لەگەڵ خۆت دەبەیت؟

※ لە میانەی سەردانەکانت بۆ قوتابخانەکان بەڕێوەبەرەکان بەشداری پێ دەکەیت؟

خشتەی ژمارە (6)

سەردانکردنی بە کۆمەڵ

سەرپەرشتیار	بەڵێ	نەخێر	بەتاڵ
کارگێڕی ئامادەیی	٪5 2	٪7،5 3	–
کارگێڕی پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪10 4	٪2،5 1	–
پسپۆری ئامادەیی	٪5 2	٪17،5 7	٪15 6
پسپۆری پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪25 10	٪10 4	٪2،5 1
ڕێژەی سەدی گشتی	٪45 18	٪37،5 15	٪17،5 7

ئەم پرسیارە جیاواز لە پرسیارەکانی دیکە کە بەشێکی زۆری سەرپەرشتیاران لە ناوەڕۆکی پرسیارەکە تێنەگەیشتوون واتە بە ڕێژەی 17،5٪ فۆرمی بەتاڵ دراوەو وەڵام نەدراوەتەوە، بەڵام بە ڕێژەی 45٪ بە ئەرێ وەڵامیان داوەتەوە کە بۆ قوتابخانەکان سەردانی بەکۆمەڵ دەکەن ئەوەش بۆ پرۆسەی پەروەردە کارێکی باشە.

پ[7]) لە کاتی سەردانەکانت هەوڵ دەدەیت لەخۆتەوە بۆ (بەڕێوەبەرەکان) مامۆستاکانت بابەتە ئاڵۆزەکان ڕوون بکەیتەوە بە بیرکردنەوە لەوەی کە لەوانەیە (بەڕێوەبەرێك) مامۆستایەك شەرم بکات پرسیار بکات ؟

خشتەی ژمارە (7)

باسکردن و شیکردنەوەی بابەتە ئاڵۆزەکان

سەرپەرشتیار	بەڵێ	نەخێر
کارگێڕی ئامادەیی	٪12،5٪ 5	٪0 0
کارگێڕی پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪10٪ 4	٪2،5٪ 1
پسپۆری ئامادەیی	٪32،5٪ 13	٪5 2
پسپۆری پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪35٪ 14	٪2،5٪ 1
ڕێژەی سەدی گشتی	٪90٪ 36	٪10 4

تاکە پرسیارە کە هێزی شیکاری تێدا بەڕێژەی 90٪ بە بەڵێ وەڵام دراوەتەوە واتە لە سەردانەکان بابەتە ئاڵۆزەکان بۆ مامۆستایان ڕوون دەکەنەوە، بۆیە بە خاڵێکی ئەکتیف دادەنرێت، چونکە بەهۆی ئەو پێوەندییە بەهێزەوە مامۆستا ئەو شەرمە ناکات کە پرسیار بکات.

پ[8]) لە سەرەتای ساڵی نوێی خوێندنەوە بەرنامە دادەنێیت بۆ ئەوەی لە کۆتایی ساڵدا ڕاوەرگرتن بۆ (بەڕێوەبەرەکان) یان مامۆستاکانت بکەیت کە بە هۆیەوە نەنگی (بەڕێوەبردنیان) مامۆستاکانت دەربکەوێت ؟

خشتەی ژمارە (8)

بەرنامەی هەڵسەنگاندنی ساڵانە

سەرپەرشتیار	بەڵێ	نەخێر	بەتاڵ
کارگێڕی ئامادەیی	٪0 0	٪10 4	٪2،5 1
کارگێڕی پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪10 4	٪2،5 1	–
پسپۆری ئامادەیی	٪25 10	٪12،5 5	–
پسپۆری پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪35 14	٪2،5 1	–
ڕێژەی سەدی گشتی	٪70 28	٪27،5 11	٪2،5 1

زۆربەی سەرپەرشتیاران ڕەخنە لە ئەدای بەڕێوەبەر دەگرن وەکو بەدواداچوون بۆ چاککردنی کارەکانیان واتە بەڕێژەی 70٪ بە بەڵێ وەڵامیان داوەتەوە بۆیە هەوڵ دراوە لەلایەن سەرپەرشتیارەوە پێوەندی بەهێز دروست بکرێت، ئەمەش نموونەی دروست بوونی پێوەندییە لەلایەن سەرپەرشتیار و بەڕێوەبەرەوە.

بۆ ساڵی نوێی خوێندن لە کتێب و (ڕێنماییە) سەرچاوە دەرچووە نوێیەکان نامیلکەی کورت کراو و پوخت کراو کە تایبەت بێت بە زانیاری و بابەتە گرنگەکان

ئامادەدەکەیت تا لە یەکەمین هەفتەی دەست بەکاربوونی مامۆستایان بەسەر (بەڕێوەبەر) یان مامۆستاکانتدا دابەش بکەیت ؟

خشتەی ژمارە (9)

نامیلکەی کورتکراوە

سەرپەرشتیار	بەڵێ	نەخێر
کارگێڕی ئامادەیی	٪10٪ 4	٪2،5٪ 1
کارگێڕی پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪7،5٪ 3	٪5٪ 2
پسپۆری ئامادەیی	٪5٪ 2	٪32،5٪ 13
پسپۆری پەروەردەیی (بنەڕەتی)	٪25٪ 10	٪12،5٪ 5
ڕێژەی سەدی گشتی	٪47،5٪ 19	٪52،5٪ 21

نەبووەتە هۆی ڕێنمایی سەرەتایی و فەرمی کە ڕێنماییەکان بە نامیلکە دابەش بکرێت، بۆیە بە ڕێژەی 47،5٪ بە بەڵێ وەڵام دراوەتەوە، واتە سەرپەرشتیار نەیتوانیوە نامیلکە ئامادە بکات. ئەمەش نەبووەتە نەریتی باو.

پ[10]) بەڕای تۆ چین ئەو ڕێنماییانەی کە باشە لەم ڕۆژەدا هەبن؟

1 ـ ناچارکردنی مامۆستاو کارگێڕی قوتابخانە بۆ پابەند بوون بە دەوام و دەست بەکاربوون .2 ـ دانانی سزا بۆ ئەو کەسانەی کە پابەند نابن بە دەوامی 1 / 9 .3 ـ دانانی پلانی تۆکمە و داڕێژراو بۆ بەڕێوەبردنی گشت مامۆستایان . 4 ـ دابەشکردنی قوتابخانەکان لە 15 / 8 بێت بەسەر سەرپەرشتیاران تا خۆیان ئامادەبکەن بۆ داڕشتنی پلانی ساڵانە . 5 ـ کەمی و زیادی میلاکی قوتابخانەکان پێش 1 / 9 تەواو بکرێت . 6 ـ ئامادەکردنی هۆیەکانی فێرکردن وکتێب وپێداویستیەکان لە مانگی 7 بێت .

پ[11]) لەدوای ڕۆژی دەست بەکاربوون دەوام نەکردنی مامۆستایان تا ڕۆژی 9/15 بۆچی دەگەڕێتەوە ؟

1 ـ لەبەرئەوەی لێپرسینەوە و بەدواداچوون نییە .2 ـ دابڕان لە دوای خولی دووەم .3 ـ هەست نەکردن بە لێپرسراویەتی .4 ـ دابەش نەکردنی کارەکان لەلایەن بەڕێوەبەری قوتابخانەکانەوە .5 ـ نەبوونی فەرمانێکی فەرمی بۆ پلانی کارکردن. 6 ـ کەمتەرخەمی کارگێڕی .7 ـ دواخستنی سەردانی سەرپەرشتیاری کارگێڕی. 8 ـ جێگیر نەبوونی میلاك بەهۆی گواستنەوەو هاتنی مامۆستایانەوە.

تایبەت بە مامۆستایان :

پ[1]) لە ڕۆژی 9/1 (یان هەر ڕۆژێکی دیکە کە بەرانبەر بەم ڕۆژە بێت) کە ڕۆژی دەست بەکاربوونە پێوەندی بە قوتابخانەوە دەکەیت؟

1ـ دەچم بۆ قوتابخانە

2ـ تەلەفۆن بۆ بەڕێوەبەر دەکەم ئەگەر کارم هەبێت

خشتەی ژمارە (1) چوون بۆ قوتابخانە

مامۆستا	دەچم	تەلەفۆن دەکەم
مامۆستای ق.بنەڕەتی کچان	٪20 8	٪0 0
مامۆستای ق.بنەڕەتی کوڕان	٪20 8	٪0 0
مامۆستای ق.بنەڕەتی تێکەڵاو	٪10 4	٪0 0
مامۆستای ق.ئامادەیی کچان	٪20 8	٪0 0
مامۆستای ق.ئامادەیی کوڕان	٪20 8	٪0 0
مامۆستای ق.ئامادەیی تێکەڵاو	٪10 4	٪0 0
ڕێژەی سەدی گشتی	٪100 40	٪0 0

ئەم پرسیارە ئەوە دەردەخات کە سەرجەم مامۆستایان چ وەك ئەرکی تایبەتی یان ئەرکی فەرمی، یان حەزی تایبەتی خۆی دەچێت بۆ بینین، یان بۆ زانینی خشتەی تاقیکردنەوەکانی خولی دووەمی ساڵ ئەمەش خاڵێکی ئیجابییە لە رەوشی پەروەردە.

پ2) لە ڕۆژی 9/1 تا 9/15 ڕۆژانە بەردەوام لە قوتابخانە ئامادەدەبیت؟

بەڵێ ☐ نەخێر ☐

خشتەی ژمارە (2) بەردەوام ئامادەبوون لە قوتابخانە

ماموستا	بەڵێ	نەخێر	بەتاڵ
ماموستای ق.بنەڕەتی کچان	٪7،5 3	٪12،5 5	–
ماموستای ق.بنەڕەتی کوڕان	٪12،5 5	٪5 2	٪2،5 1
ماموستای ق.بنەڕەتی تێکەڵاو	٪5 2	٪5 2	–
ماموستای ق.ئامادەیی کچان	٪12،5 5	٪7،5 3	–
ماموستای ق.ئامادەیی کوڕان	٪17،5 7	٪2،5 1	–
ماموستای ق.ئامادەیی تێکەڵاو	٪0 0	٪10 4	–
ڕێژەی سەدی گشتی	٪55 22	٪42،5 17	٪2،5 1

لەم پرسیارەدا دەردەکەوێت کە لە نیوەی پتر ئامادە دەبن، یان هاموشۆی قوتابخانە دەکەن بۆ پرسیارکردن لە خشتەی وانەکان و میلاك، یان بەشێوەیەکی گشتی پرسیارکردن لەسەرجەم هەواڵەکانی بواری پەروەردەو خۆ ئامادەکردن بۆ تاقیکردنەوەی خولی دووەم. بەڵام بە هۆی پرسیارەکەوە دەرکەوت کە ڕێژەی 4،7٪ ماموستایانی پیاو پتر لەم ماوەیەدا سەردانی قوتابخانەکانیان دەکەن واتە پیاوان پتر سەردان دەکەن، ئەمەش بۆ دەرفەت دەگەڕێتەوە کە ڕەگەزی مێ بواری بۆ سەردانی بەردەوام کەمترە.

پ[3]) لە ڕۆژی 9/1 بۆ گفت و گۆکردن و نمایش کردنی پلانی ساڵی نوێی خوێندن بەڕێوەبەر کۆبوونەوە دەکات ؟

☐ بەڵێ ☐ نەخێر

خشتەی ژمارە (3)

ئەنجامدانی کۆبوونەوە

مامۆستا	بەڵێ	نەخێر
مامۆستای ق.بنەڕەتی کچان	%15 6	%5 2
مامۆستای ق.بنەڕەتی کوڕان	%17،5 7	%2،5 1
مامۆستای ق.بنەڕەتی تێکەڵاو	%10 4	%0 0
مامۆستای ق.ئامادەیی کچان	%12،5 5	%7،5 3
مامۆستای ق.ئامادەیی کوڕان	%17،5 7	%2،5 1
مامۆستای ق.ئامادەیی تێکەڵاو	%10 4	%0 0
ڕێژەی سەدی گشتی	%82،5 33	%17،5 7

لەم پرسیارەدا دەردەکەوێت لە نێوان مامۆستایان و دەستەی کارگێڕی قوتابخانە کۆبوونەوە هەیە بۆ هەڵسەنگاندنی ڕەوشی قوتابخانە، ئەمەش خاڵێکی ئەکتیڤە بۆ ئاگەداربوون لە گۆڕانکارییەکان سەبارەت بەو مامۆستایانەی کە مۆڵەت وەردەگرن یان دەگوێزرێنەوە.

لەم پرسیارە دەرکەوت لە قوتابخانەی کوڕان پتر بایەخ بە کۆبوونەوە و پلانی ساڵ دەدرێت لە ڕۆژی 1 / 9 واتە ڕۆژی دەست بەکار بوونەوە.

پ[4]) لە ڕۆژی 9/1 لەگەڵ بەڕێوەبەرو مامۆستای پسپۆری هەمان بابەت (ئەگەر هەبێت) بەپێی تواناکان و بەهەند وەرگرتنی بەرژەوەندی قوتابیان بەشەوانەکان دابەش دەکەن؟

بەڵێ ☐ نەخێر ☐

خشتەی ژمارە (4) دابەشکردنی بەشەوانەکان

مامۆستا	بەڵێ	نەخێر	بەتاڵ
مامۆستای ق.بنەڕەتی کچان	٪10 4	٪5 2	٪5 2
مامۆستای ق.بنەڕەتی کوڕان	٪15 6	٪5 2	–
مامۆستای ق.بنەڕەتی تێکەڵاو	٪10 4	٪0 0	–
مامۆستای ق.ئامادەیی کچان	٪15 6	٪5 2	–
مامۆستای ق.ئامادەیی کوڕان	٪17،5 7	٪2،5 1	–
مامۆستای ق.ئامادەیی تێکەڵاو	٪10 4	٪0 0	–
ڕێژەی سەدی گشتی	٪77،5 31	٪17،5 7	٪5 2

ڕێژەی ئەم پرسیارە بەرزە لەبەر ئەوەی مامۆستای پسپۆر لەگەڵ بەڕێوەبەر بەپێی پلانی ساڵانە بەشەوانەکان دابەش دەکەن و بەپێی ڕاپرسیەکە ڕێژەی 77،5٪ بەڵێ باس لەپلانی ئامادەکراو دەکەن.

پ[5]) لە یەکەمین هەفتەی دەست بە کاربوون پلانی ساڵانە لە ڕووی دابەش کردنی بەندو بڕگەکانی کتێب بەسەر وەرز و مانگ و هەفتەکاندا ئامادەدەکەیت؟.

بەڵێ ☐ نەخێر ☐

خشتەی ژمارە (5) دابەشکردنی بەندو بڕگەکانی کتێب (پلانی ساڵانە)

ماموستا	بەڵێ	نەخێر	بەتاڵ
مامۆستای ق.بنەڕەتی کچان	٪15 6	٪5 2	–
مامۆستای ق.بنەڕەتی کوڕان	٪17،5 7	٪2،5 1	–
مامۆستای ق.بنەڕەتی تێکەڵاو	٪5 2	٪5 2	–
مامۆستای ق.ئامادەیی کچان	٪10 4	٪7،5 3	٪2،5 1
مامۆستای ق.ئامادەیی کوڕان	٪12،5 5	٪7،5 3	–
مامۆستای ق.ئامادەیی تێکەڵاو	٪10 4	٪0 0	–
ڕێژەی سەدی گشتی	٪70 28	٪27،5 11	٪2،5 1

لەم پرسیارە دەردەکەوێت کە زۆربەی مامۆستایان لەکاتی دەست بەکاربوون پلانیان هەیەو ئەم ڕێژەیە 2،5٪ لە قوتابخانەی کوڕان پترە. هەروەها دەردەکەوێت کە 70٪ پلانیان ئامادەیە ئەمەش خاڵێکی ئەکتیڤە لە پەروەردە.

پ6) لە یەکەمین هەفتەی دەست بەکاربوون کەرەستە پێویستییەکانی وەك هۆیەکانی ڕوونکردنەوە و ئامرازەکانی تاقیکردنەوەکان ئامادە دەکەیت؟

بەڵێ ☐ نەخێر ☐

خشتەی ژمارە (6)

ئامادەکردنی هۆیەکانی فێرکردن

مامۆستا	بەڵێ	نەخێر
مامۆستای ق.بنەڕەتی کچان	٪10 4	٪10 4
مامۆستای ق.بنەڕەتی کوڕان	٪15 6	٪5 2
مامۆستای ق.بنەڕەتی تێکەڵاو	٪7،5 3	٪2،5 1
مامۆستای ق.ئامادەیی کچان	٪12،5 5	٪7،5 3
مامۆستای ق.ئامادەیی کوڕان	٪5 2	٪15 6
مامۆستای ق.ئامادەیی تێکەڵاو	٪7،5 3	٪2،5 1
ڕێژەی سەدی گشتی	٪57،5 23	٪42،5 17

ئەم پرسیارە ئەوە دەردەخات کە هۆیەکانی ڕوونکردنەوە زۆر کەم ئامادەدەکرێن کە بە ڕێژەی 15٪ جیاوازە، هۆیەکەشی بۆ نەبوونی هۆیەکانی فێرکردن لە قوتابخانە یان نەبوونی ژووری پێویست بۆ تاقیگە یان هەبوونی بەشێوەیەکی کەم و شێوازی کۆن دەگەڕێتەوە، بۆیە دەکرێت ئەم خاڵە تەرکیزی لەسەربکرێت بەتایبەتی لە کۆبوونەوەی سەرپەرشتیاری تایبەت بەو کارە بۆ دابینکردنی هۆیەکانی ڕوونکردنەوە بەپێی پێویست.

پ7) لە یەکەمین هەفتەی دەست بەکاربوون هەوڵ دەدەیت پلانێك بۆ شێوازەکانی هەڵسەنگاندنەکانی ئەو مادەیەی کە بۆ ساڵی نوێی خوێندن دەیلێیتەوە دابنێیت؟

☐ بەڵێ ☐ نەخێر

خشتەی ژمارە (7) دانانی پلانی کارکردن

مامۆستا	بەڵێ	نەخێر	بەتاڵ
مامۆستای ق.بنەڕەتی کچان	٪12،5٪ 5	٪5٪ 2	٪2،5٪ 1
مامۆستای ق.بنەڕەتی کوڕان	٪17،5٪ 7	٪2،5٪ 1	–
مامۆستای ق.بنەڕەتی تێکەڵاو	٪10٪ 4	٪0٪ 0	–
مامۆستای ق.ئامادەیی کچان	٪15٪ 6	٪5٪ 2	–
مامۆستای ق.ئامادەیی کوڕان	٪17،5٪ 7	٪2،5٪ 1	–
مامۆستای ق.ئامادەیی تێکەڵاو	٪10٪ 4	٪0٪ 0	–
ڕێژەی سەدی گشتی	٪82،5٪ 33	٪15٪ 6	٪2،5٪ 1

لەم پرسیارە دەردەکەوێت کە هەفتەی یەکەم چالاکی لە قوتابخانەکان هەیە بۆ پلان دانان و شێوازی هەڵسەنگاندنی ماددەکان بە ڕێژەی 82،5٪ کە ڕێژەیەکی بەرچاوە .

پ8) لە یەکەمین هەفتەی دەست بەکاربوون سەرپەرشتیاری پسپۆری (پەروەردەیی) پێوەندیت پێوە دەکات تا ڕێنمایی و ڕوون کردنەوەت سەبارەت بە بابەتە نادیارەکان پێ بدات؟

☐ بەڵێ ☐ نەخێر

خشتەی ژمارە (8)

روونکردنەوەی نادیارەکان

مامۆستا	بەڵێ	نەخێر
مامۆستای ق.بنەڕەتی کچان	٪7،5 3	٪12،5 5
مامۆستای ق.بنەڕەتی کوڕان	٪2،5 1	٪17،5 7
مامۆستای ق.بنەڕەتی تێکەڵاو	٪5 2	٪5 2
مامۆستای ق.ئامادەیی کچان	٪0 0	٪20 8
مامۆستای ق.ئامادەیی کوڕان	٪2،5 1	٪17،5 7
مامۆستای ق.ئامادەیی تێکەڵاو	٪0 0	٪10 4
ڕێژەی سەدی گشتی	٪17،5 7	٪82،5 33

ئەم پرسیارە خاڵێکی نێگەتیڤە کە 82،5٪ سەرپەرشتیاری پسپۆری (پەروەردەیی) پێوەندی پێوە ناکات تا ڕێنمایی پێ بدات بۆیە زۆر جار لەبەر سەردانی نەکردن یان سەردانی خێرا گلەیی لە سەرپەرشتیار دەکرێت.

پ9) هەوڵدەدەیت بەر لە 15 / 9 سەردانی مامۆستا هاوپسپۆرییەکانت بکەیت ئەوانەی قوتابخانەکانیان نزیکە لە قوتابخانەکەت بۆ بەدوواداچوون و ئاڵوگۆڕکردنی ئەو بیرۆکانەی کە دەبێتە هۆی بەرەو پێش بردنی پرۆسەی فێرکردن؟

بەڵێ ☐ نەخێر ☐

خشتەی ژمارە (9)

بەدوواداچوون و ئاڵوگۆڕکردنی بیرۆکەکان

مامۆستا	بەڵێ	نەخێر
مامۆستای ق.بنەڕەتی کچان	٪10٪ 4	٪10٪ 4
مامۆستای ق.بنەڕەتی کوڕان	٪2،5٪ 1	٪17،5٪ 7
مامۆستای ق.بنەڕەتی تێکەڵاو	٪2،5٪ 1	٪7،5٪ 3
مامۆستای ق.ئامادەیی کچان	٪7،5٪ 3	٪12،5٪ 5
مامۆستای ق.ئامادەیی کوڕان	٪12،5٪ 5	٪7،5٪ 3
مامۆستای ق.ئامادەیی تێکەڵاو	٪5٪ 2	٪5٪ 2
ڕێژەی سەدی گشتی	٪40٪ 16	٪60٪ 24

لەم پرسیارەدا زۆربەی مامۆستایانی هاوپسپۆری ئەوانەی قوتابخانەکانیان نزیکە سەردانی یەکدی ناکەن تەنیا بەهۆی هاوڕێیەتی نەبێت ئەمەش خاڵێکی نێگەتیڤە.

پ[10]) ڕۆژی دەست بەکاربوونی مامۆستایان بە ڕۆژی نوێ بوونەوە دادەنرێت، تا چەند ئەم واتایە پەسند دەکەیت ؟ ڕوونی بکەوە:

1 ـ ڕۆژی دەست بەکاربوونەوە ڕۆژی کارکردن و بەیەك گەیشتنە.

2 ـ ڕۆژێکی نوێیە لە پرۆسەی خوێندن.

3 ـ پتر بایەخی پێبدرێت بەم ڕۆژە.

4 ـ ڕۆژی دەست بەکاربوون ڕۆژی پلانی نوێیە.

پ[11]) پێشنیازەکانت بۆ کاراکردنی ئەم ڕۆژە چییە؟

1 ـ هەوڵ بدرێت کە لە هەموو بوارەکاندا بایەخی پتری پێ بدرێت.

2 ـ لە ڕووی میلاك و ڕێکی بینایەوە بایەخ بەقوتابخانەکان بدرێت بە شێوەیەك بۆ خوێندن بگونجێت.

3 ـ ئامادەبوونی سەرپەرشتیاری (پەروەردەیی) و (پسپۆری) بۆ ڕێکخستنی میلاکی مامۆستا و دانیشتن لەگەڵ مامۆستای بابەت بۆ دابەشکردنی بەشەوانەکان.

4 ـ جەخت کردنەوە لەسەر بوون و زووئامادەکردنی کتێب و دابەشکردنی بەسەر قوتابییاندا.

5 ـ ئامادەکردنی پێداویستی قوتابخانە.

6 ـ کۆبوونەوەی مامۆستایان بۆ بەرزکردنەوەی ئاڵای کوردستان بە ئامادەبوونی سەرپەرشتیار.

7 ـ هاوکاری مامۆستا پسپۆرییەکان بکرێت بۆ ڕاوێژکردن.

8 ـ سەرجەم مامۆستایان لەم ڕۆژەدا ئامادەن.

9 ـ کاری هاوبەش لە نێوان مامۆستا و سەرپەرشتیار و کارگێڕی قوتابخانە بۆ دانانی پلانی ساڵ.

1 ـ دەرئەنجامەکان :

ئەو دەرئەنجامانەی لەم توێژینەوەیە بەدەست هاتوون ئەمانەن:

1 ـ ڕۆژی دەست بەکاربوونەوە ڕۆژێکی نوێیە لای مامۆستا و سەرپەرشتیار و بەڕێوەبەر.

2ـ دەبێت لە ڕۆژی دەست بەکاربوونەوەدا ڕۆژی پلانی نوێ بێت.

3ـ سەرپەرشتیاران بە تایبەتی کارگێڕی ڕۆڵی سەرەکییان هەبێت.

4 ـ نەبوونی فەرمانێکی کارگێڕی بۆ کۆبونەوەو بە دواداچوون یان سەردانی بەردەوام لە 1 / 9 تا 15 / 9.

5 ـ هەوڵ بدرێت لەم ڕۆژەدا سەرجەم سەرپەرشتیارانی کارگێڕی و پسپۆری سەردانی قوتابخانەکان بکەن .

2 ـ پێشنیازەکان :

بە مەبەستی کەمکردنەوەی هۆکارەکانی زۆر بایەخنەدانی پەروەردکاران بە گرنگی ڕۆژی دەست بەکاربوونەوە ئەم پێشنیازانەی لای خوارەوە دەخەینە ڕوو:

1 ـ بایەخی پتر بەو ڕۆژە بدرێت بەتایبەتی بەفەرمی کردنی ئەم ڕۆژە.

2 ـ پلانی میلاك و دابەشکردنی کتێب پێش ئەو بەروارە تەواوبێت.

3 ـ کارێکی هاوبەش لە نێوان مامۆستا و سەرپەرشتیاردا بۆ دانانی پلانێکی سەرکەوتوو هەبێت.

4 ـ لە نێوان مامۆستا و بەڕێوەبەر و سەرپەرشتیار لە ڕۆژی دەست بەکاربووندا کۆبوونەوەی بەردەوام بکرێت.

5 ـ لە ڕووی تاقیگە و دابینکردنی هۆیەکانی فێرکردنەوە بایەخ بە قوتابخانەکان بدرێت.

سەرچاوەکان

1 . عبدول، هێمن باقر، بەرهەم عمر عبداللە، ئەنفالی سێ و کاریگەری یە کۆمەڵایەتیەکان، چاپخانەی تەوار/ سلێمانی 2004 .

2. دەستەیەك لە توێژەران (توندو تیژی مامۆستا بەرانبەر قوتابی لە قوتابخانە سەرەتاییەکان) دەزگای توێژینەوەو بڵاوکردنەوەی موکریانی و سەنتەری توێژینەوەی کۆمەڵایەتی و تاوان، لاپەڕە (9) .

3. أ.د عبدالرحمن عدس ـ مبادیء الإحصاء فی التربیة وعلم النفس ـ الإحصاء التحلیلی 1997 دارالفکر، عمان.

4. د.فايز مراد دندش، دليل التربية العلمية اعداد المعلمين، دار الوفاء ـ الأسكندرية ـ 2003 ص 100.
5. توێژینەوەی (دابەزینی ئاستی زانستی) لە هەرێمی کوردستان کە لەساڵی 2009 ئەنجام دراوە: توێژەر لاجان ئەلیاس عەلی.
6. هەندێك لە سەرچاوەکانی ئینتەرنێت بۆ نموونە وەك :
http://en..Wikipedia.org

نەخشەی دابەشکردنی قوتابخانەکانی شاری هەولێر

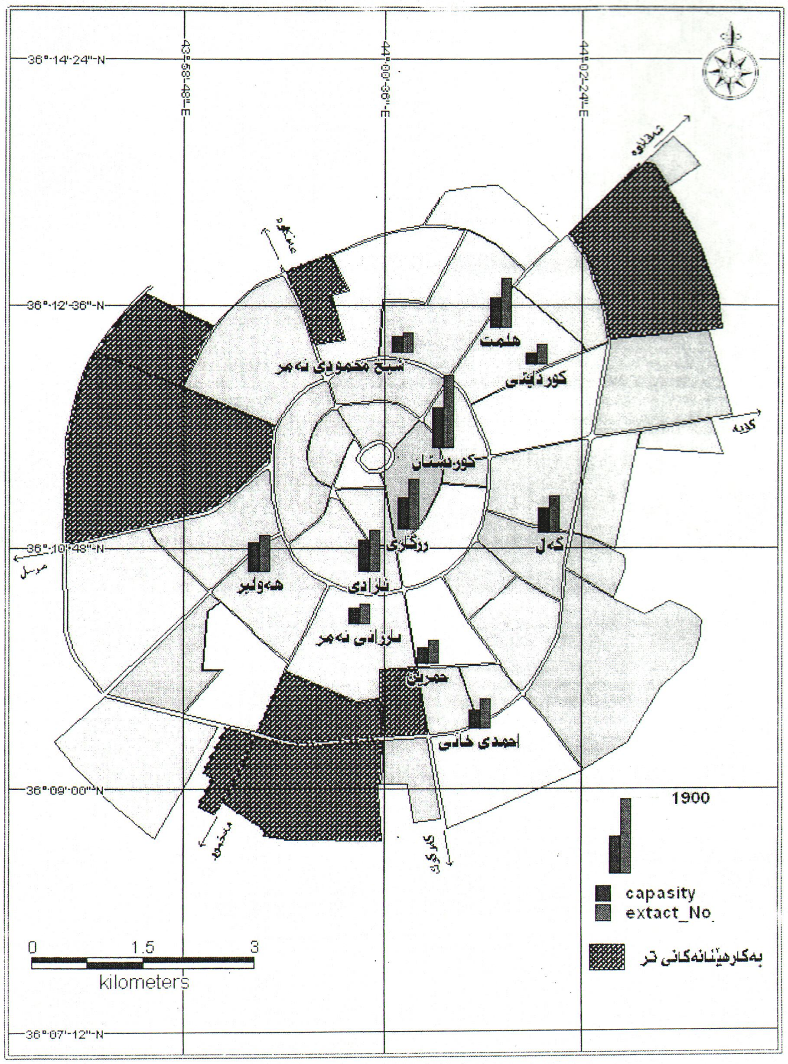

ڕابەرێ هاریکار
بۆ مامۆستاییێن زمانێ ئینگلیزی

ئا : ڕەشید تەیب

پشکا شەش:
ئەڤ بابەتە بەشەکە ژکتێبەکا ڕابەری هاریکار بۆ مامۆستاییێن زمانێ ئینگلیزی، کو ژئالیێ مامۆستای پسپۆرێ زمانێ ئینگلیزی (ڕەشید تەیب)یڤە هاتبوو ئامادەکرن و، تەڤاڤیا وێ وەکو ئەڤقە دێ ل سەر ڕوو پەلێن ئەڤێ گۆڤارێدا هێتە بەلاڤکرن... هەرچەندە ئەگەر وەکو دەق ژی کەموکوڕی هەبن لێ وەکو رێکێن وانەگۆتنێ کارەکێ سەرنجڕاکێش و مفادارە.

Unit 12
Lesson 1

ئارمانج : ناسین و گوتنا پیتا **k.Lm** پێشکێشکرنا ووشا ، **kite** ، **lion** ، **mouse** د چیروکەکا ئاسان دا . گوهدان و پێك داچوون کرنا ژمارە د ووشا . ل دیف چوونا نمونا بو راهێنان ل سەر باش گرتنا قەلەمی و نڤیسین ل چەپ بو راست.
زمانێ نوی : **kite**، **lion** ، **mouse** و پیتێت **k.L.m**

تە پێویستی هەیە ب : students Book لاپەر 40

Starter

*بێژە هندەك قوتابیان hello وناڤێت وانا بێژە .
* قوتابی جاڤەدەن hello teacher
* بێژە Im.......... و ناڤێ خو بێژە.
* بێژە قوتابیان خو پێشکێشکەن ب هەمان شێوە Im....
وهەر ئێك ناڤێ خو بێژیت.
* ڤێ چەندێ دگەل چەند قوتابیان بکە .
* پولێ دابەشکە جوت جوتە .
* بێژە قوتابیان هەر ئێك خو پێشکێشی هەڤالێ خو بکەت ب هەمان شێوە .
* ل ناف پولێ بزڤرە تامو ببینی ئایە بدروستی دکەن .

Look and listen

*قوتابی students Book ڤەکەن لاپەر 40
* کتێبا خو بلندکە . بێژە Look و ئیشارەت بکە وێنا .
* بێژە وان دێ ئەو گوهـ دەنە چیروکەکێ .
* بێژە Listen و CD لێدە ژمارە / 44
* کتێبا خو بلندکە و ئیشارەت بکە وێنا دگەل گوهدانێ .
تێکستا CD- - - - - -
* CD لێدەڤە و بێژە زاروکا ئیشارەت بکە وێنێ دروست .
* ببینە ئایە ب دروست ئیشارەت دکەن .

Listen and clap

*CD لێدە ژمارە / 45
* بێژە قوتابیان چەپلەی لێدەن دگەل چەپلەلێدانا CD
* بێژە قوتابیا کو دووبارە بکەن دەنگ و وشێت وان گولێبوین .
تێکستا CD ----------

Listen and Match

*قوتابی Activity Book ڤەکەن لاپەر 38

* کتێبا خو بلندکە بێژە Look وئیشارەت بکە وێنا و ژمارێت ل بن وان .

* بێژە Listen وبێژە قتابیان کو خیتەکێ بکێشن نابەینا وێنێ

*CD لێدە ژمارە 46

تێکستا CD - - - - - - -

* ناڤ پولێ بزڤرە وتأکید کە خیت کێشاناوان

Trace

*ئیشارەت بکە وێنا ونموونێت بنێ لاپەری

* ئیشارەت بکە وێنا بەقێ و وێنا برکێ ل ڕێزا ئێکێ .

* بێژە قوتابیان کو دیار کەن چەوا بەق بزاڤێ دکەت (خو تەلاڤێت)

* بێژە وان بەقێ دڤێت خو پەلاڤێژیت بو لایێ برکێ .

* بێژە وان کو ل دویف نموونەی بچن ب تپلێ .

* بێژە وان دەسپاڤنە قەلەمێت خو .

*ببینە کا وان قەلەمێت خو باش گرتینە وبدروستی روینشتینە .

* بێژە وان ل دویف ڕێزێ بچن ب قەلەمی هەل بەقێ بو برکێ .

* ببینە و تأکید کە ئایە ئەو ب دروستی چێدکەن .

* هەمان تشت بکە دگەل نمونێت دی ، ل کولوی بو گیای ،
ل تەیری بو هێلینێ ول مشکی بو پەنیری.

Unit 12

Lesson2

ئارمانج :- راهێنان ل سەر دیفچوونا شکلێ پیتێت k ،L، m راهێنان ل سەر نڤیسینا پیتا بخو باش پیتا دناف ووشان دا
mouse ، lion ،Kite

زمانێ ب کار هاتی : پیتێت k،L، m ووشێت mouse ، lion ،Kite

تە پێویستی هەیە ب : students Book لایەر 41
Activity Book لاپەر 39

Starter

* بێژە قوتابیان hello و ئەو جاڤەدەن hello teacher

* راوەستە و پشتا تە بو پولێ .

* ل دویف پیتا a هەرە ل هەوای بدەستێ خو یا راستێ .
* بێژە stand up و بێژە قوتابیان کو ل دویف پیتێ بچن ل هوای .
* ئەڤێ چەندێ بکە دگەل هەمی پیتێت قوتابی فێربوین هەتا نوکە .
* بێژە come here بو دوو قوتابیان ناڤێت وان بێژە
* بێژە قوتابیەکی کو ل دویف پیتەکێ بچیت ل سەر پشتا یێ دی کە .
* بێژە قوتابی یێ دی (یێ دویێ) کو دەنگێ وێ پیتێ بێژیت . بو نموونە h
* پولێ بکە جوت جوتە . بێژە قوتابیان کو ب گەه و گوری ل دویف پیتا بچن ل سەر پشتا ئێك و ناڤێت وان پیتا بێژن .
ناف پولێ بزڤرە و تأکید کە کا ب دروستی ل دویف دچن وب دروستی دزانن دەنگێت وان .

Look and point

*قوتابی students Book ڤەکەن لاپەر 41
* کتێبا خو بلندکە و بێژە Look و ئیشارەت بکە پیتا k
* کتێبا خو بلندکە ل دویف پیتێ هەرە ب تپلێ ل نقتێ دەسپێبکە .
ول دویف سەهما هەرە وەکی دیار کری دلاپەر 8و 9 دا .
*راوەستە و پشتا تە بو قوتابیان .
* ل دویف پیتا k هەرە ول هەوای ب دەستێ خو یێ راستێ
* بێژە وان stand up وبێژە قوتابیان کو ب تپلێ ل دویف پیتێ بچن .
* بێژە وان ل دویف پیتا k بچن ب تپلێ ناف کتێبێت خودا .
* بێژە وان کو دناف هەردوو رێزێت دەرڤە ل دویف بچن .
*ناف پولێ دا بزڤرە و ببینە کا دروست چێدکەن .
* ئیشارەت بکە وێنا تەیرا کاغەز بکە و بێژە kite
* بێژە قوتابیان کو ل دویف تە ڤەگێرن kite
* بێژە وان کو ل دویف پیتا k بچن ب تپلێ دناف ووشا kite
* ببینە کا ئەو بدروستی پیتا k چێدکەن .
* هەمان تشت بکە بو هەر دوو پیت و ووشێت دی L و lion ، m و mouse
* بێژە قوتابیا ئەو نڤیسینا نیڤەکا ئەلفو بیێت ئینگلیزی فێربون .
* ئیشارەت بکە پیتا هەل a تاکو m ل بنێ لاپەری .

* ئیشارەت بکە هەر پیتەکێ و دەنگێ وێ بێژە ، بو نموونە c c c .
* پرسیارا هندەك قوتابیان بکە ئیشارەت بکە نەپیتا و دەنگێ وان بێژن

Activity Book

Trace

*قوتابی Activity Book ڤەکەن لاپەر 39
* کتێبا خو بلندکە بێژە Look ویشارەت بکە پیتا k یا مەزن
* بێژە قوتابیان کو ل دویف پیتێ بچن ب قەلەمێت خو .
* ئیشارەت بکە رێزێن پیتێت k
*قوتابی ل دویف پیتا بچن ب قەلەمێت خو .
* ببینە کا ئەو ب دروستی ل دویف دچن .
*هەمان تشت بکە بو پیتێت L و m
* بو هەر ئێك ل ڤان هەر دوو پیتا دەبی قوتابی : -
ل دویف پیتا مەزن بچن ب قەلەمی .
- ل دویف پیتێ بچن ل سەر رێزا .

Trace

*ئیشارەت بکە وێنا تەیارا کاغەزێ .
* بو وان دیار کە کو ب ئینگلیزی دبێژنە تە یارا کاغەزێ kite
* بێژە وان کو ل دویف پیتێن دی نەچن .
* ببینە کا دروست چێدکەن .
* هەمان تشت بکە بو پیتا L و وشا lion و پیتا m و وشا mouse
بو هەر ئێك ل ڤان پیتا و وشا قوتابی دەبی : -
ل دویف پیتا ئێکێ بچن دناف وشان دا .
- ل دویف پیتێت دی نەچن .
* ل دوماهیا وانێ بێژە good bye
* قوتابی بێژە good teacher

سندوقا **15** پیتێت دەسپێدکەن ل هنداف رێزێ وب دوماهی تێت ل سەر رێزێ.
ئەف پیتێت ئینگلیزی دەسپێدکەن ل هنداف رێزێ و دوماهی تێت ل سەر رێزێ :
b f h k l

Unit 12

Lesson 3

ئارمانج : گوتنا سترانێ بوراهێنان ل سەر ووشێت قوتابی فێربوین ب ئێك دا چوونکرنا پیتێن ئێکێ دگەل ووشا .
زمانێ بکار هاتی : هەمی پیت و وشێت قوتابی فێربوین
تە پێویستی هەیە ب : students Book لاپەر 42
CD لێدان ژمارە / 47 ، Activity Book لاپەر 40

Starter

*بێژە قوتابیان hello قوتابی چاڤەدەن hello teacher
* بێژە قوتابیەکی come here و ناڤێ وی بێژە .
* بێژە قوتابیان رابنەڤە وهندەك ل وان بهێنە نك سەبورێ و پشتا خو بکەنە پولێ و پیتەکێ ل هەوای بنڤیسین و دەنگێ وێ پیتێ بێژن بو نموونە : d d d
* بێژە قوتابیان کو ووشا دەسپێدکەت ب دەنگی d و duck
* هەمان تشت بکە دگەل چەند قوتابیان کو ل دویف چەند پیتا بچن ل هەوای .

Listen and sing

*قوتابی students Book ڤەکەن لاپەر 42
* کتێبا خو بلند کە وبێژە Look و ئیشارەت بدە وێنا
* بێژە قوتابیان ناڤێ تشتێت وێنادا بێژن بو نموونە bag
* بێژە قوتابیان دێ ئەو سترانەکێ بێژن .
* بێژە Listen و CD لێدە ژمارە ⁄ 47
تێکستا CD - - - - - - - - -

*CD لێدەڤە .

* بێژە قوتابیان کو دگەل کتێبێ بچن دگەل CD سترانێ بێژن

Activity Book

Match

*قوتابی **Activity Book** ڤەکەن لاپەر 40

* کتێبا خو بلند کە . بێژە Look و ئیشارەت بکە وێنا

* بو هەر وێنەکێ پرسیارا قوتابیان بکە ? whats this

*قوتابی چاڤەدەن .... It's a

* ئیشارەت بکە هەر پیتەکێ . قوتابی دەنگێ پیتێ بێژن : m m m

* بێژە قوتابیان خیتەکێ چێکەن ل هەر پیتەکێ بو وێنێ تشتی ئەوی دەسپێدکەت ب وێ پیتێ . بو نموونە L- lion g - girl

* ل ناف پولێ بزڤرە و تأکیدکە کا دروست چێدکەن .

* داخاز بکە ل هندەك قوتابیان کتێبێت خو بلند کەن و ئیشارەت کەنە خیتێت وان چێکرین .

* بێژە وان کو دەنگێ پیتێ بێژن بو نموونە h

* بێژێ کو ناڤێ وی تشتی بێژن ئەوێ دەسپێدکەن ب پیتا h بو نموونە hen

* ڤێ چەندێ بکە بو هەمی پیت وێنا

* ل دوماهیا وانێ بێژە قوتابیان good bye

* قوتابی جاڤەدەن good bye teacher

Revision 4

ئارمانج :- دووبارەکرنا هەمی وشە و پیتێت فێربوین هەتا نوکە .

زمانێ بکار هاتی : هەمی ووشە پیتێت فێربوین هەتا نوکە .

تە پێویستی هەیە : فلاش کاردێت تشتێت فێربوین هەتا نوکە

Students Book لاپەر 43

Activity Book لاپەر 41

Starter

*بێژە قوتابیەکی come here ناڤێ وی بێژە .

* بێژە وان بێژنە ئێکو دوو hello ناڤێ پولێ دا و هەر ئێك ناڤێ قوتابی یێ بەرامبەر خو بێژیت .

* فلاش کاردا دانە سەر مێزێ .

* بێژە قوتابیەکی دی come here ناڤێ وی بێژە

* بێژێ فلاش کاردەکی بلند کەت .

*داخاز کە کو پرسیار کەت ? whats this

* قوتابی وەلام بدەن .... It's a

* هەمان تشت بکە دگەل چەند قوتابیا بو هەمی فلاش کاردا .

Clap and say

*قوتابی students Book ڤەکەن لاپەر 43

*پیتا c ل سەر سەبورێ بنڤیسە .

* چەپلە لێدە و دەنگێ c c c بێژە

* کتێبا خو بلند بێژە Look و ئیشارەت بکە پیتەکێ دناف کتێبێ دا .

* قوتابی چەپلەی لێدەن و دەنگێ پیتێ بێژن بو نموونە f f f

* بێژە قوتابیان دەنگی دووبارە کەنەڤە .

* وێنێ کتکێ و هژیرێ و سونێ چێکە سەر سەبورێ
(یان فلاش کاردا ڤان ززشا بلندکە).

* ئیشارەت بکە هەر ئێك ژوان .

* داخاز کە ل قوتابیان کو دەستێ خو دانە سەر وێنێت دەنگێ وان وەك زابن بو نموونە fig

* هەمان تشت بکە بو چەند پیت و دەنگێت دی

* بێژە قوتابیان دێ ئەو یاریەکێ کەن .

* بێژە Look و ئیشارەت بدە وێنێت ناف چاگوشاد د کتێبێ دا

* فلاش کاردا تشتەکی بلندکە .

* بێژە قوتابیان ئیشارەت بکەنە وێنێ دروست یێ وی تشتی د کتێبێ دا

* هەمان تشت بکە بو چەند فلاش کاردێت دی .

* بێژە قوتابیەکی come here ناڤێ وی بێژە .

* فلاش کاردەکێ بدەف وی قوتابی .
* بێژە زارکا ووشا وی تشتێ ل سەر فلاش کاردێ بێژن .
* قوتابی ئیشارەت بکەنە وێنێ وی تشتی دناف کتێبێ دا .
*هەمان تشت بکە دگەل هندەك زاروکێن دی .

Activity Book

Point and say

*قوتابی Activity Book ڤەکەن لاپەر 41 کتێبا خو بلند کە وبێژە Look
* ئیشارەت بکە وێنێ ئیشراەت بکە تشتەکی د وێنێ دا .
* بێژە قوتابیان ناڤێ وی تشتی بێژن بو نموونە fig
* هەمان تشت بکە بو هەمی تشتا د وێنێ دا .
* بێژە قوتابیەکی come here ناڤێ وی بێژە بێژێ کتێبا خو بلندکەت تاکو قوتابی ببینن ئەو قوتابی ئیشارەت بکەنە تشتەکی د وێنێ دا
*پولێ دابەشکە جوت جوتە قوتابی ب دور ئێك ئیشارەت بکەنە تشتەکی و ئێك ووشا وی تشتی بێژیت .
* ناف پولێ دا بزڤرە و تأکیدکە ئایە ب دروستی دکەن .

Unit 13

Lesson 1

ئارمانج : ناسین و گوتنا پیتا n و o پێشکێشکرنا ووشێت nut و orange د جیروکەکا ئاسان دا .

گەهدان و ب ئێك دا چوونکرنا ووشا و وێنا ب ئێکو دوو چوونکرنا ژمارە و وێنا .

زمانێ نوی : nut و orange پیتا n وپیتا o

تە پێیستی هەیە ب : students Book لاپەر 44 .

CD لێدان ژمارە 48 .49 Activity Book لاپەر42

Starter

*کەت کەت بێژە قوتابیان hello ناڤێت وان بێژە .
* قوتابی چاڤەدەن hello teacher

* قوتابی students Book ڤەکەن لاپەر 41
* کتێبا خو بلندکە . بێژە Look و ئیشارەت بکە پیتێت ئەلفوبێکا ل بنێ لاپەری
* ئیشارەت بکە هەر پیتەکێ و دەنگێ وێ بێژە بو نموونە e
* بێژە قوتابیان ئیشارەت بکەنە وان د کتێبێت خو دا .
* بێژە وان ل دویف تە وان دەنگا دووبارەکەن .
* دەنگێت پیتا بێژە ئێك ل دویف ئێك هەل a تاکو m بو نموونە a،b،c،d،e
*بێژە قوتابیان دەنگێت بێژن
* بێژە هندەك قوتابیا دەنگێت پیتا بێژن هەل a تاکو m

Look and listen

* بێژە قوتابیان بزفرنەف لاپەر 44 ل students Book
* کتێبا خو بلندکە ئیشارەت بکە وێنا وبێژە Look

ئیشارەت بکە تشتی یان ئاژەلی ناف وێنێت کە قوتابیا هەتا نوکە دیتین .

پرسیارکە. Whents this ?

* قوتابی چاڤەدەن It's a ....
* بێژە قوتابیان دێ ئەو گوهـ دەنە چیروکەکێ .
* CD لێدە ژمارە ⁄ 48
*کتێبا خو بلندکە وئیشارەت بکە وێنا دگەل گوهـ دانێ .

تێکستا CD - - - - - - - - -

* CD لێدەڤە و بێژە قوتابیا ئیشارەت بکەنە وێنا .
* CD لێدەڤە چەند جارێت دی
* ناف پولێ دا بزڤرە و ببینە ئایە ب دروستی ئیشارەت د کەنە وێنا .

Listen and clap

*CD لێدە ژمارە 49 قوتابی چەپلەی لێدەن دگەل چەپلە CD

تێکستا CD o o o ، orange ، n n n ،nut

*بێژە قوتابیان ئیشارەت بکەنە پیت و وێنا دەمێ گوهـ لێ دبیت و دووبارەکەن .

Activity Book

Listen and point

*قوتابی Activity Book ڤەکەن لاپەر 42
* بێژە Look وئیشارەت بکە وێنا .
* بو وان دیار کە کو ئەڤە هەمان وێنە ئەوێت ناف کتێبا students Book دا بەلێ ل دویف ئێك نینە
* بێژە وان دێ ئەو گوهـ دەنە چیروکەکێ و ئیشارەت بکەنە وێنێت دروست وەکی گوهێ خو ددەنێ
* بێژە وەکی گوهێ خو ددەنێ .
بیە Listen و CD لێدەڤە لاپەر 48
* ببینە ئایە ب دروستی ئیشارەت دکەن .
* CD لێدەڤە و بێژە قوتابیان کتێبێت خو بلندکەن و ئیشارەت بکەنە وێنا دروست .
* ببینە ئایە ب دروستی ئیشارەت دکەن .

Match and say

*ئیشارەت بکە ژمارە و نقتا ل بنێ لاپەری .
* کتێبا خو بلند کە بێژە Look و ئیشارەت بکە ژمارا .
* بێژە قوتابیان ل دویف تە بێژن .
* بێژە وان نقتا ب هەژمێرن .
بێژە وان خیتەکێ چێکەن نابەینا هەر ژمارەکێ و ژمارا نقتا یا دروست .

Unit 13
Lesson 2

ئارمانج : راهێنان ل سەر دیفچوونا شکلێ پیتا n و o راهێنان ل سەر نڤیسینا پیتا بخو و دناف ووشادا nut و orange یاریەك بو راهێنان ل سەر گوتنا ووشا nut و orange راهێنان ل سەر گوتنا دەنگێت پیتێت m،n، o د ئەلفو بیتکا دا ناسینا شکلێ پیتێت n و o .
زمانێ بکار ئینای : nut و orange پیتێت a تاکو o

تە پێویستی هەیە ب : گویزەك . برتقالەك . فلاش کاردا nut و orange و
فلاش کاردا n و o

Students Book لاپەر 45

Activity Book لاپەر 43

Starter

*بێژە قوتابیەکی come here و ناڤێ وی بێژە .
* ئەو بێژنە هندەك قوتابیان hello و ناڤێت وان بێژیت .
* ئەو قوتابی چاڤەدەن hello دگەل گوتنا ناڤێ وی قوتابی .
* وێنێ گویزێ بلندکە . بێژە قوتابیان چەپلەی لێدەن و بێژن nut
* فلاش کاردا پیتا n بلندکە .
* بێژە قوتابیان چەپلەی لێدەن و دەنگێ n n n بێژن .
* فلاش کاردا orange بلندکە قوتابی چەپلەی لێدەن و بێژن orange
* فلاش کاردا پیتا o بلندکە قوتابی چەپلەی لێدەن و دەنگێ o o o بێژن .
* ڤێ چەندێ دووباری کە چەند جارەکا دگەل گورینا سرا فلاش کاردا .

Look and point

*قوتابی students Book ڤەکەن لاپەر 45
*بێژە Look و ئیشارەت بکە پیتا n یا مەزن .
* کتێبا خو بلندکە ول دویف پیتێ هەرە ب تپلێ ل نقتێ دوسپێبکە .
ول دویف هەرە وەکی دیار ل لاپەر 9
* ڤێ چەندێ بکە چەند جارا .
* بێژە قوتابیان ل دویف پیتێ بچن ب تپلێ .
* راوەستە و پشتا خو بکە قوتابیان ول دویف پتێ هەرە ل هەوای .
* بێژە قوتابیان راوەستن و پیتێ ل هەوای چێکەن بدەستێ راستێ .
* ئیشارەت بکە وێنێ گویزێ .
* بێژە قوتابیان ل دویف تە بێژن nut
* بێژە قوتابیان ل دویف پیتا n بچن ب تپلێ ناف ووشا nut
* پیتێ ل سەر سەبورێ بنڤیسە .
* بێژە قوتابیەکی come here و ناڤێ وی بێژە .

* بێژێ وێ پیتێ ل سەر سەبورێ بنڤیسیت .
* هەمان تشت بکە بو پیتا o

Play and say

*ئیشارەت بکە وێنێ زاروکا یێ یاریەکێ دکەن .
* بێژە قوتابیان دێ ئەوژی یارەیەکێ کەن .
* بێژە شەش قوتابیان come here ناڤێت وان بێژە .
* بێژە وان راوەستن وەك خەلەکە .
* گویزەکێ بدەف زاروکەکی و پرتەقالەکێ بدەف زاروکێ ب رەخ وی ڤە .
* بکە راهێنان کو گویزێ بدەنەف ئێکو دوو .
* وەکی ددەنەف ئێك بێژیت nut
* هەمان تشت بکە بو برتقالێ .
* بێژە قوتابیان گویزێ ب زڤرینەڤە بەروڤاژی بدەنەف ئێك
* د هەمان کات دا برتقالێ ب دەنەف ئێك .
* قوتابی بێژن nut وەکی گیز دەستی دابیت و
بێژن orangeوەکی پرتقال دەستی دا بیت .
* قوتابی د هەمان کات دا گویزێ بدەنەڤە و پرتەقالێ وەرگرن .
* ڤێ یاریێ دووبارە کەڤە دگەل شەش قوتابیێن دی .
* ئیشارەت بکە پیتێت ئەلفو بێتکا یێت بنێ لاپەری .
* دەنگێ هەر پیتەکێ بێژە c،b،a،.......
* بێژە قوتابیان ل دویف تە ڤەگێرن .
* بێژە هندەك قوتابیان ئەو بخو دەنگێ هەمی پیتێت وەرگرتی بێژن .

Activity Book

Trace

* قوتابی Activity Book ڤەکەن لاپەر 43
* کتێبا خو بلندکە ئیشارەت بکە پیتا n یا مەزن و بێژە Look
* بێژە قوتابیان ل دوویف پیتێ بچن ب قەلەمی .
* ئیشارەت بکە ریزێت پیتێت n
* قوتابی ل دویف پیتا بچن ب قەلەمی .

* ل ناڤ پولێ بزڤرە و ببینە کا پیتا ب دروستی چێدکەن .
* ئیشارەت بکە ووشا nut وبو وان دیار کە ئەڤە ووشا انگلیزیە بو nut گویز .
* قوتابی ل دویف پیتا n بچن دناف ووشا دا ب قەلەمی .
* بێژی وان ل دویف پیتێت دی یێت ناف ووشێ دا نەچن .
* تأکید کە ئایە بدروستی چێدکەن .
* هەمان تشت بکە بو پیتا o

Circle

*بێژە قوتابیان بەرێ خو بدەنە پیتێت n و o ژلایێ چەپێ یێ لاپەری .
* ئیشارەت بکە رێزێت پیتێت رەخ ڤان پیتا .
* بێژە وان دەنگێ پیتێت n و o بێژن .
* بێژە وان دەنگێت پیتا ناف رێزا دا بو نموونە o،a، e
* ئیشارەت بکە پیتا o لایێ چەپێ .
* بێژە قوتابیان پیتێت دی یێت o درێزا لایێ راستێ دا و بکەنە ناف بازنادا .
* هەمان تشت بکە بو پیتا n
* ل ناف پولێ بزڤرە وببینە کا ب دروستی بازنا ل دور پیتێت دروست چێدکەن .

Unit 13
Lesson 3

ئارمانج :- گوتنا سترانێ بو راهێنان ل سەر ووشێت نوی ووشێت نوکە فێربوین . و ژمارە هەل 1 تاکو 5 گوهدان و ناسینا ووشا هژمارتنا ژمارێت تشتا .

زمانێ بکار ئینای :- ووشێت نوکە فێربوین ژمارە 1 ⟵ 5

تە پێویستی هەیە ب بانزدە حصوییێت کچکە یان فاصولی .

Students Book لاپەر 46

CD لێدان ژمارە ⁄ 50 ⟵ 51 Activity Book لاپەر 44

Starter

*بێژە قوتابیان hello و قوتابی چاڤەدەن hello teacher
* حەصوا یان فاصولیا بکە کومێت ئێك ، دوو ، سێ ، چار ، پێنج لسەر مێزێ .

* بێژە Look وان کوما هەلگرە ئێك ئێکە
* حەصوبێت هەر کومەکێ بهەژمێرە بو نموونە ....two،one
* بێژە قوتابیەکی come here و ناڤێ وی بێژە .
* بێژە کو دەسپافتە کوما ئێکێ وب هەژمێریت . one
* کوما دوویێ ب هەژمێریت two،one
* هەر وەسا هەمی کوما ب هەژمێریت .
* هەمان تشت بکە دگەل هندەك قوتابیێت دی .

Listen and sing

*قوتابی students Book ڤەکەن لاپەر 46
* کتێبا خو بلندکە بێژە Look وئیشارەت بدە وێنێ دلاپەری دا .
* ئیشارەت بکە تشتێت قوتابی دناسن د وێنێ دا .
* بێژە قوتابیان ووشێت ڤان تشتا بێژن بو نموونە :apple، nut، orange، fig
* ئیشارەت بکە کەسان د وێنێ دا .
* بێژە قوتابیان ناڤێت وان کەسان بێژن بو نموونە:

Foxy، Rose، Max، Azad،Naza

*بێژە قوتابیان دێ سترانەکێ بێژن .
*بێژە Listen
*CD لێدە ژمارە / 50
تێکستا CD - - - - - - - - -
*سترانێ لێدەڤە و بێژە قوتابیان کو دگەل بێژن و ئیشارەت بکەنە تشتێت وێنێ دا .
* ڤێ سترانێ زور جار دووبارە بکەڤە .
* بێژە قوتابیان سترانێ بێژن بێ ی CD

Activity Book

Listen and tick

*قوتابی Activity Book ڤەکەن لاپەر 44
* کتێبا خو بلندکە بێژە Look و ئیشارەت بکە وێنا .
* بێژە قوتابیان ووشێت هەر وێنەکێ بو نموونە hen،nut
* بێژە وان دێ ئەو گوهـ دەنە ووشا .

* بێژە وان کو (   ) بکەن ناف چار گوشەی وێنیێ ووشا ئەو گولێدبن .
* بێژە Listen . CD لێدە ژمارە / 51
* ناف پولێ دا بزڤرە و ببینە ئایە (   ) ل وێنێت دروست دکەن .
تێکستا CD fig، monce ،. ice cream
point and say
*بێژە قوتابیان بەرێ خو بدەنە وێنێت بنێ لاپەری .
* کتێبا خو بلندکە . ئیشارەت بکە هژیرێ د وێنێ دا.
* بێژە قوتابیان بێژن بو نموونە fig
* بێژە وان کو هژیرا ب هەژمێرن بو نموونە one ، two
* هەمان تشت بکە دگەل وێنێن دی .
بەری هەمی تشتی گوتنا ووشێ و پاشی هژمارتن .
* پولێ دابەشکە جوت جوتە .
* هەر دوو قوتابی ب گەهـ و گوری ئیشارەت کەت و وشێ بێژیت وب هەژمێریت .
* ل ناف پولێ دا بزڤرە و تأکید کە ئایە ب دروستی ووشا دروست دبێژن .
وب دروستی د هەژمێرن .

Unit 14
Lesson 1

ئارمانج :- پێشکێشکرنا پیتێت p و q و وشێت pen و queen د چیروکەکا ئاسان دا . پێشکێشکرنا رەنگێت red و green و yellow و blue ب ئێك دا چوون کرنا ژمارە وێنا ب ئێك دا چوون کرنا پیت وێنا .

زمانێ نوی :: queen، red، green، blue، yellow pen و پیتێت p و q

تە پێیستی هەیە ب :- تشتێت زاروك هەتا نوکە فێربوین بو دیار کرنا رەنگێت red، green ، blue ، yellow

بو نموونە : جەنتەکا شین ، قەلەمەکێ سور ، هندەك پارچێت لاپەرا ب رەنگێت سور و شین و کەسك و زەر .

Students Book لاپەر 47 .
CD لێدان ژمارە / 52 ← 54
Activity Book لاپەر 45
Starter

*بێژە قوتابیان hello قوتابی بێژن hello teacher
* قوتابی students Book ڤەکەن لاپەر 45
* ئیشارەت بکە پیتێت ئەلفو بێیت بنێ لاپەری .
* بێژە قوتابیان دەنگێ پیتا پێگڤە بێژن a ،b، c، d،
* بێژە هندەك قوتابیان ئەو بخو دەنگێ پیتا بێژن .

Look and listen

*بێژە قوتابیان بزفرنەف لاپەر 47 د کتێبا students Book
*کتێبا خو بلندکە قوتابی بەرێ خو بدەنە وێنا .
* بێژە Look و ئیشارەت بدە وێنێت کەسانێت زاروکا ناسینە .
* قوتابی ووشە یان ناڤێت کەسا بێژن بو نموونە max، bag
* بێژە وان دێ ئەو گوهێ خودەنە چیروکێ .
*کتێبا خو بلند کە و بێژە Listen و CD لێدە ژمارە 52
* ئیشارەت بکە وێنا دەمێ هوین گوهێ خو ددەنە CD
تێکستا CD - - - - - - - -
*CD لێدەڤە بێژە قوتابیان ئیشارەت بکەنە وێنا دەمێ گوهـ ددەنە CD .
*ڤێ چەندێ دووبارە بکەنەڤە چەند جارا .
* تشتێ رەنگێ سور بلندکە بێژە red و قوتابی ل دویف تە بێژن .
* هەمی رەنگێت دە پێشکێش بکە (yello ، blue ،green)
بە هەمان شێوە د تشتێت رەنگدای و پارچێت بەرێت رەنگدای بکار بهێنە .
* پەرێت ئەنگدای بلند کەڤە .
* بێژە قوتابیان کو ب کوردی بێژن ووشا هەر رەنگەکی .
* پاشی بێژە وان کو ب انگلیزی بێژن ووشا هەر رەنگەکی جارەکادی .

Listen and clap

*CD لێدە ژمارە ⁄ 53

* بێژە قوتابیان چەپلەی لێدەن دگەل چەپلە لێدان CD

* قوتابی دەنگ و وشێت CD دووبارە بکەنەڤە .

* بێژە وان کو ئیشارەت بکەنە وێنا دەمێ گوهێ خو ددەنێ و دووبارە دکەن .

تێکستا CD - - -- - - - - -

Activity Book

Listen and match

* قوتابی Activity Book ڤەکەن لاپەر 45

* کتێبا خو بلندکە بێژە Look و ئیشارەت بکە ژمارێت لایێ چەپێ .

* بێژە قوتابیان ژمارا one ، two ،........ بێژن .

* ئیشارەت بکە وێنێت لایێ راستێ .

* بێژە وان ووشێت هەمی تشتەکی بێژن . بو نموونە: pen ، queen ،fig

* ئیشارەت بکە رێزێ ل ژمارە 1 بو وێنێ queen

* بێژە listen

* بێژە وان رێزا چێکەن ل ژمارا وان گوھ لێدبن بو تشتێ وان گوھ لێدبن .

* ل ناف پولێ بزڤرە و ببینە خیت کێشانا وان ل ژمارا دروست بو تشتێ دروست .

تێکستا CD - - - - - - - -

Match

* بێژە قوتابیان بەرێ خو بدەنە پیتا و وێنا .

* بێژە وان دەنگێت پیتا بێژن بو نموونە : h،i، j

* بێژێ کو ووشێت د وێنا دا بێژن بو نموونە: juice ،kite

* بێژە وان بەرێ خو بدەنە پیتا د وێنێت ناف خانا (کوما) ئێکێ .

* بێژە h و بێژە قوتابیان ئیشارەت بکەنە وی تشتی دەسپێدکەت ب h

* بێژە وان خیتەکێ بکێشن ل h بو وێنێ hen

* قوتابی رێزا بکێشن ب هەمان شێوە بو پیت و وێنێت دی

* بێژە وان کو ب هەمان شێوە خیتا بکێشن ل پیتا بو وێنا ل خانا دوویێ .

* ببینە کا ئەو خیتا ب دروستی دکێشن .

Unit 14
lesson 2

ئارمانج :راهێنان ل سەر شکلێ پیتا p و q راهێنان ل سەر نڤیسینا پیتێ بخو و پاش دناف ووشا دا pen و queen ب ئێك دا چوون کرنا وێنا بو پیتا.
زمانێ بکار ئینای:pen ، queen پیتا pو q ووشە و پیتێت هاتینە بکارئینان.
تە پێویستی هەیە ب : فلاش کاردێت پیتێت q،p،g،d،b ، فلاش کاردێت جەنتێ، سونێ ، کچێ ، قەلەمی ، شاژنێ
students Book لاپەر 48 ،
Activity Book لاپەر 46

starter

*بێژە قوتابیان hello و قوتابی جاڤدەن hello
* بێژە stand up و قوتابی هەلستن .
* بێژە sit down و قوتابی دانیشن .
* بێژە clap your hands و قوتابی چەپلەی لێددەن .
Look and point
*قوتابی students Book لاپەر 48
* کتێبا خو بلندکە وبێژە Look و ئیشارەت بدە پیتا p یا مەزن .
* ل دویف پیتێ هەرە ب تبلێ ل نقتێ دەسپێبکە و ل دویف هەرە وەکی دیار د لاپەرێ 9 دا .
* ڤێ چەندێ بکە چەند جارا .
*راوەستە و پشتا خو بکە قوتابیان .
* ل دویف پیتا هەرە ل هەوای ب دەستێ خو یێ راستێ .
* بێژە وان stand up
* بێژێ ل دویف پیتا p بچن ل هەوای ب دەستێ راستێ
* بێژە sit down
* بێژە وان ل دویف پیتێ بچن ب تبلێ ناف کتێبێ دا .

*بێژیێ ل دویف نیڤا هەر دوو ریزێن دەرڤەدا .
* ببینە ئایە دروست چێدکەن .
* بێژە قوتابیان ئیشارەت بکەنە پیتێ و دەنگی بێژن p p p
* ئیشارەت بکە وێنێ قەلەمی و بێژە pen
* قوتابی ل دویف تە بێژن pen
* بێژە قوتابیان ل دویف پیتا p بچن ب تپلێ ناف ووشا pen
* ببینە کا دروست چێدکەن .
* هەمان تشت بکە بو پیتا q
Play and say
*کتێبا خو بلندکە بێژە Look و ئیشارەت بکە وێنێ زاروکا .
* ئیشارەت بکە فلاش کاردێت وێنێ دا .
* بێژە قوتابیەکی کو دەنگێ پیتێ یان ووشا ل سەر فلاش کاردێ
بو نموونە p یان bag
* فلاش کاردێت q،p،g،d، b ب تێکهەلی دانە سەر مێزێ .
* بێژە وی زاروکی فلاش کاردەکێ بلندکەت و دەنگێ پیتێ بێژیت بو نموونە duck
* قوتابی بێژیت yes ئەگەر ووشە یا دروست بو .
و بێژن No ئەگەر ووشە یا دروست نەبو .
* بێژە قوتابی فلاش کاردێ وەرگێریت بو دیارکرنا وێنێ duck
* بێژە قوتابیان چەپلەی لێدەن ئەگەر وی ووشە ب دروستی گوت .
* بێژە وی قوتابی هەمان تشت بکەت بو هەمی فلاش کاردا .
* بێژە قوتابیەکێ دی هەمان تشت بکەت بو فلاش کاردێت دی .
* هەر پێنج وێنێت فلاش کاردا نیشا قوتابیان بدە .
* دانە سەر مێزێ .
* چار وێنێت فلاش کاردا وەرگێرە و نیشا قوتابیان بدە .
* ئیشارەت بدە وێنێ فلاش کاردا دوماهیێ و پرسیارا
قوتابیان بکە ? whats this .
* قوتابی چاڤەدەن .... It's a
* ئیشارەت بکە پیتێت ئەلفو بێیا ل بنێ لاپەری .

* بێژە قوتابیان دەنگێت پیتا ل دویف تە دووبارە کەن .

Astivity Book
Trace

* قوتابی Activity Book ڤەکەن لاپەر 46
* کتێبا خو بلندکە و بێژە Look و ئیشارەت بکە پیتا p یا مەزن
* بێژە قوتابیان ل دویف پیتێ بچن ب قەلەمی .
* بێژە وان ل دویف ریزێت پیتا p ب قەلەمێت خو .
* ئیشارەت بکە وێنێ قەلەمی.
* ئیشارەت بکە ووشا pen بو قوتابیان دیار کە ئەڤە ب انگلیزی ووشا قەلەمی یە pen
* بێژە وان ل دویف پیتێ بچن ناف ووشێ دا .
* ببینە ئەو پیتا دروست چێدکەن .
* هەمان تشت بکە بو پیتا q ووشا queen

Circle

*ئیشارەت بکە وێنێت ووشێت لایێ چەپێ و ریزێت پیتا لایێ راستێ .
* بێژە قوتابیان ووشا هەر وێنەکێ بێژن بو نموونە :bag، pen، girl، queen
* ئیشارەت بکە وێنێ جەنتێ و ریزا پیتا ل لایێ راستێ .
* بێژە قوتابیان وێ پیتێ ببینەڤە کو ووشا bag پێ دەسپێدکەن . و بکەنە ناف بازنەیدا .
* ببینە ئایە قوتابی بدروستی پیتێت b دکەنە ناف بازنادا .
* هەمان تشت بکە بو وێنە و ریزێت دی یێت پیتا .

Unit 14
Lesson3

ئارمانج :- گوتنا سترانەکێ بو راهێنان ل سەر رەنگێن : red, yellow , green , blue

ژمارە 1 5 ووشا thank yon گوهدان و رەنگدان

زمانێ بكار هاتی :- red, yellow , green , blue ,thank yon
One , two , three, four , five
تە پێویستی هەیە ب : پارچێت پەرێت رەنگدای red, yellow, blue
Students Book لاپەر 49 .
CD لێدان ژمارە / 55 56
Activoty Book لاپەر 47

Starter

*بێژە قوتابیان hello و قوتابی جاڤەدەن hello teacher
* پەرێ سور بلندكە بێژە red
* بێژە قوتابیان بێژن yes ئەگەر دروست بیت و بێژن No ئەگەر دروست نەبیت .
* قوتابی بێژن yes
* پەرێ زەر بلندكە بێژە blue
* قوتابی بێژن No
* بێژە دوو قوتابیان come here ناڤێت وان بێژە
*بێژە وان یاریێ بكەن ب هەمان شێوە .

Listen and sing

*قوتابی students Book ڤەكەن لاپەر 49
* كتێبا خو بلندكە بێژە Look و ئیشارەت بدە وێنێ .
* ئیشارەت بكە پفپفوكا و پرسیارا وان بكە كا چ دبێژنە bnbble ب كوردی .
* بێژە زان ئەو زاروكێت وێنێ دا چ دكەن .
* ئیشارەت بكە ئێك ژ وان پفپفوكا رەنگی بێژە بو نموونە blue
* بێژە وان بێژن yes ئەگەر دروست بیت و بێژن No ئەگەر نە .
* هەمان تشت بكە بو پفپفوكێت دی .
* بێژە وان دێ ئەو سترانەكێ بێژن .
* بێژە Listen . و CD لێدە ژمارە / 55
* ڤێ چەندێ بكە چەند جارا .
* پولێ بكە دوو بەش بێژە بەشەكی سترانێ بێژیت .
* پاش بێژە نیڤا دی سترانێ بێژن .

Activity Book
Listen and

*قوتابی Activity Book ڤەکەن لاپەر 47
* کتێبا خو بلندکە بێژە Look و ئیشارەت بکە تەیارا کاغەزێ
* بێژە ? whats this قوتابی چاڤەدەن .... It's a
* ئیشارەت بکە ژمارا بێژە قوتابیان کو ژمارا بێژن .
* قوتابی بێژن five ، two، three ، one ،four
* بێژە CD . Listen لێدە ژمارە ⁄ 56 .CD راگرە پشتی . هەر ریزەکێ .
* بێژە قوتابیان تەیارا رەنگدەن .
تێکستا CD - - - - - -
CD لێدەڤە . و ببینە ئایە قوتابی تەیارا ب دروستی رەنگددەن .
Colour رەنگدان
*بێژە قوتابیان بەرێ خو بدە وێنا تەیارا مەزن .
* ئیشارەت بکە هەر چارە پارچێت تەیارێ .
* بێژەtwo ، three ، four one،
* بێژە قوتابیان دەسپاڤنە قەلەم رەنگێت خو .
* بێژە وان هەر پارچەکا تەیارێ ب رەنگەکی رەنکدەن .

Unit 15
Lesson 1

ئارمانج : پێشکێشکرنا پیتێت r و s و t و ووشێت rabbit, sock,tiger د چیروکەکا ئاسان دا . دووبارە کرنا پیت و ووشێت هەتا نوکە فێربوین . زمانێ نوی :- rabbit, sock,tiger و پیتێت r و s و t

تە پێویستی هەیە ب :- ژمارکا جورا و جورا ل تشتا وەك : پرتەقالەك دوو هێلك سێ شێف . چوار هژیر . پێنج قەلەم .

CD لێدان ژمارە / 57 58

Activity Book لاپەر 48

Starter

*بێژە قوتابیان hello و قوتابی بێژن hello teacher

* بێژە sit down

* تشتا بکە کوم کومە

* بێژە قوتابیەکی come here please ناڤێ وی بێژە .

* ئیشارەت بکە هێلکا و بێژە count

* قوتابی هێلکا ب هەژمێریت one،two

* بێژە very good

* هەمان تشت بکە بو تشتێت دی .

Look and listen

*قوتابی students Book ڤەکەن لاپەر 50

* بێژە Look و ئیشارەت بکە وێنا .

* ئیشارەت بکە زاروکەکی د وێنێ دا .

* پرسیارکە ? whos this

* قوتابی جاڤەدەن بو نموونە : Its Max

* بێژە قوتابیان دێ گوهێ خو دەنە چیروکەکێ .

*بێژە Listen

* CD لێدە ژمارە / 57

* کتێبێ بلندکە و ئیشارەت بکە وێنا .

تێکستا CD - - - - - - - -

*CD لێدەڤە .

* بێژە قوتابیان گوهێ خو بدەنێ و ئیشارەت بکە وێنا .

* تأکید کە ئەو بدروستی ئیشارەت دکەنە وێنا .

Listen and clap

CD لێدە ژمارە ⁄ 58

*بێژە قوتابیان چەپلەی لێدە دگەل چەپلە لێدان CD

تێکستا CD- - - - - - - - -

*بێژە قوتابیان ئیشارەت بکەنە وێنا دەمێ گوهێ خو ددەنە دەنگ ێ ووشا .

Activity Book

Trace

*قوتابی کتێبا Activity Book ڤەکەن لاپەر 48

* کتێبا خو بلندکە .

* بێژە Look و ئیشارەت بکە رێزا پیتا

* نیشا قوتابیان بدە کو هندەك پیت ل سەر رێزێ تێنە نڤیسین بو نموونە c و a

* هندەك پیت تێنە نڤیسین ل سەر رێزێ و کلکەکا هەی کو
سەرکەڤیتە سەر رێزێ بو نمونە d و b

* هندەك پیت تێنە نڤیسین ل سەر رێزێ و کلکەکا هەی کو چیتە
بن رێزێ دا بو نموونە : g و q و p

* بێژە قوتابیان کو ل دویف پیتا بچن ب هشیاری .

Match

*ئیشارەت بکە پیتا . و بێژە قوتابیان دەنگێ هەر پیتەکێ بێژن : m،l،k

* ئیشارەت بکە وێنا بێژە قوتابیان ووشا هەر وێنەکێ بێژن بو نموونە : lion،pen

* قوتابی دەنگێ پیتەکێ بێژن . بێژە وان ب ئێك دا چوونەکێ بکەن
بو نموونە : k.kite،L.Lion

* بێژە قوتابیەکی پیتەکێ بێژیت و قوتابیەکێ دی ووشێ بێژیت .

- ماویەتی -

ئەرك و مافەكانی مامۆستا

(نموونەی بریتانیا)

ن: كنیت ئایرلاند

و: موكەڕەم ڕەشید تاڵەبانی

[redacted]

شەشەمین پاڕ

لەناو فێرگەدا

یەكەم: بارودۆخی كار

مامۆستایان تا ماوەیەكی دوورو درێـژ نەیانـدەتوانی سـكاڵا لـە دەسـتی ئـەو حاڵەتە بكەن كە بارودۆخی كاركردن بەخۆوەی دەبینێت بەڵام ئەم هەڵوێستە لەگەڵ دەرچوونی یاسای تەندروسـتی و ئاسـایش لەكاركردنـدا گـۆڕا كـە سـاڵی 1974 دەرچوو و ساڵی 1975 چووە واری جێبەجێكردنەوە.

بەر لەوەی ئەم یاسایە دەربچێت دەزگەكان و بارودۆخی كاركردن لەناو فێرگـەدا لەژێر كاریگەری چاودێری زۆر لەو ڕێنوێنیانـەدا بـوون كـە وەزارەتـی فێركـردن و زانستەكان دەریدەكردن. ئەو پێوەرە كۆنانە هێشتە كاریان پێـدەكرێت و، پێویـستە دەستەڵاتی ناوچەیی فێركردن لەوە دڵنیا بن كە ئەو پێوەرانە بەدی دەهێنرێن. بـەر

لە دەرچوونی یاساکە مامۆستاکان نەیاندەتوانی سکاڵا بکەن ئەگەرچی لەوە دڵنیابوون کە ئەو سکاڵایە بە بایەخ و جدییەوە تەماشا دەکرێت. بەڵام بە پێی یاسای تەندروستی و ئاسایش لە کارکردندا زۆر شت هەن کە دەشێت ئەنجام بدرێن بۆ ئەوەی کارەکان بەرانبەر بە دەستەڵاتی ناوچەیی بە شێوەیەکی نادروست پیشان بدرێن گوایە ئەرکەکانی خۆی باش ڕاناپەڕێنێت. پێوەری ڕێنوێنییەکانی دەزگەکانی فێرگە ساڵی 1972 لە چەند خاڵێکدا دیاری کراون. بەپێی ئەو ڕێنوێنیانە پێویستە ژوورێکی گونجاو هەبێت شەپقەو پاڵتۆکانیان تێدا دابنرێت و شوێنی دەم و چاو شوشتن و ئاودەستی جیا لەوەی فێرخوازان بەکاری دەهێنن بۆ کارمەندان و مامۆستایان هەبێت. پێویستە شوێنێك بۆ جل هەڵواسین و ئاوی گەرم و ساردو سابوون و خاولی یان هۆکاری دیکەی خۆوشککردنەوە هەبێت و پێویستە حەوزی مەلەوانی قەباغی هەبێت لەگەڵ پێداویستی دیکەدا.

ڕێنوێنییەکان ئاماژە بە قەوارەی ژوورەکانیش دەکەن: پێویستە ڕووپێوی تەرخانکراو بۆ فێرخواز لە ژووری ئاسایی خوێندن 1،9م2 بێت، سەبارەت بە ژووری تایبەت بە مێژوو و جوگرافیا پێویستە ئەو ڕووپێوە بۆ 2،2م2 زیادبکرێت و ژووری زانستەکانیش بۆ 3،3م2 و ژووری پیشەکان بۆ 4،9م2 زیادبکرێن، کە ئەم پێوانانە تایبەت بە فێرخوازانی قۆناغی دواناوەندین. دەبێت ئاماژە بەوەیش بکەین کە فێرخوازانی بەتەمەن منداڵتر پێویستیان بە ڕووپێوی کەمتر هەیە. لە ڕووی زانستیشەوە پێویستە نزیکترین ژمارەی سەرجەمی ڕووپێوی ژوورەکە وەربگرین بۆیە ئەگەر ژووری ئاسایی خوێندن 30 فێرخوازی تێدابوو ئەوە پێویستە ڕووپێوەکەی لە 60م2 تەواو کەمتر نەبێت.

بەڵام چی دەبێت ئەگەر ڕووپێوەکە تەواو نەبێت؟ لێرەدا مامۆستا ناتوانێت زۆر شت بکات تەنیا ئەوە نەبێت کە بەڕێوەبەری فێرگەکە ئاگەدار دەکاتەوە. چونکە دەستەڵات ناتوانێت سەرلەنوێ فێرگەکە دروست بکاتەوە لەبەر ئەوەی هەندێك لە ژوورەکان لەگەڵ پێوانەی دروستدا ناگونجێن، بەڵام ئەگەر ژوورێکی زۆر قەرەباڵغ هەبوو و تەنیا ڕووپێوێکی زۆر کەم بۆ جووڵانەوە هەبوو ئەوە لەم حاڵەتەدا سەرپێچی لە یاسای تەندروستی و ئاسایش لە کارکردن کراوە کە ئاماژە بەوە دەکات ڕێڕەوێکی ئاشکراو دیار لە هەموو ژوورەکانی کارکردندا لە هەموو کاتێکدا هەبێت و هەر ژوورێکی فێرکردن بە ژووری کارکردن دادەنرێت.

ئەو بارودۆخەی کە پێدەچێت مەترسیدار یان نادروست بێت وەك: تەوالێتی بێ سابوون یان کلینیکس، یان ژووری زۆر قەرەباڵغ بە شێوەیەك مامۆستا نەتوانێت لە کۆتایی ژوورەکەوە بگاتە دەرگەکەی، ئەوە پێویست بەوە دەکات نوێنەری ئاسایش لە فێرگەکە ئاگەدار بکرێتەوە بۆ ئەوەی لە شتەکە بکۆڵێتەوە ئایە بەڕاستی بارودۆخەکە خراپە، پاشان پشکنەری ڕاپەڕێنەری تەندروستی و ئاسایش بانگ بکرێت لە شتەکە بکۆڵێتەوەو، لەوە دڵنیا بێت کە ئەو غەرامەیەی کە دەشێت بسەپێنرێت بەسە بۆ تۆقاندنی هەر دەستەڵاتێکی ناوچەیی سزای ئەو کەسە بدات کە ئەو کارەی کردووە.

لەگەڵ ئەوەشدا هێشتە چەندین کێشە هەن. بۆ نموونە ئەگەر تەوالێتی فێرخوازان پیس بوو و بۆنێکی ناخۆشی لێ دەهات و، ئاکام تەندروستییان دەخاتە مەترسییەوە ئەوە ئەگەری ئەوە نییە پشکنەری ڕاپەڕێنەری تەندروستی و ئاسایش هیچ ڕێ و شوێنێك لەو بارەوە وەربگرێت. دەبێت فێرخوازان لە فێرگەکە وەك فەرمانبەران بژمێررێن بەڵام بڕیارێك لە کۆمیسیارانی لیژنەی ڕاپەڕاندنی تەندروستی و ئاسایشەوە دەرچووە فێرخوازان وەك زیارەتگەران دادەنێت. کاری سەرەکی پشکنەران بایەخدان بە تەندروستی و ئاسایشی فەرمانبەرانە. دەشێت پشکنەرانی ڕاپەڕێنەر هیچ هەنگاوێك نەهاوێن چونکە ڕاپۆرتەکانیان پێوەندی بە بارودۆخی فێرکردنەوە هەیە. لەگەڵ ئەوەیشدا ئەرکی دەستەڵاتی ناوچەیی فێرکردن ئەوەیە بەپێی ڕێنوێنییەکان فێرگەکانی خۆی بپارێزێت. پێویستە لقی تەلارسازی و بنیاتنانی سەر بە وەزارەتی فێرکردن و زانستەکان لەم جۆرە بابەت و پرسانە ئاگەدار بکرێتەوە، ڕەنگە ئەوەیش پاش ڕێنوێنی و ڕاوێژکاری کردن بە دەستەیەك یان سەندیکایەکی پیشەیی دوور لە ڕۆژنامەگەری ناوچەیی بێت، چونکە وێڕای هەموو ئەو بنەماو ڕێنوێنیانەی هەن بەڵام هەموو شتێك ڕوون نییە.

1/1 زۆر قەرەباڵغی

کاتێك پۆلەکە زۆر گـەورە بێـت ئـەوە کێـشە بـۆ مامۆسـتا دروسـت دەکـات بەتایبەتی ئەگەر هات و قەرەباڵغییەکە زۆر بـە ئاشـکرا دیـاربوو، یـان قـەوارەی پۆلەکە بە پێچەوانەی ڕێبازی سەندیکا پێـشەییەکەوە بێـت. نابێـت لـە قۆنـاغی دواناوەندی لە سی فێرخواز تێپەڕێت و، بۆ قۆناغی سـەرەتاییش لـە سـی و پێـنج تێپەڕێت بەڵام ڕێنوێنییە فەرمییەکان تەنیا ئاماژە بەوە دەکەن کە نابێت چڕی نـاو پۆلەکان زیادبکرێت بێ ئەوەی ئاماژە بە هیچ ژمارەیەکی دیاریکراو بکەن. ڕەنگە بگوترێت ئەگەر ژمارەی فێرخوازان کە گریمانەی ئەوە کراوە لەناو ئەو پۆلەدا بخوێنن لەو قەوارە زۆرتربێت کە لە ڕێنوێنییەکان و ئەو ڕووپێوەدا ئاماژەی پێکراوە کە بۆ هەر فێرخوازێك دەستنیشان کراوە ئەوە ئەو کاتـە پۆلەکـە زۆر قـەرەباڵغ دەبێـت، بەڵام نابێت ئەو کارە بەو شێوە ساکارییە وەربگیرێت. لـە فێرگـەکانی پـەروەردەی تایبەتدا شتەکە ڕوونترە. چونکە دە فێرخواز دوایەمین ژمارەیە کە ڕێ دراوە لـەناو یەك پۆلدا بن کە تووشی گوێ قورسی بوونە یان بەشێکی بیستنیان لەدەسـت داوە یان بە زەحمەت وشەکان گۆدەکەن. هەرچی فێرخوازانی نابینا یان ئەوانەی بەشێکی بیناییان لەدەست داوە ئەوە نابێت ژمارەیان لـە یـەك پۆلـدا لـە پـازدە فێرخـواز تێپەڕێت، هەروەها هەمان شـت ئـەو فێرخوازانـە دەگرێتـەوە کـە لەگـەڵ ژیـانی ئاساییدا ناگونجێن، ئەو فێرخوازانەیش پەرکەمدارن یان کەمئەندامـەکان پێویـستە ژمارەیان لـە پۆلـدا لـە بیـست فێرخـواز تێنەپـەڕێت، بـەڵام ئـەو فێرخواوانـەی تەندروستییان لاوازە نابێت ژمارەیان لە پۆلێکدا لە سی فێرخـواز تێپـەڕێت. ئـەم زانیاریانە لـە ڕێنوێنییـەکانی فێرخـوازە پەککەوتـەکانی فێرگـە تایبەتییەکانـەوە وەرگیراون.

شتێکی سوودبەخشە لێرەدا ئاماژە بەوە بکەین کە مامۆستایان لـە پۆلـەکانی چارەسەرسازی لە فێرگە ئاساییەکاندا، ئەوانەی کە هەندێك جار دەکۆشن پێداگیری لەسەر ئەوە بکەن کە ژمارەی فێرخوازەکان لە شەش فێرخواز تێنەپەڕێت ئەوانە ئەو ژمارەیان لە بەرپرسانی خۆیانەوە وەرگرتـووە، لەگـەڵ ئەوەیـشدا ڕەنگـە ژمـارەی فێرخوازان لەم پۆلانەدا بگاتە بیست فێرخواز بۆ هەر پۆلێك.

لە زۆربەی فێرگەکاندا دەبینین شتێکی دژوارە پێناسەی زۆر قـەرەباڵغی بکرێـت تەنیا لەو کاتەدا نەبێت کـە قەرەباڵغییەکـە زۆر ئاشـکرایە. ئەگـەر بێـت و وۆرك شۆپێك بۆ بیست فێرخواز دروست بکرێت ئـەوە ناشـێت سـی فێرخـواز ڕاهێنـانی

پرەکتیکی تێدا ئـەنجام بـدەن، بـەڵام دەشـێت تاقیگـەی زانـستەکان بـۆ مەشـقی پرەکتیکی تەواوی پۆلەکە بەکاربهێنرێت هەروەها هـەمان شـت ژووری هونـەریش دەگرێتەوە. ئەگەر پۆلەکە زۆر قەرەباڵغ بوو بە شـێوەیەك تـەخت و ڕەحلـە بەشـی فێرخوازەکان نەکات و ناکرێت مامۆستا بە ئاسانی بگاتە دەرگەکە ئەگـەر بێـت و شـتێکی لـەناکاو ڕووی دا بۆیـە پێویـستە بەڕێوەبـەری فێرگەکـەی لێ ئاگـەدار بکرێتەوە، ئەگەر ئەویش نـەیتوانی بەرانبـەر بـەو هەڵوێـستە بجوولێتـەوە دەبێـت دەستەڵاتی ناوچەیی فێرکردن ئاگـەدار بکاتـەوە کـە دەبێـت هۆکـاری دیکـە بـۆ جێکردنەوەی ئەو ژمارە زۆرە دابین بکات. شتێکی سوودبەخشە بەردەوام پێوەنـدی بە لقی ناوچەی سـەندیکا پیـشەییەکەوە بکرێـت چـونکە ئـەوان لـە بەڕێوەبـەری فێرگەکە باشتر دەتوانن پرسەکە بخەنە ڕوو بەڵام بەڕێوەبەری فێرگەکە تـەنیا بـەپێی دەستپێشخەری تایبەت بەخۆی دەجوولێتەوە.

2/1 تەخت و مێز

ئەگەر تەخت و مێزی ناو ژوورەکە شکان و تەختەکان شایـستەی ئـەوە نـەبوون لەسەریان دانیشن یان نەمان، هـەروەها تەختـە ڕەشـەو مێزەکـان ئـەوە پێویـستە بەرپرسی ئاسایش لە فێرگەکە(یان بەڕێوەبەری فێرگەکە یان هەردووکیان) ئاگـەدار بکرێنەوە چونکە لەم بـارەدا فێرگەکـە سەرپێـچی لـە پێداویـستییەکانی یاسـای تەندروستی و ئاسایش لە کارکردندا دەکات. بەڵام ئەگەر مامۆستا بۆی دەرکـەوت کە بارودۆخ جێی دڵنیایی نییە، دەبێت پێداگیری لەسەر ئەوە بکات وانە لە خودی ئەو ژوورەدا نەڵێتەوە یان لە هەر بارودۆخێکی دیاریکراوی دیکەدا بێت.

3/1 پلەی گەرما

پلەی گەرما کە لە ژووریکی ئاساییدا کاری تێدا دەکرێت پێویستە پـاش یـەك کاتژمێر دوای کردنەوەی دەرگەی فێرگەکە بەلایەنی کەمەوە 16 پلەی سەدی بێت. ئەگەر لەوە کەمتر بوو ئەوە ژوورەکە زۆر سارد دەبێت و پێویـستە بەرپرسـان لـەو پرسـە ئاگـەدار بکرێنـەوە. هـەمان پلـەی گـەرما ژووری دەسـتەی وانەبێـژیش دەگرێتەوە.

دووەم: نەچوونە ناو پۆل (وانە)

ئەگەر مامۆستا نەیتوانی کۆنترۆڵی فێرخوازێك بکات لەوانەی لەناو پۆلدا کێشەی بۆ دروست دەکەن ئەوە ئەو شتە ناگەیەنێت کە مامۆستاکە لێهاتوو نییە. ڕەنگە بۆمان دەربکەوێت کە ئەو فێرخوازە نەك هەر بایکۆت لەم وانەیە دەکات بەڵکو بایکۆت لە هەموو وانەکان دەکات، ئەنجام پێویستە لەلایەن بەڕێوەبەری فێرگەکەوە بە شێوەیەکی گونجاو هەنگاوی تەمبێ کردنی بەرانبەر بهاوێژرێت. بەڵام ئەگەر هات و فێرخوازەکە بایکۆت لە هەموو ئەو وانانە بکات کە مامۆستایەکی دیاریکراو دەیانڵێتەوە، ئەوە پێویستە مامۆستاکە بزانێت کێشەکە لە کوێدایە، ڕەنگە پۆلەکەی تەنیشت هەراو هوریایەکی زۆری لێ بێت بە شێوەیەك لەگەڵ ئەو هەراو هوریایەدا کارکردن دژوار بێت، لێرەدا پێویستە بەڕێوەبەری فێرگە یان جێگرەکەی یان سەرۆکی بەش سەر لەو پۆلە بدات و یەکسەر کۆتایی بە هەراوهوریاکە بهێنرێت. ڕەنگە مامۆستایانی دیکەیش تووشی کێشەی دیکە ببن، چونکە ڕەنگە یەکێك لە مامۆستا بە تەمەن گەورەکان بەرەو ئەو پۆلە بچێت هەراو هوریاکەی لێوە دێت و داوا لە مامۆستاکە بکات فێرخوازەکان بێ دەنگ بکات چونکە ئەو هەراو هوریایە ناهێڵێت درێژە بە کارەکەی بدات، ئاشکرایشە کە ئەو هەنگاوە لەو متمانەیە کەم ناکاتەوە بەو مامۆستایە دراوە کە ئەو ڕەخنەیەی لێ گیراوە.

ڕەنگە بۆ ئەو مامۆستایەش باشتربێت کە ڕوو بە ڕووی چەند گێرمەو کێشەیەك دەبێتەوە کە ڕێی پێ نادەن وانەکە ڕاڤە بکات تەماشایەکی ناو ئەو پۆلە بکات کە هەراو هوریاکەی لێوە بەرگوێ دەکەوێت. ئەگەر بێت مامۆستای لێبوو ئەوە دەکرێت داوای لێبوردن بکات کە هەڵیکوتاوەتە سەر پۆلەکەو یەکسەر پۆلەکە بەجێ دەهێڵێت. بەڵام ئەگەر مامۆستا لەوێ نەبێت ئەوە پێویستە یەکسەر ئەو هەراو هوریایە نەهێڵێت.

ئەگەر هات و مامۆستا لەناو پۆلەکە بوو، بواری ئەوە هەبوو ئەو گرووپە دەستنیشان بکرێت کە ئەو هەراو هوریایە دەنێنەوە ئەوە پێویستە لە کاتی گونجاو هەڵس و کەوتی گونجاو لەگەڵ ئەوانەدا بکرێت و سەبارەت بەو سزایانە ئاگەدار

بکرێنەوە کە لە ئاکامی بێزارکردنی پۆلەکانی دیکەوە ڕوو بە ڕووی دەبنەوە. ئەو خاڵەی پێویستە لێرەدا ئاماژەی پێ بکەین ئەوەیە کە پێویستە گلەییەکە لە پۆلەکە بکرێت نەك لە مامۆستاکە کە ڕەنگە لە هەراو هوریاکە بەرپرس ببێت.

سێیەم: گەیاندنی نامەو ڕاپەڕاندنی ئەرك

ڕەنگە هەندێك جار فێرخوازان بۆ گەیاندنی نامە یان هەڵگرتنی هەندێك شت و مەك یان ئەنجامدانی هەندێك کاری ناوخۆی فێرگە بەکاربهێنرێن. ئەگەر مامۆستا فێرخوازەکەی بۆ شوێنێکی دیکەی ناوخۆی فێرگەکە نارد بە هەر هۆیەکەوە بووبێت، تەنانەت ئەگەر پێوەندی بە خودی مامۆستاکەوە هەبێت، ئەوە ئەو کارە دروستە، بەڵام ئەگەر مامۆستا فێرخوازی بۆ دەرەوەی فێرگە نارد بۆ ئەوەی شتێك بۆ مامۆستاکە بکڕێت ئەوە ئەو مامۆستایە بەرپرسیاری تەواوی هەر ڕووداوێکە تووشی ئەو فێرخوازە ببێت.

ئەم کارە ئەوە ناگرێتەوە ئەگەر ئەو ئەرکەی فێرخوازەکە ئەنجامی دەدات بۆ چەند مەبەستێکی تایبەت بە فێرگە بێت و، فێرخوازەکەیش لەو تەمەنەدا بێت ڕێی پێدەدات ئەو کارە بکات، ئەگەر بۆ نموونە پێویست بوو فێرخواز بۆ بازاڕ بنێررێت شتێکی پێویست بۆ وانەکە بکڕێت و، مامۆستاکەیش داوای کرد لەگەڵ ئەو شتەدا پارچەیەك شیکۆلاتەیش بۆ ئەو بکڕێت ئەوە هیچ سەرپێچییەکی تێدا نییە. لێرەدا بنەما ئەوەیە کە فێرخواز بەشێك لەکاری ئاسایی فێرگە ڕادەپەڕێنێت ئەویش کڕینی شتێکە فێرگە پێویستی پێیەتی. بەڵام ئەگەر ئەرکەکە تەنیا کڕینی پارچەیەك شیکۆلاتە بۆ مامۆستاکە بێت و، لەکاتی کڕینیدا فێرخوازەکە تووشی ڕووداوێك بوو، ئەوە ئەو مامۆستایە دووچاری شەکەتییەکی مەترسیدار دەبێتەوە ئەگەر هات و دایك و باوکی منداڵەکە بە کەمتەرخەمیان تۆمەتبار کرد.

لە پرسە سەرەکییەکانی ئەم بابەتە ئەوەبوو لە ساڵی 1911دا کیژێك ڕەوانەی ژووری دەستەی وانەبێژی کرا بۆ ئەوەی پشکۆکان هەڵگێڕێتەوەو ئەم دیوو ئەو دیویان پێ بکات لەو کاتەدا دەست و پلی سووتا، لەکاتی دەستپێکردنەوەدا لە دادگە ڕاوێژکاری دادگە گوتی فێرکردن چاندنی چەند نەریتێکی ڕێك و پێك و گوێڕایەڵی و ڕێزگرتن لەخۆدەگرێت و ئەو نەریتانەیش لە ڕێگەی فەرمان پێ کردنەوە فێردەکرێن، بۆیە ئەگەر فەرمانەکان ڕێیان تێچوو و بۆ بارودوخەکان گونجاو

بوون ئەوە لەچوارچێوەی دەسەڵاتی مامۆستا دەژمێررێن، چونکە ڕێی تێناچێت داوا لە مامۆستا بکەین داوا لە فێرخواز نەکات هەندێك کار ئەنجام بدات کە بۆ خۆی و بۆ کەسانی دیکە جێی ڕێزگرتنن، وەك هێنانی دەستەسڕ لە گیرفانی چاکەتی مامۆستا لە نهۆمی سەرەوە، یان دەرگە کردنەوە بۆ یەکێك لەوانەی سەر لە فێرگەکە دەدەن، یان هەر شتێکی لەو جۆرە.

بەم شێوەیە ئەگەر فێرخوازان لە ژووری دەستەی وانەبێژی بۆ چا یان قاوە لێنان و شت شوشتن بەکارهێنران ئەوە ئەو شتانە بەچالاکی ناو فێرگە دەژمێررێن و ڕێیان پێدراوە. ئەگەرچی وا پێدەچێت ئەوە بۆ بەرژەوەندی دەستەی وانەبێژی بێت، لەبەر ئەوەی لەناو تەلاری فێرگەکەدایە. مەرجی بنەڕەتیش ئەوەیە کە فێرخوازەکە بەتەمەن گەورە بێت بە شێوەیەك بتوانێت ئەو ئەرکە ڕاپەڕێنێت و، لەکاتی ئەنجامدانیشیدا تووشی مەترسی نەبێت.

لێرەدا گرنگی سیستمی کارکردن دەردەکەوێت کە بەڕێوەبەری فێرگە دایدەڕێژێت. چونکە ڕەنگە فێرخواز تووشی مەترسی ببێت کاتێك چای گەرم لە ڕێڕەوەکانی فێرگەکەدا هەڵبگرێت ئەو کاتەی فێرخوازەکان سەرقاڵی یاری کردنن، بۆیە لێرەوە کێشەکان دەست پێدەکەن. لەگەڵ ئەوەیشدا ئەگەر هات و ئەو شلە گەرمەی هەڵگرت و ڕێڕەوەکانیش چۆڵ بوون و لەو کاتەدا کەسێك بێ ئەوەی پێشبینی بکرێت لەناکاو هاتە دەرەوەو خۆی بەو فێرخوازەدا کێشا کە چایە گەرمەکەی هەڵگرتووە، ئەوە ئەو کارە بە کەمتەرخەمی دەژمێررێت. ئەوەبوو ساڵی 1959 ڕووداوێکی لەو چەشنە ڕووی داو ئەو داواکارییەی بۆ قەرەبووکردنەوەی زیانەکان پێشکەش کرا سەری نەگرت. ئەوەبوو کیژێکی چواردە ساڵان چای گەرمی پێبوو، چەند وانەیەکی لە زانیاریەکان وەرگرتبوو و کەس پێشبینی ئەوەی نەدەکرد لەناکاو منداڵێك لەناو ژوورەکەدا پەیدا ببێت و خۆی پێدا بکێشێت چونکە کاتێك ڕووداوەکە ڕووی دا کاتی پشوو نەبوو.

ڕەنگە هەندێك کەس بپرسن کە ئایە بنەمایەکی ڕوون و ئاشکرا لە فێرگە هەبێت ڕێ نەدات منداڵان بە ڕێڕەوەکاندا ڕابکەن. پاشان بۆچی ئەو منداڵە لەو کاتەدا لە پۆلەکەی خۆی دەرچووە؟ ڕەنگە ئەو منداڵەیش لەلایەن مامۆستاکەیەوە ڕاسپێررابێت کارێکی بۆ بکات. بۆیە وەك بنەمایەکی گشتی شتێکی باش نییە ڕێ

بە فێرخوازان بدرێت لەکاتی وانەدا پۆلەکە بەجێ بهێڵن تەنیا بۆ شتێکی نائاسایی نەبێت.

چوارەم: ئاسایش

ناردنی فێرخواز بۆ ئەوەی ئەرکێك لەناو فێرگەدا ئەنجام بدات بە پێچەوانەی بنەماکانەوە نییە، مادامەکێ ئەو کارە بە مەبەستێك بێت پێوەندی بە فێرگەکەوە هەبێت بە مەرجێك فێرخوازەکە لەوە بەرپرسیار بێت تا ڕادەیەك بتوانێت بە شێوەیەکی گونجاو ئەرکەکە ڕاپەڕێنێت. شتێکی ساکار هەیە دەشێت بە ئاسانی مرۆڤ خۆی لێ دەرباز بکات ئەوەیش لە یاسای تەندروستی و ئاسایش لەکارکردندا هەڵقولاوە. منداڵ یان مامۆستا لەسەر عەرد یان پێپلکە خلیسکاو تووشی ڕووداوێك بوو لەبەر ئەوەی عەردەکە یان پێپلکەکە سوڕ یان ڕێکوپێك نەبوو، ئەو کات دەستەڵاتی ناوچەیی لە ڕووداوەکە بەرپرسیار دەبێت و ڕێ و شوێنی یاسایی و مەدەنی بەرانبەر وەردەگیرێت. ئەگەر هات و ئەو ڕووداوەی ساڵی 1959 پاش ساڵی 1975 ڕووی دابایە پاش ئەوەی کار بە یاساکە کرا، ئەوە ئەو کەیسە زۆر بە ئاسانی سەری دەگرت، نەك لەبەر ئەوەی ڕێ لە کیژەکە گیرا، بەڵکو لەبەر ئەوەی بەسەر عەردەکەدا خلیسکا.

هەروەها نابێت داوا لە منداڵ بکرێت شتێکی قورس هەڵبگرێت یان بەرز بکاتەوە یان بگوێزێتەوە کە ڕەنگە هەر زیانێکی پێبگەیەنێت، بەڵام دەبێت ئەو شتەی منداڵەکە هەڵیدەگرێت لەگەڵ قەوارەو توانایدا بگونجێت، دەکرێت داوا لە فێرخوازێکی تەمەن گەورە بکەین سندووقێکی تا ڕادەیەك قورس هەڵبگرێت بەڵام ئەگەر ئەو داوایە لە منداڵێکی تەمەن نۆ ساڵان بکەین ئەوە ئێمە بە دوای کێشەدا دەگەڕێین.

پێویستە مامۆستایان گەرەنتی ئەوە بدەن کە پلەو پایەکەیان متمانەبەخش و دروستە، وەك چۆن پێویستە بەو شێوەی بۆ خۆیان و بۆ هاوکارەکانیان و بۆ فێرخوازانیش. ئەگەر شوێنەکە لە ڕووی ئاسایش و تەندروستییەوە دروست نەبوو پێویستە بەرپرسیارەکەی لێ ئاگەدار بکرێتەوە. ڕووی خلیسکاو یان چاك نەکراو جێی مەترسییە بۆ کارمەندان و ئەوانەی سەر لە فێرگەکە دەدەن. کاتێك ڕۆژ ئاوادەبێت پێویستە یەکسەر ڕووناکی پێ بکرێت. ئەگەر بێت و سویچی

ڕووناکییەکە کەم و کورتییەکی هەبوو پێویستە لێی نزیک نەبنەوەو یەکسەر بەڕێوەبەری فێرگەکە یان بەرپرسی ئاسایش ئاگەدار بکرێتەوە. پێویستە هەر کاتژمێرێك دوو جار تا سێ جار هەوای پۆلەکە ئاڵوگۆڕ بکرێت، ئەگەر پەنجەرەکان نەکرابوونەوە ئەوە پێویستە بەرپرسەکە ئاگەدار بکرێتەوە.

لە لایەکی دیکەوە پێویستە مامۆستا بایەخ بە شێوازی پەنجەرە کردنەوە بدات، ئەگەر پێویست کرا لەسەر یەکێك لە ڕەحلەکان ڕابوەستێت بۆ ئەوەی پەنجەرەکە بکاتەوەو لەو کاتەدا ڕەحلەکە خلیسکا، ئەوە لێرەدا کێشە دروست دەبێت و ڕەنگە کەسێك تووش ببێت ئەگەر ڕەحلەکە بکەوێت، بۆ نموونە: ڕەنگە بگوترێت مامۆستا هەر لە بنەڕەتەوە هەقی بەسەر ئەوەوە نییە لەسەر ڕەحلەکە ڕابوەستێت، ئەگەر مامۆستاکە لەسەر میزەکە ڕاوەستاو بنمیچی کتێبخانەکەی بەسەردا ڕووخا ئەوە هەمان قسە دەکرێت، بەڵام ڕەنگە قسەیش لەبارەی ناپتەوی مێزەکەو پلەی بەرگەگرتنی بکرێت.

ئەگەر مامۆستا داوا لە فێرخواز بکات ئەم کارە ئەنجام بدات ئەوە بنەماکە دەڵێت ئەگەر هات و هەر مەترسییەك هەبوو چەندەیش ساکار بێت پێویستە فێرخوازی لێ ئاگەدار بکرێتەوە، بەو شێوەیە هەڵوێستی مامۆستاکە دروست دەبێت ئەگەر بێت و هەر هەڵەیەك ڕوو بدات. ئێمە سەبارەت بە ئاسایشی فێرخواز پێداگیری توند دانانێین، بەڵام ناکرێت فێرخواز لە هەر شتێك بپارێزرێت کە ڕەنگە لەناکاو بگۆڕێت یان بە شێوەیەکی لەناکاو ڕووبدات.

4/1 ئاسایشی خودی

یەکێك لە شێوەکانی ئاسایشی خودی فێرگەکان پێوەندی بە ئەو سەردانانەوە هەیە کە باوکان یان براکان بۆ فێرگە ئەنجامیان دەدەن ئەویش بە مەبەستی بە قسە هێرش کردنە سەر مامۆستا یان هەر کەسێکی دیکە، لە ڕاستیشدا هەندێکیان لە ئەنجامدانی ئەو کارەدا سەرکەوتوون. باوك و دایك یان کەس و کاری فێرخواز ئەو مافەیان نییە لە ناو دەزگەکانی فێرگەدا بن (هەر کەسێك بەبێ ڕێپێدانی بەڕێوەبەر لەناو فێرگەدا بێت ئەوە تاوانێکی کردووە)، ئەگەر بەڕێوەبەری فێرگەی یان هەر کەسێك لە جێی ئەو بێت (کاتێك بە خۆی لەوێ نەبێت)، داوا لەو کەسانە بکات لە فێرگە بچنە دەرەوە، دەبێت ئەو فەرمانە جێبەجی بکەن، ئەگەر هات و نەچوونە

دەرەوەو ڕەتیان کردەوە ئەوە ئەوانە دەستدرێژییان کردووەتە سەر سەروەری فێرگەو، دەشێت هێزی گونجاویان بەرانبەر بەکاربهێنرێت بۆ ئەوەی بکرێنە دەرەوە، باشتریش وایە پۆلیس بانگ بکرێت بۆ ئەوەی کێشەکە چارەسەر بکات.

بە هەمان لۆژیك باوکان ئەو مافەیان پێ نەدراوە بەناو فێرگەدا بە دوای مامۆستایەکی دیاریکراودا بگەڕێن، بەلام ئەو مافەیان هەیە چاویان بە بەڕێوەبەری فێرگەکە بکەوێت، یان ئەو کەسەی لە جێی ئەوە، بەلام ئەگەر باوکێك توانی دزە بکاتە ناو پۆلەوە ئەو ئاکامەکان زۆر خراپ دەکەونەوە. لەم حاڵەتەدا یەکەمین شت کە پێویستە مامۆستا ئەنجامی بدات ئەوەیە داوا لەو کەسە بکات لەگەڵی بچێت بۆ ژووری بەڕێوەبەر، ئەگەر ئەوەی ڕەت کردەوە ئەو کات مامۆستا پۆلەکە بەجێ دەهێڵێت تا بە دوای بەڕێوەبەردا بگەڕێت. ئەگەر ئەمە لەگەڵ ئارەزووەکانی ئەو کەسەدا نەگونجێت پێویستە فێرخوازێك ڕەوانە بکرێت بۆ ئەوەی نزیکترین ئەندامی دەستەی وانەبێژی ئامادە بێت، ئەگەر لەو کاتەدا لە ڕووی جەستەییەوە هێرش کرایە سەر مامۆستا ئەوە ڕێی پێ دەدرێت بەو هێزو توانایەی کە دەزانێت پێویستە بەرگری لەخۆی بکات بەلام بەمەرجێك لە چوارچێوەی یاسادا بێت.

ڕەنگە ئاکامێکی ساکار هەبێت ئەگەر بێت و بزانین کە مەرجە نەتەوەییەکان بۆ چەسپاندن ـ پاش ماوەی تاقیکردنەوە ـ ئەوە ڕوون دەکەنەوە کە دەستەڵاتی ناوچەیی بەرانبەر بەوە بەرپرسیارە مامۆستا لە هەر زیانێکی دارایی قەرەبووبکاتەوە لە ئاکامی توندوتیژی یان هێرشی تاوانکارانەوە تووشی هاتبێت کاتێك ئەرك یان کارەکەی بەڕێوە دەبات، بەم شێوەیە لە بارودۆخی ئاساییدا مووچەی مامۆستا ڕاناگیرێت ئەگەر لە ئاکامی ئەو هێرشەی تووشی هاتووە ئامادەی فێرگە نەبوو، چونکە ئەو کەسانەی مامۆستاکە بەخێویان دەکات ئەگەر بێت و مامۆستا لە ئاکامی ئەو هێرشەدا بمرێت ئەوە بەلایەنی کەمەوە دە هەزار جونەیە ڕەنگە پتریش وەربگرن هەروەها هەمان شت پەککەوتەیی تەواوەتی و پەککەوتەیی بەردەوامی مامۆستا دەگرێتەوە. هەروەها لە حاڵەتی پەککەوتەیی نیوە چڵی بەردەوام برە پارەی قەرەبووەکە بە شێوەیەکی جیا جیا کەمتر دەبێتەوەو، قەرەبووکردنەوەی پەککەوتەیی مامۆستا پاش تەمەنی حەفتا ساڵی کەمتر دەبێت و، یەکسەر مامۆستاکە پەنجا جونەیە لە بری دڕاندنی جل و بەرگ یان بێ کەڵکبوونی شتەکانی قەرەبوو دەکرێتەوە.

کاتێك مامۆستا هێرشی جەستەیی دەکرێتە سەر پێویستە پۆلیس بانگ بکرێت، دەشبێت هێرشبەرەکە بدرێتە دادگەو، شتێکی ڕوونیشە کە سزا دەدرێت. پێویستە لەسەرەتاوە سەندیکای پیشەیی ئاگەدار بکرێتەوە چونکە لەلای ئەوانەوە پارێزەر بۆ بەدواداچوونی پرسەکە دەستنیشان دەکرێت، ئەگەر پێویستیش بوو ئەوە پارێزەرەکە بەرگری خۆی پێشکەش دەکات، چونکە هەنگاوەکانی دادگەییکردنەکە دەگەنە باڵاترین پلە. ئەگەر بەڕاستی مامۆستاکە پێکرا پێویستە سکاڵایەك بە دادگەی قەرەبووکردنەوە پێشکەش بکرێت بۆ ئەوەی ئەو زیانانەی لێی کەوتوون قەرەبوو بکرێنەوە. ئەو قەرەبووکردنەوەیەی کە ئەم دادگەیە دەستنیشانی دەکات لە هیچ کام لەو پارەیانە داناشکێنرێت مامۆستا وەك قەرد وەریان دەگرێت.

ئەگەر ئەو زیارەتگەرە مامۆستاکەی ڕیسوا کرد ئەوە پێویستە داوا لە ئەندامانی پۆلەکە بکرێت لەسەر هەر کاغەزێك بێت تەواوی قسەکانی زیارەتگەرەکە تۆمار بکەن، چونکە دەشێت ئەو کاغەزە وەك بەڵگەیەك بەکاربهێنرێت و هەر فێرخوازێك ناوی خۆی لەسەر کاغەزەکەی تایبەت بەخۆی دەنووسێت و بە زووترین کات کاغەزەکان کۆدەکرێنەوە، پێویستە یەکسەر پێوەندی بە سەندیکای پیشەیی یان پارێزەرەوە بکرێت ئەگەر بێت و ئەو تێبینییانەی زیارەتگەرەکە دەربڕین کار لە پیشەکەی مامۆستا بکەن یان بیشێوێنن. پێویست بەوەیش ناکات پۆلیس بانگ بکرێت کاتێك هێرشەکە هەر تەنیا بە قسە بێت مەگەر زیارەتگەرەکە لەکاتی ئەو هێرشەیدا هەڕەشەی لێدان لە مامۆستاکە بکات. ئەگەر ئەوە ڕوو بدات ئەو کات دەبێتە دەستدرێژی و ئاکامی ئەوەی لێ دەکەوێتەوە داوای قەرەبوو بکات لە ماوەی سێ ساڵ لە ڕۆژی ڕوودانی ڕووداوەکەوە.

2/4 دزین

ئەگەر هات و شتەکانی فێرگە دزران یان لەناوچوون ئەوە دەستەڵاتی ناوچەیی پابەند نییە قەرەبوویان بکاتەوە ئەگەر دزی کردنەکە لە ناو فێرگەدا ڕووی دا، مەگەر ئەو زیانانەی لە شت و مەکەکانی مامۆستا کەوت بە هۆی هەڵەیەك لە تەلارەکە یان کەمتەرخەمی یەکێك لە فەرمانبەرانی سەر بە دەستەڵاتی ناوچەیی

بێت لەو کاتەی ئەرکەکانی بەڕێوە دەبات.. لەگەڵ ئەوەیشدا دەستەڵاتی ناوچەیی تا بۆی بکرێت بە چاوی سۆزەوە تەماشای ئەو داواکارییانە دەکات.

تەئمین کردنی شت و مەکەکانی ماڵەوەی تایبەت بە مامۆستا ئەو زیانانە دەگرێتەوە کە لە ئاکامی ئاگر کەوتنەوەو دزییەوە دێنە کایەوە مادامەکی ئەو شتانە ڕۆژانە بە شێوەیەکی ئاسایی بەکاردەهێنرێن و بە شێوەیەکی دیکە تەئمینیان لەسەر نەکراوە. ئەگەر شتەکە بەو شێوەیە بوو ئەوە پێویستە بەر لە داواکردنی قەرەبووکردنەوە پۆلیس بانگ بکرێت. ئەگەر هات و مامۆستا لە فێرگە دزی لێ کرا یان شت و مەکەکانی فەوتان ئەوە پێویستە دەست بەجێ پۆلیس بانگ بکرێت و نابێت مامۆستا گوێ لە بەڕێوەبەری فێرگەکە بگرێت ئەگەر لەو بڕوایەدا بێت کە بانگ کردنی پۆلیس لە پلەو پایەی فێرگەکە لە کۆمەڵدا کەم دەکاتەوە ئەو کاتە نەبێت کە بەڕێوەبەر بە خۆی مامۆستاکە قەرەبوو بکاتەوە. واتە هەر مامۆستایەك لەکاتی وانەبێژیدا دزی لێ بکرێت پێویستە لەسەر ئەوە سوور بێت کە یەکسەر پۆلیس بانگ بکرێت، ئەگەر دزی کردنەکە لە کۆتایی دانی بەیانی یان نیوەڕۆدا ڕووی دا، چونکە هەرکاتێك شتەکانی مامۆستا لە فێرگە چوونە دەرەوە ئەو کات هەلی بەدەستهێنانەوەیان کەمتر دەبێتەوە ئەگەر هەر نەبێتە دەگمەن. ئەگەر دزییەکە لە سەرەتای دانی خوێندندا ڕووی دا لە ماوەیەکی کورتدا هەوڵ بدرێت لە ناو فێرگەکەدا بەدەست بهێنرێتەوە بەبێ ئەوەی پێویست بەوە بکات پۆلیس بانگ بکرێت.

پێنجەم: ناوبانگیەتی

پێویستی ئاگەمان لە پاراستنی ناوبانگیەتی مامۆستا بێت. ئەگەر مامۆستا لە پشتی دەرگەی داخراوەوە بە تەنیا فێرخواز ببینێت بێ ئەوەی کەس گوێی لێیان بێت یان بیانبینێت، ئەوە کاری زۆربەی مامۆستایان دەبێتە شتێکی نەکەردەنی. نابێت زێدەڕۆیی بکەین ئەگەر دوو مامۆستای وەرزش بە تەنیا لە ژووری جل گۆڕین قسە بکەن و دەرگەیان لەخۆیان پێوە دابێت چونکە لەبنەڕەتدا نابێت گریمانەی ڕوودانی شتی ناشایستە بکەین.

هاوکات پێویستە مامۆستایان لە هەڵس و کەوت کردن لەگەڵ فێرخوازاندا هوشیار بن، چونکە لە ژووری نۆژداری لە فێرگەدا نابێت فێرخواز جلەکانی ژێرەوە داکەنێت ئەگەر کەسێکی دیکەی لە هەمان ڕەگەز ی خۆی لەگەڵ نەبێت تەنیا لە کاتی نائاسایی و ناکاویدا نەبێت. هەروەها نابێت دەرگە دابخرێت ئەگەر مامۆستا و فێرخواز پێکەوە بوون مەگەر نەکرێت لەبەر پێویستییەك خۆ لە دەرگە داخستنەکە ببوێرێت . ئەگەر هەر سکاڵایەك لەبارەی ئەم شتەوە بوو یان سکاڵا لەبارەی ئەم شتەوە بکرێت ئەوە بەرگری کردنێکی باش هەیەو خۆی لەوەدا دەبینێتەوە کە دەرگەکە پێوە درابوو بەڵام بە قوفڵ دانەخرابوو.

ساڵ نییە چەندین مامۆستا بە تاوانی دژ بە فێرخوازان تۆمەتبار نەکرێن و ساڵ نییە دەرنەکەوێت کە زۆربەی ئەو تۆمەتانە بێ بنەماو بێ بناغەن. هەندێك جاریش تۆمەت دروست دەکرێت بەڵام ئەوەی جێی سەرسوڕمانە ئەوەیە کە ئەو تۆمەتانە لە ئاکامی خەیاڵی مناڵانەوەیەو ئەوان مەبەستیان لەوە ئەزیەتدان نەبووە کاتێك کەسانی دیکەیان سەبارەت بەو شتە ئاگەدار کردووەتەوە کە لە ڕاستیدا ڕووی نەداوەو باشتر وایە ئەگەری ڕوودانی ئەم شتە تا نزمترین ئاست نزمتر بکرێتەوە، ئەگەرچی هەلی ڕوودانیشی دەگمەنە بەڵام ئەگەری ئەوە هەیە ڕوو بدات. بۆ بەدبەختیش ئەوە دادگە گێڕانەوەی فێرخوازەکە وەردەگرێت کە پشت بە هیچ بەڵگەیەك نابەستێت و گێڕانەوەی مامۆستا وەرناگرێت کە ئەویش پشت بە هیچ بەڵگەیەك نابەستێت. ئەگەر مامۆستا بەوە تۆمەتبار بکرێت کە جۆرە تاوانێکی لە فێرگە ئەنجام داوە، ئەوە باشتر وایە قسەی لە بارەوە نەکرێت تا ڕاوێژکاری بە پارێزەر دەکرێت، چونکە کەسی گرنگ ناچار نییە قسە لەبارەی هەر شتێکەوە لە هەر کاتێکدا بکات تەنانەت بۆ پۆلیسیش. هەمان شت گومانیش دەگرێتەوە ئەگەر تۆمەتبار کردن بێت یان نا، ئەگەر هات و مامۆستا زانی کە هیچ تاوانێکی نەکردووە ئەوە مافی ئەوەی هەیە نکۆڵی لە تۆمەتەکە بکات بەڵام ئەگەر هیچ بەڵگەیەك نەبوو

ئەو کات نکۆڵی لێ کردن باشترین ڕێگەچارە نابێت. باشترین ڕێگەچارە بەردەوام ڕاوێژ پێ کردنی پارێزەرەو باشتریش وایە پارێزەری سەر بە سەندیکای پیشەیی بێت.

حەوتەمین پاڕ
دەرەوەی فێرگە

یەکەم: چالاکی پرۆگرامیانەی زیادکراو

ئەندامانی دەستەی وانەبێژی بەشداری لە چالاکی پرۆگرامیانەی زیادکراو لە نزیکەی هەموو فێرگەکاندا دەکەن. ڕەنگە پارە بۆ یەکێك لە هاوکارەکان کۆ بکرێتەوە لەوانەی فێرگەکە بەجێ دەهێڵن، یان هەر چالاکییەکی تەواو دوور لە فێرگەوە، چ لە کاتی دەوامی فێرگە یان لە دەرەوەی دەوام بێت، چ پیشانگە، یان گەشتی مەیدانی، یان هەر شتێکی لەو جۆرەوە بێت.

هەموو ئەم چالاکییانە لەلایەن هەموو مامۆستا پێوەندیدارەکانەوە خۆویستییە، چونکە ناشێت هیچ مامۆستایەك ناچار بکرێت بەشداری کردن لە پارەکۆکردنەوەدا بکات، یان ئێوارە کۆڕێکی فێرگە بەڕێوە ببات، یان هەر شتێکی دیکە لەگەڵ ئەوەیشدا هەرکە ڕەزامەندی لەسەر ئەنجامدانی چالاکییەکە درا ئەوە دەبێت بەباشترین شێوە ئەنجام بدرێت وەك ئەوەی بڵێیت چالاکییەکی ناخۆویستی بێت. زۆر جار کاتەکانی خوێندن پێوەندییان بە بابەتەکەوە نییە ئەگەر بێت و ئۆردووگەیەك یان پیشانگەیەك ڕێك بخرێت، ئەوە ئەو مامۆستایانەی سەرپەرشتییان دەکەن ئەو کات کاتی کارکردنیان بۆ ماوەی بیست و چوار کاتژمێر درێژ دەبێتەوە، لەسەرتای دەست پێکردنی چالاکییەکەوە تا کۆتایی دێت، نابێت بۆ نموونە پاش کاتژمێری چواری پاش نیوەڕۆ پشوویان پێ بدرێت تا بە ئارەزووی خۆیان چی دەکەن بیکەن.

دووەم: پارە کۆکردنەوە

ڕەنگە داوا لە مامۆستا بکرێت پارە کۆبکاتەوەو، ناشێت مامۆستا ئەو کارە بکات بۆ هەر هۆیەك بێت، ڕەنگە لەبەر چەند هۆیەکی تایبەت سندووقێکی فێرگە یان شێوازێکی دیکەی پارە کۆکردنەوە هەبێت، ئەم شێوازە کە بۆ چەندین ساڵ لە

فێرگەکان لێی ڕاهاتبوون. لەگەڵ ئەوەیشدا ناشێت مامۆستا ناچار بکرێت لە پارەکۆکردنەوە بەردەوام بێت ئەگەر بێت و ئارەزووی لێ نەبێت. هۆیەکەیش ئەوەیە کە ئەو مامۆستایەی پارە کۆدەکاتەوە ئەوە لە پاراستن و ژماردنی پارەکە بەرپرسیار دەبێت . زۆر جاریش هیچ هۆیەك لە ئارادا نابێت مامۆستا بەشداری لە پارە کۆکردنەوەدا نەکات بەڵام ئەگەر ئەو ئامانجەی پەسەند نەبێت کە پارەکەی لە پێناودا کۆدەکرێتەوە ئەوە دەتوانێت بەشداری نەکات و چارەسەریش ئەوەیە کە بەڕێوەبەر کەسێکی دیکە ڕەوانەی پۆلەکە بکات بۆ ئەوەی پارە کۆبکاتەوە.

1/2 دوکانی شیرینەمەنی

فێرگە دەتوانێت دوکانێکی شیرینەمەنی بەڕێو ببات بۆ ئەوەی پارە کۆبکاتەوە. ئەو پارەیش وەك هەر پارەیەکی دیکەی فێرگە دەکەوێتە ژێر بەرپرسیاریەتی بەڕێوەبەری فێرگەکەوە بەچاوپۆشین لەو کەسەی کە دوکانەکە بەڕێوە دەبات، پێویستە ساڵانەیش بە وردی کاری ئەژماردن بکرێت و، ئەو ئەژماردنەیش بۆ پشکنین لەلایەن پشکنەرانەوە ئامادە بێت. هەر خواردنێك لەو دوکانە بفرۆشرێت پێویستە بۆ خواردنی مرۆڤ بشێت وەك هەر دوکانێکی بازرگانی دیکە. ئەگەر وایش نەبوو و یەکێك لە فێرخوازەکان یان باوکی سکاڵای کرد ئەو کات دەشێت بە پێی یاسای خواردن و داوودەرمان بەڕێوەبەر بدرێتە دادگە. بۆیە باشتر وایە بە شێوەیەکی ڕێك و پێك خۆ لە شتە ئەنبارکراوەکان ڕزگار بکرێت.

ئەگەر کەرەستەیەکی بیانی لەناو هەر خواردنێکدا هەبوو کە دوکان دەیفرۆشێت ئەو کات بەرپرسی دوکانەکە لەو کەرەستەیە بەرپرسیار دەبێت، نەك ئەو کەسەی شتەکە بە کۆ دەفرۆشێت یان کارگەکە کە دروستی کردووە، بۆیە دەشێت سەبارەت بە فرۆشتنی ئەو شتە پرسیاری لێ بکرێت. ڕەنگە بەرپرسی دوکانەکە بەڕێوەبەری فێرگە بە خۆی بێت. ئەگەر ئەگەری دادگەیکردن هەبوو ئەمەیش کارێکە ڕێی تێناچێت ئەوە دەشێت سکاڵا دژ بەو کەسە تۆمار بکرێت شت بۆ فێرگەکە دەهێنێت و ئەوەی پاش ئەو دێت و بەو شێوەیە، بەڵام بەدەگمەن ئەم کارە سوودی دەبێت.

ڕەنگە مامۆستا نەیەوێت لە بەڕێوەبردنی دوکانەکەدا یارمەتی بدات چونکە ئەگەر بۆ نموونە بەهۆی دزیکردنەوە زیان هەبوو ئەو کات دەبێت جیاوازی نێوان ئەو

پارەیەی کە وەریگرتووەو ئەوەی دەبوو وەریبگرێت بیژێرێت. مەترسی زۆر ئەوەیە کە مامۆستا شت لە شتە ئەنبارکراوەکە یان لە داهاتی سندووقەکە بدزێت. ئەگەر شتە ئەنبارکراوەکان نەمێنن ئەو کات زۆر دژوارە بزانرێت کێ دزیونی و ئەگەر بە شێوەیەکی رێك و پێك پارەکە دیار نەمێنێت نەك بە هۆی نەتوانینی فێرخوازانەوە کە یارمەتی دوکانەکە دەدەن مامەڵە بە پارەی وردە بکات ئەو کات زۆر بە ئاسانی تاوانبار دەدۆزرێتەوەو دەشێت بەپێی هانگاوە ئاساییەکانی فێرگە هەڵسوکەوتی لەگەڵ بکرێت. پرۆسەی بەڕێوەبردنی دوکانەکە ئەو برگەیەی تێدا نییە شتە ئەنبارکراوەکان ماوە نا ماوەیەك وەربگیرێن و دەشێت ئەو ئەنبارکراوە بسڕێتەوە کە دزراوە یان ئیکسپایەر بووەو بەهاکەی بخرێتە ناو ئەژماردنەکانەوە، ئەو کەسەیش پێیدا دەچێتەوە لەو ڕووەوە پرسیار ناکات مەگەر برەکان زۆر زۆر بن کە ئەو مامەڵەیان لەگەڵ کرابێت.

2/2 فرۆشتن بە شێوازی خۆت و بەختت

پرۆسەی فرۆشتن بەم شێوازە شان بە شانی یەکێك لەو چالاکییانە بەڕێوە دەچێت کە لە کۆتایی هەفتەدا ئەنجام دەدرێن. یان پاش ساڵی خوێندن وەك فیستیڤاڵی هاوینە. لە ڕاستیدا ناشێت ئەم کارە بکرێت تەنیا لە پەراوێزی چالاکییەکی دیکەوە نەبێت وەك ئێوارە کۆڕی باوکان، بەهای خودی چالاکییەکەیش گرنگ نییە، پێویستە بلیتەکانی خۆت و بەختەکە بفرۆشرێت پاشان لە هەمان ئاهەنگدا ناوی ئەو کەسانە ڕابگەینرێت کە بردوویانەتەوە. سنوورێکی دیکەیش هەیە ئەویش ئەوەیە کە کەمترین بڕی ئەو پارەیەی بۆ خەڵاتەکان تەرخان دەکرێت لە دە جونەیە کەمتر نەبێت و پێویستە قازانجەکانیش بۆ ئەو ئامانجە بڕوات کە چالاکییەکەی لە پێناودا سازدراوە پاش ئەوەی تێچووی چالاکییەکەی لێ دەبڕرێت.

سێیەم: هۆڵی فێرگە

بەکارهێنانی هۆڵی فێرگە بۆ مەبەستگەلێك پێوەندییان بە کات بەسەربردنەوە هەبێت زیانی خۆی هەیە. چونکە دەشێت هۆڵەکە بۆ مەبەستی تایبەت بەکاربهێنرێت پێوەندی بە فێرخوازانی فێرگەکەوە هەبێت بەبێ سزا، پێویست بەوە

ناکات پارە بدرێت بۆ ئەوەی مۆڵەت وەربگیرێت هەندێك کارو چالاکی لە هۆڵەکەدا ئەنجام بدرێت کە مافی بڵاوکردنەوەو نووسینیان لـێ دەکەوێتــەوە وەك شــانۆگەری. هەروەهەا ڕێ نەدراوە هۆڵەکە بۆ هەر چالاکییەك بەکاربێت کە تێیدا بینەران تەنیا فێرخوازان و مامۆستایانی فێرگەکە بن. بەڵام ئەگەر کەسایەتی گشتی وەك باوکان بەشدارییان تێدا کرد ئەو کات ئەو نواندنە دەبێتە گشتی نەك تایبەتی.

یەکــەم جــار دەبێــت مۆڵــەتی هۆڵەکــە وەربگیرێــت بــەوەی کــە بەڕێوەبــەر داواکارییەکی نووسراو پێشکەش بە دادگە بکات ئەویش پێش ئەوەی هەر کارێـك یان میوزیکێك پێشکەش بکرێت. پێویستە نوێنەرێکی فێرگەکە ئامـادەی دادگـە بێت بۆ ئەوەی مۆڵەتەکە وەربگرێت، ئەگەر فێرگەکە بە نیازبوو لەو سـاڵەدا چـەند ئاهەنگێك ســازبدات ئــەوە پێویــستە داواکـاری بــۆ وەرگرتنــی مۆڵــەتی ســاڵانە پێشکەش بکات لە بری ئەوەی مۆڵەت بۆ یەك ئاهەنگ پێــشکەش بکـات و بــەر لەوەی مۆڵەتەکە وەربگرێت ئەفسەرێکی ئاگرکوژێنەوە سەر لە فێرگەکە دەدات بــۆ ئەوەی بەو مەرجانەدا بچێتەوە کە پێویستە هەبن. بــۆ نموونــە قــەوارەی شــوێنەکە دەپێوێت کە بینەرانی لێ دادەنیشن، پاشان دیاریکردنی ئاستی ئەو ژمارەیەی کـە پێویستە ئامادەبن و لەسەر ئەوەیش مکوڕ دەبێت کە پێویستە بەلایەنی کەمــەوە هەر گرووپەو لە سێ کورســی پێــك بێــت و تونـد پێکــەوە بەســترابن و، شــانۆکە دەپشکنێت و، دەشتوانێت پێداگیری لەســەر ئــەوە بکـات کــە پــەردەی شــانۆکەو دیکۆرەکە لە کەرەستەیەك دروست کرابن ئاگر نەگرن، ڕەنگە هەمان ئەو ئەفــسەرە لەکاتی ئاهەنگەکەدا سەر لــە فێرگەکــە بــدات و ئەگــەر هــەر سەرپێــچییەك بــە پێــچەوانەی ڕێنوێنییەکانــەوە ببینێــت ئــەوە دەســتەڵاتی ئــەوەی هەیــە یەکــسەر نمایشەکە ڕابگرێت و داوا لە هەمووان بکات شوێنەکە چۆڵ بکەن.

ڕەنگە پێویست نەکات مۆڵــەت بــۆ ســازدانی هەنــدێك بۆنــەی ســاکاری کــات بەسەربردن وەربگیرێت کە گرووپێکی بچووکی فەرمانبەران پاش نیوەڕۆی ڕۆژێکــی وانەخوێندن سازی بکەن، هەروەها ڕێ لە باوکان ناگیرێت لــە ئاهــەنگی ســاڵانەدا ئامادەبن لەگەڵ ئامــادەبوونی ژمارەیــەکی باشــی مامۆســتایان و فێرخــوازان بــە شێوەیەك بتوانن هەموویان لە تەلارەکە ببرێنە دەرەوە ئەگەر ئاگر بکەوێتــەوە، بــۆ ســازدانی ئاهــەنگێکی میوزیــك کــە فێرخــوازان و هاوڕێکانیــان ســازی دەدەن و ژمارەیەکی زۆریان ئامادەی دەبن پێویستە مۆڵەت وەربگیرێت.

چوارەم: مافی بڵاوکردنەوەو نووسین

نابێت ئـەو کارانــە لەبـەردەم تێکـڕای خەڵکـدا پێـشکەش بکـرێن کـە مـافی بڵاوکردنەوەو نووسین دەیانگرێتەوە ئەو کاتە نەبێت کە پارە لە بری ئەو مافانە بـە خاوەنەکانیان بدرێت، شتێکی دەگمەنیشە ئەو مافانە زۆر گران بـن، بـەڵام ئەگـەر خاوەنی ئەو مافانە بۆی دەربکەوێت کە کارەکانی بێ مۆڵەت لـێ وەرگرتنـی ئـەو پێشکەش کراون ئەوە ئەو کـات زۆر لـەوە بـەرزتر دەبێـت چـونکە ڕەنگـە داوای قەرەبوو بکات.

مافی بڵاوکردنەوەو نووسین کاری میوزیك و کاری نووسراو دەگرێتەوەو لە ماوەی ژیانی ئاوازدانەرو نووسەرو دانەرو پاش پەنجا ساڵ دوای مردنیشی بەردەوام دەبێت. بەم شێوەیە ئەگەر ئاوازدانەر یان نووسەرو دانەر بەر لە پەنجا سـاڵ مردبێـت ئـەوە هیچ پارەیەك بەرانبەر بەو مافە نادرێت. لەگەڵ ئەوەیشدا ئەگەر بێت و سـەبارەت بە پارچەیەکی میوزیك ڕێککەوتنێکی تایبەت هەبوو ئەوە خاوەنی ئەو ڕێککەوتنە ڕەنگە پـێش ماوەیـەکی دوورو درێـژ نـەمردبێت ئـەوە ئاکـام ئـەو مافـەی هـەر دەمێنێت. ئەو کاتە باشتر وایە فێرەگەکە ڕاوێژ بە کۆمەڵەی مافەکانی ڕایەکان لـە لەندەن بکات.

لـەکاتی بەگەڕخـستنی قـەوانی فۆنـۆگراف پێویـستە مۆڵـەت لـە کۆمەڵـەی ئەداکردنی(فۆنۆگراف) وەربگیرێت، چونکە ئەو بلیتەی لەسەر ئـەو قەوانـە چـاپ کراوە لەسەری نووسراوە ئەم کارە مافی بڵاوکردنەوەو نووسینی هەیـەو نابێـت بـێ مۆڵەت بەگەڕ بخرێت. ئاکام ئەگەر فێرگە ئاهەنگێك بگێڕێت ئەوە پێویسە ڕێکخەر لەوە دڵنیا بێت ئایە وەگەڕخەری قەوانەکە ئەو مۆڵەتەی هەیە، چونکە دەشێت ئەو مۆڵەتە بە دەزگەو بە تاکە کەسانیش بدرێت. بەڵام لە بەدبەختی ئەو مۆڵەتەی کە کۆمەڵەی ئەداکردنی فۆنۆگرافی دەیدات تەنیا مافی وەگەڕخستنی قەوانەکان دەدات و مافی میوزیکی تۆمارکراوی سەر قەوانەکە نـادات. ئـەوە ئـەو کـات کۆمەڵـەی مافەکانی ئەداکردنیش دەتوانێت مۆڵەت بـدات و ئاکـام کارەکـە پێویـست بـەوە دەکمات هەردوو مۆڵەتەکە وەربگیرێن.

ڕەنگە ئەم کارە هەندێك ناخۆشی تێدا بێت بەڵام ئاوازدانەرو دانەرو نووسەران بە هۆی فرۆشتنی کارەکانیانەوە پارەیان دەست دەکەوێت، ئەگەر مافی بڵاوکردنــەوەو نووسین نەبێت ئەو کات هەر کەسەو دەتوانێت کارەکــە بــدزێت و، ئاکـام خـاوەنی کارەکە لەو دەستکەوتانە بێ بەش دەکات کە دەشێت دەستی بکـەوێت.کـاتێکیش ئەو بابەتە بەکاردەهێنرێت کە مافی بڵاوکردنەوەو دابەشـکردنی هەیــە بــێ ئــەوەی لەبری ئەوە پارەی پێویست بدرێت، ئــەوە ئــەو کــارە بــە دزی دادەنرێــت. ئــەوەی پێوەندی بە تۆمارکردن و شریتی کاسێتەوە هەیە ئەوە ئەوەی دروستی دەکــات بــە هیوایە پاش فرۆشتنی پارەی دەست بکەوێت.ئەگەر تۆمارکراوەکان بۆ چەند جارێك بۆ چەند کەسێك وەگەڕ خران ئەوە بەرهەمهێنەری کارەکە دزی لێ دەکرێت، چونکە ئەو کەسانەی بۆ چەند جارێك گوێیان لە تۆمارەکە یان کاسێتەکە بوو دانەیەکی بۆ خۆیان لێ ناکڕن، جا بۆ ئەوەی لە ڕادەی ئەو زیانە گریمـانکراوەی قازانجـەکان کـەم بکەینەوە پێویستە پارەیەکی کەم بەرانبــەر مــافی ئــەداکردنی ئاشـکرایانە بـدەین هەروەها خواستنی کاسێتەکان و کۆپی کردنەوەیان تەنانەت ئەگــەر بــە مەبەسـتی فێرکردن یان بۆ فێرگە بێت ئەوە شتێکی نایاسایییە ئەگەر بێت و مۆڵــەت یــان ڕێ پێدان لەلایەن کۆمەڵەی پاراستنی مافی بڵاوکردنەوەو نووسینەوە وەرنەگیرێت.

لە ساڵی 1979 پیشەسازی فۆنۆگرافی بریتانیا بەشێکی بۆ بەرەنگاربوونــەوەی چەتەگەری بۆ سەر کارە هونەرییەکان دامەزراند بۆ ئەوەی بزانێــت تــا چ ڕادەیــەك کاری کۆپی کردنی نایاســایی کەرەســتە تۆمارکراوەکــان پــەرەی ســەندووەو پــاش هەڵمەتێك کە پێنج مانگی خایاند بڕیارێك لە دادگەی باڵای گەڕان و پــشکنینەوە دەرچوو لەگەڵ زنجیرەیەك هەنگاوی سەرکەوتووانەدا بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەو زیانە گەورانەی لە ئاکامی کۆپیکردنەوە دێنە ئاراوە چونکە کارەکە گەیـشتبووە ئاسـتی بێزاری. نابێت لەو بڕوایەدا بین کە هیچ فێرگەیەك کەرەستەی پێوەندیدار بــە مــافی بڵاوکردنەوەو نووسینەوە بێ مۆڵەت کۆپی ناکات چونکە فێرگەیەك ئەوەی کردبــوو بەڵام سزایەکی 1300 جونەیهی دابوو وێڕای تێچووەکانی دیکەیش.

جوانترین قسە کردن سەبارەت بە سەرپێچیکردن لە مافی چاپ و بڵاوکردنەوە لە لایەن سکرتێری کۆمەڵەی بڵاوکەرەوەکانــەوە کــراوە: ئــەو ڕاسـتییەی کــە دەڵێــت شتێکی هەرزانترە کە موڵکایەتی کەسێکی تر بدزیت لەجیاتی ئەوەی بیکڕیت بــە دزینەکە مافەکەی پێ نادەیــت لــە ڕاسـتیدا بــەردەوام شــتەکەت لەســەر هــەزران

نانیشێت. وانەبێژێك لە بواری ئابووریناسیدا ویستی پارێك لە یەكێك لە كتێبەكان بەكاربهێنێت، ئاكام ئەو پارەی بۆ هەر هەموو فێرخوازەكان كۆپی كرد، بەلاَم كاتێك بلاَوكەرەوەكە پێی زانی حسێبێكی بچووكی كردو بۆی دەركەوت كە تێچووی ئەو دانەیەی كتێبەكە كە فێرخوازەكان دەستیان كەوتووە زۆر لە تێچووی ئەو پارە هەرزانترە كە فێرخوازەكان كۆپییان كردووە.

مامۆستا دەتوانێت بەشێكی كتێبێك كۆپی بكات كە لە چوار هەزار وشە یان یەك لە سەر دەی تەواوی كارەكە یان كەمتر كۆپی بكات بەلاَم ئەم مەرجە نایگرێتەوە ئەگەر كارەكە چامەیەك یان كورتە چیرۆكێك یان وتارێك بێت. هەروەها دەشێت چەندین دانە لە كارێكی چاپكراو كۆپی بكرێت بەلاَم بە نووسینی دەست نەك بە ئامێر هەرچی تۆماركردنی بەرنامەی رادیۆو تەلەڤزیۆنە بە مەبەستی فێركردن ئەوە تا رادەیەك بە جۆرێكی جیاواز دادەنرێت، چونكە دەشێت بێ مۆڵەت وەرگرتن ئەو بەرنامانە بۆ مەبەستی فێركردن تۆمار بكرێن، چ هەموویان یان بەشێكیان بە مەرجێك ئەو كاسێتانە بۆ پتر لە ساڵێك هەڵنەگیرێن.

پێنجەم: سەردانی فێرگە

سەبارەت بە سەردانی دوور لە قوتابخانە ئەوە رێنوێنییەكانی دەستەلاَتی خۆجێیەتی فێركردن ئاماژە بە جێبەجێكردنی رێژەی فێرخوازان بەرانبەر مامۆستایان دەكەن هەروەها رێژەی نێرینەو مێینە لە ئەندامانی دەستەی فێركردن دیاری دەكات ئەویش كاتێك كۆمەڵێك فێرخوازی تێكەلاَو هەبێت لەگەڵ رێ و شوێنە ئەمنییەكانی دیكەدا. دەبێت لە رووی ئەم خاڵەوە پەنا بەر رێنوێنییە خۆجێیەتییەكان ببرێت و رەچاوی بنەما تایبەتییەكان بكرێت ئەوانەی خاوەندانی ئەو شوێنە دایاندەنێن كە فێرخوازان و مامۆستایان بۆ سەردانەكە رووی تێ دەكەن.

رەنگە فێرخوازان، یان مامۆستایان شتێكی بەهادار بدۆزنەوە. لەم بارودۆخەشدا پێویستە دەست بەجێ پۆلیس ئاگەدار بكەنەوە ئەگەر شتەكە كۆن یان نوێ بوو، بەلاَم ئەگەر بێت و كەسێك بە رێكەوت ئەو شتەی لەم ماوەیەدا بزركردبێت و بۆ ماوەی چەند مانگێك داوای نەكردبێتەوە، ئەوە ئەو كەسەی ئەو شتە بدۆزێتەوە ئەو

مافەی هەیە بۆ خۆی ببات. كاتێكیش ئەو شتە یان ئەو پارەیە بە پۆلیس دەدرێت پێویستە لەو ڕووەوە بلیتێك دەستەبەر بكرێت و وەربگیرێت.

هیچ كەسێك ئەو مافەی نییە پاداشت وەربگرێت ئەگەر بێت و شتی بزربووی ئاسایی بدۆزێتەوە مەگەر كۆمپانیای تەئمین پاداشتێكی بۆ ئەوە تەرخان كردبێت، بۆیە لەم بارەدا ئەو كەسەی شتەكەی دۆزیوەتەوە مافی ئەوەی هەیە داوای پاداشت بكات، یان ئەگەر خاوەندی شتەكە كە دۆزراوەتەوە ئارەزوو بكات ئەو كەسە پاداشت بكات كە شتەكەی دۆزیوەتەوە.

ئەو شتانەی لە دەزگەكانی هێڵی شەمەندەفەردا دەدۆزرێنەوە جیاوازییان هەیە. ئەگەر شتگەلێكی بایەخداربوون ئەوە پێویستە ڕادەستی بەڕێوەبەری وێستگەكە بكرێن، بەڵام ئەگەر خاوەندەكانیان نەدۆزرایەوە ئەو كات دەبنە موڵكی هێڵی شەمەندەفەری بریتانیا نەك موڵكی ئەو كەسەی دۆزیونیەتەوە، لەگەڵ ئەوەیشدا ئەگەر ئەو شتەی دۆزراوەتەوە كۆن بێت و لە زێڕ یان زیو دروست كرابێت، ڕەنگە گەنجینەیەك بووبێت و بە ڕێكەوت دۆزرابێتەوە (لە ئوسكۆتلەندا ئەم شتانە بە گەنجینەی ڕێكەوت دادەنرێن) گەنجینەی ڕێكەوتیش لە شتی دیاریكراوی میتاڵی بەهادار پێك دێن كە لە ڕابوردوودا شارراونەتەوە تا كاتێكی دواتر دەست بخرێنەوە، بەڵام خاوەنەكەی نەیتوانیوە دەستی پێ بگات. ئەو شتانە دەبنە موڵكی دەوڵەت بە مەرجێك ئەو كەسەی دۆزیونیەتەوە پاداشت بكرێت و پاداشتەكەی هاوسان بێت بە نرخی شتە دۆزراوەكان لە بازاڕدا بەمەرجێك یەكسەر پۆلیس ئاگەدار بكاتەوە. لەگەڵ تێبینی كردنی ئەوەی كە دواخستنی ئاگەداركردنەوەی پۆلیس بەبێ هۆكار ڕەنگە ببێتە هۆی ئەوەی ئەو كەسە پاداشت نەكرێت كە دۆزیونییەتەوە.

هەر گەنجینەیەك شارزابێتەوە (لە دەرەوەی ئوسكۆتلەندا) موڵكی خاوەند زەوییەكەیە نەك ئەوەی دۆزیویەتییەوەو تەنیا لێكۆڵەریش دەستەڵاتی حوكم دانی بەسەر ئەو شتگەلەدا هەیە كە دەدۆزرێنەوە ئەگەر بە گەنجینەی ڕێكەوت بژمێرڕێن یان نا.

پێویستە فێرخوازان لە كاتی دەرچوون بۆ هەر گەشتێكی فێرگە لە مەترسییە زانراوەكانی وەك تاوێرو لێواری بەرزاییەكان ئاگەدار بكرێنەوە. ئەگەر هات و شتێكی ئاسایی بوو بە قەد ئەو شوێنانەدا هەڵبزنێن بۆ نموونە ئەگەر دەروازەیەك

هەبێت، بۆیە دەبێت فێرخوازان هوشیار بکرێنەوە بەڵام ئەگەر تا ڕادەیەك بە تەمەن گەورەتر بوون، ئەو کات نابێت ڕێیان لێ بگیرێت.

شەشەم: سەردانی یەکدی کردن

ناوە ناوە سەردانی یەکدی دەکرێت وەك ئەوەی فێرخوازانی فێرگەیەکی بیانی سەر لە فێرخوازانی بریتانی دەدەن کە ئەمانیش لەلای خۆیانەوە بۆ دەرەوەی وڵات سەردانیان دەکەنەوە. بۆ ئەوەی خۆمان لە ئەگەری ئاڵۆزی ئەم شتە دوور بگرین پێویستە بەڕێوەبەری فێرگە بۆ باوك و دایکانی فێرخوازانی روونی بکاتەوە کە فێرگە لە ڕابواردن و هەڵس و کەوتی فێرخوازەکان لە گەشتێکدا بەرپرس نییە کاتێك بەشداری لە چالاکییەکدا ناکەن فێرگەکە بە خۆی ڕێکی دەخات، هەروەها فێرگە لە ڕادەی گونجاوی بەشداربووانی گەشتەکە بەرپرس نییە. لەگەڵ ئەوەیشدا ئەوە ئەو فێرخوازانە سوود لە خزمەتگوزارییەکانی تەندروستی نەتەوەیی و چارەسەری پزیشکی و چارەسەری ددان لە باری نائاساییدا وەردەگرن لەو گەشتانەی بۆ دەرەوە دەکرێن چ ئەوانەی یەك ڕۆژ یان پتر دەخایەنن. ئەم گەشتانەیش چەند داوێکیان تێدایە بۆ ئەو کەسانەی کە تا ڕادەیەکی باش هوشیار نەبن. بۆیە پێویستە بە شێوەیەکی ورد لە رووی پارە دابین کردنەوە لێیان بکۆڵرێتەوە. لە یەکێك لەو سەردانانەدا مامۆستایەك کۆچی دوایی کرد. ئەوەی سەردانەکەی ڕێك خستبوو نەیتوانی پارەی پێویست بۆ ئەو رووداوە دابین بکات بۆیە پێویستی کرد لە گیرفانی خۆی تێچووی هێنانەوەی تەرمەکە بدات.

ئەو گەشتە بیانییانەی کە پتر لە یەك ڕۆژ درێژە ناکێشن پێویستیان بە پاسپۆرت نییە بەڵام تەنیا ناسنامەیەك بۆ هەر ئەندام لە ئەندامانی فێرگەکە بەسە. سەبارەت بەو گەشتەی کە بۆ ماوەیەکی درێژتر بەردەوام دەبێت ئەوە بەرپرسی گەشتەکەو هەر کەسێکی بەتەمەن گەورەتر پێویستیان بە پاسپۆرتە. دەشتێت پاسپۆرتێکی بە کۆمەڵ بۆ هەموو فێرخوازەکانی تەمەن لە خوار شازدە ساڵانەوە وەربگیرێت کە لە هەمان گەشتدا بەشدارن. سەبارەت بەو فێرخوازانەیش کە تەمەنی شازدە ساڵان تێدەپەڕێنن لەو کاتەی لە دەرەوەن و ناویان لە پاسپۆرتە بەکۆمەڵەکەدایە ئەوە پێویستە هەر یەکەیان ناسنامەیەکیان پێ بێت وێنەی خۆیانی لەسەر بێت و بەڕێوەبەری فێرگەکە مۆری کردبێت. دەشێت سەبارەت بە چۆنیەتی دەرکردنی پاسپۆرت وردەکاری تەواو لە هەر نووسینگەیەك لە نووسینگەکانی وەزارەتی کار وەربگیرێت و پێویستە پێشتر زانیاری باش سەبارەت بە سەردانە چاوەڕوانکراوەکە وەربگیرێت.

لەکاتی گەڕانەوە لە دەرەوە پێویستە مامۆستا تا بۆی دەکرێت هەوڵ بدات فێرخوازەکانی شتی یاساغ ئاودیو نەکەن. پێویستە لیستێکی بە ناوی ئەو شتانەی

پێ بێت کە فێرخوازان لەگەڵ خۆیاندا هێناویانن لەگەڵ نرخ و ژمارەیانداو ئەو شتانەی کە گومرگیان لێ وەرناگیرێت و ئەو بەربەستیانەی بەسەر هێنانی تووتن و جگەرەو مەیدا سەپێنراون ئەوەیش بە ڕەچاوکردنی تەمەنی فێرخوازەکان.

بۆ ڕێکخستنی ئەو شتانەو بری ئەو شتانەی فێرخوازو مامۆستایان لەگەڵ خۆیان دەیانهێننەوە پێویستە کۆبکرێنەوەو سەرلەنوێ بەسەر بەشداربووانی گەشتەکەدا دابەش بکرێنەوە بە شێوەیەك هیچ کامێکیان زیاد لەو قورسییەی پێ نەبێت کە ڕێی پێ دراوە مادامەکێ پابەندی بەربەستییە تایبەتەکان بە تووتن و مەی بوونە، چونکە ئەمەیش خۆدوورگرتنە لە گومرگ کردن نەك خۆلێ دزینەوەی ـ بەلاَم پێویستە دابەشکردنەوەی شتەکان بەر لە گەیشتنی بەشداران بە ناو خاکی بریتانیا بێت (خاکی بریتانیا لە دوورایی سێ میل لە کەنارەوە دەست پێ دەکات. سنووری ئەو سێ میلە لە خاڵێکەوە بۆ خاڵێکی دیکە دارێژراوە نەك لە نزیکترین خاڵەوە لەسەر کەنار). شتێکی دیکەیش هەیە ڕەنگە هەندێك لە فێرخوازان دیاری نەکرن و ڕەنگە ئەوانی دیکە ژمارەیەکی زۆرتر لە ڕادەی ڕێ پێ دراو بکڕن. وەك دڵنیایی بوونیش پێویستە بۆ هەر شتەو لە شتە تایبەتەکانی فێرخوازان بلیتێك بە فێرخوازان بدرێت. دەبێت ئەوەیشت لەیاد بێت هەر کاڵایەك بۆ وڵات بهێنرێت بە ئیمتیاز لە گومرگ دەبوررێت نەك بە هەق.

قاچاخی کردن شتێکی تەواو جیاوازە، ئەگەر یەکێك لە ئەندامانی گەشتەکە نەیتوانی ناوی ئەو کاڵایانە ئاشکرا بکات کە پێویستە گومرگیان لەسەربدات ئەوە ڕەنگە سزاکەی زۆر توندبێت. بەلایەنی کەمەوە ڕەنگ فێرخوازەکە کە خۆی دزیوەتەوە بۆ ماوەیەك دەست بەسەر بکرێت تا لێکۆڵینەوە دەستی پێ دەکرێت ئەمەیش لای خۆیەوە ئەوە دەگەیەنێت پێویستە مامۆستای بەرپرس، کە شوێنی باوك و دایك دەگرێتەوە، لەگەڵ فێرخوازەکەدا بمێنێتەوە تا ئازاد دەکرێت.

ڕەنگە هەندێك ئاڵۆزی ڕوو بدات بە تایبەتی ئەگەر گەشتەکە بە بلیتێکی بەکۆمەڵ بێت ئەمەیش واتای تێچوویەکی کەسیەتی زیاد بۆ ئەو مامۆستاو فێرخوازە دەگەیەنێت کە دەست پێکردنی تەواوی گەشتەکە دوادەخەن تا کێشەکە کۆتایی دێت، یان گەشتەکە بە شێوەیەکی سەربەخۆو هەر کەسەو لە گیرفانی خۆی ئەنجامی دەدات، بۆیە ئەگەر فەرمانبەری گومرگ گومانی لەوە کرد کە مامۆستا یارمەتی ئەو فێرخوازەی داوە تا خۆی لە گومرگ دزیوەتەوە ئەوە ئاکامەکان زۆر ترسناك دەبن.

ـ ماویەتی ـ

ئاستەنگەكانی فێربوونی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە قۆناغی سەرەتایی لە دیدی مامۆستایانی وانەكەوە

نووسینی: م.ی. نجم عبدالله غالي الموسوي*
وەرگێڕانی: موحسین جەمال سەید ئەحمەد بەرزنجی*

پوختەی لێكۆڵینەوە

ئامانجی ئەم لێكۆڵینەوەیە زانینی ئاستەنگەكانی فێربوونی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبییە لەلایەن فێرخوازانی قۆناغی سەرەتایی لە دیدی مامۆستایانی وانەكەوە، لێكۆڵینەوەكە تایبەت بوو بە مامۆستایانی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەی میسان بۆ ساڵی خوێندنی 2007ـ2008 .

لە سەرەتای كارەكەدا لێكۆڵەر فۆرمێكی ڕاپرسی ئامادەكرد بۆ زانینی ئاستەنگەكانی فێربوونی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە قۆناغی سەرەتاییدا چین؟ لێكۆڵەر خستیە بەردەم (40) مامۆستای پیاوو ئافرەت، لەبەر ڕۆشنایی ئەم فۆرمی ڕاپرسییەدا لێكۆڵەر ڕوونكردنەوەی كۆتایی داڕێژا كە لێكۆڵەر ڕاستی ڕواڵەتی بۆ دەركەوت كاتێك خستییە بەردەم كۆمەڵێك شارەزاو پسپۆرانی پرۆگرام

و ڕێگەکانی وتنەوەی زمانی عەرەبی و دەروونناسی پەروەردەیی، بە گوێرەی چەسپاندنی بە ڕێگەی دووبارەکردنەوە (Test Re - test) کە پلەی چەسپاوی گەیشتە (0،82) پاش ئەوە لەسەر نموونەی سەرەکی جێبەجێ کرا کە لە (40) مامۆستا پێکهاتبوو، پاش تاوتوێ کردنی زانیارییەکان لەڕووی ئامارەوە ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوەکە ڕوونیان کردەوە کە کۆمەڵێك ئاستەنگ هەن لەکاتی فێربوونی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە قۆناغی سەرەتاییدا ڕووبەڕووی فێرخوازان دەبنەوە، لە کۆتایی لێکۆڵینەوەکەدا لێکۆڵەر کۆمەڵێك ڕاسپاردە و پێشنیازی پێشکەش کرد.

یەکەمین پاڕ
گرفتی لێکۆڵینەوە

ژمارەیەك لە لێکۆڵەر و بایەخدەر بە توێژینەوەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی ئاماژەیان بۆ ئەوە کردووە ئەم وانەیە چەند ئاستەنگێکی تێدایەو لە ئەنجامی ئەم ئاستەنگانەوە ژمارەیەك لە فێرخوازان لەم وانەیەدا دووچاری لاوازی فێربوون و نزمبوونەوەی ئاستی بەدەستهێنانی زانستی بوونە.

(الهاشمی، 1985) ئاماژەی بەوە کردووە کە زمانی عەرەبی ئاستەنگی زۆری تێدایە بەتایبەت لە ڕێزمانی زمانی عەرەبیدا. ئەم ڕێزمانە زۆرە پەل هاوێژە کارەکە گرانتر دەکات (الهاشمی، 1985 ل 195).

(حەسەن، 1952) بڕوای وایە کە زۆر لەو فێرخوازانەی شێوازەکانیان ڕاست بووە ئەوە دەربڕینەکانیان بەرزەو توانایان گەشەی سەندووە لە ئاسانترین یاساکانی ڕێزمانیش هەڵە دەکەن (حەسەن،1952 ل6).

(الطعمة، 1972) دووپاتی دەکاتەوە کە گرفتی گرانی یاساکانی ڕێزمان کە فێربووانی قۆناغە جیاوازەکانی فێرکردن بەدەستییەوە دەناڵێنن دیارترین گرفتەکانی فێربوونی زمانی عەرەبین کە کاریگەرییەکی ئەوتۆی لە بەدەستهێنانی زمانەوانی و وەرگرتنی زانیاری کردووە(الطعمة، 1972 ل55).

گرفتی ئەم لێکۆڵینەوەیە لە لاوازی فێرخوازانی قۆناغی سەرەتایی لە فێربوونی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی سەری هەڵداوە، ئەمەش لە چوارچێوەی سەردانی

ڕاستەوخۆ بۆ هەندێك قوتابخانەو بینینی مامۆستایانی وانەکەو ئاگەداربوونی گوتنەوەی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی و سەرنجدانی ڕێژەکانی دەرچوون کە هاتووەتە خوارەوە بەتایبەتیش لەم چەند ساڵەی ڕابردوودا.

بەڵام (ئەحمەد، 1985) لەو بڕوایەدایە کە گازەندەی فێربووانی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە هەموو قۆناغەکانی خوێندندا بەردەوامە بەتایبەتیش سەرەتایی کە وای لە فێربوو کردووە ئارەزووی وانەی زمانی عەرەبی ناکات، لەبەرئەوەی بڕوای وایە کە ڕێزمانەکەی گرانە، کە زانینی ئەو ڕێزمانە بە پێویست دەزانرێت تا لقەکانی دیکەی زمان پەیامی خۆیان بە جێ بگەیەنن (ئەحمەد، 1985 ل 54).

لەمەوە قەوارەی گرفتەکە ڕوون دەبێتەوە ئەویش ئاستەنگەکانی فێربوونی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبییە، چونکە ئاستەنگی ڕاستەقینەن و ڕووبەڕووی فێربووان دەبنەوە، ئەمەیش وای کرد لێکۆڵەر دەست بەم لێکۆڵینەوەیە بکات. ئامانجی لەمەدا ڕوونکردنەوەی لایەنەکانی گرانی و بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی فێرخوازان لەم وانەیەدا و پاراستنی دروستیی زمانی عەرەبییە.

گرنگی لێکۆڵینەوەکە

زمان دیاردەیەکی مرۆڤایەتییە و هۆی بەیەك گەیشتنی نێوان تاك و ئەو کۆمەڵەیە کە تێیدا دەژی و ئامێری گواستنەوەی بیرۆکە و هەست و سۆز و شارەزاییەکانە، بەهۆی زمانەوەیش ئادەمیزاد لە تەواوی بوونەوەران جیادەکرێتەوە. زمان بە بناغەی هەموو شارستانییەتێك دادەنرێت، چونکە بە زمان ئەو شارستانیەتە دروست دەکرێت و بەهۆی زمانیشەوە داهێنراوەکانی بواری زانین و دۆزینەوەو داهێنانەکان دەگوێزرێتەوەو کۆمەڵگەکانیش بەبێ ئەو هەنگاو نانێن (الحمدانی، 1982 ل 5).

هەروەها زمان ئامێری بیرکردنەوەیە، پێوەندی نێوان زمان و بیر پێوەندییەکی بەهێزی پتەوە، لەبەرئەوەی بیرۆکە لە گەشانەوەیدا لەهۆشدا بە گشتی و بڵاوی دەمێنێتەوەو پێویستی بە کۆنترۆڵ و دەستنیشان کردن هەیە، تا ئەم هۆیە دەبینێتەوە کە دەربدەبڕێت چ زمان، یان نیگار، یان نموونە بێت، ڕۆڵی زمان لەم دەربڕینەدا پایەی یەکەمی هەیە و لەبەرئەوە دەوترێت: بیرکردنەوە ئاخاوتنێکی

دەروونییەو ئاخاوتنیش بیرکردنەوەیەکی ئاشکرایە (ئیبراهیم، 1973 ل 43ـ44).

زمانی عەرەبی یەکێك لە زمانە زیندووەکانی جیهانە، زمانی نەتەوەی عەرەبی ئیسلامە و هۆی لێك تێگەیشتنی نێوان تاکەکانی ئەم نەتەوەیەیە، جگە لەوەی زمانی قورئانی پیرۆزە، خودای گەورە فەرموویەتی: ((إنّا أنزلناه قرءناً عربياً لعلّكم تعقلون)) (سوورەتی یووسف: ئایەتی 2)، چونکە ئەو زمانەیە کە خوا پلەو پایەی پێ بەخشیوە تا ببێتە زمانی سرووش و پەیام.

لەڕووی بایەخدان بە زمانی عەرەبی و وەفاداری بۆ ئەم زمانە لەم ڕۆژگارەدا ئەو ئاستەنگانە دەستنیشان بکرێن ڕێ لە فێرکردن و فێربوونی دەگرن بە هەموو لقەکانیەوە، لەگەڵ نەهێشتنی ئەو ئاستەنگانە (ئەلعەززاوی، 1984 ل 20).

بۆیە پێویستە زمانی عەرەبی بپارێزرێت و بایەخی پێ بدرێت، ئەو ئاستەنگانە ڕوون بکرێنەوە کە دێنە ڕێگەی و کار بۆ دەستنیشان کردنیان بکرێت و خاڵە لاوازەکان دیاری بکرێن و چارەسەر بکرێن بۆ ئەوەی زەمینە بۆ نەهێشتنیان خۆش بکرێت.

ڕێزمانی زمانی عەرەبی بە یەکێك لە لقە گرنگەکانی زمانی عەرەبی دەژمێررێت کە ڕۆڵەکانی نەتەوەی عەرەب بایەخیان پێداوە، چونکە ڕێزمان کۆمەڵێك لەو کۆنترۆلکارانەیە پێوەندییان بە کۆنترۆڵی وشەو ڕستەکانەوە هەیە، بەشێوەیەك یاریدەی تێگەیشتن دەدات و کرداری بەیەك گەیشتن ئاسان دەکات و واتای داواکراو بەدەستەوە دەدات.

ئەوەی کە لەسەری کۆکن کە ڕێزمانی عەرەبی بە بڕبڕەی پشتی زمانی عەرەبی دادەنرێت، لەبەر ئەوەی بە ڕێزمان دروستکردنی ڕستەو شوێنی وشەو واتاو ڕاستییەکەی دەستنیشان دەکرێن، چونکە زمانی عەرەبی زمانێکی شیکارییە و لە تێگەیشتنی واتاکەیدا پشت بە جووڵە و سەرو بۆرو ژێری وشەکان دەبەسترێت (الخياط، 1982 ل 72).

لە لقە جیاوازەکانی زمانی عەرەبیدا ڕێزمانی عەرەبی بایەخێکی گەورەی هەیە و (دی بور) باسی ئەوە دەکات کە لە پاشماوە نایابەکانی هزری عەرەبە و دەشێت عەرەب شانازی پێوە بکەن (دی بور، 1980 ل3).

چونکە پێویستە هەموو زمانێك لە زمانەکان ڕێزمان و پێوەری زمانی تێدابێت، کە دەتوانیت زمانەکە ڕێك بخات و وای لێبکات خەڵك لێی بگەن. ئەگەر ئەو ڕێکار و پێوەرانە نەبن کە سروشتی زمانی عەرەبی و پێویستی مامەڵە پێکردنی نێوان ئەوانەی قسەی پێدەکەن، ئەوە زۆر گران بوو واتاکە بە دروستی و ڕوونی بگاتە هۆشی بیسەر، یان خوێنەر (وەزارەتی پەروەردە، 1989 ل 118).

جا بە گوێرەی ئەوەی لە پێشەوە باسکرا گرنگی ئەم لێکۆڵینەوەیە لەم خاڵانەی خوارەوەدا دەردەکەوێت:

1ـ ڕێزمانی زمانی عەرەبی گرنگییەکی گەورەی هەیە لەبەر ئەوەی دەکۆشێت زمانی فێرخوازان ڕاست بکاتەوەو وایان لێ بکات لە دارشتنی ڕستەکان بەشێوەیەکی ڕێك و پێك ڕابێن.

2ـ سوود بەخشین بە لایەنە پێوەندیدارەکانی وەزارەتی پەروەردە لەو ئەنجامانەی ئەم لێکۆڵینەوەیە بەدی دەهێنێت.

3ـ گرنگی قۆناغی سەرەتایی و جیاوازی لەگەڵ قۆناغەکانی دیکەی خوێندن، لەبەر ئەوەی بەردی بناغەیە و یەکێکە لە یەکەمین خشتی پەیژەی فێرکردن، چونکە سەرکەوتنی فێرخوازان لە قۆناغەکانی دواتری خوێندن لەسەر ئەو قۆناغە دەوەستێت.

4ـ هەوڵێکە بۆ دۆزینەوەی ئاستەنگەکانی فێربوونی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لەپێناو ئاسانکردنی فێربوونی و نەهێشتنی ئاڵۆزی تێدا.

ئامانجی لێکۆڵینەوەکە

ئامانج لەم لێکۆڵینەوەیە: زانینی دژوارییەکانی فێربوونی بابەتی ڕێزمانی زمانی عەرەبییە لە قۆناغی سەرەتایی لە دیدی مامۆستایانی وانەکەوە.

سنووری لێکۆڵینەوەکە

ئەم لێکۆڵینەوە تایبەتە بە مامۆستایانی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە قوتابخانە سەرەتاییەکانی سەر بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەی پارێزگەی میسان، ساڵی خوێندنی 2007ـ 2008.

دەستنیشانکردنی زاراوەکان

یەکەم: گرانی (دژواری)

ـ (cood ،1974) پێناسەی کرد بەوەی کەـ بارێکی بایەخدار، یان شڵەژانێکی ڕاستەقینە، یان دەستکردە کە چارەسەرکردنی پێویستی بە بیرکردنەوەیەکی قووڵ هەیە. (cood ،1974 p: 438).

ـ (الدفاعی، 1988) بەو شێوە پێناسەی کرد بەوەی کە: بەربەستێکە سەرسوڕمان لای فێرخوازان دروست دەکات و هەولێکی تاکی یان بە کۆمەڵی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ دەخوازێت (الدفاعی، 1988 ل61).

پێناسەی هەنگاو هاویشتن:ـ ئەو بەربەستانەیە کە ڕووبەڕووی فێرخوازانی قۆناغی سەرەتایی دەبنەوەو ناهێڵن فێری بابەتی ڕێزمانی زمانی عەرەبی بن بەشێوەیەك کاریگەرییەکی نێگەتیڤانە لە ئاستی زانستییان دەکەن وەك ئامرازی ئەم لێکۆڵینەوەیە (ڕاپرسی)یە دەستنیشانی دەکات.

دووەم: فێربوون:

ـ (الحیلە، 2000) پێناسەی کردووە کە: پێداگیری ڕێکوپێکی شارەزاییەکانە کە یاریدەی فێرخواز دەدات گۆڕانکاری ویستراو لە ڕاپەڕاندندا بەدی بێنێت (الحیلە، 2000 ل77).

ـ (مەرعی و الحیلە، 2002) بەو شێوەیە پێناسەیان کردووە کە: چالاکییەکی بەردەوامە ئامانجی ئەوەیە فێرخواز بورووژێنێت و فێرکردن ئاسان بکات، کە کۆمەڵێك چالاکی و بڕیاری لەخۆ گرتووە، مامۆستا، یان فێرخواز لە هەڵوێستی فێرکردنی وەریان دەگرێت (الحیلە و مەرعی، 2002 ل 21).

ـ پێناسەی هەنگاو هاویشتن: کردارێکی گۆڕانکاری پۆزەتیڤانەیە لە ڕەفتاری فێرخوازانی قۆناغی سەرەتایی لە بابەتی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لەپێناو بەرزکردنەوەی بەدەستهێنانی زانستی لە ئاستێکی نزمەوە بۆ ئاستێکی دیکەی بەرزتر.

سێیەم: ڕێزمانی زمانی عەرەبی:

ـ (ئیبراهیم، 2002) پێناسەی کردووە کە: زانستێکە لە زانستەکانی زمانی عەرەبی باری وشە عەرەبییەکانی لەبارەی شیکردنەوەو دروست کردنەوە پێ دەزانرێت و ئەو گۆڕانانە بەخۆوە دەبینن لەگەڵ پێوەندییان بە وشەکانی دیکەوە. لەوە دەکۆڵێتەوە کە چ پێویستە لە کۆتایی وشەکەوە هەبێت لە سەرو بۆرو ژێرو کپ بوون (ئیبراهیم، 2002 ل7).

ـ (الحموز، 2002) یش پێناسەی کردووە: زانستێکە تایبەتە بە توێژینەوەی وشەو ئەو گۆڕانەی بەسەریدا دێت لە ڕووی پێکهێنان، یان ئەوەی بە ڕستەی بەسوود ناودەنرێت (الحموز، 2002 ل23).

پێناسەی هەنگاو هاویشتن: ئەو بابەتە ڕێزمانییە بڕیار دراوە فێرخوازانی قۆناغی سەرەتایی لە قوتابخانەکانی عیراق بیخوێنن و کتێبەکانی پرۆگرامەکان لەخۆیان دەگرن کە بۆ ئەو بابەتە تەرخان کراون.

چوارەم: قۆناغی سەرەتایی

ـ (ئەحمەد، 2000) بەو شێوەیە پێناسەی کردووە کە: قۆناغێکی خوێندنی گرنگە ئەو توانایانە بۆ پێگەیشتوو دەستەبەر دەکات کە لە ڕۆژگاری ئایندەدا پشتیان پێدەبەستێت و لەسەر بەردەوامی فێربوونی لە قۆناغەکانی دیکەی خوێندن یارمەتی دەدەن و بۆ ئەو ژیانەی ئامادە دەکەن کە پێویستی بە کارامەییە لە جێبەجێکردن و وردی لە دەربڕین و دانسقەیی لە قسەکردندا دەکات (ئەحمەد، 2000 ل91).

ـ (الشبلی، 2000) پێناسەی کردووە کە:ـ یەکەمین ئاستی قۆناغی فێرکردنی بنەڕەتییە لە عیراق کە کار بۆ ئەوە دەکات فێرخواز بکاتە ئەندامێکی کاریگەر لە کۆمەڵەکەیدا (الشبلی، 2000 ل31).

ـ پێناسەی جێبەجێکاری: یەکەمین قۆناغی پەیژەی سیستمی فێرکردنە لە عیراق و کە تەوزیمی و بە خۆڕاییەو شەش ساڵ دەخایەنێت و لەوانەیە قۆناغی باخچەی ساوایانی پێش بکەوێت.

دووەمین پاڕ

باکگراوەندی تیۆری

چەمکی ڕێزمانی زمانی عەرەبی: وشەی ڕێزمان بە واتای جیاواز هاتووە لەوانە ئەوەی (إبن زکریا، ب ت) باسیان کردووە کە بنەماکانی ماڵ: بناغەیەتی و بنەماکانی کەژاوەی حوشتر چوار تەختەی ڕێگرن لە خوارەوەی (إبن زکریا، ب ت، ل 108).

زوبەیدی باسی ئەوە دەکات کە بنەما بناغەی بنچینەکانەو بنەمای دینگەکانی ئەو تەلارەیە کە نۆژەن دەکرێتەوە (الزبیدی، 1996 ل 60).

بەڵام چەمکی ڕێزمان وەك زاراوە (السکاکی، 1983) پێناسەی دەکات کە زانینی چۆنیەتی داڕشتنی نێوان وشەکانە، بە ئەنجامدانی ئەسڵی واتاکە، بەشێوەیەکی ڕەها لە ئاخاوتنی عەرەبەوە هەڵقوڵاون و لەو پێوەرانەوە وەرگیراون کە لەگەڵ ئەو یاسایانەی پشتیان پێدەبەستن (السکاکی، 1983 ل 75).

لەبەرئەوەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی زانستێکە لەبارەکانی ڕستەی عەرەبی دەکۆڵێتەوەو پێوەری ئاخاوتنە، عەرەب بایەخیان پێداوەو لەپێناو ئاسانکردنی فێربوونی و ئاسانکردنی تێگەیشتنی هەوڵی زۆریان داوە، لەوەیش زۆر لەو توێژینەوانە دەبینین کە هەوڵی خستنەڕووی پرەنسیپی نوێکردنەوەی ڕێزمانی عەرەبی دەدەن، ئەمەش لە پرەنسیپی ئاسانکردنی ڕێزمانی عەرەبی، یان خستنەڕووی بەشێوەیەکی نوێ و ئاسان و ڕەوانەوە سەری هەڵداوە.

ئامانجەکانی گوتنەوەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی

(الدليمى و حسين، 1999) ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە کۆمەڵێك ئامانجی گشتی لە گوتنەوەی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە قۆناغی سەرەتاییدا هەن، کە ئەمانەی خوارەوەن:

1ـ ڕاهێنانی فێربوو لەسەر ڕاستی دەرهێنانی پیتەکان لە دەرچە ڕاستەکانیاندا.

2ـ ڕاهێنانی فێربوو لەسەر ئەوەی یاسا ڕێزمانییەکانی پێوەندیدار بە داڕشتنی وشەو ساغی دروست کردنیان بزانیت، تا بتوانێت بەشێوەی دروست گۆیان بکات و واتای گونجاویان پێ دەربڕێت.

3ـ پەرەپێدانی توانای فێربوو بۆ کۆنترۆڵکردنی کۆتایی وشەکان و زانینی کاریگەری ئەو فاکتەرانەی دەچنە سەریان و کاریگەری کۆنترۆڵکردنی واتا و ئەرکی وشەکە.

4ـ فێربوو بە تواناتر بکرێت کە هەست بە ئەرکی وشە لە ڕستەدا و کاریگەری شوێنەکەی بکات لە واتا و دەستنیشانکردنی واتای ڕستەکە.

5ـ فێربوو فێری جیاوازییە واتاییەکانی نێوان ئەم ڕستە و یەکێکی دیکە بکرێت و توانای ئەوەی هەبێت ڕستەکە تێ بگات و کاریگەری داڕشتنی لە دەستنیشان کردنی واتاکەی بزانێت.

6ـ پەرەپێدانی توانای دەربڕین و بەکارهێنانی وشەی جوان و گونجاو بۆ ئەو واتاو بیرۆکانەی دەیەوێت دەریانبڕێت.

7ـ فێرکردنی جیاوازییە دەلالییەکانی شێوە جیاوازییەکانی یەك وشە (الدليمى و حسين، 1999 ل 66).

ڕێگەکانی گوتنەوەی ڕێزمانی عەرەبی

کۆمەڵێك ڕێگەی گوتنەوەی تایبەت بە ڕێزمانی زمانی عەرەبی هەن کە مامۆستایانی ئەو وانەیە دەتوانن بەکاری بێنن، دیارترینیان ئەمانەی خوارەوەیە:

1ـ ڕێگەی تێبینکاری: ئەویش ڕێگەیەکی وانە گوتنەوەیە لەسەر پرەنسیپی گواستنەوە لە بەشەوە بۆ گشت دامەزراوە، واتە کۆمەڵێك نموونە دەدەیت پاشان بەرەبەرە دەگەیتە ڕێزمانەکە.

بناغەی ئەم ڕێگەیە تێبینکارییە کە دەکرێت پێناسەی بکرێت بەوەی کە تێبینی کردنی دیاردەکەیە، تێبینی کردنێکی زانستی لەسەر چەند گریمانەیەك دامەزراوە، پاشان لێکۆڵینەوەی ئەم گریمانانە تا بەو ئەنجامانە بگەین کە دیاردەکە دەیانسەپێنێت. (أستیتیە، 2001 ل 115).

تێبینکاری وەدەستهێنانی دەرئەنجامە گشتییەکانە لەبەشەکان بە واتای ئەوەی گەیشتن بە چارەسەرکردنی گرفتەکە، کە لە بەشێکی دیارکراوەوە دەست پێدەکات پاشان بەستنەوەی بە چەند بەشێکی دیکەوە بۆ گەیشتن بە چارەسەرێکی تەواوی گشتی گرفتەکەو پشت بە وردەکارییەکان دەبەستێت. (سەلامە و عبداللە 2002 ل 23).

2ـ ڕێگەی پێوانەیی: ڕێگەکە بە گشتی ناودەبرێت و پێچەوانەی ڕێگەی تێبینکارییە لە وانەگوتنەوەدا، لەبەر ئەوەی لە وانە گوتنەوەدا پشت بە بیرۆکەی گواستنەوە لە گشتەوە بۆ بەش دەبەستێت، کەواتە بنەما ڕێزمانییە سەرەکییەکە بەدەستەوە دەدات پاشان دەچێتە سەر نموونەکان.

پێوانەیش کردارێکی هزرییە بیرکردنەوەی تێدایە لە ڕاستییە گشتییەکانەوە دەچێتە سەر ڕاستییە بەشەکان، یان لە یاساوە بۆ بارە تایبەتەکان و لە پرەنسیپەکانەوە بۆ ئەنجامەکان (الجبان، 2003 ل 100ـ101).

3ـ ڕێگەی پەیداکردنی هەڵوێست و دەرخستنی پێویستی بە دەربڕین: ئەمەیش لەسەر ئەوە وەستاوە کە مامۆستا هەڵوێستێك دەخاتە ڕوو قوتابی پێویستی بە داڕشتنی هەندێك ڕستە دەبێت، بۆ ئەوەی ئەم هەڵوێستە دەربڕێت، جا ئەگەر مامۆستا چەند وێنەیەکی جوانی خستە ڕوو ئەوە هەڵوێستەکە سەرسوڕمان دەبێت، یان چەند ئەسپێك بخاتە ڕوو لە پێشەوە بن تەنیا ئەسپێك، یان دوو ئەسپ پاشکەوتوو بن، ئەوەش دەبێتە هەڵوێستێکی گونجاو بۆ بەکارهێنانی ئامێرەکانی دەرهاوێشتن و بنەمای کارە ڕێزمانییەکەی و ئیدی بەم شێوەیە (الرحیم و ئەوانی دی، 1988 ل 216).

4ـ ڕێگەی دەق: ئەم ڕێگەیە پشت بە دەقێکی هەڵبژێرراوی واتا بە یەکەوە بەستراوی بابەت تەواو دەبەستێت، کە لە بابەتەکانی خوێندنەوە، یان دەقە وێژەییەکان، یان پەرتووکە کۆنەکان وەردەگیرێت، ئەوە ڕێگەیەکە پشت بە دەقێك دەبەستێت کە بیرۆکەیەکی بەیەکەوە بەستراو دەردەبڕێت، ئامانج لەم ڕێگەیە زەمینە خۆش کردنە بۆ ئاراستەی نوێ لە گوتنەوەی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبیدا (الدليمي و حسين، 1999 ل 98 ـ 99).

توێژینەوەکانی پێشووتر:

1ـ توێژینەوەی (کبە، 1988):

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە زانینی ئەو گیروگرفتانەیە کە ڕێگە لە بەدیهێنانی ئامانجەکانی گوتنەوەی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی دەگرن لە قۆناغی ناوەندیدا بەپێی دیدی مامۆستایانی وانەکە.

لەبەر ڕۆشنایی فۆرمی ڕاپرسییە والآکەدا لێکۆڵەر فۆرمێکی ڕاپرسی کۆتایی دارشت و بەسەر نموونەی لێکۆڵینەوەکەدا دابەشیکرد، کە ژمارەیان گەیشتە (200) مامۆستا کە هەرەمەکیانە هەڵبژاردبوون، پاش تەواوکردنی داواکراوەکانی لێکۆڵینەوەکە لێکۆڵەر بەم هۆیانەی خوارەوە زانیارییەکانی بەشێوەیەکی ئاماری چارەسەر کرد:

(هاوکێشەی ناوەندی سەرخستراو، ڕێژەی سەدی، شێوازی بەستنەوەی pearson، تاقیکردنەوەی chi – square) توێژینەوەکە کۆمەڵێك ئەنجامی لێ کەوتووەتەوە، گرنگترینیان ئەمانەن:

- هەندێك بابەتی ڕێزمانی زمانی عەرەبی بۆ ئاستی هزری قوتابیان گونجاو نییە.
- لاوازی ئاستی دەرچووانی قۆناغی سەرەتایی لە وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی.
- لاوازی پەیڕەوکردنی جیاوازییەکانی تاکەکان لەکاتی هەڵبژاردنی شێوازی فێرکردن.
- فەرامۆش کردنی تاقیکردنەوە وەزارەکییەکان.

لە کۆتایی توێژینەوەکەدا لێکۆڵەر کۆمەڵێك ڕاسپاردەی پێشکەش کردووە لەوانە:

ـ کارکردن بۆ ڕوونکردنەوەی ئامانجە گشتی و ئامانجە تایبەتییەکانی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لەلایەن مامۆستا و لایەنە پێوەندیدارەکانی وەزارەتی پەروەردە و نزیك کردنەوەیان لە ئاستی قوتابیان.

ـ بایەخدان بە بەستنەوەی وردەکارییەکانی ڕێزمان لە پەرتووکەکەدا بە شێوازە عەرەبییە ڕەوانەکانەوە.

2ـ توێژینەوەی (الربیعی، 1989):

ئەم توێژینەوەیە لە عێراق لە کۆلێژی پەروەردە لە زانکۆی بەغدا ئەنجامدرا و ئامانجی زانینی ئاستەنگەکانی گوتنەوەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی بوو لای قوتابیانی بەشی زانستی لە قۆناغی دواناوەندی (ئامادەیی) وەك مامۆستا هەستی پێ دەکەن و پێشنیازەکانیان لە زاڵ بوون بەسەریاندا چییە، هەروەها زانینی ئاستەنگەکانی گوتنەوەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی وەك قوتابیان هەستی پێ دەکەن و پێشنیازیان بۆ زاڵ بوون بەسەریاندا چییە.

لێکۆڵەر توێژینەوەکەی بە مامۆستایانی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی و قوتابیانی قۆناغی ئامادەیی پێوەندیدار کرد، نموونەی توێژینەوەکەی بریتی بوو لە (79) مامۆستا و (560) قوتابی، لێکۆڵەر فۆرمێکی تایبەتی بەسەریاندا دابەش کرد، کە ئامرازی لێکۆڵینەوەکەی بوو، پاش کۆکردنەوەی هەموو فۆرمەکان بەشێوەی ئامار لێیان کۆڵییەوە. ئەویش بە بەکارهێنانی: (شێوازی بەستنەوەی pearson، تاقیکردنەوەی chi – square، هاوکێشەی ناوەندی سەرخستراو، کێشی سەدی). دیارترین ئەو ئەنجامانەی ئەو توێژینەوەیە ڕوونی کردەوە ئەوەبوو کە ئەو کاتەی بۆ گوتنەوەی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی تەرخان کراوە بەش ناکات لەگەڵ کەمی بایەخدان بە ڕاهێنانی ڕێزمان، لە کۆتایی توێژینەوەکەدا لێکۆڵەر کۆمەڵێك پێشنیاز و ڕاسپاردەی پێشکەش کرد.

3ـ توێژینەوەی (الخزرجی، 1995):

ئەم توێژینەوەیە لە عێراق ئەنجامدراو ئامانجی زانینی ئەو ئاستەنگانە بوو کە ڕووبەڕووی مامۆستا و قوتابیان دەبنەوە، لە گوتنەوەی وانەی زانستی کێش و سەروا، لێکۆڵەر فۆرمی وەك ئامێرێك بۆ پێکانی ئامانجەکانی توێژینەوەکەی بەکارهێنا، نموونەی لێکۆڵینەوەکە بریتی بوو لە دوو بەش:

یەکەم: مامۆستایان: ئەوانەی بەشێوەیەکی پڕەکتیکی وانەی زانستی کێش دەڵێنەوە، ئەم نموونەیش گەیشتە (44) مامۆستا.
دووەم: قوتابیان: بریتی بوو، لە قوتابیانی بەشەکانی زمانی عەرەبی لە هەردوو کۆلێژی پەروەردە و ئەدەبیات لە زانکۆکانی وڵات، ئەم نموونەیش گەیشتە (550) قوتابی.
لێکۆڵەر ئەم ئامرازانەی خوارەوەی ئاماری بەکارهێنا (شێوازی پێوەندی pearson، تاقیکردنەوەی chi – square، هاوکێشەی ناوەندی سەرخستراو، کێشی سەدی، ڕێژەی سەدی).

لێکۆڵەر چەند ئەنجامێکی بەدەست هێنا لەوانە:
ـ بەش نەکردنی ئەو کاتەی بۆ گوتنەوەی ئەم وانەیە تەرخان کراوە.
ـ شێوازی گوتنەوەی وانەی کێش ئاڵۆزو نائاساییە.
ـ قوتابیان ئارەزوویان نییە وانەی کێش بخوێنن.
ـ زۆربەی مامۆستایان ڕابەری وانە گوتنەوەیان نییە.
لەکۆتایی توێژینەوەکەدا لێکۆڵەر کۆمەڵێك ڕاسپاردەو پێشنیازی پێشکەش کرد کە بەشداری لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئاستەنگەکانی گوتنەوەی وانەی کێشدا دەکەن لەوانەیش:
ـ دەستنیشانکردنی ئامانجی ڕوون بۆ گوتنەوەی بابەتی کێش.
ـ زیادکردنی ساڵانی گوتنەوەی ئەم وانەیە، یان زیادکردنی ئەو کاتەی بۆی تەرخان کراوە.
ـ دروست کردنی تاقیگەی دەنگ لە بەشەکانی زمانی عەرەبی بۆ گوتنەوەی وانەی کێش و بەهۆی ئەوەوە مەشق لەسەر هونەری بڕگە بڕگەکردنی دەنگ بکرێت.
4ـ توێژینەوەی (السلامی، 1998):
ئەم توێژینەوەیە لە پارێزگەی بەغدا لە عیراق ئەنجامدرا، ئامانجی زانینی ئاستەنگەکانی گوتنەوەی وانەی وێژەو دەقەکان بوو لە دیدی مامۆستایانی وانەکەوە.
لێکۆڵەر فۆرمی وەك ئامرازێك بۆ پێکانی ئامانجەکانی لێکۆڵینەوەکەی بەکارهێنا، لەسەر نموونەی لێکۆڵینەوەکەی جێبەجێی کرد کە گەیشتبووە (127)

مامۆستا لەوانەی پرەکتیکی وانەی وێژەو دەقەکانی دەڵێنەوە، لێکۆڵەر زانیارییەکانی بەپێی ئامار شیکردەوە بە بەکارهێنانی ئەم هۆیانەی خوارەوە:
(هاوسەنگی ناوەندی سەرخستراو، کێشی سەدی، ڕێژەی سەدی)، لە ئاکامدا ئەم ئەنجامانەی خوارەوەی بەدەستهێنا:

ـ زۆربەی مامۆستایانی ئەم وانەیە هەست بە گرانی ئەم وانەیە دەکەن.

ـ زۆربەی قوتابیانی بەشی وێژەیی لە ئامانجەکانی گوتنەوەی ئەم وانەیە ناگەن.

ـ زۆربەی بابەتەکانی وێژەو دەقەکان زۆر لایەنی دەروونی و ئیستێتیکایان فەرامۆش کردووە.

ـ پرسیارەکانی ئەزموونەکان لە داڕشتنی زانستی دروستەوە دوورن.

لەکۆتایی توێژینەوەکەدا لێکۆڵەر کۆمەڵێك ڕاسپاردەو پێشنیازی پێشکەش کرد کە بە گونجاویان دەبینێت.

بەراوردکردنی توێژینەوەکانی پێشوو:

1ـ توێژینەوەکانی پێشوو لەبارەی جۆری وانەکەدا جیاوازییان هەبوو، کە دوویان وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبییان وەرگرتبوو وەك توێژینەوەی (کبە، 1988) و توێژینەوەی (الربیعی، 1989) کە ئەمەیان لەگەڵ ئەم لێکۆڵینەوەدا دەگونجێت، بەڵام توێژینەوەی (الخزرجی، 1995) وانەی کێشی وەرگرتبوو و توێژینەوەی (السلامی، 1998) وانەی وێژەو دەقەکانی وەرگرتبوو.

2ـ توێژینەوەکانی پێشوو لەڕووی قۆناغی خوێندنەوە جیاوازبوون، لەبەر ئەوەی دوویان توێژینەوەی قۆناغی ناوەندییان کردو ئەوانیش هەریەك لە توێژینەوەی (کبە، 1988) و توێژینەوەی (السلامی، 1998) و دوو توێژینەوەکەی دیکەش توێژینەوەی (الربیعی، 1989) و توێژینەوەی (الخزرجی، 1995) قۆناغی زانکۆیان وەرگرتبوو، بەڵام ئەم لێکۆڵینەوەیە لە توێژینەوەکانی پێشوو جیاوازە لەبەر ئەوەی قۆناغی خوێندنی سەرەتایی وەرگرتبوو.

3ـ لێکۆڵەرەکان لە شیکردنەوەی ئەنجامی توێژینەوەکانی پێشوو ئەم هۆیانەی بواری ئامارییان بەکارهێنا: (بەهاکانی پێوەندی pearson، تاقیکردنەوەی chi square –، هاوکێشەی ناوەندی سەرخستراو، کێشی سەدی، ڕێژەی سەدی) هەرچی ئەو هۆیانەی لێکۆڵەر لەم لێکۆڵینەوەیەدا بەکاریان دەهێنێت ئەمانەن

(بەهاکانی پێوەندی pearson، هاوکێشەی ناوەندی سەرخستراو، کێشی سەدی، ڕێژەی سەدی).

4ـ هەندێك لە توێژینەوەکانی پێشوو تایبەت بوون بە توێژینەوەی ئاستەنگەکان لە دیدی مامۆستایانی وانەکەو قوتابیانەوە وەك: توێژینەوەی (الربیعی، 1989) و توێژینەوەی (الخزرجی، 1995) بەڵام توێژینەوەی (کبە، 1988) و توێژینەوەی (السلامی، 1998) تایبەت بوون بە توێژینەوەی ئاستەنگەکان تەنیا لە دیدی مامۆستایانی وانەکەوە، ئەمەش لەگەڵ ئەم لێکۆڵینەوەیەدا دەگونجێت کە تایبەت بوو بە مامۆستایانی وانەکە.

5ـ بەڵام ئەوەی پێوەندی بە نموونەی توێژینەوەکانی پێشووەوە هەبوو ئەوە نموونەی توێژینەوەی (کبە، 1988) گەیشتە (200) مامۆستا، بەڵام توێژینەوەی (الربیعی، 1989) مامۆستایان (79) مامۆستاو قوتابیان (560) قوتابی بوون، بەڵام توێژینەوەی (الخزرجی، 1995) پشتی بە (44) مامۆستاو (550) قوتابی بەست و لە کۆتاییدا نموونەی توێژینەوەی (السلامی، 1998) گەیشتە (127) قوتابی، بەڵام ئەم لێکۆڵینەوەیە نموونەکەی گەیشتە (80) مامۆستا.

سێیەمین پاڕ
هەنگاوەکانی لێکۆڵینەوە

لێکۆڵەر لەم بەشەدا ئەو پرۆگرامە دەخاتە ڕوو کە بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی لێکۆڵینەوەکەی پەیڕەوی کردبوو، وەك خوارەوە:

یەکەم: کۆمەڵگەی لێکۆڵینەوە:

پێش هەڵبژاردنی نموونەی سەرەکی لێکۆڵینەوەکە پێویستە لێکۆڵەر باسێکی کۆمەڵگە سەرەکییەکەو خەسڵەتەکانی پێشکەش بکات، لەبەر ئەوەی ناتوانرێت نموونەیەکی گونجاو بەدەست بهێنرێت ئەگەر کۆمەڵگە سەرەکییەکە دەستنیشان نەکرابێت (جابر و کاظم، 1973 ل 232).

(Broq،1981) دەڵێت کە ناتوانرێت سوود لە هیچ هۆیەك لە هۆیەکانی هەڵبژاردنی نموونەکان وەربگیرێت هەرچەندە وردی بەکارهێنرابێت ئەگەر ئەو کۆمەڵگەیەی نموونەکەی لێ وەردەگیرێت بە وردی باس نەکرابێت، لەبەر ئەوەی

هەموو کۆمەڵگەیەك خەسڵەتی تایبەتی خۆی هەیە (Broq، 1981. p.170).

لێکۆڵەر کۆمەڵگەی لێکۆڵینەوەکەی بە مامۆستایانی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە قۆناغی سەرەتایی قوتابخانەکانی سەر بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەی پارێزگەی میسان دەستنیشان کرد.

دووەم: نموونەی لێکۆڵینەوە:

نموونە ئەو بەشەی کۆمەڵگەیە کە بەپێی بنەماو ڕێگەی زانستی هەڵدەبژێررێت، بەمەرجێك بە دروستی نوێنەرایەتی کۆمەڵگەکە بکات (السماك و ئەوانی دی، 1980 ل60).

(الناصر و المرزوك، 1989) لەو بڕوایەدان کە نموونە بەشێکە لە کۆمەڵگە لەبەر ڕۆشنایی چەند بناغەیەکی تایبەت هەڵدەبژێردرێت تا بە ڕاستی نوێنەرایەتی کۆمەڵگەکە بکات (الناصر و المرزوك، 1989 ل 10). پێویستە کە نموونەکە ڕاستگۆیانە هەموو سیفەتەکانی کۆمەڵگەکە بنوێنێت. (P.137 . 1988 و Baker).

لێکۆڵەر لە هەڵبژاردنی نموونەی لێکۆڵینەوەکەیدا ڕێگەی هەڕەمەکی بەکارهێنا، ئەمەش لەبەر ئەو لایەنە پۆزەتیڤانەی لە ڕێگەی هەڕەمەکیدا هەیە، کە لە ڕێگەکانی دیکەی جیادەکاتەوە، ئەوەبوو لێکۆڵەر نموونەی لێکۆڵینەوەکەی تەنیا بە (80) مامۆستا دەستنیشان کرد، بۆ ئەوەی لێکۆڵەر پێناسەیەکی وردی نموونەی لێکۆڵینەوەکەی پێشکەش بکات ئەو لەو بڕوایەدایە کە پێویستە ئەم نموونە وەك خوارەوە باس بکرێت:

1ـ نموونەی ڕا لێوەرگرتن: لێکۆڵەر ئەم نموونەیەی بە (40) مامۆستا دەستنیشان کرد، فۆرمی بەسەردا دابەش کردن کە ئەم پرسیارەی خوارەوەی تێدابوو: ئاستەنگەکانی فێربوونی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە دیدی مامۆستایانی وانەکەوە چین؟

2ـ نموونە ڕەسەنەکە: ژمارەی تاکەکانی ئەم نموونەیە گەیشتە (40) مامۆستا و فۆرمی داخراویان بەسەردا دابەشکرا.

سێیەم:ـ ئامادەکردنی ئامراز (فۆرم):

لێکۆڵەر لەم لێکۆڵینەوەدا فۆرمی وەك ئامرازێك ئامادە کرد، بۆ ئەوەی زانیارییە داواکراوەکان بەدەست بهێنێت و ئامانجەکانی لێکۆڵینەوەکە بپێکێت. فۆرمیش ئامرازێکە بەشێوەیەکی فراوان لە لێکۆڵینەوە پەروەردەیی و دەروونییەکاندا بەکاردەهێنرێت (فان دالین، 1985 ل 460).

بەکارهێنانی فۆرم بە گرنگترین و وردترین رێگەکانی لێکۆڵینەوەو کۆکردنەوەی زانیارییەکان لە زانستەکانی پەروەردەدا دادەنرێت، بەتایبەتیش لە لێکۆڵینەوەکانی (إبراهیم، 2000 ل 165).

لێکۆڵەر فۆرمی داخراوی بەگوێرەی ئەو فۆرمە والآیە ئامادەکرد کە ئاراستەی مامۆستایانی وانەی رێزمانی زمانی عەرەبی کرد، ژمارەی بڕگەکانی ئەو فۆرمە گەیشتە (20) بڕگە.

چوارەم:ـ ڕاستگۆیی ئامراز:

مەبەست لەوەیە کە ئامێرەکە بتوانێت ئەو شتە بپێوێت کە بۆی دانراوە، بە واتایەکی دیکە ئامرازەکە پێوەندییەکی بەهێزی بەو توانایەوە هەبێت کە دەیپێوێت (عبدالرحمن، 1983 ل223).

ڕاستگۆیی یەکێك لەو پەیوەندییانەیە کە پێویستە لە ئامرازی بەکارهێنراوی لێکۆڵینەوەکەدا هەبێت لەبەر ئەوەی پێوەندی بەوەوە هەیە کە ئامرازەکە بە ڕاستی دەیپێوێت (عبدالدائم، 1981 ل 355).

بیست (Best و 1891) ئاماژە بەوە دەکات کە باشترین رێگە بۆ دڵنیابوون لە ڕاستگۆیی لە چوارچێوەی پیشاندانی بڕگەکانی فۆرمی ڕاپرسییەکە بە ژمارەیەك لە شارەزایان، یان دادوەران ئەنجام دەدرێت لە چوارچێوەی خوێندنەوەیان بۆ ئەو بڕگانە (Best و 1891 . p 197).

جا بۆئەوەی لێکۆڵەر لە ڕاستگۆیی ئامرازی لێکۆڵینەوەکەی دڵنیابێت فۆرمی ڕاپرسییەکەی پیشانی کۆمەڵێك لە شارەزایان دا لە بواری رێگەکانی گوتنەوەی زمانی عەرەبی و رێگە گشتییەکانی وانەگوتنەوەو پەروەردەو دەروونزانی، بۆ ڕوونکردنەوەی مەودای گونجاوی بڕگەکانی فۆرمی ڕاپرسییەکەی بۆ پێوانی ئەوەی لە پێناویدا دڕێژراوە، لێکۆڵەر هیچ گۆڕانکارییەکی لە بڕگەکانی فۆرمی ڕاپرسییەکەدا نەکردووە، ئەوەبوو هەموو بڕگەکان ڕێژەی 95٪ یان بەدەستهێنا.

پێنجەم:ـ جێگیری ئامراز:

جێگیری ئەوەیە کە ڕاپرسییەکە نزیکەی هەمان دەرئەنجامی لێبکەوێتەوە ئەگەر بێت و دووبارە بەسەر هەمان تاکەکانی کۆمەڵەکەدا جێبەجێ کرایەوە (عبدالرحمن، 1983 ل 198)، ووردبوون لە خەملاندنی خاڵی ڕاستەقینەی تاك لەسەر ئەو بڕگە دەوەستێت کە پێوەرەکە دەیپێوێت، یان مەودای گونجان لە پێوەندی تاك ئەگەر چەند جارێك هەمان پێوەر لەهەمان بارودۆخدا وەربگیرێت (عودەو ملکاوی، 1993).

ئامرازی جێگیر ئەوەیە کە هەمان دەرئەنجام، یان دەرئەنجامی نزیك بە یەك بەدەستەوە دەدات ئەگەر پتر لە جارێك لە بارودۆخی هاوشێوەدا بەکارهێنراو دەتوانرێت جێگیری ئامرازەکە بە دووبارەکردنەوەی (retest – test – method) بژمێررێت.

مەبەستی جێگیری پێویستە ماوەی نێوان هەنگاوەکانی جێبەجێکردنەکە درێژ نەبێتەوە کە پشکێنراوان پتر گەشە بکەن و پێ بگەن، یان بڕگەکە کورت بێت کە پشکێنراوان هەندێك هەنگاوەکانی ئامرازەکەیان بەبیر بێتەوەو لەیاد بمێنێت (دویدری، 2000 ل 346 – 347)، هەروەها ئادامز (Adams،1966) ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە پێویستە ماوەی کاتی نێوان یەکەم و دووەم جێبەجێکردن لە دوو یان سێ هەفتە تێنەپەڕێت (Adams،1966. p.58).

لێکۆڵەر فۆرمی زانیارییە داخراوەکەی بەسەر نموونە ڕەسەنەکەی لێکۆڵینەوەکەدا دابەشکردو پاش تێپەڕبوونی (15) ڕۆژ هەمان فۆرمی ڕاپرسی بەسەر هەمان نموونەدا دابەش کردەوە، پاشان لێکۆڵەر دەستی بە پرۆسە ئامارییەکانی کردو بینی کە ڕێژەی جێگیری (0.82)وە ئەمەش ڕێژەیەکی جێگیری گونجاوە (Gronlund، 1981 ،p.125).

شەشەم- پرەکتیزەکردنی ئامرازەکە:

پاش ئەوەی لێکۆڵەر لە ڕاستگۆیی ئامرازەکەو جێگیرییەکەی دڵنیابوو فۆرمی ڕاپرسییەکە بۆ پرەکتیزەکردن بەسەر تاکەکانی نموونە ڕەسەنەکەدا ئامادەبوو، پاش تەواوبوونی پرەکتیزەکردنی فۆرمەکە لێکۆڵەر پشکنی و وەڵامەکانی لە فۆرمی تایبەتدا نووسییەوە.

حەفتەم- فاکتەرەکانی ئامار:

هۆکارەکانی پەیوەستی pearson: لە ژماردنی هۆکارەکانی جێگیری ئامرازەکەدا ئەمەی بەکارهێنرا.

ن مج س ص ــ (مج س) (مج ص)

{ر ـ ص2 ـ (مج ص)2 }

کە: (ر) هۆکارەکانی پەیوەستی pearson، (ن) ژمارەی تاکەکای نموونەکە، (س) بەهاکانی گۆڕاوی یەکەم، (ص) بەهاکانی گۆڕاوی دووەم دەنوێنن (ملحم، 2000 ل 119).

2ـ ڕێژەی سەدی: بۆ گۆڕینی دووبارەکردنەوەکانی هەر بڕگەیەك لە بڕگەکانی فۆرمی ڕاپرسییەکە بە ڕێژەی سەدی بەکارهێنرا.

ڕێژەی سەدی = ژمارەی بەشی × 100 / ژمارەی گشتی

(أبو صالح وعوچ، 1983 ل 283).

3ـ ناوەندی سەرخستراوـ لە دۆزینەوەی ناوەندی سەرخستراوی هەر بڕگەیەك لە بڕگەکانی فۆرمی ڕاپرسییەکە بەکارهێنرا.

ناوەندی سەرخستراو = ت م × 3 + ت ل × 2 + ت ك × 1 / مج ت

(1979.p.44، mayo،kurz).

کە:ـ

ت م = ژمارەی دووبارەکردنەوەکان لە (ئاستەنگێکی گەورە) بۆ هەر بڕگەیەك.

ت ل= ژمارەی دووبارەکردنەوەکان لە (ئاستەنگێکی مامناوەندی) بۆ هەر بڕگەیەك.

ت ك = ژمارەی دووبارەکردنەوەکان لە (ئاستەنگ نییە) بۆ هەر بڕگەیەك.

مج ت = کۆی دووبارەکردنەوەی نموونەی ڕەسەن دەنوێنێت.

دەبێت ئاماژە بەوە بکرێت کە لێکۆڵەر پێوەری (1و 2 و 3)ی بەکارهێنا کە (3)ی بەو بڕگەیە دا کە ئاستەنگێکی گەورە پێکدێنێت، و (2) بەو بڕگەدا ئاستەنگێکی ناوەندی پێکدێنێت، و (1) بەو بڕگەدا کە ئاستەنگ پێك ناهێنێت.

4ـ کێشی سەدی: بۆ زانینی پلەکانی پلەکانی هەر بڕگەیەك لە بڕگەکان و ڕێکخستنیان بە ڕێژەی بڕگەکانی دیکە بەپێی ئەم یاسایەی خوارەوە:

$$\text{کێشی سەدی} = \frac{\text{ناوەندی سەرخستراو} \times 100}{\text{پلە}}$$

(المشهداني و هرمز، 1989 ل 125).
بەرزترین پلە: مەبەست بەرزترین پلەیە لە پێوەرەکە ئەویش (3) یە.

چوارەمین پاڕ
خستنەڕووی ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوەکەو گفتوگۆکردن لەسەریان

ئەم بەشە ئەو ئەنجامانە دەخاتەڕوو کە لێکۆڵینەوەکە پێیان گەیشتووەو گفتوگۆیان لەسەر دەکات کە دووبارەکردنەوەی وەڵامدانەوەی مامۆستایان لەسەر بڕگەکانی فۆرمە داخراوەکە ژماردووە، پاشان ناوەندی سەرخستراو بۆ هەر بڕگەیەك و کێشی سەدی ژماردووە، پاشان بڕگەکان (ئاستەنگەکان) ڕێکخستنێکی سەر بەرەو خوار ڕێکخراون، لەبەرزترینیان لە تیژیدا بۆ کەمترینیان، ئەمەی خوارەوەش ئەنجامەکانە:

خشتەی (1) ئاستەنگەکانی فێربوونی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە دیدی مامۆستایانی وانەکەدا ڕوون دەکاتەوە، بەشێوەیەکی سەر بەرەو خوارو بەگوێرەی ناوەندی سەرخستراو و کێشی سەدی ڕێکخراوە.

پایە	زنجیرەی	بڕگەکان (بە گوێرەی پایە)	ناوەندی	کێشی

	برگە		سەرخستراو	سەدی
1	7	بایەخنەدان بە داڕشتنی ئامانجە ڕەفتارییەکان لە وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبیدا.	2.6	٪93.33
2	1	لاوازی قوتابیان لە خوێندنەوەو نووسیندا	2.55	٪85
3	18	دوورکەوتنەوەی زۆر لە مامۆستایان لە هێڵکاری بۆ وانەکە لە بابەتی ڕێزمانی زمانی عەرەبیدا.	2.50	٪83.33
4	2	لەبەرکردنی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لەلایەن قوتابیانەوە بەبێ تێگەیشتنی.	2.48	٪82.66
5	19	نەخستنەڕووی وانەکە بە شێوازێك لەگەڵ ئاستی قوتابیاندا بگونجێت.	2.36	٪78.66
6	4	بەشە وانەکانی ڕێزمانی زمانی عەرەبی کەمن.	2.29	٪76.66
7	17	زۆربەی مامۆستایان نازانن ئامانجە گشتییەکانی فێربوونی ڕێزمانی زمانی عەرەبی چییە.	2.23	٪74.33
8	12	لاوازی بایەخدان بە نموونە ڕاستەقینەکان (هەستییەکان)ی بابەتە ڕێزمانییەکان.	2.15	٪71.66
9	8	گرانی هەندێك بابەت لە پەرتووکی ڕێزمانی زمانی عەرەبی	2.07	٪69
10	10	لاوازی ئارەزووی هەندێك قوتابی لە فێربوونی ڕێزمانی زمانی عەرەبی.	2.00	٪66.66
11	14	لەبەرکردنی یاسا ڕێزمانییەکە بە فێرکردن.	1.97	٪65.66

12	3	لاوازی مامۆستا لەبارەی زانینی ڕێگە نوێیەکانی وتنەوەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی.	1.82	%60.66
13	20	پەرتووکی بڕیاردراو لەگەڵ تەمەنی قوتابیاندا ناگونجێت.	1.77	%59.66
14	16	فەرامۆش کردنی کرداری گفتوگۆ لە ژووری پۆلدا.	1.63	%54.33
15	9	هۆیەکانی فێرکردن بەش ناکەن.	1.61	%53.66
16	13	بەشداری پێنەکردنی هەموو قوتابیان لە شیکاری ڕاهێنانەکانی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لەسەر تەختەی ڕەش.	1.58	%52.66
17	11	پشتگوێ خستنی بایەخی ئەرکی ماڵەوە.	1.51	%50.33
18	5	لاوازی توانای قوتابیان لەڕووی پێکهێنانی ڕستەی بەسوودەوە.	1.47	%49
19	6	نەبوونی ڕابەر بۆ فێربوونی ڕێزمانی زمانی عەرەبی.	1.39	%46.33
20	15	دوورکەوتنەوە لە پلە پلە خستنەڕووی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لەلایەن مامۆستاوە.	1.22	%40.66

گفتوگۆ لەسەرکردنی ئەنجامەکان

خشتەی (1) (20 بڕگە)ی لەخۆ گرتبوو تیژییەکەی گەیشتە (ناوەندی سەرخستراو) نێوان (2.6 ـ 1.22) و بە کێشی سەدی نێوان (93.33% ـ 40.66%)، ئەو بڕگانەی لێکۆڵەر گفتوگۆیان لەسەر دەکات ئاستەنگە ڕاستەقینەکان دەنوێنن، واتە پلەی تیژی لەسەر ناوەندە (2) و ئەو بڕگانەی لە

مامناوەند کەمترن ئاستەنگ پێك ناهێنن،و کرداری دەرهێنانی ناوەند بەهۆی ئەو پێوەرەی لێکۆڵەر بە فۆرمی ڕاپرسییەکەی داوە،دەبێتە (1+2+3)/3= 2.

1ـ ئەنجامەکان دەریانخست کە بڕگەی (بایەخ نەدان بە داڕشتنی ئامانجە ڕەفتارییەکان) پلەی یەکەم وەردەگرێت ئەویش بە پلەی تیژی (2.6) و بە کێشی سەدی (93.66٪).

ئامانجە ڕەفتارییەکان خاڵی وەرچەرخانن لە کرداری فێرکردن و فێربوون و بریتین لەو ئامانجانەی کە پێویستە فێربوو بەدییان بهێنێت کاتێك بابەتێکی خوێندن تەواو دەبێت (توق و عدس، 1984 ل 19).

جا ئامانجی ڕەفتاری ئامانجێکی کورت خایەنە لەماوەی وانەکەدا بەدی دێت، هەر بابەتێکی خوێندن لەڕێزمانی زمانی عەرەبیدا ئامانجی ڕەفتاری هەن پێویستە مامۆستاکە بەشێوەیەك دایانڕێژێت وایان لێبکات بۆ جێبەجێکردن بگونجێن، تا بتوانێت مەودای ئەوە بپێوێت لەو بەرهەمانەی ئەنجامی داون و لەم بوارەشەوە ئاستی زانستی قوتابیانی پێوانە دەکات.

2ـ زانیارییەکانی خشتەی پێشوو دەریانخست کە بڕگەی (لاوازی قوتابیان لە خوێندنەوەو نووسیندا) بە پلەی دووەم هات بە پلەی تیژی گەیشتە (2.55) و بە کێشی سەدی (85٪).

ئەو قوتابیانەی دووچاری لاوازی خوێندنەوەو نووسین بوونە لەکاتی پێداچوونەوەی وانەکانی ڕۆژانەیاندا گرفتیان هەیە، ئاستی زانستییان لە هەڤاڵانیان کەمتر دەبێت، لەبەر ئەوەی توانای خوێندنەوەو نووسین یەکێکە لە هۆکارە گرنگەکان لە دەرچوونی قوتابیان لە قۆناغی سەرەتاییدا، چونکە ئەو قوتابییەی ناخوێنێتەوەو نانووسێت، ناتوانێت ئەوەی لێی داواکراوە بەشێوەیەکی ڕوون و دروست لە خوێندنی ڕێزمانی زمانی عەرەبی ئەنجامی بدات.

3ـ بڕگەی (دوورکەوتنەوەی زۆر لە مامۆستایان لە پلاندانان بۆ وانەکە) پلەی سێیەمی بەدەستهێنا بە پلەی تیژی (2.50) وە بە کێشی سەدی (83.33٪).

بۆیە مامۆستای کارامە بەردەوامە و چونکە پلان بۆ وانەکانی ڕۆژانەی دادەنێت و لەبەر ڕۆشنایی پرۆگرامی خوێندندا پلان بۆ یەکەکانی خوێندن دادەنێت و پلان بۆ چالاکییە پەروەردەییەکانی هەر وانەیەك و بۆ هەر یەکەیەك دادەنێت و پلان بۆ تاقیکردنەوەکانی دادەنێت (سەلامە، 1995 ل 243).

مەرجە سەرەکییەکانی وانەگوتنەوەی سەرکەوتووی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی ئەوەن کە بەشێوەیەکی بەردەوام پلانی بۆ دارێژرابێت، چونکە پلاندانان ئەو هەنگاوە سەرەکییانە بۆ مامۆستا دەستنیشان دەکات کە لەکاتی چوونە ژووری پۆلەوە تا لێی دێتە دەرەوە پێڕەویان دەکات و زنجیرەی لۆجیکی لە خستنەڕووی وانەکەو پلەپلە ڕوونکردنەوەی پێدەبەخشێت.

4ـ بڕگەی (لەبەرکردنی وانەکە لەلایەن قوتابییانەوە بەبێ تێگەیشتنی) پلەی چوارەمی بەدەستهێنا بە پلەی تیژی (2.48) و بە کێشی سەدی (82.66٪).

ئەم بڕگەیە ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە زۆربەی قوتابیان بەبێ تێگەیشتن و پەی پێ بردنی ڕاستی وانە زانستییەکە بەشێوەیەکی میکانیکی لەبەر دەکەن ، چونکە فێربوون سەرکەوتن بەدەست دێنێت و بەتایبەتیش لە قۆناغی سەرەتاییدا کاتێك کار بۆ چەسپاندنی زانیارییە زانستییەکان لە هۆشی قوتابییاندا بکات و بەمەش ڕۆڵی مامۆستا سەرەکی دەبێت لە جێگیرکردنی زانیاری و ڕاستییەکان و هاندانیان لەسەر گەڕاندنەوەیان و سوود وەرگرتن لێیان لەکاتی پێویستی و بەکارهێنانیان لەژیانی ڕۆژانەدا، تەنانەت ئەگەر بەشێوەیەکی کەمیش بێت.

5ـ بڕگەی (نەخستنەڕووی وانەکە بەشێوازێك لەگەڵ ئاستی قوتابییاندا بگونجێت) لە ڕیزبەندیدا پلەی پێنجەمی وەرگرت بە پلەی تیژی (2.36) و بە کێشی سەدی (78.66٪).

ڕاستییەکی سەلمێنراو هەیە پێویستە مامۆستا لە یادی نەکات ئەویش هەبوونی جیاوازییە لە نێوان قوتابییاندا، لەبەر ئەوەی لە تەمەن و یادەوەری و زیرەکی و پاڵنەر و پەروەردەی خێزانیان جیاوازە...تاد، ئەمانە وا لە مامۆستا دەکەن کە ڕەچاوی ئەو جیاوازییانە بکات و ئەویش بە جۆراوجۆرکردنی ڕێگەکانی وانەگوتنەوەو پابەندنەبوون بە یەك ڕێگەو جۆراوجۆرکردنی نموونە و ڕاهێنانەکان و خستنەڕوویان بەشێوەیەك لەگەڵ هەموو ئاستەکاندا بگونجێت، تا زانیارییەکانی وانە زانستییەکە لە ئاستی پەی پێ بردنی هەمووواندا بێت.

6ـ بڕگەی (بەشە وانەکانی وانەکە بەش ناکات) بە ڕیزبەندی شەشەم هات بە پلەی تیژی (2.29) و بە کێشی سەدی (76.33٪) ، سروشتی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی پێویستی بە وردەکاری لە ڕاڤەو ڕوونکردنەوەی دوور و درێژ هەیەو ئەو دوو تایبەتمەندییەش وا لە کاتی تەرخانکراوی وانەکە دەکات بەش نەکات، جگە لەوەش

لەهەر بابەتێکدا ڕاهێنانی زۆر هەیەو ئەم ڕاهێنانەش پێویست بە بەشداریکردنی هەموو قوتابیان دەکات بەبێ جیاوازی.

لەبەرئەوەی مامۆستایان پابەندن وانەی خوێندنی بڕیاردراو تەواوبکەن، زۆربەیان لە ڕاڤەی وانە زانستییەکەدا ورد نابن و لە فێرکردنیدا خێرا دەکەن و هەموو ڕاهێنانەکان تەواو ناکەن، تا پرۆگرامی بڕیاردراو لە ساڵی خوێندندا تەواو بکەن.

7ـ بڕگەی (نەزانینی ئامانجە گشتییەکانی فێربوونی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لەلایەن زۆربەی مامۆستایان)ەوە پایەی حەفتەمی بەدەستهێنا کە پلەی تیژی (2.23)ی وەرگرت و بە کێشی سەدی (74.33٪).

ئامانجە گشتییەکان ئامانجی فراوانن و بەدیهێنانیان پێویست بە ماوەیەکی درێژ و هەبوونی پرۆگرامە پەروەردەییە جۆراوجۆرەکان دەکات، بەهەمووشیانەوە ڕێبازی پەروەردەیی کۆمەڵگەکە پێکدەهێنن (الحبان، 2003 ل 59)، چونکە ئامانجە پەروەردەییەکان ئامانجی گشتی و سەرتاسەرین لە فەلسەفەی کۆمەڵگەو پێویستی و ئاواتەکانی وەردەگیرێن، کە پێویستە مامۆستایان لە قۆناغی سەرەتاییدا ئامانجە پەروەردەییە گشتییەکان بۆ فێرکردنی ڕێزمانی زمانی عەرەبی و کارکردن بەگوێرەی توانا بۆ پێکانیان بزانن.

ڕەنگە هۆی ئەم گرانییە بۆ کەم بایەخدانی مامۆستایان بگەڕێتەوە بەوەی بۆیان دارێژراوە لە ئامانجە گشتییەکان و ئەمەش لەبەر ئەوەی ئامانجە گشتییەکان دوور مەودانە، بەڵام ئامانجە تایبەتەکان بایەخ بە ئەنجامی کاتی و کورت خایەن دەدەن، بۆیە دەیانبینین بایەخ بەوەی کۆتاییەکە دەدەن و یەکەمەکە پشتگوێ دەخەن (عاقل، 1971 ل 7).

8ـ بڕگەی (لاوازی بایەخدان بە نموونە واقیعییەکان) ڕیزبەندی هەشتەمی داگیرکرد بە پلەی تیژی (2.15) و بە کێشی سەدی (71.66٪)، قوتابیانی قۆناغی سەرەتایی پەی بەو شتە هەستکراوانە دەبەن لە ژیانیان و ژینگەیاندا بێت، لێرەدا پێویستە مامۆستاکە بایەخ بەو شتە بدات و نموونەکانی لەوانە بن کە پێوەندییان بە ژیانی قوتابیان و واقیع و دەوروبەریانەوە بێت کە تێیدا دەژین.

9ـ بەڵام بڕگەی (گرانی هەندێك بابەت لە پەرتووکی ڕێزمانی زمانی عەرەبی) ڕیزبەندی نۆیەمی وەرگرت بە پلەی تیژی (2.07) و بە کێشی سەدی (69٪).

هۆی ئەوەش بۆ سروشتی وانەکە بەشێوەیەکی گشتی دەگەڕێتەوە و هەموو نامەو لێکۆڵینەوەو توێژینەوە زانکۆییەکان لەم بوارەدا لەسەر گرانی ڕێزمانی زمانی عەرەبیدا کۆکن، چونکە قوتابی بە شتێکی نامۆی دادەنێت کە پێوەندی لە نێوانی و نێوان هزرو هەست و سۆزی ئەودا نییە، بۆ زاڵبوون بەسەر ئەم گرانییەشدا پێویستە مامۆستا ڕێگەکانی وانەگوتنەوەی گونجاو بۆ سروشتی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی و سەرکەوتوو بەکاربهێنێت، بۆ ئەوەی وانەکە بە قوتابیان بگەیەنێت و بۆ زیاترکردنی مەشق و ڕاهێنان و تێگەیشتنی وانەکەو دوورکەوتنەوە لە لەبەرکردنی یاسا ڕێزمانییەکە بە فێرکردن، یان بەشێوەیەکی میکانیکی بێزارکەر هانیان بدات.

10ـ بڕگەی (لاوازی ئارەزووی هەندێك قوتابیان لە فێربوونی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی) ڕیزبەندی دەیەمی وەرگرت بە پلەی تیژی (2) و بە کێشی سەدی (66.66٪)، لێکۆڵەر بڕوای وایە کە هۆی ئەم گرانییە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە زۆر لە مامۆستایانی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی پەنا بۆ هەڵوێستەکانی فێرکردن نابەن کە ئارەزووی قوتابیان دەورووژێنێت و بەرەو فێربوون هانیان دەدات، وەك بەکارهێنانی ئەو هۆیانەی فێرکردن و پشت بەستن بەو ڕێگەیانەی وانەگوتنەوە فێرخواز دەکەنە تەوەری پرۆسەی فێرکردن.

چونکە لاوازی ئارەزووی فێربوون بەهۆیەك لە هۆیەکانی سەرنەکەوتنی فێرخواز لە فێربوونی هەر وانەیەکی خوێندن دادەنرێت، چونکە وەك زانراوە کە ئارەزوو و پاڵنەر هێزێکن فێرخواز دەجووڵێنن و پاڵی پێوە دەنێن تا کارێك تەواو بکات کە پێی سپێردراوە، ئەم هێزە لە چڕی ئەو هەوڵەی فێرخواز ئەنجامی دەدات یان لە پلەی بەردەوامی لە جێبەجێکردنی زانستی و لە مەودای پێشکەشکردنی باشترین ئەم تواناو کارامەییانەی هەیەتی ڕەنگ دەداتەوە (الزبیر جاوی، 1991 ل 45).

ڕاسپاردەکان: لە ئاکامی ئەو ئەنجامانەی ئەو لێکۆڵینەوەیە پێیان گەیشت، لێکۆڵەر ئەمانەی خوارەوە پێشنیاز دەکات:

1ـ ڕاهێنان و نموونەی شیکارکراوی زۆرتر بخرێتە ناو پەرتووکەکانی ڕێزمانی زمانی عەرەبییەوە.

2ـ بایەخدانی مامۆستا بە دارشتنی ئامانجە ڕەفتارییەکان بۆ هەر بابەتێك لە وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبیدا.

3ـ جەخت کردنەوە لەسەر بایەخی خوێندنەوەو نووسین لە قۆناغی سەرەتاییدا لەبەر ئەوەی کلیلێکە بۆ خوێندنی وانەکانی دیکە.

4ـ خستنەڕووی وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبی بەشێوەیەك وای لێبکات پێوەندی بە ژیانی قوتابیان و شارەزاییەکانی پێشوویانەوە هەبێت لەگەڵ گەشەپێکردنی هەستیان بەوەی کە بابەتێکە سوودێکی گەورەی لەژیانیاندا هەیە.

5ـ بایەخدان بەو ئاستەنگانەی قوتابیانی قۆناغی سەرەتایی لە وانەی ڕێزمانی زمانی عەرەبیدا ڕووبەڕووی دەبنەوە و بەدواداچوونی بەکارهێنانی ڕێگە تواناداری و گونجاوەکان بۆ ئەم مەبەستە.

6ـ کارکردن بۆ ئامادەکردنی ڕابەرێکی تایبەت بۆ مامۆستایانی ڕێزمانی زمانی عەرەبی و بەدواداچوونی بەکارهێنانی لەبەر ئەم ڕۆڵە گرنگەی هەیەتی لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم ئاستەنگانە و ڕزگاربوون لێیان.

پێشنیازەکان: لەئەنجامی ئەوەی ئەم لێکۆڵینەوەیە پێی گەیشتووە بۆیە لێکۆڵەر پێشنیازی ئەمانەی خوارەوە دەکات:

1ـ ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی هاوشێوەی ئەم لێکۆڵینەوەیە لە شیکارکردنی ڕاهێنانەکانی ڕێزمانی زمانی عەرەبی.

2ـ ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی هاوشێوەی ئەم لێکۆڵینەوەیە لە بابەتەکانی دیکەی خوێندن وەك ڕێنووس و خۆشنووسی و دەربڕین و خوێندنەوە.

3ـ ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی هاوشێوەی ئەم لێکۆڵینەوەیە لە قۆناغ و پۆلەکانی دیکەی خوێندندا.

4ـ ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی هاوشێوەی ئەم لێکۆڵینەوەیە لەسەر ئاستی مامۆستایان لە دەرچووی کۆلێژەکانی پەروەردەی بنەڕەت.

5ـ ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی هاوشێوەی ئەم لێکۆڵینەوەیە لەسەر ئاستی سەرپەرشتیارە پەروەردەییەکان.

6ـ ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی باسکردن بۆ هەڵسەنگاندنی پرۆگرامی ڕێزمانی زمانی عەرەبی لە قۆناغی سەرەتاییدا.

٭مامۆستا لە کۆلێژی پەروەردە ـ زانکۆی میسان
٭شارەزای زمانی عەرەبی و پەروەردەی ئیسلامی و ئایینناسی
بەڕێوەبەرایەتی لێکۆڵینەوەو توێژینەوە ـ وەزارەتی پەروەردە

کتێبخانەی فێرگە وەك پاڵپشتێکی پرۆگرامەکانی خوێندن

ئەحمەد میرزا ڕۆستەمی ژیرۆ*

(بەشی سێیەم)

8. جارێکی دیکە بپرسینەوە کتێبخانەکە چی بەدەست هێناوەو دەست کەوتەکانی چین؟

•چۆن سوود لەهەڵسەنگاندن وەردەگرین؟

1. ڕاپۆرتێکی نووسراوەی کورت دەربارەی بەها باشەکانو پێداویستییەکانو کێشەو ئاستەنگو تەنگو چەڵەمەکان.
2. دەمەتەقێکردن لەسەر دەرئەنجامەکانی هەڵسەنگاندنەکە بەهۆی ئەمینداری کتێبخانەکەو بەڕێوەبەری فێرگەو ئاراستەکار واتە سەرپەرشتیار.
3. بیرکردنەوە لەو چاکگوزارییانەی کە دەشێت بخرێنە سەر سەرچاوە زانیارییەکانی ئێستەو سەرچاوەکانی دیکەی پێویست کە کتێبخانەکە پێویستی پێیان هەیە.
4. ڕووونکردنەوەی دەرئەنجامەکان بۆ تاکو دەستەو گرووپو کۆمەڵەکانی دیکە.
5. گەشەپێدانی پلانی کارکردن لەپێناوی چاککردنی بارودۆخەکە.
6. جێبەجێکردنو ڕاپەڕاندنی ئەم پلانە.
7. دانانی پلانێك بۆ بەدواداچوونو لێکۆڵینەوەو توێژینەوە.

•چۆن دەڕوانیتە کتێبخانەی فێرگەکەت؟

أ ـ ئایا کتێبخانەی فێرگەکەت وێنەی کتێب ڕەنگ دەداتەوە واتە ئایا کتێبخانەی فێرگەکەت لەکاتی بێکاریو ئارامیدا جێگەی کتێبی گرتووەتەوە، یان لەکاتی کار کردنو خوێندندا وێنەی پەروەردەیی بینیوە؟

ب ـ ئایا کتێبخانەی فێرگە هەمیشە لەگۆڕانکاریو گەشەسەندندایە، یان لەهەموو ڕۆژەکانی ژیاندا لەهەمان دۆخدایەو لەسەر هەمان خولگە تل دەخوات؟

جوێ لەمانەش چەندان هۆکارو ڕێگەی دیکەمان بۆ هەڵسەنگاندنی کتێبخانەی فێرگەکان لەوێنەی فۆرم هەیە، کە پرۆسەی هەڵسەنگاندنەکەمان زۆر ئاسانتر دەکەنو بەم هۆیەوە، زۆر خێراو بەجوانی دەتوانین لایەنەکانی بەهێزیو بێ هێزی

واتە چاکیو خراپی و چالاکیو ناچالاکی کتێبخانەکانی فێرگەکان لەدەرەوە وێنەی ئەم هۆکارو ئامرازانە بۆ هەڵسەنگاندنی کتێبخانەکانی فێرگەکان بەکار دەهێنن. مەبەستو ئامانجیش لەم ئامرازانە واتە فۆرمانە کە بە تابلۆی پرۆفایل (Profile Chart) ناودەبرێن کە بریتییە لەوەی کە پلەی بابەتیی بەرنامەکانمان لەئاستی کتێبخانەی فێرگە دەداتە دەست، هەر کارێك کە لەم بووارەدا ئەنجامی بدەین لە هەر یەك لەخانەکاندا ئاماژەی پێ دەدەینو لەجێگەی گونجاوی خۆی لەناو خشتەکەدا دایدەنێین. ئەم جار هەموو پلەکان کۆدەکەینەوە کە ئەو کتێبخانەی فێرگەیە بەدەستی هێناوەو لەکۆتاییشدا خەملاندنێك بە (باش، مام ناوەند، لاواز) دادەنێین.

ئەمانەش هەموو لەشێوەی خشتەیەکدا دادەنێین. جا ئەگەر تۆماری کتێبخانەکە باش بوو ئەوە پاڵپشت دەکرێت بۆ ئەوەی لەخزمەتکردنیدا بەردەوام بێت و بەرەو پلەی نایاب هەنگاو هەڵ بێنێت. بەڵام ئەگەر پلەکەی لاواز بوو ئەوە ئەو کتێبخانەیە پێویستی بەهاریکاریو دەست گیرۆیی هەیە بۆ ئەوەی بتوانێت بەرەوپێش هەنگاو بنێتو گەشەبکات.

ئەو بەشانەی کە لەکاتی هەڵسەندگاندندا بایەخیان پێ دەدرێت:

1. دەستەی کارگەرانی کتێبخانە.
2. کەرەستەکانی کتێبخانەکە.
3. رێکخستنی کتێبخانەکە.
4. بینایەو تەلارو شوێنی کتێبخانەکە.
5. کەلو پەلە بەردەستبووەکانی کتێبخانەکە.
6. بودجە.
7. بەرنامەو پرۆگرامەکان.

ئەوەی پێویست بە ئاماژە دەکات ئەوەیە کە هەر یەکێك لەم حەوت بەشانەی کەلە سەرەوە ئاماژەمان پێ دان بەپێی پێوەرێکی چوار پلەیی هەڵدەسەنگێنرێن. پلەی یەکەم واتای لانی بەرز (باشە) دەبەخشێتو پلەی چوارەمیش لانی کەم واتە بێ هێز دەبەخشێت، دەرئەنجام هەموو پرۆسەکە لەشێوەی تابلۆیەك یان خشتەیەك دەدانرێت. کەپوختەی باری ئەو کتێبخانەیەمان بەکورتی لەشێوەی برێکی خێراییو بابەتی دەداتە دەست. کە هەردوو پلە(2،1) بریتیە لەئاستی مام ناوەندی ئەو کتێبخانەیە. خشتەکە بەم شێوەیەی خوارەوە دروست دەکرێت:

زنجیره	بەشەکان	1	2	3	4
1	کارگەران				
2	کەرەستەکانی کتێبخانە				
3	ڕێکخستنی هونەری				
4	تەلارو شوێنی کتێبخانە				
5	کەلوپەلەکانی کتێبخانە				
6	بودجە	GOOD		Poor	
7	بەرنامەکان(فێر کردنی پسپۆری‌و کارامەیی کتێبخانە)	باش	Fair مام ناوەند	لاواز	

• **کتێبخانەی فێرگەو ڕۆڵی لەهاندانی هەستی خوێندنەوە لای قوتابی‌و خوێندکاران:**

زۆربەی مامۆستایانی ئەمڕۆ ناڵەیانە بەدەست کەمی‌و نەبوونی هەستی خوێندنەوەو تێکۆشان لای قوتابیان‌و خوێندکارەکانیان . هەروەکو توێژینەوە مەیدانییەکان لە وڵاتی خۆمان‌و دەورو بەرو وڵاتانی بێگانە کزی‌و لاوازی قوتابیان‌و خوێندکارانیان ڕوون کردووەتەوە لەقۆناغە جیاجیاکانی خوێندندا بەتایبەتی لەڕووی خوێندنەوەدا بەهۆی کاریگەرییەکانی کێش کردن‌و دوور خستنەوە جۆر بەجۆرەکان. لەئەمریکا ڕاپرسییەك ئەنجام درا، ئەنجامەکەی لە25٪ خوێندکارانی شاری نیۆیۆرك لەئاستی خوێندکارانی پۆلی شەشەمی بنەڕەتی دەخوێننەوە، لەتوێژینەوەیەکی دیکەدا کە لەسەر خوێندکارانی خوێندنگە دوا ناوەندییەکانی ناوچەی شیکاگۆ ئەنجام درا ئەوەی گەیاند کە لە 90٪ لە خوێندکارانیان کەمتر لەئاستی پۆلی چوارەمی سەرەتایی دەخوێننەوە. دیارە ئەم حاڵەتە لەناوەندی عەرەبیشدا حاڵی لەناوەندە ڕۆژئاواییەکان باشتر نییە، کە ڕێژەی خوێندنەوە لای قوتابیان‌و خوێندکارانی فێرگەکان دەگاتە 1٪ . دیارە نکۆڵی لەوەش ناکرێت چەندە بەرنامەو پرۆگرامەکانی خوێندن پێش بکەون‌و گۆڕانکارییان تێدا بکرێت ئەوەندە پەیوەندی ڕاستەوخۆ لەنێوان توانای خوێندکاران بۆ خوێندنەوەو

ئەو بەرنامانەدا پتر دەبێتو ڕوووی لە پتربوون دەبێت. ئەمەش بوارەکانی بایەخو گرنگیەتی ڕۆڵی کتێبخانەی فێرگەمان بۆ ڕووون دەکاتەوە کە چەندە ڕۆڵی خۆی لەهاندانی خوو هەستی خوێندنەوە لەنێو قوتابیانو خوێندکاراندا دەبینێت.

ئێستەیش لەخوارەوە میکانیزمی پێشنیار کراو دەخەینە بەر دیدی خوێنەران بۆ ئەوەی کتێبخانە ببێتە مەڵبەندێکی هاندانو گەشەکردنی هەستی خوێندنەوە لەنێوان قوتابیانو خوێندکاراندا کە لەم چەند خاڵانەی خوارەوەدا کورتیان دەکەینەوە:

1. ناسینو زانینی گرنگیو بایەخی خوێندنەوە.
2. دانانی بەرنامەیەك بۆ خوێندنەوە کە بتوانرێت ڕاپەڕێنرێت.
3. ناسینی کارو فرمانەکانی کتێبخانەی فێرگە بۆ هاندانو گەشەپێدانی خوێندنەوە.
4. ڕێنمایی خوێندنەوە.. هۆکارو تایبەتمەندییەکانی ڕێنمایی کردن.
5. خوێنەری کارامەو خوێنەری لاواز.
6. تاقی کردنەوەی کەرەستەکانی خوێندنەوە.
7. گرنگیو بایەخی ڕاکێشانی سەرنجی بچووكو منداڵان بۆ خوێندنەوە.
8. ڕوو بەڕوو بوونەوەی دیاردەی نەخوێندنەوەو ڕێگەکانی چارەسەریان.

یەکەم: گرنگیو بایەخی خوێندنەوە

•مەبەست لەدامەزراندنو دروستکردنی کتێبخانەکان پڕکردنەوەی پێداویستییەکان مرۆڤە لەزانیارییەکانو ڕۆشنبیرییە جۆر بەجۆرەکانو خوێندنەوەی ئازاد.

•خوێندنەوەی دیمەنو ڕوواڵەتێکی زۆر گرنگو بنەڕەتە کە مرۆڤ پێی جیا دەکرێتەوە لەهۆکارەکانی دیکەی گەیاندنی زانیارییەکان کە بە هۆکاری کاتەوە بەستراون وەك (ئیستگە، تەلەڤزیۆن و کەناڵەکان، کاسێتەکان و زانیارییە بیستراوەکان). چونکە ئەم هۆکاری کاتە جیاجیانە هەر لەکاتی پێشکەشکردنی زانیارییەکانیانەوە زانیارییەکانیان وردە وردە کاڵ دەبنەوە.

• ڕۆڵی خوێندنەوە هەر لەدوای دڵنیابوون لەمێژوووی زارەکی واتە خوێندنەوەو پێداچوونەوەی گەیاندنو گواستنەوەی کولتوورو ڕۆشنبیرییەکانی پێش مێژووی

نووسینی واتە پێش نووسینو چـاپکردنی دەچەسـپێت و بـنج دادەکوتێـت، کەچـی کەرەستەی نووسراوە بەوردکاریو ڕەسەنی خۆی جیا دەکرێتەوەو دەناسرێتەوە

•ڕۆڵی فێرگە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ لەبنج داکوتانی خوو و هەستی خوێندنـەوەدا دەردەکەوێت هەر لەکاتی دامەزراندنو گەشەکردنی سەرەتای قوتابی لە فێرگەکەدا، بۆیە پێویستە فێرگە ڕۆڵێکی گرنگو زیندوو ببینێت لە دروستکردنو بەرپا کردنی هەستو خوی خوێندنەوەی کارامەی پەسەند کراو لای فێرخواز.

•خوێندنو خوو نەریتێکە هەر لە قۆناغی تەمەنی بێشکەوە دەسـت پـێ دەکـات. منداڵ هەر بە ساوایی ڕادێت کە باوك دایكو دەوروبەری خـۆی دەبینێـت و لێـی ڕادەمێنێت و چاو دەکاتەوەو وەردەگرێت، جا ئەگەر باوكو دایـكو خێـزانو دەورو بەرەکەی خوێندەوار بوونو ڕۆشنبیر بوونو سەرقاڵی خوێندنەوەو خۆ ڕۆشـنبیرکردن بوون ئەوە منداڵەکانیش چاویان دەکرێتەوەو چـاو لـەوان دەکـەن، چـونکە خـوو و نەریتی منداڵ وایە هەمیشە چاو لەدەوروبەری خۆی دەکات. دەوروبەر چی بێـتو چی بکات ئەویش ئەوە دەبێتو ئەوە دەکات. جادەکرێت لەو کەشو هەوایەدا چەند هۆکارێکی باش لەکتێبو چاپکراوەکان بۆ سەرنجڕاکێشانی منـداڵان بـەرەو کتێـب بەکار بهێنرێت و بکرێت بەهاوڕێی کتێبو ڕاهێنانیان لەسەر ئەم هەستو نەریتەو ئیدی ئەو هەستو نەریتە لەگەڵ تەمەنی ئەو منداڵە گـەورە دەبێـتو لەئەنجامـدا دەبێتە یەکێك لەپێکهاتەی کەسایەتیی ئەو منداڵانە. واتە هەستی خوێندنەوە هەر لەمنداڵیو لەگەڵیدا گەورە دەبێتو بەشێك دەبێت لەناخو دەروونی ئـەو منداڵـەو ئیدی تا دواتەمەنی لێی جیا نابێتەوە.

دووەم: بەرنامەکانی خوێندنەوە لەفێرگەدا

شتێکی نامۆو ناشایستە نییە کـە سـەرەتای پرۆسـەی فێرکـاری بەخوێندنـەوە دەست پێ بکات، چونکە خوێندنەوە جێگەو شوێنێکی گرنگ لەپرۆگرامی خوێندن داگیر دەکات. بۆیە گرنگو بایەخدانی زانایانی پەروەردەو جەخت کردنیان لەسـەر پێویستیەتیو ڕاگیریو پێ دامەزراوی قوتابیان لەکارامـەو پیـشە بنەڕەتییـەکانی خوێندنەوەی زارەکی پێش فێر بوونیو شارەزا بـوونی لەهـەر شـتێك، دواتـر ڕووی پەروەردەیی بەرەو بایەخـدان بەخوێندنـەوەی بـێ دەنـگ و وەرگرتنـی کەرەسـتەی خوێندنەوە.

لەڕۆژگاری ئەمڕۆماندا پەروەردەی هاوچەرخ بایەخو گرنگییەکانی خۆی لەسەر پترکردنی پسپۆریەتیو کارامەیی خوێندنەوە لەهەموو قۆناغەکانی خوێندندا چڕ کردووەتەوە. بۆیە گەشەی خوێندنەوەیی مرۆڤ بووەتە یەکێك لە کۆڵەکە هەرە گرنگەکان کە ئەمڕۆ پەروەردەیی نوێ پشتی پێ دەبەستێت، کەواتە پاڵ پشت بەم ڕایە دیار ترین ئەرکو چالاکییەکانی ئەمینداری کتێبخانە لە فێرگەی بنەڕەتیدا دەبێت هەست بەم زانیارییانەی خوارەوە بکات:

• دەبێت ئەمینداری کتێبخانە باش هەوڵ بدات سەرنجو بایەخەکانی قوتابیانو خوێندکاران بەرەو خوێندنەوە ڕاکێشێت، دەبێت لەسنووری خوێندنەوەی پرۆگرامی دەربچێتو فێرخوازان بەچاکی لەکەرەستەی بابەتە خوێنراوەکە بگەن واتە زانیاریو زانستو لەو شتە وەربگرن کە دەیخوێننەوە.

• پێویستە ئەمینداری کتێبخانە سەرنجی قوتابیانو خوێندکاران بەرەو بایەخدان بە زانستو زانیارییە هەمە چەشنەکانو بەرەو دەرەوەی پرۆگرامی خوێندن ڕاکێشێت. بەپاڵنەرە بەهێزەکان پەرە پێبدات، ئەویش بەم چەند خاڵانەی لای خوارەوە دەبێت.

أ- هاندانی بەکارهێنانی کتێب وەك ژێدەرو سەرچاوەیەکی زانستو زانیاری.

ب - سەرپەرشتیو چاودێریکردنی گشت کەرەستە چاپکراوەکانی وەك (ڕۆژنامە)و بلاوکراوە بەرگ گیراوەکان.

بەلام سەبارەت بەکتێبخانەی فێرگە دواناوەندییەکان کارو ئەرکی ئەمینداری کتێبخانە خۆی لەدانانی بەرنامەیەکی ڕێكو پێكو تۆکمەدا بۆ خوێندنەوە دەبینێتەوە بەمشێوەیەی خوارەوە:

• کارکردن لەپێناوی بنج داکوتانی تواناو کارامەی خوێندنەوە لای قوتابیانو خوێندکاران.

• ناسینی هەموو بەشە ئەدەبیاتەکانو مەبەستە جیاجیاکان.

• کار کردن بۆ بەکارهێنانی خوێندنەوەو فێر بوون بۆ بەشداری کردن لەدایەلۆگ و دەمەتەقێ هزرییەکان.

سێیەم: کارو چالاکییەکانی کتێبخانەی فێرگە لەهاندانی هەستو نەریتی خوێندنەوە

ـ پۆشتەکردن بە کەرەستە کتێبخانەییەکان.
ـ وا بکرێت ئەو کەرەستانە زۆر بەئاسانی بەکار بهێنرێن واتە ڕێك بخرێن‌و پۆلین بکرێن بۆ ئەوەی بتوانرێت بەئاسانی خوێنەر دەستیان بیگاتیۆ سوودی لیٚ وەر بگرن.
ـ بووژاندنەوەی جموجوولّی نەریت‌و هەستی خوێندنەوە لەفێرگەکەدا.
ـ خولّقاندنی کەش‌و هەوایەکی سازو لەبار بۆ خوێندنەوە لەناو کتێبخانەی فێرگەکەدا. چونکە ئەم کارو چالاکییەی کتێبخانە گرنگترین کارو چالاکییە بۆ هاندانی هەست‌و نەریتی خوێندنەوە. پێویستە لەم کەش‌و هەوایەدا، کەش‌و هەوایەکی(خۆشەویستی ـ هاریکاری‌و یارمەتی ـ ڕووخۆشی ـ بەدلّێکی فراوانەوە بەدەم داوا کارییەکانی خوێندکارانەوە چوون‌و خێرا وەلاّم دانەوەیان) مسۆگەر بکرێت.
ـ دابینکردنی بارودۆخێکی فیزیکی‌و کەلوپەل‌و ڕایەخی سازو لەبار.
ـ زۆر کردن‌و پترکردنی کۆمەلّە کەرەستە زانیارییەکان لەناو بەشەکانی خوێندن. کە ئەمە بە کتێبخانەی وەرزی خوێندن ناو دەبرێت، چونکە ئەم کتێبخانەیە هانی قوتابیان دەدات پێشبڕکیٚ لەنێوان قوتابیان‌و خوێندکاراندا ساز بدەن لەبەشداریکردنی خوێندکاران لە هەلّسووڕاندنی کارو بارەکانی خوێندنەوەو بەرنامەکانی دیکە بەهاریکاری لەگەلّ مامۆستایان‌و ئەمینداری کتێبخانەکە.
ـ دەستەبەر کردنی خزمەتگوزاری دیکە. کە ئەمینداری کتێبخانە دەتوانێت کاروباری کۆڕەکانی خوێندنەوە لەبابەتە تایبەتییەکانی ئەو کۆڕانە وەك (لیژنە یان کۆڕ یان ئەنجوومەنی ئەدەبی، ئەنجوومەنی زانستی ـ کۆڕ(ئەنجوومەنی) کۆمەلاّیەتی ـ کۆڕو ئەنجوومەنە ئایینییەکان) هەلّبسووڕێنێت‌و سەرپەرشتییان بکات. هەروەها دەتوانێت هەر چالاکییەکی دیکەی دەرەوەی پرۆگرام و لەژێر هەر ناوێکدا بێت ئەنجام بدات مادامەکیٚ ئەو چالاکییە ئامانجی فرەوانکردن‌و قوولّکردنەوەی پسپۆری‌و زانستەکانی خوێندنەوەو زانیارییەکان‌و ڕۆشنبیری بێت. ئەوی ماوە بیلّێین و ئاماژەی پیٚ بکەین کە گرنگترین توخم یان سەرچاوە ئەوەیە کە نابێت بەهیچ شێوەیەك هیچ کۆت‌و بەندێك بخرێتە بەردەم خزمەتگوزارییەکانی کتێبخانە کە دەبنە ئاستەنگ‌و ڕێگر لەبەردەم گەشەسەندن‌و فرەوان بوون‌و قوولّکردنەوەی کارامەیی‌و پسپۆریەتی خوێندنەوەو زانست‌و زانیاری وەرگرتن‌و خۆ ڕۆشنبیرکردن.

چوارەم: ڕێنمایی خوێندنەوەو هۆکارو تایبەتمەندییەکانی ڕێنماییکار

• لەکۆمەڵگەی ئێمە بەگشتیو لەکۆمەڵگە فێرگەو خوێندنگەکانماندا پێویستیەکی زۆرمان بەڕێنمایی کردنو هاندان بۆ گەشەکردنو پەرەپێدانی هەستو نەریتی خوێندنەوە هەیە. چونکە زۆر بەداخەوە لەناو چینو توێژو تاکەکانی کۆمەڵگەی ئێمەدا بەگشتی ئاستی خوێندنەوە زۆر کزو لاوازو کەمەو لەهەندێك شوێنو لای زۆرێك هەر نییە.

• بەشێوەیەکی گشتی قوتابیانو خوێندکاران کورو کچ ئەو بابەتو کتێبو چاپکراوانە دەخوێننەوە کە هەست بزوێنن. ئا لێرەدا پێویستی بەڕێنماییو دەست گیرۆییو دەست کێش کردن بەرەو خوێندنەوە هەیەو سەر بەرز دەکاتەوەو بەزمانی حاڵ پێویستیەتی خۆی دەنوێنێ بەشێوەیەك کە بکرێت ئەم ڕێنماییە بەرهەمدار بێت، بەتایبەتی لەناو قوتابیانو خوێندکاراندا و پڕکردنەوەی کارو فرمانو ئەرکە فێرگەییەکان، ئەمە وا لەقوتابیانو خوێندکاران دەکات کە ڕوو بکەنە خوێندنەوەو هەوڵی پتر کردنو پڕ کردنەوەی هەموو پێداویستیەکانیان بدەن لەو کارو فرمانانەی کە جێی بایەخی ئەوەن وەك هەڵبژاردنی کارو پیشە، کێشەو تەنگژە هەرزەکارییەکان، حەزو ئارەزووە هەمە چەشنەکان، هونەرە جۆراو جۆرەکان...تاد.

• بۆ ئەوەی ڕێنمایی خوێندنەوەکە کاراو ئامانجو مەبەستەکان بپێکێت پێویستە چەندان ئامرازی تایبەت هەبن کە بەهۆیانەوە هەموو حەزو ئارەزوو و پێداویستییەکانی قوتابیانو خوێندکارانی کوڕو کچ بزانرێت بەتایبەتیش بە تەمەن بچووکەکانیان. هەروەها هەموو ئەو شتانە بزانرێت کە جێی بایەخی ئەوەن، بۆیە مامۆستای وانەلەگەڵ ئەمینداری کتێبخانەکە دەتوانن بەیەکەوە هاریکاری یەکدی بکەن و بەوردی و چاودێریەکی چڕوو پڕەوە هەموو حەزو ئارەزوو بایەخدانەکانی قوتابیانوخوێندکاران بزانن، دواتر هەوڵی لێبڕاوانە بدەن پێداویستیو حەزو ئارەزووەکانیان لەڕێگەی پەیداکردنی کتێبو چاپکراوو سەرچاوەی زانیاری بەسوودوو باشو بەکەڵكو کەرەستەکانی دیکەی بەسوودی کتێبخانوەە بۆ هەر یەك لە ئارەزوو و حەزو بایەخدانەکانی قوتابیانو خوێندکاران پڕ بکەنەوە.

حەزو ئارەزوو بایەخدانەکانی قوتابیانو خوێندکارانی کوڕو کچ لەم چەند خاڵانەی خوارەوەدا گرد دەبنەوە:

أـ بایەخدانەکانی منداڵ هەر لەقۆناغی سەرەتایی منداڵییەوە بەرەو کتێبی وێنەدار دەست پێ دەکات، تا تەمەنی هەشت نۆ ساڵی بەردەوام دەبێت، بەشێوەیەکی سروشتی سەرنجی منداڵ بەرەو ئەو وێنانە ڕادەکێشرێت.

ب ـ منداڵان لەتەمەنی شەش ساڵی ـ حەوت ساڵی ـ هەشت ساڵیدا چێژ لەخوێندنەوەی چیرۆكو بابەتە ئەفسانەییو خورافیاتەکان وەردەگرێت بەتایبەتیش ئەگەر ئەو چیرۆكو بابەتانە بەسەریاندا بخوێنرێتەوەو ئەوانیش گوێی بۆ شل دەکەن و شتی لێوە وەردەگرن. هەروەکو هەندێك لەمنداڵان لەتەمەنی هەشت ساڵیدا ئارەزوو دەکەن بەدوای ڕاستەقینەی ژیاندا بگەڕێنو سەرەداوە گرێدراوەکانی ڕاستەقینەی ژیان بدۆزنەوە، بۆیە لەپێناو ئەم حەزو ئارەزووە ئالوودە بوونەدا بەدوای خوێندنەوەی کتێبو چاپکراوەکاندا وێڵ دەبنو کە بەسەرهاتی ڕاستەقینە سەبارەت بەسروشتو گیانداران دەگێڕنەوە.

ج ـ لەتەمەنی نۆ ساڵیشدا : ئەمینداری کتێبخانەی فێرگەکان دەبێت ئەوە تێبگات کە منداڵان لەم تەمەنەوە لە شتەکان دەگەن و بیریان تەواو بۆ لای خوێندنەوەکەیان دەچێت. ئەوەی جێگەی بایەخە ئەوەیە کە کوڕان لەم تەمەنەدا زۆر ئارەزووی خوێندنەوەی چیرۆکەکانی دێدەوانیو ژیانی منداڵیەتیو بەسەرهات و سەرگوزەشتەکانی ژیان دەکەن. بۆیە پێویستە ئەمینداری کتێبخانەی بایەخێکی تایبەت بەو تەمەنە بداتو هانیان بدات بابەتو چیرۆکی ڕاستەقینەی ناخەیاڵی بخوێننەوەو هەوڵی جدی بدات بۆ کتێبو سەرچاوەیان لەم بووارەدا بۆ پەیدا بکات، بەتایبەتیش کە لەم قۆناغی تەمەنەدا منداڵان توانای باشیان هەیە کتێبی دەرەوەی پرۆگرام بخوێننەوە.

د ـ لەتەمەنی دە ساڵیدا: بایەخی قوتابیانی کوڕو کچ لەسەر خوێندنەوەی کتێبو سەرچاوەکانی گەشتو گوزارو خوو نەریتو ڕەفتاری گەلانو سەر گوزشتەی داگیرکاران چڕ دەبێتەوە. دیارە ئەم جۆرە کتێبو سەرچاوانەش پاڵپشتیو خزمەتێکی دیارو بەرچاوی پرۆگرامەکانی خوێندن دەکەن بەتایبەتی لەبواری مێژوو و جوگرافیادا گیان بەبەر ئەو بابەتانەدا دەکەن. لێرەدا ئەمینداری کتێبخانەی فێرگە سوود لەو گۆڕانکاریو وەرچەرخانەی خوێندنەوە لای قوتابیان وەردەگیرێتو

دەتوانێت هانیان بدات چیرۆکی پاڵەوانانو سەرگوزەشتەو بەسەرهاتی مێژوویی نەتەوەکەمانو گشت نەتەوەکانی دیکەی جیهان بخوێننەوە. ئەم جۆرە کتێبو سەرچاوانە گۆڕەپانو بوارێکی فراوان بۆ شارەزا بوونو تێگەیشتن لەمێژووی بنەڕەتو کۆنینەو بنەمای کۆمەڵایەتی نەتەوەکەتو هەموو گەلانی دیکەی جیهان دەکەنەوە بەرێز گرتنو شانازی کردن بەپاڵەوانێتیو پاڵەوانانی گەلانو مێژووو پەیدا کردنی ئارەزوومەنی پتر بۆ خوێندنەوەی زۆرتری ئەو ڕووداوانەی کە بەپاڵەوانانو مێژووی بەناوبانگو ناودارانەوە پەیوەستن.

هـ ـ لەتەمەنی یازدە ساڵیدا: حەزو ئارەزووی قوتابیان لەو کتێبو سەرچاوانە دەبێت کە بەزۆری لەبەر دەستدانو لەبازاڕ دەست دەکەونو خەڵکی بەگشتی ئەو بابەتانە دەخوێننەوە وەك: زنجیرەی گاڵتەجاڕیو پێکەنیناوی. بۆیە ئەم قۆناغەی تەمەن زۆر زۆر مەتریسیدارە بەشێوەیەك دەبینین بازاڕو جێگەکانی کتێب فرۆشی پڕ لەو جۆرە زنجیرەو بلاو کراوە دەبن کە زۆر زوو بلاو دەبنەوەو پەل بۆ هەموو لایەك دەکێشنو دزە دەکەنو هەموو کونو قوژبنو ماڵ و فێرگەو خوێندنگەکان دەگرنەوە. بۆیە دەبێت ئەمینداری کتێبخانەی فێرگە بایەخێکی باش بەو قۆناغەی تەمەن بدات ، ئەم بایەخپێدانەش لەدوو ڕووەوە دەبێت کە ئەمانەی خوارەوەن:

1. پارێزگاری منداڵانو ڕێنماییو ئاراستە کردنیان بەرەو خوێندنەوەی بابەتو کتێبو سەرچاوە باشو بەکەڵکەکان بەشێوازێکی زۆر جوانو ڕێكو پێك تێیان بگەیەنێت کە وێنەی ئەو کتێبو سەرچاوانە مەترسییەکی زۆری بۆ سەر بیرو بۆ چوونو کەسایەتییان لە ئێستاو لەداهاتوودا دەبێت ئەگەر بەشێوازێکی ژیرانە نەبێتو بەرەقیو تووڕەییو سەرزەنشتکارانە بێت کارەکەمان لێ ئالۆزتر دەبێتو پێچەوانە دەبێتەوەو ئەو کات هەروەك دەڵێن:(هەر شتێك قەدەغە بکرێت خوشەویست دەبێت).

2. پێویستە ئەمینداری کتێبخانە ئەوە باش بزانێت کەلەو قۆناغەی تەمەنەدا جیاوازیو گۆڕانکاری ڕەگەزی لای منداڵان سەر هەڵدەدات. کەلەو تەمەنەدا کچان بەزۆری حەز لە خوێندنەوەی چیرۆکی سەرکێشی دەکەنو لاسایی کوڕان دەکەنەوە، بەڵام لەکۆتاییدا ئەو چیرۆكو بەسەرهاتانەیان لا پەسەند دەبێت کە بیرۆکەکەیان لەژیانی کۆمەڵەکانەوە هەڵدەقوڵێت یان حەز لەو چیرۆكو بەسەرهاتانە دەکەن کە سۆزو بەزەییان لەخۆگرتووە وەك چیرۆکی لەمەڕ ئاژەڵو مرۆڤ.

•**لەتەمەنی دوازدە ساڵیدا:** لەم قۆناغەی تەمەنەدا بایەخدان بە خوێندنەوە لای قوتابیانو خوێندکارانی کوڕو کچ بەرەو فراوانترین ئاسۆ دەچێت، بوارەکانی ئەوەندە فراوانو گەورە دەبن زۆر بەئەستەمیو ناخۆشی دەتوانرێت هەموو ڕووەکانی حەزو ئارەزووەکانی خوێندنەوەی خوێندکاران بزانرێتو دەستنیشان بکرێنو دەستیان بەسەردا بگیرێت. جا لەبەر ئەوەی کە حەزو ئارەزوو و بایەخدان بە خوێندنەوە لای خوێندکارانی کوڕ دەبێتە خولیاو لەم تەمەنەدا زۆر حەز دەکەن ئەو کتێبو سەرچاوانە بخوێننەوە کە باس لە پاڵەوانیەتیو پاڵەوانان دەکات. بۆیە دەبێت ئەمینداری کتێبخانەکە هەوڵێکی جیدیو لێبڕاوانە بدات تا خۆراکی ئەو حەزو ئارەزوو و بایەخدانەی خوێندکاران پەیدا بکاتو حەزو ئارەزووەکانیان دابمرکێنێتەوە، ئەویش بەهۆی پەیدا کردنی ئەو کتێبو سەرچاوانەی کە باس لەم بواری حەزو ئارەزووەیان دەکەن.

• **لەتەمەنی سیازدە ساڵیدا:** لەم قۆناغی تەمەنەدا چاوەڕوان ناکرێت گۆڕانکارییەکی ئەوتۆ لەحەزو ئارەزووەکانی خوێندکاراندا بەدی بێت، تەنیا قووڵ بوونەوەی بایەخدان بەحەزو ئارەزووە کۆنەکانیان نەبێت واتە لەقۆناغەکانی دیکەی پێش ئەم قۆناغەی ئێستایاندا دەژین. لەوانەشە حەزو بیرو ڕایەکی دیکەی نوێ سەر هەڵ بدات. بەڵام کاریگەرییەکی ئەوتۆی نییە. ئەویش گەڕانی خوێندکارانی کوڕە بەدوای کتێبو سەرچاوەکانی لەش جوانی و یارییە وەرزشییەکان بەڵام لەهەمان کاتادا کچان حەزو ئارەزوویان بەرەو خوێندنەوەی کتێبو سەرچاوەکانی سۆزو بەزەیی لەمەڕ خێزان، واتە خێزانداریو پۆشتەو پەرداخ کردنی ناو ماڵو ماڵداری.

• **لەتەمەنی چواردە ساڵیدا:** لەم قۆناغی تەمەنەشدا بایەخدانو حەزو ئارەزووەکانی خوێندکاران دەگاتە ئەوپەڕی لووتکەو لەگەڵ چڕ بوونەوەی حاڵەتی هەرزەکاریو کاریگەری هەرزەکاری بەشێوەیەك حەزو ئارەزووەکانی خوێندنەوەیان پتر لەبواری پسپۆڕیو تایبەتمەندییاندا دەخولێتەوە. خوێندکارانی کوڕ لەم قۆناغەدا ئارەزووەکانیان بەلای بایەخدان بە ئامێرو ئامرازەکانی داهێنانو شت تاقیکردنەوەدا دەڕوات، بۆیە دەبێت ئەمینداری کتێبخانە هەست بەوە بکات کە چاپکراوی وەرزی ڕۆڵێکی گرنگ لەپڕ کردنو تێرکردنی حەزو ئارەزووەکانیا دەبینێت، چونکە ئەم جۆرە چاپکراوانە هەموو شتێکی تازەو داهێنراو لەدووتوێی

خۆ دەگرن و ئارەزووەکانی خوێندکارانی ئەم قۆناغە پڕ دەکاتەوە. بەڵام سەبارەت بە کچان گرنگیو بایەخەکانیان واتە حەزو ئارەزووەکانیان دەگاتە ئەوپەڕی لووتکە. ئا لێرەدا ڕۆڵی ڕێنمایی ژیرانە دەتوانێت بەوپەڕی تواناوە بۆ پڕ کردنەوەی حەزو ئارەزووەکانی خوێندکارانی کچ ڕۆڵی خۆی ببینێت، بەچی؟ بەڕێنمایی کردنو پەیدا کردنی کتێبو سەرچاوە زانیارییەکان، کە چیرۆکو بەسەرهاتە بەناوبانگەکانو هۆنراوەی باش لەخۆ دەگرن.

• **لەتەمەنی پازدە ساڵیدا:** حەزو ئارەزووەکانی خوێندنەوە لای خوێندکارانی کوڕو کچ لەلایەکەوە بەپێداویستیو داواکارییەکانی ژیانی گشتیو لەلایەکی دیکەیشەوە بەپێداویستیو داواکارییەکانی خوێندنی دواناوەندیو ئامادەیی کاریان تێ دەکرێتو داواکارییەکانو پێداویستییەکانی ژیانیش لەلایەکەوە شان بە شانی خوێندنەوە سەر هەڵ دەدەنو دەبنە سەربارو بن باری ململانێی حەزو ئارەزووەکانی خوێندنو خوێندنەوە. لەژێر کاریگەرییەتیو پاڵنەری خوێندن لەلایەکو ژیانیش لەلایەکی دیکەوە حەزو ئارەزووەکانی خوێندنەوە بەرەو کزی دەڕواتو دوا هەنگاو دەنێت. دەی بۆ ڕوو بەڕوو بوونەوەی ئەو هەموو کاریگەرییانە لەسەر خوێندکارانی ئەم قۆناغەی تەمەنە ڕۆڵی ڕێنمایی خوێندنەوە دێتە پێشو ڕۆڵی ئەمینداری کتێبخانە دەکەوێتە گەڕ بەهاوکاریو هاریکاری لەگەڵ مامۆستایانو وانەبێژانی وانە جیاجیاکان بۆ چالاک کردنی پرۆگرامەکانی خوێندنو پاڵپشت کردنیان بەخوێندنەوەی دەرەوە وەك پاڵپشتێکی بەهێزو چالاك بۆ خۆ ڕاگریو پشوودرێژی خوێندکاران لەڕووی ئەو هەموو کێشەو گیرو گرفتو تەنگژە جەنجاڵانەی کە ڕوو بەڕوویان دەبنەوە[25].

پێداویستیو داوا کارییەکانی
پرۆسەی ڕێنمایی خوێنەران (سوودمەندان)

بێ گومان ڕێنمایی خوێنەرانو ڕاکێشانیان بەرەو خوێندنەوەو گەشەپێدانو برەوپێدانی هەستو نەریتی خوێندنەوە نەك هەر لەناو قوتابیانو خوێندکاراندا بەڵکو لەناو هەموو چینو توێژەکانی خوێندەوارانو زانایانو ڕۆشنبیرانو توێژەرانو مامۆستایانو ...تاد. کارێکی هەروا سادەو ساناو ئاسان نییە. بەڵکو پرۆسەیەکی

قورسەو چەندان پێداویستیو داخوازی گرنگو قورسی هەیە کە دەبێت بەتەواوی ڕەچاو بکرێن. دەتوانین ئەو پێداویستیو داوا کارییانە لەم چەند خاڵانەی خوارەوەدا کۆ بکەینەوە:

1ـ پێویستیەتی هەڵسوکەوت کردنی باش لەگەڵ قوتابیانو خوێندکاراندا وەکو گرووپ ـ گرووپ:

هێنانەدی حەزو ئارەزووەکانی خوێندن لەپێناوی یارمەتیدانی قوتابیانو خوێندکاران بۆ گەیشتن بەداخوازییە زانستیو ڕۆشنبیرییەکانیان لەچوارچێوەی خوێندنەوەی کتێبو سەرچاوەو کەرەستە زانیارییەکان ئەرکێکی سەرەکی ئەمینداری کتێبخانەی فێرگەو گشت کارمەندانە.

بەڵام هۆکارەکانی پێویست بەم هێنانە دیو دابین کردنە لەم چەند خاڵانەی خوارەوەدا گرد دەبنەوە:

أـ دەرچوون لەچوار دیوارو ناو ژوورو هۆڵی کتێبخانە، بچێتە لای قوتابیانو سەریان لێ بداتو لەبارەی حەزو ئارەزووەکانیانەوە پرسیار بکاتو بکۆڵێتەوەو لای خۆی تۆماریان بکات، ئەم کارە ئەمڕۆ پێی دەگوترێت بازاڕ گەرمی زانیارییەکان. بۆیە دەبێتو پێویستە ئەمینداری کتێبخانەکان هەر لەژووری خۆیاندا نەمێننەوەو بەشێوەیەکی هەمیشەیی بەکورسیو مێزەکەی خۆیانەوە نەنووسێن و پاڵی لێ بدەنەوە، بەڵکو دەبێت بچنە ناو قوتابیانو خوێندکارانو بەشداری خوێندکاران بکەنو بەسەر بەشەکانی کتێبخانەکەیاندا بگەڕێن وەك بەشی کتێب پێدان و ڕێکخستنی ڕەفتەکانو کتێبو چاپکراوەکانو کەرەستە زانیارییەکانو هەڵسووڕاندنی کاروبارو کارگێڕی خزمەتگوزارییەکانی ناو فێرگەکەو گشت بەش و لقەکان.

ب ـ ئەمینداری کتێبخانەی فێرگە دەتوانێت لیستێکی دەرچە یان دەرخەری(ئیندێکس) بەحەزو ئارەزووەکانی خوێندنەوەی قوتابیانو خوێندکاران ئامادە بکاتو هەموو حەزو ئارەزووەکانیان تۆمار بکات. لێرەدا بەکارهێنانی زانستی دەروونی ڕاپەڕاندن ڕۆڵێکی گرنگو بەرچاو دەبینێت بۆ ڕاکێشانی خوێنەرو شارەزا بوونو زانینی هەستو نەستو ئارەزووەکانی خوێندنەوەیان.

دیارە کە هەموو کەسێك بگرە هەموو شتێك چەند تایبەتمەندیو جیاکەرەوەی خۆی هەن لەوانی دیکەی جیای دەکەنەوەو دەبنە تایبەتمەند بە خۆی. تایبەتمەندیو جیاکەرەوەکانی ڕابەری خوێنەرانیش بەم چەند تایبەتمەندیو جیاکەرەوانەی خوارەوە دەناسرێتەوە کە لەم چەند خاڵانەی خوارەوەدا کورتیان دەکەینەوە:

1. پێویستە ڕابەری خوێنەران یان ئەمینداری کتێبخانە بەکەسایەتییەکی ڕێكو پێكو باشو خۆشنوودی ڕاکێشەر جیا بکرێتەوە، دەبێت کەسێکی زۆر سادەو ساناو ملکەچ بێت کە بتوانرێت زۆر بەئاسانی هەڵسوکەوتو مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت.

2. دەبێت ئەمینداری کتێبخانە یان ڕابەری خوێنەران خاوەنی ئاستێکی زانستیو زانیاریو خوێندنەوەیەکی باشو بەرچاوو جیاکەرەوە بێت بۆ ئەوەی زوو لە ڕۆشنبیریو کولتوورو زانستەکان بگاتو لەبنج داکوتانو برەوپێدانی هەستو نەریتی خوێندنەوە پێشەنگی تازە پێگەیشتوان بێت.

3. پێویستە ئەمینداری کتێبخانەی فێرگەکە گوێ سووك بێت واتە هەمیشە بەدڵێکی فراوانەوە گوێ لەخوێنەرانی خۆی بگرێت بۆ ئەوەی بتوانێت بەزووترین کات لەپێداویستییەکانو حەزو ئارەزووەکانی خوێندنەوەی خوێندکارانو مامۆستایانو کۆمەڵی فێرگەکەی وێکڕا بگات.

4. پێویستە ڕابەری خوێنەران یان ئەمینداری کتێبخانە زانستو زانیارییەکی ئەوتۆی لە جیهانی کتێبو چاپکراوو کەرەستە زانیارییەکاندا هەبێت بۆ ئەوەی ئامانجو مەبەستی ڕێنماییو ڕابەرایەتی خوێندنەوە بەدی بێت، پێویستە ئەمینداری کتێبخانە هەوڵی بەردەوام بدات بۆ ئەوەی بەهرەی خوێندنەوە بەتایبەتی لە قۆناغی هەرزەکاریدا لای فێرخوازان بدۆزێتەوەو بچێنێت چونکە لەم قۆناغەدا بەدەر لەقۆناغەکانی دیکەی ژیانی مرۆڤ دەتوانێت هەموو حەزو ئارەزوو و بایەخە عقڵییەکانی خوێندکاران کۆنترۆڵ بککات .

ئەمینداری کتێبخانە دەتوانێت سوود لە تۆماری نیشانەکانی فێرگەیی قوتابیانو خوێندکاران وەربگرێت، بۆ ئەوەی بتوانێت بەتەواوی خوێندکار لە هەموو ڕووەکانیەوە بناسێت، ئیدی لەو ڕووانگەوە بتوانێت ڕێنماییو ڕابەرایەتی

خوێندنەوە پێشکەش بەو خوێندکارانە بکات، دەبێت وریا بێتو خۆی لە ڕۆڵی چاودێریو ڕەخنەگرتن لە بەهرەی خوێندنەوەی خوێندکار بە دوور بگرێت.

هەروەها ئەمینداری کتێبخانەی فێرگە دەتوانێت لەم بووارەدا هانا بۆ کتێبخانەی گشتی لەشارەکە یان ئەو شارەی لێوەی نزیکە ببات، ئەگەر فێرگەکە لەگوندو لادێکان بوو، ئەویش لەپێناوی دەستەبەرکردنو پڕکردنی کەرەستەکانی کتێبخانە کە پێداویستیو حەزو ئارەزووەکانی قوتابیانو خوێندکاران پڕ بکاتەوە، یان دەتوانێت قوتابیانو خوێندکاران هان بدات بەشداری و هاوبەشی لە خزمەتگوزارییە گشتییەکانی کتێبخانە بکەن تا حەزو ئارەزووەکانی خوێندنەوە لای قوتابیانو خوێندکاران دەستەبەر بکات.

ئەدەبیاتی گەشەی خوێندنەوە سەبارەت بە بەدیهێنانو دەستەبەرکردنی خوێندنەوە لای قوتابیانو خوێندکاران ئاماژە بەدوو نموونەی فێرگەکان دەکات. لەکاتێکدا لە فێرگەی یەکەمدا بایەخی تەواو بە گەشەپێدان و برەوپێدانی کارامەیی خوێندنەوەی خوێندکاران دەدات، کەچی لەفێرگەی دووەمدا بایەخی باش بە گەشەپێدان و برەوپێدانی خوێندنەوەو بایەخی خوێندکار دەدات. لە فێرگە کارامەییەکاندا واتە لەو قوتابخانانەی کە هەوڵی گەشەپێدانی کارامەیی خوێندنەوە دەدەن. کار لەسەر دۆزینەوەو شیتەڵکردنەوەی هۆکارو ڕووالەتەکانی پەك کەوتەیی خوێندنەوە لای خوێندکاران دەکاتو هەوڵ دەدات لەچوارچێوەی مەشق کردنو ڕاهێنانەوە چارەسەرییەکی لەبار بۆ ئەو کێشەو ئاستەنگە بدۆزێتەوە. چونکە کارگەرانی ئەم فێرگەیە وای بۆ دەچن کەقوتابیانو خوێندکاران ئەو زانستو زانیارییانەی کە لەخولەکانی مەشق پێ کردنو ڕاهێناندا بەدەستیان هێناوەو بەدەستی دێنن دەیکەنە پاڵ پشت بۆ پرۆسەی خوێندنەوە، بەڵام ئەوەندەی لەفێرگەی حەزو ئارەزووەکاندا کار دەکەنو بایەخێکی تەواو بە بایەخو حەزو ئارەزووەکانی قوتابی دەدەن کە هەمیشە حەزیان لێیەو سەرسامینو بەدوایدا دەگەڕێن. بۆیە بەو پەڕ تواناوە هەوڵ دەدەن ئەو کەرەستانەی کتێبخانەو خوێندنەوەیە کەخزمەت بەحەزو ئارەزووەکانی قوتابیان دەدات پەیداو دەستەبەر بکەن.

نەك هەر منداڵانو قوتابیان بەڵكو گەورەكانیش ئەگەر تۆزێك هەستیان نەبزوێنێتو هانیان نەدەیتو هیواوو ئاواتیان نەخەیتە بەر كەمتر ڕوو لەخوێندنەوە دەكەن، بەتایبەتی لەوڵاتی ئێمە. جا بۆ ئەوەی سەرنجی منداڵانو قوتابیان بۆ خوێندنەوەی كتێبی كتێبخانەی فێرگەكان ڕاكێشین، دەبێت ئەم ڕێگەیانەی خوارەوە بگرینە بەر:

أ ـ دەبێت ئەمینداری كتێبخانەی فێرگە هەوڵ بدات ژوورێكی قەشەنگو جوانو پاكو خاوێنو ڕێكوپێكو سەرنجڕاكێش بۆ خوێندنەوەی منداڵانو قوتابیان دەستنیشان بكات، بەشێوەیەكی وابێت كە كەشو هەوایەكی ڕاستگۆییو خۆشەویستیو هێدیو هێمنیو فێنكو گەرمو سەرنجڕاكێش بێت بۆ منداڵانو مامۆستایان كە هەردەم حەز بكەن بچنە ئەو كتێبخانەیە. وایان لێ بكات پێوەی سەرسام بنو دڵیان پێ بكرێتەوە، هەوایەكی وایان بۆ بخوڵقێنێت كە هەمیشە حەز بكەن لەو كتێبخانەیەدا بمێننەوەو خۆ بەخوێندنەوەوە خەریك بكەن. ئەمەش بەچی دەبێت؟ بەهێنانو دانانی گوڵو گوڵزارو ڕووەكی جوان جوانو ڕێكو پێكو تابلۆی جوانو قەشەنگو دەبێت كە لەوێ دایان بنێتو جوان ڕێكیان بخات. هەروەها جوان كردنی دارو دیوارەكانی هۆڵەكەو كتێبخانەكە ئەویش بەهەڵواسینی دیمەنو ڕووالەتی جوانو سەرنج ڕاكێشو بڵاو كراوەی دڵڕفێن.

ب ـ پێویستە ئەمینداری كتێبخانە بایەخیەكی تەواو بە كەرەستەكاتی كتێبخانە بدات كە پێویستە بۆ ئەو كتێبخانەیە دەستەبەر بكرێنو دابنرێنو بخرێنە بەردەم سوودمەندان. هەروەها پێویستە خزمەتگوزارییەكانی كتێبخانەكەی بەهەموو ئەندامانی دەستەی وانەبێژانو قوتابیانو خوێندكاران بناسێنێت.

ت ـ كردنەوەی پیشانگەی وەرزی بۆ كتێبو چاپكراوو كەرەستەكانی كتێبخانە بەمەبەستی پێناساندنیان و هاندانی قوتابیانو خوێندكاران بۆ بەدواداچوونو تێكۆشان و خستنە ڕووی ناوەرۆكی كتێبخانە لەبەر دەم سوودمەندان بەگشتی بۆ پاڵپشتی كردنو بزواندنو پاڵنانی هەستو نەریتی خوێندنەوە لەچینو توێژەكانی سوودمەندانی كتێبخانەی فێرگەكان.

پ ـ دروست كردنو نووسینی گۆڤارێكی سەر دیواری تایبەت بەكتێبخانەكە. داوا لەقوتابیانو خوێندكاران بكات كە بابەتەكانیان لەناوەرۆكی كتێبخانە هەڵبژێرن،

واتە حەز لەچی دەکەن بۆ خوێندنەوەو چ بابەتێکیان لاگرنگە ئاماژەی پێ بکەن بۆ ئەوەی لەو گۆڤارەدا یان لەو بلاّو کراوە دیواریەدا بلاّوی بکەنەوە.
ج ــ کـار کـردن لـەپێناو دەسـتەبەر کـردنو پەیـدا کردنـی هۆکـارە جیاجیاکـان لەکتێبخانەدا وەك کاسێتەکانی بیستنو بینین، وێنـەکانو نـاوە نـاوە بەشـێوەیەکی وەرزی پیشانی قوتابیان بدرێت بۆ ئەوەی سەرنجیان بەرەو کتێبخانەکـەو نـاوەرۆکی ناو کتێبخانەکە رابکێشێت.
ح ـ پڕ کردنەوەو بەکارهێنانی هەندێك لەوانەکان بەهەماهەنگیو هاریکاری لەگەڵ مامۆستایانی وانەبێژی وانە جیاجیاکان لەناو کتێبخانەدا.
خ ـ ڕیوایەت کردنو هێنانی هەندێك لەچیرۆکە خـۆش و سـەرنج ڕاکێـشە بـاشو سەلامەتەکان بۆ منداڵانی بچووك لـەقۆناغی (سـەرتایی ـ بنـەڕەتی) بـۆ ئـەوەی سـەرنجیان ڕابکێـشێت و هەسـتو نەسـتیان بـەرەو خوێندنـەوەو بـەکار هێنـانی کتێبخانە هەر لەمنداڵیەوە بورووژێنێت.

نیشانەکانی لاوازیو سستی خوێندنەوەو ڕێگە چارەکانیان

بێ گومان لەناو چینو توێژی قوتابیانو خوێندکاراندا سستیو لاوازییـەکی زۆرو بەرچاو هەیە، دیارە هەر سستیو لاوازییەکیش هۆو هۆکارو پاڵنەری خۆی هەیـە. گرنگ لێرەدا ئەوەیە کە هـەمووان واتـە ئەمینـداری کتێبخانەکـەو کارمەنـدانو کارگوزارانی کتێبخانەکەو بەڕێوەبـەری فێرگـەو دەسـتەی مامۆسـتایانی وانەبێـژ بتوانن ژیرانە هەست بەو هۆکارانەی سستو لاوازی خوێندنەوە بکەن نەك هەر لای قوتابیان بەڵکو لای خۆشیان و پەنجەیان لەسەر دابنێنو وەك نـوژدارێکی زیـرەكو بەتوانا نیشانەکانی نەخۆشییەکان بدۆزنەوەو ئابڵوقـەی تـەواوی بـدەنو ئـەم جـار ڕێگەی چارەسەری بن بڕی بۆ دابنێنو بزانن بەڕاستی کامە شێواز ئەو نەخۆشییەی سستیو لاوازی هەستی خوێندنەوە لای هەمووان تەواو چارەسەر دەکات.

دیارە بۆ ئەم کارەو بۆ وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانەی سەرەوە دەبێت ئاماژە بەوە بکەین کە کۆمەڵێك نیشانەو هۆو هۆکار هەن کە دەبنە هۆی سستیو لاوازیو پەکخستنی ئاستی خوێندنەوە لای قوتابیانو خوێندکاران کەلەم چەند خاڵانەی خوارەوەدا گرد دەبنەوە:

1. کۆسپو تەگەرە جەستەییەکان، وەك ئیفلیجی، چاو کزی، چاو خێلی...تاد: هەروەها هەندێك کەم ئەندامیو بەربەستی دیکە هەن لەناو لەشدا نابینرێن بۆیە دەبێت ئەوانە لە لایەن نۆژداروە پشکنینیان بۆ بکرێت بۆ ئەوەی ئەو هۆکارانە بدۆزێنەوە، هەروەها کەسانێکی دیکە هەن زمانیان نوقسانە، یان هەندێك جموجووڵیان هەیە کە بەدەست خۆی نییەو خۆی کۆنترۆڵ ناکات. جا لێرەدا ئەوەی لە ئەمینداری کتێبخانەو کارمەندانی کتێبخانە داوا دەکرێت ئەوەیە کە تێبینی قوتابیان بکەنو لای خۆیان تۆماری بکەن دوایش بیخەنە بەردەمی پسپۆرانی ئەم بوارە، هەروەها دوای تەواو بوونی پشکنینی نوژداری و چارەسەرکردن و دۆزینەوەی هۆو هۆکارەکان ڕاپۆرتێك دەربارەی هەر قوتابییەك ئامادە بکردێت ئەو کات ئەمینداری کتێبخانە دەتوانێت هەموو ئەو کەرەستە گونجاوو لەبارانەی خوێندنەوە ئامادە بکات، بۆ ئەوەی کاردانەوەیەکی خراپ لە لایەن قوتابیو خوێندکارانەوە ڕوو نەدات.

2. کۆسپ و تەگەرە دەروونییەکان: زۆر جاری وا هەیە قوتابیو خوێندکاران جۆرێك لەڕاڕاییو ئاڵۆزی سۆزو پرشو بڵاوی ئەندێشەییان هەیە، ئەمە وای لێ دەکات کە هەست بەناتەواویو نوقسانی خۆی بکات بەشێوەیەکی وا بۆ دەربڕینی ئەم دیاردەیە پەنا بباتە بەر دوور کەوتنەوە لەخوێندنەوە. لەلایەکی دیکەوە لەوانەیە هۆکاری ئەم دیاردەیە هۆکارێکی دەرەکی بێتو دوور لە ویستو ئارەزووی قوتابیو خوێندکار، بەهۆی ئەوەوە کە لەوانەیە مامۆستاکەی داوای خوێندنەوەی هەندێك بابەتی وای لێ بکات کە لەتوانای عەقڵی ئەو قوتابیو خوێندکارە بەدەر بێت ، کەوای لێ دەکات هەر لەە بقنەڕەتدا ڕقی لەخوێندنەوەو بەدوا داچوون ببێتەوەو کتێب بەناحەزی خۆی بزانێت، چونکە وا هەست دەکات کە ئەمە هەرگیز لەگەشەو برەودانی ئەقڵ یان سۆزی ئەودا نییەو ناگونجێت.

لێــرەدا ڕۆڵــی ئەمینــداری کتێبخانــە لــە چارەســەر کردنــی ئــەم دیاردەیــە دەردەکەوێت، ئەویش بەدەستەبەرکردنو پەیدا کردنی چارەسەری تــەواو لەمیانــەی ئەم پرۆگرامەی خوارەوەدا:

أ ـ پێویستە ئەمینداری کتێبخانە پێوەندی ڕاستگۆیانە لەگەڵ قوتابیاندا دروست بکات، ئەمەیش یارمەتی تەواوی دەدات خۆی لەهەر بێ ئومێدیەك ڕزگار بکــات کە کار لەقوتابیانو خوێندکاران دەکات، دیارە ئەم کارەش بەتەنیا بــە ئەمینــداری کتێبخانەکان ناکرێت، بەڵکو بەهاریکاریو هەماهەنگی لەگــەڵ سەرپەرشــتیارانی کۆمەڵایەتی لە فێرگەکەو هەتا بەڕێوەبەرو دەستەی مامۆستایانی وانەبێژو گشت کارمەندو کارگوزارانی فێرگەکە دەبێت کە ڕۆڵی بەرچــاویان لــەو هەماهەنگییــەدا هەیە.

ب ـ خوێندنەوەی سەرکەوتوو بریتیــە لــە: پرۆســەیەکی گــرنگ کــە پــشت بــەبیر کردنەوەو زیرەکی، بۆیە تەمەنی ئەقڵی قوتابیو خوێندکار لەتەمەنی کاتی گەلێك گرنگترە. ئەمــە کــارێکی گرنگــەو خزمــەتێکی باشــی ئەمینــداری کتێبخانەکــە دەکاتو ئەویش لەلای خۆیەوە دەتوانێت بەو هۆیەوە ڕۆڵی خۆی بگێڕێت و لــەڕوو بەڕوو بوونەوەی هەموو تەنگو چەڵەمەو گرفتێکدا یارمەتی قوتابی بدات.

3 ـ هەڵبژاردنی کەرەستەکانی کتێبخانە:

بێ گومــان ئەمینــداری کتێبخانــە ڕوو بــەڕووی کێــشەو تەنگژەیــەکی قــورس دەبێتەوە، ئەویش کێشەی هەڵبژاردنی کتێــبو چاپکراوو کەرەســتەکانی دیکــەی کتێبخانەیە، کە دەبێت ئەو کتێبو سەرچاوە زانیاریانە لەڕووی شــێوازو زمانــەوە لەبارو گونجاو ئاسانو سادە بن تا ڕادەیەك کەبتوانێت سستیو دواکەوتویی هەستی خوێندنەوە چارەسەر بکاتو لەهەمان کاتیشدا ســازو لــەبار بێــتو لەگــەڵ حــەزو ئارەزووەکانی خوێندنەوەی قوتابیو خوێنکاراندا یەك بگرێتەوە. هەروەها چاودێری سەرنجو سڵەمینەوەو تێڕامانەکانیان بکاتو ئارەزووەکانیان پــڕ بکاتــەوەو بەســەر ئەو ئارەزوواەنەیاندا زاڵ بێت.

بۆ نموونە ناکرێت ئەمینداری کتێبخانــە کتێبێــك لــە ئاســتی پــۆلی شەشــەمی بنەڕەتی پێشکەش بەخوێندکارێکی دواناوەنــدی بکــات چــونکە ئــەم خوێنــدکارە هەرکە کتێبەکە ببینێت دەزانێــت ئــەوە لەئاســتی ئــەودا نییــە بــەڵکو لەئاســتی

منداڵاندایە، بۆیە دەبێت لەو ڕووەوە هەماهەنگیو هاریکاری لەگەڵ ئەندامانی دەستەی مامۆستایانی وانەبێژدا هەبێت.

لەکاتی هەڵبژاردنی کتێبو سەرچاوەکاندا ئەمینداری کتێبخانە پێویستی بەچەند پێوەرێکی زانستیانە دەبێت کە دەبێت ڕەچاویان بکاتو بەپێی ئەو پێوەرانە کتێبو سەرچاوەکان بۆ کتێبخانەی فێرگە، یان خوێندنگەکەی هەڵببژێرێت. کە لەلایەن پسپۆڕانو تایبەتمەندانی کتێبخانەکانو زانیارییەکان بۆ هەڵبژاردنی کەرەستەکانی کتێبخانە دانراون کە بریتین لەمانەی خوارەوە:

• ئایا ئەو کەرەستەی کتێبخانەیە کە هەڵدەبژێررێت لەگەڵ حەزو ئارەزوو و بایەخەکانی خوێندنەوەی خوێندکاراندا دێتەوەو لەگەڵیاندا لەبارو گونجاوە؟

• ئایا ئەو کەرەستەی کتێبخانەیە بایەخی بەکاتی خوێندکار داوەو شایانی حەزو ئارەزوو و بایەخەکانیەتی؟

• ئایا ئەو کەرەستەیە لە وشەو زاراوەکانیدا گونجاوو لەبارە ، لەشێوازدا لەگەڵ قۆناغی تەمەنو قۆناغی خوێندن فێرخوازدا دەگونجێت، هەروەها لەگەڵ ئاستی پێگەیشتنو تافی تەمەنی ئەو خوێندکارەدا سازو لەبارە؟

• ئایا ئەو کەرەستەی کتێبخانەیە بریتییە لە هۆکارێکی خوێندنەوەی تەواو و کار لەگەڵ بابەتەکانی پرۆگرامی خوێندن دەکات؟

• ئایا ئەو کەرەستەی کتێبخانەیە قابیلی کارلێکیو کاریگەری بەهێزی هەیە لەگەڵ حەزو ئارەزووەکانی خوێندکاردا؟

• ئایا ئەو کەرەستەی کتێبخانەیە بەهایەکی پەروەردەیی لەمەبەستوناوەرۆکدا هەیە؟

• ئایا دەتوانرێت تێچوونەکانی ئەو کەرەستەی کتێبخانەیە دەستەبەرو دابین بکرێن؟

هەماهەنگیو هاریکاری لەنێوان کتێبخانەکانی فێرگەدا

هەماهەنگیو هاوکاری لەنێوان کتێبخانەکاندا مێژوویەکی دوورو درێژو کۆنی هەیەو بۆ سەردەمی کتێبخانەی ئەسکەندەریەی کۆن دەگەڕێتەوە، کە ئەو کات کتێبو نووسراوەکانی بەکتێبخانەکانی دیکە دەداو لەهەموو لایەکەوە کتێبو سەرچاوەیان لێ دەخواست. هەروەکو سەرچاوە زانیارییەکان باسی لێوە دەکەن کە

کتێبخانەی (بیت الحکمە)ش هاریکاری کتێبخانە عەرەبیو ئیسلامییەکانی دەکرد کە لەو سەردەمەدا هەبوون.

وەلیٚ، هەماهەنگیو هاریکاری لەنێوان کتێبخانەکاندا بەچەمكو واتـای خـۆی زۆر چالاك نەبوو تاسەرەتای سەدەی بیستەم کە دەستی بە نشونماو گەشەکردن کرد، ئەم گەشەکردنەی هەماهەنگی نێوان کتێبخانەکانی فێرگەکان بۆ دوو هۆکـارو دوو کۆڵەکەی سەرەکی دەگەڕێتەوە کە بریتین لە:

1ـ ڕێك بوونو هەماهەنگی لەسەر بـوونی کتێبخانـەی فێرگـە، قەبارەکـەی هـەر چۆنێك بێت، تواناکانی هەرچەندە تەواو بن، کە گوایـە دەتوانێـت بـەتاقی تـەنیاو دوور لەکتێبخانی دیکە هەموو پێداویستیەکانی خۆیو سوودمەندانی دابین بکات، ئەمە شتێکی نەبووەو شتێکی خەیاڵییە چـونکە بەتـەنیا هەڵـسووڕاندنی هـەموو کاروبارەکـانو خزمەتگوزارییـەکان بـەبیٚ هاریکـاریو هـەمانگی کتێبخانـەکانی دیکەی دەوروبەر کارێکی نەکەردەنی و نەگونجاو نەبووە.

2ـ ئەنجامدانی هەندێك کارو چالاکی هونـەری کـە کتێبخانـەی فێرگـە ئـەنجامی دەدات پێویستی بەهەوڵو کۆششو ماندووبوونێکی زۆری هزری هاریکارییە، هـەر بەدەسـت کـردنو سـەرەتای ئەنجامـدانی کـارو چـالاکییەکان لەکتێبخانەیەکـدا دەتوانرێت بەرهـەمی هـەمان هـەوڵو تەقـەللا لەکتێبخانـەکانی دیکـەدا بـەکار بهێنرێت.

هەماهەنگیو هاریکاری چییە؟یارمەتیو هاریکـاری واتـا کـاردن بەیەکـەوەو کارێکی بەکۆمەڵە لەپێناو گەیشتن بەخاڵی مەبەست واتە بەو ئامـانجو مەبەسـتە دیاری کراوەی کە لەپێناویدا نەخشەو پلانی کارو چـالاکییەکانی بـۆ دارِشـتووە.. دەی واتای هاریکاری لەنێوان کتێبخانەکانـدا بەشـێوەیەکی ئاسـانتر بریتییـە لـە: ئاسـانکاری کردنـی پێـدانو خواسـتنی کەرەسـتەکانی کتێبخانـە لـەنێوان دو کتێبخانەدا یان پتردا. ئەویش بەگوێرەی چەند یاساو ڕێساو بنەڕەتێك کە کتێبخانە هاریکارەکان لەسەری ڕێك دەکەونو هاودەنگ دەبن.

چەمکی هاریکاری کردن بەشێوەیەك برەوی پێدراوەو گەشەی کردووە تـاوای لیٚ هاتووە هەموو کاروچالاکیو پرۆسەو خزمەتگوزاریو ئاسـانکارییەکان دەگرێتـەوە کە لەنێوان کتێبخانەیەكو ئەوی دیکەدا ئـەنجام دەدرێـت. لەئـەنجامی ئـەم کـارە گرنگەدا واتە لەچوارچێوەی ئەو چالاکییە هاریکارییانەدا دەتوانرێت گەورە تـرینو

زۆر تریین کەرەستەو خزمەتگوزاری کتێبخانە دابین بکرێن و بگەیەنرێنە دەست سوودمەندانو دوای دابین کردنو دەستەبەر کردنیان، بۆ؟ چونکە مەبەستو ئامانجی کۆتایی تەنیا خزمەتکردنی سوودمەندانە، چونکە ئەو هەموو کارو چالاکیو بگرە بەردەیە تەنیا لەپێناوی خزمەتکردنی سوودمەنداندایە. پێویستە ئەمەژی بزانین کە کەرەستەی کتێبخانە هەموو ئەو سەرچاوە زانیاریو ئامێرو توانا دارایيو پسپۆریەتیو کارامە مرۆییەکان دەگرێتەوە، هەتاکو هەندێك لەزانایانو پسپۆرانی ئەم بووارە شوێنو جێگەو کاتیش دەخەنە ناو بازنەی زاراوەی کەرەستەکانی کتێبخانەوە.

ئامانجو مەبەستەکانی هەماهەنگیو هاریکاری نێوان کتێبخانەکان

شتێکی ئاشکرایەو بەڵگەی ناوێت کە هەر کارو چالاکییەکی مرۆڤ هەر چەندە بچووكو گەورەش بن کۆمەڵە ئامانجو مەبەستێك لەپشتیەوەیەتیو بیٚ هوودە نین. هەماهەنگیو هاریکاری لەنێوان کتێبخانەکانیشدا کۆمەڵێك چەمكو هیواو ئاواتومەبەست هەن کە دەکرێت لەم چەند خاڵانەی خوارەوەدا کورتیان بکەینەوە:
- دامەزراندنو برەو پێدانی کۆمەڵێك سەرچاوەو کەرەستەی کتێبخانەی دەوڵەمەند بەهەموو شێوە جیاجیاکانیەوە.
— چڕ بوونەوەو پێداگری لەسەر کێڵگەیەك یان لەبوارێکی دیاری کراودا لەپرۆسەکانی هەڵبژاردنو پۆشتە کردندا. بەو هیوایەی بتوانرێت لەرێگەی هاریکاری کردن لەگەڵ کتێبخانەکانی دیکەدا بوارەکانی دیکە جێبەجێ بکرێن.
- دابین کردنو پترکردنو دەستەبەرکردنی خەرجییە داراییەکان بۆ ژمارەیەکی زۆر کەرەستەو پرۆسەو چالاکییەکان.
- دابین کردنو پترکردنی هەوڵو تێکۆشانە مرۆییو هونەرییەکان لەچوارچێوەی هاریکاریو بەشداریکردن لەو هەوڵو کارو چالاکییانەدا.
- چارەسەرکردنی کێشەو تەنگژە دوو سەرەکان لە کارکردنی نێوان کتێبخانەکانی فێرگەکاندا.
- چارەسەر کردنی کێشەو تەنگژەی نەبوونو تەنگەبەری شوێنو جێگە لای زۆرێك بەڵکو گشت کتێبخانەی فێرگەکان لەچوارچێوەی چەندان شێواز لەوانەیش هەڵگرتن، بەتایبەتیش ئەو کەرەستانەی کە کەم بەکار دەهێنرێن.

ـ برەو پێدانی توانا مرۆییەکان لەبوواری سازدان و کردنەوەی خول و چالاکی دیکەی هاوبەش.
ـ فراوان کردنی بازنەی خزمەتگوزارییەکانی کتێبخانە لەوانەی کتێبخانەکانی فێرگەکان پێشکەشیان دەکەن چ لەڕووی چەندایەتیو چ لەڕووی جۆرایەتیو گەشەپێدانو بەرز کردنەوەی ئاستەکانیانەوە بێت.
ـ هاریکاری کردن لەیەك گرتنەوەو ڕیکخستنەوەی مالّی سیستەمو ڕێساکانو پێوەرە کتێبخانەییەکان کە لەنێوان کتێبخانەکانی فێرگەدا بەکار دێن، بەتایبەتی لەبواری پێڕستو پۆلینو بیلیۆگرافیاودا....

دەکرێت هەماهەنگیو هاریکاری لەنێوان یەك جۆری کتێبخانەدا ئەنجام بدرێت. یان لەنێوان کتێبخانە جیاجیاکانی دەڤەرەکەدا ئەنجام بدرێت بۆ نموونە: دەکرێ هاریکاری لەنێوان کتێبخانەکانی فێرگەکانی ئەو دەڤەرەدا بکرێت، دەشبێت لەنێوان کتێبخانەی فێرگەو کتێبخانەی گشتی یان کتێبخانە ئەکادیمیەکاندا بکرێت کە لەو ناوچەیەدا هەن.دەتوانرێت لەهەمان کاتدا لەنێوان چەندان جۆری کتێبخانەدا ئەنجام بدرێت.

دیارترین خاڵەکانی سەرکەوتنی هاریکاری لەنێوان کتێبخانەکان

خاڵە دیارو بەرچاوەکانی سەرکەوتنی ئەم هەماهەنگیو هاریکارییەی نێوان کتێبخانەکان لەم چەند خاڵانەی خوارەوەدا گرد دەکەینەوە:

1. هاریکاری کردن لەگەڵ کتێبخانەکانی هاوجۆر کە توانایەکی دارایيو کەرەستەییو مرۆیی و هەمان مەبەستو ئامانجو حەزو ئارەزوویان هەیە.
2. ئارەزووبوونی هاریکاریو هەماهەنگی لای هەردوو لا، یان لایەنە جۆر بەجۆرە هاوبەشەکان لەبەرنامەی هەماهەنگیو هاریکاریدا.
3. نابێت مەبەستی یەکەمو کۆتایی لەم هاریکارییەدا زۆر کردنو دابینکردنی ماڵو تێچوونی دارایی بێت لای هەر کامێك لەلایەنە هاریکارەکان. بەڵکو دەبێت ئامانجی سەرەکیو کۆتایی بەرز کردنەوەی ئاستی خزمەتگوزارییەکانی پێشکەش کراوەکانە کتێبخانە بێت بەسوودمەندان.

4. لێك نزیكی نێوان لایەنە هاریكارەكان وا دەكات كە چالاكییە هاریكارییەكان ئاسانترین ببێت، دەشكرێت زۆر بەخێرایی‌و بەكەمترین تێچوون ئەم هاریكارییە ئەنجام بدرێت.

5. دەستەبەر كردن‌و دابین كردنی هۆكارەكانی گەیاندن‌و گواستنەوەی باش وەك:(ئوتۆمبیل، شەمەندەفەر، فرۆكە) هەروەها دابینكردنی گەیاندنی چالاك‌و كارا وەك تەلەفۆن‌و تەلەكس‌و بێ سیم‌و...تاد.

6. گرتنەبەری شێوازو یاساو ڕێساو سیستمی كتێبخانە هاوشێوەكان، وا دەكات كە پرۆسەكانی هاریكاری‌و هەماهەنگی ئاسانترو چالاكترو وردكارانەتر ئەنجام بدرێت.

7. بوونی چەندان گرێ بەستی‌و ڕێككەوتننامەی فەرمی نووسراو ئەرك‌و چالاكی‌و بەرپرسیاریەتییەكان‌و پاراستنی مافی هەر لایەك سنووردارو دەست نیشان دەكات. وایش دەكات كە هاریكارییەكە بەشێوەیەكی ڕێك‌و پێك بەشێوەیەكی یاسایی بەڕێوە بڕوات ، هەروەها زۆر لەكێشەو تەنگژەو كەندو كۆسپەكان لەوانەی كە بەهەر هۆیەكەوە دێنە ڕێی پرۆسەكانی ئەم هاریكارییە سووكترو كەمتر دەكاتەوەو ڕایاندەماڵێت.

8. گەلێك داواكاری دیكە دەستەبەرو دابین دەكات وەك پێڕستە یەكگرتووەكان‌و ئامێرو ئامرازە پێویستەكان بۆ نموونە: وەك دەزگەو ئامێرو ئامرازی وێنەگرتن... سەرباری ئەمانە هەمووی بوونی داخوازی‌و خوازەران‌و سوودمەندان و پێداویستی حەتمی‌و ڕاستەقینەیان بەزانیارییەكان هۆكارو پاڵنەرێكی دیكەی بەهێزن بۆ هاتنەكایەی ئەم پرۆسە هاریكارییە[26].

ئاستە جۆربەجۆرەكانی هاریكاری‌و هەماهەنگی نێوان كتێبخانەكان

بێ گومان ئەم هەماهەنگی‌و هاریكارییە بەچەند ئاستێك‌و بەچەند ڕێڕەوێكدا گوزەر دەكات كە ئێمە لەم چەند خاڵەی خوارەوەدا كورتیان دەكەینەوە:

یەكەم: ئاستی ناوخۆیی: وەك هاریكاری كردن لەنێوان كتێبخانەكان ئەوەیە كاتێك كتێبخانەكانی دەڤەرێكی ناوخۆیی لەئاستی پارێزگە، یان لەنێوان شارێك، یان لەنێوان خۆیاندا جۆرێك لەهاریكاری‌و هەماهەنگی دێتە پێش‌و لەسەری ڕێك دەكەون‌و سیستم‌و ڕێڕەوێك بۆ ئەم مەبەستە دادەڕێژن و لەسەری دەڕۆن.

دووەم: لەسەر ئاستی نیشتمانی: ئەوەش وەك ئەو هاریکاریو هەماهەنگییەی نێوان کتێبخانە گشتییەکان کە لەسەر ئاستی دەوڵەتو لەسەر ئاستی هەرێم ئەنجام دەدرێن.

سێیەم: لەسەر ئاستی عەرەبی: وەك هاریکاری کردنی نێوان کتێبخانە زانکۆییەکان لەنیشتمانی عەرەبیو لەبواری ئاڵوگۆڕ کردنی نامە زانستییەکانی زانکۆ.

چوارەم: لەسەر ئاستی هەرێمایەتی: وەك ئەو هاریکارییەی کە لەنێوان کتێبخانەکاندا ئەنجام دەدرێتو چەندان کۆڵەکەی هاوبەش لەسەر ئاستی جوگرافیو زمانو گەلێك کۆڵەکەی دیکە کۆیان دەکاتەوە. وەك هاریکارییەکانی نێوان کتێبخانە نیشتمانییەکان لە ئەمریکای لاتینی.

پێنجەم: لەسەر ئاستی جیهانیو نێو دەوڵەتی: ئەم هەماهەنگیو هاریکاری کردنە بریتییە لەبەرزترین ئاستو قورسترینو گرنگترینو بەبایەخترین هاریکاری، کە لەنێوان کتێبخانەکانی وڵاتو دەوڵەتە جیاجیاکاندا ئەنجام دەدرێت.

ئەمەو دەکرێت هەماهەنگیو هاریکاری لەنێوان ناوەندە زانیارییە پسپۆڕیو تایبەتمەندییەکانو کتێبخانەکاندا لەسەر ئاستی بابەتیو لەهەمان بابەتادا ئەنجام بدرێت، جا ئەو هاریکارییە لەسەر ئاستی ناوخۆیی و نیشتمانیو هەرێمایەتیو جیهانیو نێو دەوڵەتی ئەنجام بدرێت بەهەر جۆرێك بێت جیاوازی نییە. وەك ئەو هاریکارییەی کە لەنێوان ناوەندەکانی بەڵگەنامە پەروەردەییەکان لە وڵاتانی عەرەب ئەنجام دەدرێت[27].

شێوەو بووارەکانی هەماهەنگیو هاریکاری

بێ گومان هەموو شتێك لەم ژیانە جەنجاڵەی دنیای مرۆڤایەتیدا شێوەو باری تێدا ئەنجامدانی خۆی هەیە. ئەم هاریکاریو هەماهەنگییەی نێوان کتێبخانەکانیش بەچەند شێوەو بواری جیاجیادا تێ دەپەڕێتو لەکارو چالاکییەکانی دیکەی جیا دەکاتەوە، کە بریتین لەم چەند خاڵانەی خوارەوە:

1. هاریکاری کردن لەبواری هاوبەشیەتی کردن لەسەرچاوەکانو داهاتە خۆجییەکانو ئەو چالاکییانەی کە لەسەریان ڕێك کەوتوونو بۆ ئەم مەبەستە گرێ بەستیان لەسەر ئەنجام دەدرێت کە ئەمانە دەگرێتەوە:

أـ پێدانو خواستنی ئاڵو گۆڕی لەنێوان کتێبخانەکاندا .

ب ـ هاریکاری کردن لەبواری ئاڵوگۆڕی پسپۆڕایەتیو زانستەکانو کارامەییەکانو فەرمانبەران، بەتایبەتیش پسپۆرانو تایبەتمەندان.
ج ـ پێشکەش کردن و ئاڵوگۆڕکردنی کەرەستە جۆربەجۆرەکانی کتێبخانە، بەتایبەتیش ئەوانەی کەبەشێوەیەکی زیادە لەلای کتێبخانەکان هەن.
دـ ئامادەکردنی لیستی هاوبەش بەو کەرەستانەی کە دەگەنە کتێبخانەکان.
هـ ـ هاوبەشی کردنو هاریکاری کردن لەهەندێك لەچالاکیەکان، وەك: دامەزراندنی کارمەندی بەرگ تێگرتن، یان کڕینی دەزگەو ئامێرەکانی تایبەت بە کتێبخانە کەهەردوو لا پێویستیان پێ دەبێت .
وـ ئاڵوگۆڕ کردنی کەرەستەکانی کتێبخانە لەچوارچێوەی لەبەرگرتنەوەو وێنەگرتنەوەوە، بەتایبەتیش ئەو کەرەستانەی کە کەمن یان پێدانو خواستنیان قورسە.
2. یەکخستنی کاروچالاکییەکان لەپێناو فراوان کردنی بازنەی سەرچاوە هاوبەشەکان، ئەمەش لەمچوارچێوەی ژمارەیەك هاریکارییەوە کەدەکرێت لەم چەند خاڵانەی خوارەوەدا کورتیان بکەینەوە:
أـ کڕین یان پۆشتەکردنی هاریکارییەکان بەشێوەیەکی گشتی یان لەشێوەی ئەو کەرەستە گران بەهایانەدا.
ب ـ دەستەبەرکردنو دابین کردنی هاریکاری چاپکراوە وەرزییەکان و سەرچاوە زانیاریە هونەرییەکان.
ج ـ بڵاوکردنەوەی هاریکارییەکان، وەك: بڵاو کردنەوەی کەتەلۆکە یەکگرتوەکان(پێڕستی یەکگرتوو).
دـ پێڕستی هاریکارییەکان یان (پێڕستی یەکگرتووی ناوەندی).
هـ ـ هاوبەشی کردن لەخزمەتگوزاریە دەرەکییەکانی وەك: توێژینەوەی بیبلیۆگرافی ڕاستەوخۆ.
3. هەماهەنگیو گونجاندنی شێوازی چالاکییەکانی کتێبخانە: ئەمەش لەمیانەی ئەم خاڵانەی خوارەوەدا دەبن:
أـ یەکگرتنی پێوەرەکانو سیستمەکانی ئەم بوارە.
ب ـ ئەنجامدانی پرۆژەکانی توێژینەوەو لێکۆڵینەوە هاوبەشەکان.
ج ـ هاریکاری کردن لەبوارەکانی ئەنبارکردنی هەرەوەزی بەتایبەتی بۆ ئەو کەرەستانەی کە کەم بەکار دەهێنرێن.

د ـ هاریکـاری کـردن لـەبواری شـیاندنو مەشـق پـێ کردنـی فەرمانبـەران، لەچوارچێوەی کردنەوەی خولی تایبەت بەم بـوارە وەك مەشـق پـێ کـردن لـەکاتی خزمەتکردنو دەوامدا.
هـ ـ پۆلین کردنی هاریکارییەکان.
و ـ پتەوترکردنی پێوەندییە هاوبەشییەکان لەگەڵ دەستەو ڕێکخراوەکـانی دیکـەی کتێبخانەدا.
ز ـ کار کردنی لیژنە هاوبەشەکان لەپێناوی دانانی بنکـەو پێـوەرو یاسـاو ڕێـسا یەکگرتووەکاندا.
ئەمـەو کـارو چـالاکییەکانی هەماهـەنگیو هاریکـاری لـەنێوان کتێبخانەکانـدا کۆمەڵێك کێـشەو ئاسـتەنگو تەنگـژەیان دێنـە ڕێ کـە گرنگترینیـان ئەمانـەی خوارەوەن:
• کەرەستەکانی کتێبخانە تەواو وەك کەرەستەکانی قوتابخانە بەشێوەیەکی گشتیو کارگەرانو کارمەندانو پسپۆڕانو خزمەتگوزاریەکان بەگشتی.
• نەبوونو لەبەر دەستدانەبوونی توانای دارایی و هەموو لایەنە هاریکارەکان.
• لەبـەر دەسـتدانەبوونی هۆکارەکـانی گواسـتنەوەو پێوەنـدیو گەیانـدنی بـاشو چالاكو تەواو.
• لەبەر دەستدانەبوونی پسپۆڕیەتیو زانیاری تەواو لەلایەنی بەرانبەرەوە.
• هەبوونی چەندان کەندو کۆسپو ئاستەنگو تەنگـژەی مێـژوویی یـان جـوگرافی لەنێوان کتێبخانە هاریکارەکاندا. سەرباری کۆسپەکانی بواری دەروونیو کارگێڕیو یاسایی کە بەهەر شێوەیەك بێت ڕۆڵی کاریگەریان لەپەك خستنو پووچەڵ بوونەوەی پرۆسەی هەماهەنگیو هاریکاریدا هەیە.

یەك بوونو یەکگرتن لەنێوان کتێبخانەکاندا

ئـەم چـالاکییەش بریتییـە لـە جـۆرێکی تایبـەت لەچـالاکییە هاریکـاریو هەماهەنگییەکان کە لەنێوان کتێبخانەکانی نێـو سـنووری ناوچـەیەکی جـوگرافی دیاری کراو، یان لە نێوان هەمان جۆری کتێبخانەدا ئەنجام دەدرێـت، یـان لـەنێوان ئەو کتێبخانانەی کە بواری خزمەتگوزارییان لەیەك بابەتی دیاری کراودایە.

داخوازیو داواکارییەکانی ئەم یەکگرتنو هاریکارییە

ئەم یەکگرتن‌و هاریکارییەش کۆمەڵێك داوا و داخوزای هەن کە دەکرێت لەم ڕیز بەندییەی خوارەوەدا ئاماژەیان پێ بکەین:

* پلە سادە فەرمییە کارگێڕی‌و ڕاپەڕاندنە ڕۆتینییەکانی نێوان کتێبخانەکان.
* کەمترین بودجەو تێچوونی دارایی.
* کۆمەڵێکی سنووردار لەئەندامان کە سیفەتی یەکگرتن‌و دروستکردنی یەکیەتی‌و یەکگرتنیان تێدا هەبێت.

لەنموونەی ئەم یەکگرتنانە ئەو یەکیەتی‌و یەکگرتنەی نێوان کتێبخانەکانی ڤەکاونسن لەوڵاتە یەکگرتوەکان هەیە. هەروەها یەکیەتی نێوان کتێبخانەکان لە بریتانیا[28] [29].

پەراوێزەکان:

(25) عليان، ربحي مصطفى، المكتبات المدرسية ومراكز مصادر التعلم، عمان، دار الفكر، 2001. ص41ـ49.

(26) عليان، ربحي مصطفى، المكتبات المدرسية ومصادر التعلم، عمان، دار الفكر، 2001. ص49ـ56.

(27) عليان، ربحي مصطفى وأمين النجداوي، مقدمة في علم المكتبات والمعلومات، عمان، دارالفكر، 2001. ص59ـ60.

وعليان، ربحي مصطفى، مصدر سابق.ص55ـ56.

(28) عليان، ربحي مصطفى وأمين النجداوي، مصدر سابق.ص60ـ61.

(29) وعليان، ربحي مصطفى، المكتبات المدرسية ومراكز مصادر التعلم، مصدر سابق.ص56ـ58.

في هذا العدد

(القسم الكُردي)

*حاضر ومستقبل المناهج التعليمية.. د. أحمد قرني 3
*تعليمات الشهر الأول للصف الأول الأساس .... زكية رشيد محمدأمين
20
*يوم مباشرة المعلمين .... لاجان و .....
44
*المرشد المساعد لمعلمي اللغة الإنكليزية .... إ : رشيد طيب 79
*حقوق المعلمين وواجباتهم .... ت : مكرم رشيد الطالباني
104
*مشاكل تعلم اللغة العربية .... ت: محسن جمال البرزنجي
128
*المكتبات المدرسية (ح.2).. أحمد ميرزا روستمي
155

(القسم العربي)

*المعلم المهني الماهر .... إ: كوكز حسين عزيز، ت:محسن جمال سيد احمد البرزنجي
184
*مشكلات الأطفال السلوكية والتربوية .... مدحت عبد الرزاق عبدالنبي
207
*الدراسة من الجامع الى الجامعة .... محمد ملا مصطفى هيراني
219

المعلم المهني الماهر

إعداد : كوكز حسين عزيز*
ترجمة : محسن جمال سيد احمد البرزنجي *
مراجعة : التربية والتعليم

الذين يربون الطفل بصورة أفضل و بمهارة يستحقون الثواب و ليس اباؤهم
((ارسطو))

المقدمة :

نظام التعليم بصورة عامة والمدرسة خاصة يواجهان معوقاتٍ كبيرة ازاء التغيرات التي تحدث على صعيد معلومات الاتصالات والتطورات التكنولوجية في العالم في الوقت الراهن . لتؤدي إلى حدوث معوقات في النظام التربوي الذي تعلق بإعداد افراد المجتمع ليستطيع العيش في القرن الحادي والعشرين المليء بالتحديات و كيفية التكييف مع مستلزمات القرن . لذا يجب ان نكيف ونعد أنفسنا ونشغل طاقاتنا ونطورها لكي لاننقطع عن التسابق والإنتعاش في هذه القطاعات السائدة في العالم. في الوقت الذي نجد فيه ان المعلم هو أبرزٍ عامل من عوامل النظام التعليمي، وهو الذي يقوم بتعليم الأجيال وتربيتهم أيضاً ، لان الاطفال هم ثروة انسانية ومستقبل البلاد . لهذا يجب الإرتقاء بطاقات المعلمين للوصول بهم إلى الشروط والمعايير التي يتمتع بها المعلم العالمي التي تتجسد اعمالهم في التربية، والتخطيط ، والبحث ، والتفكير ، والتقييم ، والعالم ، والقائد ، والمرشد.

هذا المشروع محاولة لخلق بيئة ملائمة لرفع وتقدير مكانة المعلم في المجتمع وإعداده لهذا العمل القدس .

1- الاسباب الموجبة :

يوكل إلى المعلم في العملية التربية أكثر الأعمال دقة وأهمية لذا يجب إيلاء مزيد من الإهتمام بالجوانب المعيشية والمهنية للمعلم، ليتم رفع مستواه الفكري والجسدي والوجداني بصورة متوازنة وتامة. إضافة إلى رفع طاقاته المهنية، لذا فإن لهذا المشروع قدرة التقويم كونه يستند على بعض عوامل التنفيذ الذي يؤدي إلى رفع أداء المعلم بدوره.

2- أهداف المشروع و كيفية تطبيقه.

أ- ادوات التغيير والوصول إلى المعلم والطالب وشكل وصيغة التعلم المحدد .

ب- تحديد وتقييم وضع المعلم في الوقت الراهن.

ت- تحديد فلسفة واضحة في مشروع التربية والتعليم وتتضمن النقاط أدناه:

- ضمان التعليم للجميع (القراءة ، الكتابة ، الرياضيات) والقدرات الأساسية للإنسان للتعامل في حياته ينسجم مع مكانة الإنسان.
- قدرة المعلم على إستخدام ادوات المعلومات (تقييم وإستحصال وتحليل وشرح وانتاج المعلومات) .
- اعطاء ورفع المهارة والخبرة لديه لكي يستطيع إسداء مزيد من الخدمة للانسانية ويكون له دور المشاركة في إحداث التغيير والتقدم وقدرة فتح طرق اخرى وأطر ترتيبات جديدة على الصعيد المدرسي والجامعي، لربط التعليم بالانتاج والحياة الإجتماعية ويستطيع الطالب عن طريق النشاطات العلمية المختلفة تعريف من هم خارج المدارس والجامعات بها.
- رفع قدرات تعلم الفرد ليستطيع استقبال المستلزمات المتنوعة خاصة على الصعيد الجسدي والرفاهية لكي يكون أمام الإنسان وسائل اختيار عديدة لتحقيق أهدافه الذاتية

وتكون المؤسسة التربوية عاملاً مساعداً للوصول إلى المراحل الضرورية.

- بناء قدرته لتعزيز العلاقات الإجتماعية عن طريق الشعور بالانتماء والمواطنة الذي يشكل أساساً للتلاحم الإجتماعي وضمان رفع مستوى المجتمع والحقوق والسلام الإجتماعي والمسؤولية وتعميق المساواة والعدالة الإجتماعية والعادات والتقاليد الإنسانية على الصعيد الديني وإحترام ثقافة وديانة ورأي الآخر لتنمية الشعور الوطني والقومي والوصول إلى

السؤدد والرفاه الإنساني وربط الهوية الوطنية بالهوية العالمية في عالم يعتمد فيه بعضهم على بعض لتأمين مستلزمات الحياة ، لذا يجب ان تعتمد عملية تنمية مناهج المشروع على وجهة النظر الوطنية والعالمية .

ث – العمل من أجل التجديد والتطوير .

ج – محاولة إجراء حوار مشترك في العملية التربوية بهدف الإصلاح .

ح – الاهتمام باداة التأمين النوعي وتأمين ميزانية ضرورية لتفعيل المشروع .

خ – بناء شبكة علاقات مساعدة العملية التربوية مع المجتمع المدني:. كدور المعاهد ومؤسسات التعليم العالي . الاكاديمي الاختصاصي، المجتمع و النقابات والقطاع الخاص ، الوزارات ذات العلاقة والشركات العالمية والجهات المانحة وشركات البناء وأولياء الأمور، ووسائل الإعلام والبرلمان.

3 – الاهتمام بالنظام العالمي :

لكي تستطيع وزارة التربية الاستفادة من النظام العالمي وجهود المنظمات الدولية وتستطيع إزاء هذه التغييرات والعراقيل التي تحدثها العولمة أن تواكب المبادرات التنموية عليها الالتزام بالقرارات الأربعة التي تم إقرارها في مؤتمر داكار عام 2000 :

ا – قرار أهداف التنمية الالفية عام 2000 الذي يتضمن ثمانية أهداف يجب ان ينتهي عام 2015 .

ب – قرار التعليم للجميع الذي يضم ستة أهداف وينتهي عام 2015 .

ت – قرار عقد مؤتمر محو الأمية في الفترة بين عام 2003 إلى 2012 .

ث – تنظيم التعليم من اجل التنمية المستديمة من عام 2005 إلى 2014 .

وتتركز هذه المبادرات اعلاه في اربعة أهداف رئيسية :

- الهدف الاول : الإهتمام بإجراء إصلاحات على الصعيد المعيشي وحماية البيئة .
- الهدف الثاني : الإهتمام بحقوق الإنسان وتمهيد الأرضية لأسس المواطنة والديمقراطية والعدالة والمساواة .
- الهدف الثالث : توسيع أسس المشاركة الإجتماعية والسياسية في المجتمع .

- الهدف الرابع : تتوافق هذه الوثائق الاربع على ان التربية اداة وهدف لبناء انسان نموذجي عن طريق مساعدته لرفع قدرة الفرد وبناء القيم الأساسية لكي تتناسب مع الحياة .

4 – رفع القدرات المهنية والمستوى الإجتماعي والإنساني للمعلم

إن رفع وتنمية الحالة الاجتماعية والمهنية للمعلم ضرورة ملحة، ويبدو ان المعلم يعيش هذه الايام في حالة صعبة ومعقدة تتعلق بمكانته في المجتمع مما يواجهها في أداء عمله وواجبه، حيث كان يعيش قبل ذلك في أفضل حال ، ويعود هذا إلى شحة التجربة وعدم توفر التدريب والتأهيل اللازم وإنخفاض مستوى إعدادهم في المعاهد والكليات وخاصة خريجي المراحل الإعدادية الذين تم تعيينهم في المدارس بعد إجتياز دورات تأهيلية . وهذا بعيد عن مهنة المعلم الذي يجب ان يعد في هذه الأيام ويتلقى معلومات غزيرة .

يبدو أن هناك فراغ كبير بين هذا المعلم وبين الذي يجب ان يسود على الصعيد المهني . لذا يجب العمل لإعادة المستوى والقدرة العلمية ومكانة المعلم ليعود إلى مسيرته الحقيقية وهذه هي عملية التربية والتعليم . ليس على صعيد العدالة الإجتماعية ، حيث تؤدي هذه الشريحة عملاً اجتماعياً ووطنياً ، بل إن لهذه الشريحة تأثير في صياغة ستراتيجية تنمية القدرات الإنسانية . إن المهارة في إلقاء المحاضرات ضرورية لتأمين حاجات المجتمع الجديد ونظم المدارس والمؤسسات التعليمية شبه المستقلة ، يجب ان يكون له على الأقل قدرة نظرية وعملية في أحد الصعد الاكاديمية ومفاهيم محاضراتية وإجتماعية وتعليمية أخرى ويكون لديه قدرة إصدار القرار الضروري ويعرف ماهي النتائج التي ستتحقق جراء قراراته وما هي الأخلاق التي تتناسب مع مهنته ويكون لديه قدرة على تحديد النقد والتقييم في اعماله الضرورية والعلاقات بين المدارس ، لان ذلك لن يتحقق بالتدريب وتأهيل وتحديث مناهج التدريب ، بل يجب الإهتمام بالحالة الإجتماعية والمالية ونظامٍ منح الدرجات والراتب وأوضاع العمل حيث يكون لهذا الإجراء تأثيراً فاعلاً لجذب الكوادر التربوية المتمكنة لمهنة التعليم وأداء العمل التعليمي و رفع المستوى المهني وإعداد عدد لابأس به من المعلمين وفق الشروط العالمية من أجل تحقيق نظام تعليمي يرتبط بمستقبل مجتمعنا .

الوصول إلى أهداف التنمية المهنية للمعلم معناه إيلاء الإهتمام بالجانب الإقتصادي والإجتماعي وتفعيل الطاقات الفردية والجمعية على الصعيد التربوي مع وضع مقاييس جديده لأساليب المدرسة الجديدة .

ويؤدي هذا الاسلوب إلى أن يتبوأ المعلم مكانة جديدة في الجتمع ، وقبل كل شيء بتحقيق الطاقات المهنية الفردية والجمعية ، مما يمكن المعلم من تعزيز موقعه الراسخ في المجتمع وإحترام من يمارسون عملية التعليم ، إذن فإن السياسة وإستراتيجية المعيار الضرورية والتامة إزاء الإعلام والعلاقات والحوار وتدريب وتأهيل المعلم من أجل تغيير الاسلوب القديم الذي كان سائداً بحيث يعبر عن هيئة مهنية وإدارية في تطوير عملية التعليم حيث من الضروري جداً أن يغدو نموذجاً للتعليم الجديد هذه الأيام.

5 – ما نوع المعلم الذي نحن بحاجة إليه؟

قبل الإجابة على هذا السؤال يجب أن نجيب على بعض الاسئلة الاخرى السائدة، وهي ماذا يحتاج مجتمعنا لمستقبل التربية؟

من هو المواطن ؟

كيف يجب أن يكون عليه نظام المجتمع على الصعد الإجتماعية والسياسية والإقتصادية ؟

للاجابة بإيجاز وإختصار:

- الباحث – المثقف – القائد – المراقب – دور المعلم والارشاد .
- مراعاة القيم الإنسانية ، مساعدة المواطن والديمقراطية وحقوق الإنسان لدى المعلم داخل المؤسسات التربوية .
- إيلاء الإهتمام الدائم بنظام الإرتقاء بالمستوى المهني للمعلم .
- الاعتماد على الإصلاحات المستمرة في الإدارات المدرسية وتأمين مفكرين ومثقفين ومحبي التربية لمساعدة المعلم في تطويرها .
- زيادة الإمكانيات النوعية للمعلم ومساعدته للتعامل مع المصادر العلمية المختلفة والمناهج التعليمية الخاصة بالطالب .
- اشراك المعلم في بيئة ديمقراطية في المدرسة بحيث يكون مساعداً وإيلاء الإهتمام برغباته الخاصة.

- مساعدة المعلم في تطبيق أساليب جديدة في ادارة الصف وتحقيق بيئة هادئة.
- تمكين المعلم وإعداده للتفاعل والتكيف مع التحولات التي تحدث في القرن الحادي والعشرين .

انسنة نظام التعليم واساليبه لبناء مجتمع أكثر ديمقراطية وإنسانية.

- تطوير أساليب التقييم وتحديد المعوقات والحلول.
- إمكانيات المعلم في المشاركة مع المجتمع المدني .

6- تنمية طاقات المعلمين وتفعيل أدائهم في خطة تطوير التعليم :

اعادة النظر في إعداد المعلمين وتفعيل أدائهم في خطة تطوير التعليم جزء من نظرة عامة لصياغة خطط تنظيم التعليم ، لذا يجب إحداث تغيير في القوى العاملة التربوية لتكتسب مزيداً من المهارات وإطلاعهم على الأساليب العصرية ليتعاملوا مع المفاهيم والتعاريف الجديدة لتطوير العملية التربوية وتكييف انفسهم مع هذه المعلومات ويكون لديهم توقعات حيال التغيرات بواسطة المعلومات الجديدة والأجهزة المتطورة في كيفية إلقاء الدروس والعوامل الأخرى السائدة في هذا المجال .

ومن أهمها توقع المجتمع نفسه من الفرد المتعلم ، ويعود هذا إلى إعادة النظر في تعريف المعلم ودور المعلم الماهر في عملية التربية والتعليم . ووفق ما ورد اعلاه يجب ان تتوفر في المعلم الشروط والواجبات الآتية :

- تنظيم الفرص التربوية للطالب وتطبيق أساليب التعلم والتعليم والطلب إليهم بتقديم مشاريع وتعليمهم كيفية معالجة مشاكلهم وكيفية إتخاذ القرار والقيام بالتحليل والنقد.
- يقوم بتنفيذ وتطبيق عملية تطوير التعليم لدى الطالب وفق مناهج متعددة من حيث المعلومات.
- أن تكون إمكانية التعامل مع الطالب وفق أساليب مختلفة.
- أن يشجع العمل الجماعي .
- أن يتعاون في تطوير المنهاج الدراسي والأمور الإدارية للمدرسة .
- محاولة ربط المدرسة بالمجتمع والأسرة .
- أن يؤدي عمله كمعلم بمهارة بحيث يتناسب مع ظروف المربي.

- أن يطبق طرقاً جديدةً في التدريس .
- التجديد المستمر في طاقات ومهارة المعلمين في التعلم والتعليم .
- تركيز جهوده لرفع طاقات الطالب اليومية.

لكي يستطيع المعلم إكتساب هذه القدرات يجب إيلاء الإهتمام بالجانب الأخلاقي للمعلم لكي يستطيع خلق بيئة إنسانية وديموقراطية في المدرسة :

أ- رفع الإمكانيات العلمية لدى المعلم في مجال المطالعة والرياضيات والمعلومات بإستخدام التكنولوجيا الحديثة .

ب- ولكي يستفيد في حياته اليومية من الصعد التنموية، يجب تدريبه نظرياً وعملياً على اختصاص الرياضيات والعلوم .

ت- رفع قدرته لإستخدام مهارة (البيداجوجيا) البناء الجديد وطرق وأساليب حديثة بإستخدام العوامل الديمقراطية والإنسانية ، لانه يمهد الطريق لتجسيد الروح الإنسانية والعلمية لدى الطالب .

ث- شعوره بالتحولات والمعوقات التي تستجد في دنيا العولمة .

لذا يحتاج المعلم إلى افق معلوماتي أوسع ليستطيع التواصل مع هذه التحولات السائدة في العلاقات والإقتصاد واللغات العالمية الأخرى والديموغرافيا والعلوم السياسية والجغرافية وتأريخ الدول الأخرى والتحولات الأخرى على الصعد الإجتماعية والفنية والسياسية حيال تطور التاريخ العالمي .

ج- تطوير ثقافة المعلم على الصعيد الادبي والإنساني مع إيلاء الإهتمام بالأحاسيس الرقيقة وتقدير الإبداع لكي يستطيع مساعدة الطالب وتنمية القدرة التعبيرية لديهم في الموسيقى والمسرح والأدب والشعر والكتابة والأمور السائدة الان في وسائل الإتصالات.

ح- يعد المعلم إعداداً ماهراً ليدرك ما هي حاجات الطالب وكيف يتعامل معه تعاملاً تربويا ليخلق جيلاً مطلعاً على النواحي المختلفة للحياة .

7- التأهيل والتدريب :

إن تدريب وتأهيل المعلم لهو ضرورة هامة من ضروريات العملية التربوية .

فالوضع الذي عاش فيه معلمونا جعلهم غير قادرين على إعداد انفسهم ، وحتى المؤسسات التربوية ذات العلاقة بهذا العمل كانت بعيدة عن هذه التحولات والمعلومات والجهود المبذولة من قبل الدول والمنظمات الدولية

والمؤسسات الخاصة الأخرى التي نشأت في هذا الصدد، لذا اود ان اعرض بعضاً من هذه الجهود التي بذلت في هذا الصدد:

- تؤكد تقارير الدول والمنظمات أن إعداد المعلم إعداداً جيداً وإكتسابه المعلوات والخبرة الفنية التربوية لرفع مستوى ادائه ليستطيع بصورة أفضل من نقل حاجاته العلمية المستجدة ليضعها موضع التطبيق مما يؤدي إلى رفع مستوى الطالب في اكتسابِ المعلومات.
- إن إعداد المعلم القدير يؤثر تأثيراً فاعلاً في إعداد الطالب في الحياة وبناء مجتمع متعلم كما يغدو بمثابة ثقة نوعية بالعملية التربوية.
- تؤكد التقارير ان تعليم مهنة التعليم اختصاص مهني راق ، يجب ان يتسم بمكانة وتقدير عاليين ، لهذا لايمكنك تهميش المعلم وإيلاء ألإهتمام بطاقات الطالب ، حيث إن هدفنا هو إمكانيات المعلم .
- يجب ان تكون المناهج لرفع المستوى المهني وتثبت نجاحها لا أن تكون من أجل المشاركة فقط .
- ربط سياسية الطاقة المهنية للمعلمين والكوادر الإدارية بمستوى الأداء .
- رفع مستوى أداء المعلمين في حياتهم الوظيفية سيؤثر على رفع مستوى التّعلم .
- من المستحسن ان يعد ويتخرج المعلمون من كليات التربية ، ويمكن ان تفتح دورة تأهيلية في الجامعة للذين يرغبون في مزاولة مهنة التعليم بعد تخرجهم شرط ألاّ تقل مدة تلك الدورات عن (6) اشهر وتضم جميع فنون التدريس .
- تتضمن تقارير إعداد المعلم وتأهيله ثلاث مراحل (التأهيل قبل مزاولة التعليم – إعداد المعلم الجديد – التأهيل المستمر أثناء الخدمة) .
- إن إعداد المعلم وفق الأسس الإختصاصية والتربوية انجح في عملية التعليم.
- يجب ان يكون إعداد المعلم وفق المعيار الذي يظهر في أدائهم بعد التخرج .
- مكانة المعلم في المجتمع وإيلاء الإهتمام به على الصعد المادية والإجتماعية يؤدي إلى رفع مستواه .

- يجب ان يكون دور المعلم منتجاً للمعلومات وإتخاذ القرارات وأحداث التغييرات في المدرسة والمجتمع ليجعله يولي الإهتمام برفع أداء مهنته وتطويرها .
- يجب ان يكون هناك مكان عند تطبيق برامج إعداد المعلم أثناء التأهيل والتدريب ويمكن تنفيذه عن طريق المشاريع المشتركة للمدارس ووزارة التربية بالتعاون مع وزارة التعليم العالي والجامعات .
- يجب ان يكون هناك إرتباط في المعيار وإيجازات الاصلاح في التعليم ويؤدي هذا إلى التقويم المستمر وتحديد المشاكل ووضع الحلول المناسبة لرفع الأداء وتحديد المسؤولية .

8- النموذج والمعيار الجيد لأداء المعلم :

حين نتحدث عن الجودة العامة وتحقيق الأهداف في المؤسسات التعليمية ، يجب ان تكون هناك مقاييس محددة تشمل كافة تشكيلات مكونات هذه المؤسسات، لترضى مؤسسات المجتمع وخريجيها والمؤسسات التعليمية عن أداء خريجيها ، ويكون هذا أثناء تنفيذ الأهداف على صعيد المهارة وقبل وضوح الأمور، ويجب ان تكون هذه المعايير والمسالك التي يتم تحديدها في مستوى عالٍ من الخبرة وتشمل كافة التجارب المحلية والإقليمية والعالمية ، وتتسم بنوعٍ من المرونة ليمكن التعامل معها عند حدوث المستجدات والتحولات عالمياً وتتمتع بإمكانيات تطويرها. إن إحدى النقاط الهامة لتطوير أوضاع عملية التعليم ترتبط بتحسين مستوى المهارة المهنية للمعلم كون هذا التحسين لن يتحقق من دون ذلك من أجل أن نعتبر هذه النقطة هامة فإنه يجب على المؤسسات المسؤولة عن إعداد المعلم تحديد معيار تلك الأداءات التي تعتبر ضرورية:

1- الجانب المعلوماتي
2- الجانب التطبيقي
3- الجانب العقلي
4- الجانب الإختصاصي الأكاديمي
5- الجانب الثقافي والإجتماعي والأخلاقي.

وقد أجريت في هذا الصدد خلال العقدين الماضيين إختبارات على نموذجين إستراتيجيين حيث نستعرض الخطوط العامة لهذين الأنموذجين لكي يمكن الإستفادة من انسبهما :

أولاً: الأنموذج الفني

يهتم هذا الأنموذج بوضع الإستراتيجية حيث ما الذي يجب على المعلم ان يعرفه وما هو نوع المهارات والتكنيك التربوي الذي يجب أن يتعلمها. أن أنصار هذا الأنموذج يعتبرون النقطة الرئيسة لإجراء التغييرات على الصعيد التربوي والإرتقاء به على صعيد المعرفة والمهارة والمعيار المستخدم في إعداد المعلم والتنظيم المهني للتدريس وفق هذا المعيار سيؤدي إلى الإرتقاء بأداء المعلم ويغدو أساساً راسخاً للعملية التعليمية.

ويشمل هذا الأنموذج الفني هذه الرؤى:

1- سيكون لتحديد عقد ومعايير وظواهر تعلم الطالب من جهة وأداء المعلم من جهة اخرى تأثير على دور المؤسسات التعليمية، مما يتيح للمعلم فرص المشاركة في نشاطات التنمية المهنية.

إذن فإن هذا النوع من الأنموذج يولي إهتماماً كبيراً بالمعايير الفنية لإلقاء الدروس على الصعيدين الثقافي والأخلاقي.

2- إن هذا الأنموذج لايولي إهتماماً بكيفية تعلم معايير أداء المعلم، وليست أساليب قطاعات المساعدة كما يجب كي تستطيع تهيئة مصادر المعلومات المهنية وخلق الفرص الضرورية لتحقيق المهارة المهنية للمعلم وتطويرها.

3- الربط بين الثواب والعقاب بأداء المعلم يدفع بالمعلم إلى محاولة الإرتقاء بأدائه مما يؤثر إيجابياً على تحسين عملية التعلم والتعليم .

4- إن تقييم ومساءلة المعلم عن طريق إجراء إختبار خاص هو معيار من احد معايير هذا الأنموذج الذي جرى إيلاء الإهتمام به في التسعينات .

5- إن الإعتقاد بأن المعلم أداة للإصلاح، يجب عدم الإهتمام برأي هؤلآء الذين يطالبون بالتغيير والإرتقاء بأدائه ، لأن هذا الأنموذج حدد وفق التعليمات هؤلاء الذين يقومون بوضع المعيار ويقيمون الطاقات وفق المعايير .

6- إن تأهيل المعلم، عوضاً عن تحقيق التنمية المهنية للمعلم ، ضروري لتنفيذ الإصلاح وتحقيق أفضل النتائج.

7- معرفة المستوى العلمي للمعلم سابقاً وخبرتهم حالياً وإلتزامهم بسياسات ودقائق الأمور والتفاصيل وليست أوضاع العمل والتأهيل ونظام زيادة الرواتب والتكريم والمكانة الإجتماعية وإعداد المصادر العلمية والمهنية وقدرته في الإرتقاء بأداء المعلم وتحديد الراتب والدرجة اللائقة في النظام المهني والإجتماعي .

وإختصاراً : هناك مثقفون وتربويون يعادون إستخدام هذا الأنموذج الذي جرى تطبيقه في أماكن عديدة لرفع أداء المعلم نظراً لهذه الملاحظات:

1- تعبر مشاركة المعلم في عملية تطوير التعليم في الأنموذج الفني من أضعف الأدوار ويعود هذا إلى انه وأثناء التغيير وتطوير العملية التعليمية يجب العمل مع المعلم أثناء العمل من أجل الإرتقاء بأدائه وليس في حضوره، أو غيابه ، التعامل مع المعلم ليس كاداة إصلاح فقط ، بل يجب ان يكون المعلم احد أعضاء هيئة التغييرات والتطوير ، يجب بذل الجهود للارتقاء بمستواه التعليمي. يجب الإهتمام بمستواه الثقافي والإجتماعي والمهني ايضاً. فإن لم يتم إيلاء الإهتمام بالوضع المهني والمادي والإجتماعي للمعلم فلن يلقَ الاصلاح نجاحاً.

2- المسؤول عن الاصلاح في هذا الأنموذج هو القوة المؤثرة حيث يدرك، ويفهم ، ويفكر ، ويقترح ويتخذ القرار من اعلاه – فالمعلم اداة تنفيذ فقط يجري تقيمه وفق معيار خاص وهو مسؤول عن التنفيذ ، وهذه إعادة في علاقة الأعلى بالأدنى (المسؤول والمعلم) ويؤدي في الوقت عينه إلى إنعكاس هذه العلاقة بين المعلم والطالب .

3- إن هذا الأنموذج يؤدي بالمعلم إلى ان يكون معلماً مطيعاً ويكون كاداة من ادوات التنفيذ ليس إلاّ ويقوم بتنفيذ الاوامر التي يتلقاها من أعلاه.

4- هذا الأنموذج بعيد عن معالجة مشاكل أداء المعلم في عمله ، لذا إتضحت في السنوات التالية أن الإرتقاء بمستوى المعلم في الإستغناء وتغيير هذا الأنموذج ليس مشروعاً. إن معايير الإصلاح ليست حدثاً فاصلاً بل عملية مترابطة ومتممة ونشاطاً مشتركاً من الأعلى إلى الأدنى وبالعكس من ذلك فانه يسمح بالمشاركة والحوار وتبادل الآراء . فالمعلم ليس أداة تنفيذ فقط ، بل المعلم مخطط ومصمم المعايير المناسبة لأعمالهم .

5- إن الجهة الفنية هي التي تضع معايير الأداء لوحدها ، صحيح إنه يطور بعض الجوانب المهنية للمعلم ، غير أنه لايسمح للمعلم بتحديد وسائل النجاح والإرتقاء بالتدريس لتحقيق أهدافه الجديدة .

6- ويصبح هذا المعيار وسيلة للضغط والعقاب ، اكثر من أن تكون وسيلة نحو الأفضل والتنمية المهنية . إنهم يظنون ان هذه المعايير لوحدها هي التي تدعم الإرتقاء بالمستوى المهني والإنساني حيث يساعد في عملية التعلم والتغيير على صعيد إلقاء الدروس.

7- ترك مشاكل التعليم للمعلم في مجال عمله في المدارس ، ويشكل هذا عاملاً من عوامل عدم التفكير وعدم الإلمام بشؤون التعليم في المدارس حيث نجد أن العديد من مكونات المجتمع ليسوا على دراية بنظام التعليم وسياسة التعلم.

ثانياً – نموذج الإنسان والمعلم الماهر المفكر

نتيجة الجوانب السلبية السائدة في الأنموذج السابق ظهر في القرن العشرين نموذجاً آخر لرفع مستوى أداء المعلم :.

1- الهدف الأساسي لهذا النموذج هو رفع المستوى المهني وتمكين المعلم للوصول إلى العلوم المهنية اللازمة لرفع مستوى إمكانية المعلم .

2- يساند هذا النموذج الإرادة والرغبات الحقيقية للمعلم .

3- المعلم مفكر ومجرّب وذو بعد نظر وفق هذا النموذج.

4- يمكن للمعلم التفكير في كيفية تعلم الطالب والسير به نحو التفكير وبعد النظر.

- إن هذه المعايير الادائية التي تعمل في هذا النموذج بمشاركة وتنسيق مع تلك الجهات المساندة التي تساعد في تنمية مهنة المعلم وتوسيع نواحي خبرة المعلم وتحوله الى مواطنٍ ملمٍ بكافة حقوق الإنسان هو احد أهداف هذا النموذج .
- إن مشاركة المعلم في وضع المعايير وتنفيذها هو احد الأهداف الأساسية لنجاح عملية التعليم . إن مشاركته في عملية تقييم نفسه وفهمه من ان المدارس تشكل وحدة كاملة وعاملاً من عوامل تطور مهنة المعلم

والإرتقاء بالتدريس . يجب ان يكون هذا النموذج مثالاً للمقارنة والتفكير والفهم وبناء المعلومات المهنية على صعيد المدرسة ومتوافقاً مع إستراتيجية التنمية المهنية والإنسانية ويأتي هذا في مقدمة الجهود التي تبذل لمساعدة المدرسة ومحاولة المعلمين لتحقيق عملية التعلم والتعليم .

- فلسفة النموذج الإنساني ، تتضمن رفع المستوى المعرفي والمهارة المهنية ، حيث يجب الاستفادة من تجارب المعلم في الفصول الدراسية والتطبيقية وأعمالهم اليومية حيث إن هذه المعلومات والخبرات تشكل مصادر اساسية لتعلم المعلم وبدء التغيير والإصلاح ، ومن دون وجود هذه المعلومات لن يكون لدى المعلم نظرة حقيقية وقدرة لازمة للإستفادة من تلك المعلومات والتعليمات والإرشادات التي يتلقاها من الجهات العليا .

مقومات وأسس النموذج الإنساني:

1- بناء المعلومات ونظامٍ شاملٍ للتعلم طوال الحياة المهنية للمعلم :
إن هذه النقطة تساعد المعلم علىً تطوير وبناء المعلومات وإكتساب المهارة وإطلاعه على المستجدات التي تحدث في مجال إختصاصه على صعيد التدريس والنواحي الثقافية والأخلاقية والعلاقات الإجتماعية والمدرسية ، كما تساعد المعلم على بناء نظرة تربوية فاعلة من الخبرة التربوية على ضوء معيار الشمولية الواضحة على جميع الاصعدة ومجالات العمل .

2- إن الإرتقاء بالوضع المعيشي للمعلم عامل مساعد لآلية أدائه ونجاحه في اعماله .

3- إن مشاركة المعلم في وضع معيار أداء تطوير وقدرة المعلم في التدريس والمشاركة في وضع المعيار بإمكانها تطوير وسائل إستخدام المعايير وتعلم مهنته. وتعتبر هذه المشاركة بأنها العلاقة الإنسانية والمهنية المرتبطة بالقوة التي تظهر لدى المعلمين وتؤدي إلى صياغة الثقافة المهنية وروح التضامن وتساعد المعلمين لتفعيل نشاطاتهم وإستخدام الأساليب الجديدة أثناء التدريس.

4- تقييم المعلم ذاته:

يرى هذا النموذج ان المعلم يشعر بالسعادة حين يتم تقييم أدائه ليكون على دراية بآلية أداء عمله في الصف وخارجه. ويصغي بإهتمام إلى النقد الخارجي ، لكنه ينتظر ذلك التكريم جراء تنفيذه لهذه الإصلاحات كما بإمكانه إقامة علاقات أفضل مع الهيئات التدريسية في مدارسهم و مدارس المؤسسات الأخرى. يجب ان يساعد هذا التقييم المعلمين على معالجة المشاكل المهنية والإجتماعية عن طريق تبادل الآراء .

5- تشجيع ونشر الأساليب الإبداعية: يجب ان تساعد هذه المعايير المعلم على الإرتقاء بأدائه كما يجب أن يغدو التأمين النوعي لأعماله جهداً لتحقيق النموذج التطبيقي للتخطيط وتحديد كيفية القيام بالتدريس والتقييم .

6- بذل الجهود وتبادل الآراء من أجل وضع معايير منتظمة.
بمشاركة المنظمات المدنية وشخصيات مثقفة وأصحاب رؤوس الأموال والمختصين والجهات المسؤولة الأخرى لرفع مستوى أداءِ المعلمِ ووضع خطة ملائمة وشاملة لتغيير نظام التعليم ، مما يشكل عاملاً جيداً لإحداث التغيير الثقافي ، وهو بدوره يشكل ضرورة اجتماعية بحاجة إلى المشاركة والتشاور مع كافة الأطراف، وخاصة أن المنظمات ونقابات المعلمين تشكل قوة اساسية فاعلة، يجب ان يكون لها دورها ويجب عدم نسيان مشاركتها.

7- يجب ان يكون مطلعاً على الاتفاقات المحلية والدولية حول أوضاع وأهداف العملية التعليمية والأمور المتعلقة بالحق الإنساني والمهني للمعلم .

- كانت هذه أهم مقومات النموذج الإنساني . غير أن إستراتيجية تنفيذ هذا النموذج لا زالت بعيدة عن البيئة التعليمية. ولا زالت منظمات المجتمع المدني ونقابات المعلمين غير مشاركة في وضع معايير أداء المعلم . وحتى المعلم ذاته غير مشارك في تحديد معيار أدائه هو. لذا يجب بذل الجهود لمشاركة المعلم في وضع المعايير والتقييم. لكن لن يتم تنفيذ هذا الأمر إلى أن يتم رفع المستوى الإجتماعي والإقتصادي لمعظم المعلمين لتحديد جوانب تطوير مهنتهم وفتح المجال لهم.

نموذج شامل لرفع مستوى المعلم

يمكن ان يكون لهذين الأنموذجين تأثير طفيف على رفع مستوى الخبرة لدى المعلم ، ويعكس كلٌ من هذين النموذجين أهمية متباينة. حيث يدعم كل منهما رفع المستوى المهني للمعلم. أي أن كلٌ منهما مكمل للآخر، لأن كلٌ منهما يعالج المشكلة بشكل مختلف. لذا يجب علينا ان نأخذ بنظر الإعتبار الوضع التربوي والحالة المعيشية لمعلمي كُردستان لصياغة وجهة نظر خاصة حول معلمي كُردستان، لكي يصبح نموذجاً مناسباً لتطوير أداء المعلم .

المعوقات الأساسية لإداء المعلم

1- يجب ان يشارك المعلمون في عملية رفع مهنتهم حيث أنهم يشكلون قوة رئيسية مؤثرة لتطوير العملية التعليمية ولايمكن اعتبارهم كأداة إصلاح، يجب ان يكونوا مشاركين وفعالين لتحديث وتطوير وضعهم المهني والإنساني .

2- يجب تأمين تنظيم الوضع المادي والمعلوماتي والإجتماعي الضروري لكي يصبح التدريس نشاطاً مهنياً جذاباً ويكون له القدرة لجذب الثروات الإنسانية وحمايتها وبذل الجهود لتهيئة حالة صحية لكي يستطيع إكتساب التعليم النوعي طيلة حياته، سواءً كان قبل خدمته ، او أثناء الخدمة.

3- يجب تشكيل مؤسسة لتقييم عمل المعلم لتحديد صعوبة عمل المعلم وحجم مسؤولية التعلم والتعليم والأخلاق الإجتماعية السامية وتحقيق مستقبل على أسس وقيم عليا للأجيال. ويجب ان ندرك أن عمله بحاجة الى تعاون ودعم الجهات الأخرى وهو التدريس. وهو بحاجة إلى نظام فعال لتقييم أدائة .

4- وضع نظام مؤسساتي للتدريس وتطويره كنشاطٍ مهني ، مما يجعل العمل الرئيس للمعلم في عملية التعليم والتعلم هو دمقرطة المدرسة وتطوير علاقاتها ورفع مستوى الطالب في كيفية تعلم الممارسات اليومية في المجتمع.

5- يجب ان يكون المعلم ملماً بعمل أدارة المدرسة وإستقلاليتها في التنظيم والإدارة والمناهج والعمل التربوي (في إتخاذ القرارات حول تدريب وتأهيل المعلم ومدير المدرسة) ودور الهيئة الإدارية للمعلمين لوضع سياسة التعليم ومعيار أداء المعلم. أن إستقلالية المدرسة هام جداً لأن المعلمين يستطيعون بالإستفادة من خبرة وتعاون بعضهم بعضاً لتطوير مسيرة البناء المهني الدائم من أن يرفعوا الحالة المهنية والإجتماعية.

6- وضع نظام للإرتقاء بمستوى أداء المعلم إلى مستوى اعلى في التدريس وتقديم (المكافأة). حيث يمكن أن يكون هذا الأمر بمثابة تغيير النظام الحالي لرفع راتب المعلم بنظام آخر مبني على أسس أداء المعلم لبحثه على بذل مزيد من الجهود لتطوير أدائه.

7- ربط معيار أداء المعلم ببرنامج التطوير المهني المحدد . يجب ان تكون هذه المعايير شاملة وتتضمن الجوانب المعلوماتية والمهنية والثقافية والأخلاقية لتصبح أساساً لأداء المعلم في الصف.

المهنية من أجل القدرة

عبارة عن تحسين أداء المعلم على ضوء المعايير والقدرات المحددة . التمكين عملية مستمرة ويضم جانبين :

الاول : موضوع خارجي حاجاته نوعية في مساعدة بناء المعلم.

الثاني يشمل المعلم ذاته وما مدى ما يبذله من جهد مستمر لرفع وتطوير مهنته في الجوانب (المعلوماتية – المهنية – الأخلاقية) ، حيث يشكل هذا الأمر حقيقة هامة لأن الإهتمام بمهنة التعليم معناه تعليم المهنة . فالمعلم صاحب مهنة في مؤسسة بيروقراطية وليس موظفاً ، لأن الموظف يعمل في مؤسسته وفق القرارات والتعليمات ، لكنك صاحب مهنة تصغي إلى العلم والمعرفة.

معايير أداء المعلم

- عبارة عن وصف ماذا يجب على المعلم أن يعرفه ويؤمن به ايضاً ويستطيع فعله في الصف أثناء التدريس.
- توقع المعلومات والمهارة وجوانب أداء المعلم .

- وجهات النظر حيال مهلة برامج الإعداد وتفعيل مهارة المعلم .
- مستوى الأداء الذي يفسح المجال للمعلم كي يؤدي عمله التعليمي.
- على ضوء الأداء يستطيع المعلم الحصول على الشهادة المهنية للتعليم .

فلسفة معيار المعلم

- تغيير عملية التعليم من موظف إلى مهني .
- يصبح المعلم عن طريق المعيار إنساناً متعلماً بإستمرار ويبذل جهوداً لفهم وإدراك مغزى رسالته المهنية .
- تدريب المعلم على القيام بتقييم نفسه ورفع أدائه .
- تحسين برامج إعداد وعمل المعلم .
- رفع التوقعات من نتائج التعلم .

الخصائص الأساسية لمعيار المعلم

- قدرة التقييم – المشاركة – العدالة الإجتماعية – الشمولية – موضوع الأخلاق السامية – المواطنة – الإنسانية – المرونة – القدرة ،ماذا يجب ان يعرفه المعلمٍ وماذا يجب الإلتزام به، ليستطيع تنفيذ واجبه ، لأن المعلومات ليست هدفا ليعرفها المعلم ، لقد جرى تغيير هذه النظرة الى نظرة اخرى جديدة وهي (إطار فهمه).

هدفه :

- مساعدة مؤسسات إعداد المعلم لتحديد أسس معلومات المهنة.
- تحديد نتائج أداء التعليم الذي يؤدي الى توحيد المواد المقررة في المدارس.
- ربط الدراسة النظرية في كليات التربية بالخبرة الميدانية المختلفة.

المعايير والتأهيل والتدريب

يتطور المعلم في مهنته بمراحل ثلاث:

1- مرحلة الإعداد / كليات التربية والمعلمين الأساس ومعاهد التعليم العالي .
2- المرحلة الثانية / المعلمين المعينين حديثاً.
3- المرحلة الثالثة / تشمل هؤلاء المعلمين الذين جرى تأهيلهم أثناء الخدمة .

من الأفضل إشراك المرحلة الثانية والثالثة ممن يتم تدريبهم في المؤسسات التابعة لوزارة التربية ، في الدورات التأهيلية المقامة في كليات التربية.

أولا : معايير المعلم

حسب مراحل ارتفاع المستوى المهني

1- معايير المعلم أثناء إعداده (وهو طالب).

- معلومات ومهارة ورغبات الطالب: يجب إتاحة الفرصة لهذا الطالب أثناء مرحلة إعداده ليصبح معلماً للإطلاع على المعلومات المتعلقة بمهنة التعليم.
- من الضروري بروز رغباته ومهارته على صعيد المهنة التربوية في هذه المرحلة.
- يجب أن يكون لديه إمكانية إستخدام هذه المعلومات التي تعلمها أثناء إعداده في الكليات عند مباشرته كمعلم.

2- تقييم البرامج.

- أن يتمكن من تقييم البرامج المدرسية ويكون لديه القدرة على جمع المعلومات عن الطلبة وإيجاد الحلول الضرورية لها.
- أن يكون بإمكانه تطوير البرامج الدراسية على ضوء التقييم والمعلومات المتوفرة لديه.

3- الخبرة الميدانية وأداء عمله :

- إن المؤسسات التربوية في المدارس تقوم بصياغة خطط العمل نتيجة الخبرة الميدانية والممارسة حيث يجب ان يتم تنفيذها وعليه بتقييمها من أجل مساعدة الطلبة في تنمية معلوماتهم ورغباتهم .
- إتاحة الفرص المناسبة للطلبة لإبراز معلوماتهم ورغباتهم .

4- الفروق الفردية (التعددية)

- إن المؤسسات التربوية التي تسعى لصياغة برامجها وتنفيذها وتقييمها يجب ان يعرف المعلم مدى استفاده الطلبة في معلوماتهم وتنمية رغباتهم لكي يساعدهم في الإرتقاء بمستوى التعلم لديهم.
- يجب ان تكون هذه المعلومات عن طريق العمل والتنسيق مع الهيئة التعليمية في المؤسسات الاخرى كالتعليم العالي ومنظمات المجتمع المدني

الخاصة بالتربية والتعليم الخاص والعاملين في مجال ذوي الإحتياجات الخاصة.

5- اعضاء الهيئة التعليمية والإرتقاء بمستواهم المهني

- يجب ان تكون الهيئة التدريسية قدوة في العمل والممارسة على صعد البحوث التربوية لخدمة الجامعات والمجتمع والعملية التربوية . يجب إجراء تقييم لأداء المعلم ليطلع على مدى التأثير على أداء الطالب .
- يجب ان يتضامن الهيئة التعليمية مع المهنيين الآخرين سواءً كانوا في اختصاص اخر او تربويين يعملون في المدارس الأخرى أثناء تطوير البرامج الاكاديمية وتقويمها ومتابعتها.
- يجب على المؤسسات التربوية إجراء تقييم لأداء المعلم دورياً وإتاحة الفرص لهم للإرتقاء بمستواهم المهني.

6- يجب على إدارة المؤسسات التربوية والتعليمية ومصادرها الإلتزام بالقوانين والتعليمات والقيام بأعمال المتابعة سنوياً كوحدة ادارية ومالية.

ثانيا : معيار المعلم الجديد

1- يجب ان يكون لدى المعلم فكرة أساسية في المواضيع التي يقوم بتدريسها .

- يجب ان يكون لدى المعلم إمكانية البحث والمتابعة للمواد التي يقوم بتدريسها للطلبة.
- يجب على المعلم إتاحة الفرص للطلبة في الدروس التي يقوم بتدريسها للطلبة وماهي فوائدها وكيفية ربطها مع الأعمال اليومية.

2- يجب على المعلم ان يدرك كيف يتعلم الطلاب ويتطورون .

- يجب على المعلم إتاحة فرص التعليم للطالب لتنمية قدراته العلمية والثقافية والإجتماعية والفردية.
- يجب أن يقوم بتعليمهم كيفية الإستفادة من اختلافهم ، لأنهم يختلفون عن بعضهم أثناء التعلم.
- محاولة إتاحة الفرص المناسبة لتعلم الطالب .

3- إفهام المعلم لإستراتيجية التدريس المختلفة:

يجب على المعلم إتباع الطرق والإستراتيجيات المختلفة أثناء التدريس لتشجيع الطالب والإرتقاء بمستوى الأداء التعليمي وممارسة النقد ومعالجة المشاكل.

4- أن يكون لديه قدرة إيجاد الحلول وتطوير التصرفات الفردية والجمعية للطالب، يحاول المعلم خلق بيئة ملائمة لكي يبحث الطالب على الإلتزام بالعلاقات الإجتماعية الإيجابية وربطها بالأنشطة التعلمية. حث الطالب نفسه على البحث عن التعلم .

5- يجب ان تكون علاقة المعلم مع الطالب علاقة تربوية باستخدام الكلمات التربوية وعلاقات الإحترام والتسامح وكيفية إيصال المعلومات بسهولة.

6- يجب ان تكون للمعلم خطة لتدريس مادته وما يتعلق بالطالب والمجتمع والبيئة وفق أسس علمية. وتكون أهدافها وفق خططٍ يمكنه تحديد مستلزمات التعلم وأن تكون خطة الأهداف الكبيرة والضرورية كيفية تحقيقها بمنأى عن الإطالة، وأن يستطيع إستخدام النشاطات التعليمية الضرورية.

7- يجب أن يكون المعلم مطلعاً على إستراتيجية تقييم البرامج التي تتجسد في التقييم وتحديد النواقص ووضع الحلول لها بالإستفادة من الإختبارات السابقة والنواحي الأخرى.

8- محاولة أن يتعلم الطالب : يجب على المعلم أن يكون لديه علاقات مع نظرائه في المدرسة ومع أولياء أمور الطلبة والمؤسسات التي تقيم لها علاقاتها مع المجتمع بهدف بذل الجهود من أجل تطوير والإرتقاء بتعلم الطالب .

ثالثاً : معيار المعلم الماهر

1- حالة مهنة التعليم :

- يجب ان يبدو على المعلم مميزات مهنة التعليم في المدرسة وخارجها.
- ان يلتزم بالواجب والمسؤولية المهنية وأدائها بأمانة .
- قبول آراء الطلاب والتصرف معهم بإحترام وأمانة ومساواة وصدق وحفظ أسرارهم .
- أن يقيم معهم علاقة حب وإحترام .

- أن يتميز بأخلاق سامية أثناء التعامل مع نظرائه والمدير وأولياء أمور الطلبة والمجتمع وما حوله .
- أن يتميز بالأمانه العلمية أثناء الإعتماد على المصادر المعلوماتية.
- الالتزام برسالة المؤسسة التي يعمل فيها .
- أن يبدو منتظماً بشكل يليق بمهنته.
- أن يتعاون مع زملائه ويهتم بالإرتقاء بمستوى أدائهم.
- التصرف بعقلانية في مواقفه.

2- أن يبذل جهوده لتعليم الطلبة ويكون سنداً لهم.

- يجب على المعلم معرفة الفروق الفردية لطلبته على ضوء أداء المعلومات والتصرف معهم .
- يجب على المعلم معرفة مدى التعلم والفهم لدى طلبته.
- أن يكون عادلاً معهم في التصرف.
- أن يعرف بأن عمل المعلم يستمر خارج الصف وليس في الصف لوحده.

3- يجب على المعلم ان يكون لديه خبرة في مادته الإختصاصية ويدرك كيف يقوم بتطويرها.

- يجب على المعلم ان يعرف أسس المعلومات في مجال إختصاصه وكيفية ربطهما بالنواحي المعلوماتية الأخرى.
- كيف يستطيع نقل المعلومات التي لديه حول إختصاصه إلى طلبته.
- يجب عليه ان يسلك طرقاً عديدة للحصول على المعلومات كالقراءة والبحث والمتابعة .

4- دور المعلم في تعلم الطالب

- استخدام إستراتيجية التعلم وفق حاجة الطالب .
- تسهيل الخبرة التعليمية الفاعلة.
- اشتراك الطالب في معالجة المشاكل والتفكير النقدي والإبداع.
- تهيئة بيئة متوازنة.
- دعم ومحاولة بناء بيئة للعلاقات الإجتماعية لممارسة السلوك الديمقراطي للحفاظ على أجواء الهدوء في الصف .
- استخدام طرق متباينة وفاعلة لزيادة فرص التعلم في الصف .

- كيفية استخدام وتوزيع الوقت المخصص للدرس. وذلك بوضع خطة دون إهدار للوقت.
- كيفيةً التفكير والإستفادة من المعلومات الجديدة أثناء العمل.
- ضرورة إتخاذ القرارات في الحالات الإستثنائية مثل قرار إستخدام طريقة (الكل) البحث التدقيق .
- محاولة إستشارة تربويين ومهنيين والإستفادة من نتائج البحوث التربوية لتطوير ادائه .
- أن يحاول المعلمون إقامة مشاريع مشتركة مع المجتمع .
- تفعيل وضع المعايير وسياسة التشجيع للإرتقاء بأداء المعلم .
- الإستفادة من الثروة الإنسانية .
- إقامة مركز المعلم الماهر لإعداد وتدريب وتأهيل المعلم .
- إقامة مركز للبحوث وتطوير أداء المعلم .
- وضع آلية ونظام للتأمين النوعي لأداء المعلم ودعمه في عمله.
- تخصيص جوائز سنوية للمعلمين المبدعين.

الخلاصة

لقد فقدت المدرسة. ميزتها القوية في الوقت الراهن حيث كانت المصدر الوحيد لإكتساب المعرفة سابقاً، غير أنها غدت الآن إحدى المصادر . بعد هذا التقدم الذي حدث على صعيد تكنولوجيا الإتصالات والانترنيت والفاكس والمجالات الأخرى لإكتساب المعرفة والحصول عليها. هناك نقطة أخرى هامة وهي إنفكاك المدرسة والجامعات والمؤسسات الأخرى للتربية والتعليم عن سوق العمل ليكون سبباً من الأسباب التي تؤثر سلباً في عملية التربية عامة ومكانة المعلم في المجتمع خاصة.

لكي نعرف أي نوعٍ من المعلمين نحتاج إليهم في كُردستان ، كيف نستطيع خلقٍ بيئة مناسبة في مجالٍ إعداد المعلم ، لنستطيع الإرتقاء بمكانة المعلم مهنياً وشخصياً في المجتمع ، يجب العمل على هذه المحاور :

- الإهتمام بالحالة الإجتماعية للمعلم إقتصادياً ومهنياً ورفع وتفعيل القدرة الانسانية لديه والتدريب المستمر في فن التدريس والإدارة عن طريق المعاهد

ومراكز التدريب والندوات والإجتماعات والورك شوب والعلاقات الأخرى بواسطة التكنولوجيا الحديثة بالتنسيق مع الجهات المسؤولية والوزارات الأخرى ذات العلاقة.

- لكي يصبح التدريس والتعليم مهنة يجب مراعاة رغبة الفرد الذي يجب ان يعمل في سلك التربية كمعلم ، ومن الواضح أن ليس في وسع أي انسان أن ينجح في عمله ما لم يكن يعشقٍ عمله.
- يجب أن يكون المعلم عاملاً قوياً لتنفيذ عملية التربية ، ويكون متعاوناً في وضع الخطة التربوية المعيارية ، يجب تهيئة الأرضية المناسبة له من قبل المؤسسات ذات العلاقة للإرتقاء بمستواه المهني والإنساني ليكون على إطلاع على المستجدات والتطورات التي تستجد على صعيد التربية وتكون لديه قدرة المتابعةٍ والبحث في الظواهر العلمية ويشارك منظمات المجتمع المدني ويقيم عالياً المقومات الإنسانية ورغبة الطلبة، وتكون لدية قدرة التعامل التربوي وقبول الرأي الآخر.
- يجب ان يكون لدى المعلم قدرة تشجيع الطالب للبحث عن الحقائق والإنتقاد وتحديد الحلول المناسبة وتكون لديه قدرة تحليل الأحداث والتوقعات الشهرية واليومية.

*** مستشار وزير التربية**

مشكلات الأطفال السلوكية والتربوية ودور الأسرة والمؤسسات التربوية في وضع حلول لها

مدحت عبد الرزاق عبدالنبي

قبل سنوات مضت وتحديدا منذ عام 1972 وعند تأسيس محكمة الأحداث في نينوى ، مارست مهمة التشخيص والفحص النفساني، وسبق ذلك في العام الدراسي 1966/1965 إعداد بحث التخرج في كلية التربية / جامعة بغداد، في تطبيق أحد اختبارات الذكاء على طلبة معهد التربية الأساسية في أبي غريب

وبدا لي من خلال ذلك، والعمل متواصل في هذا المجال (أقصد مجال الفحص النفساني عامة،وليس في المحكمة المذكورة) لغاية ألان ،أن الفرد الذي يعاني من مشكلة معينة قد لايفيد معه النصح والإرشاد بقدر مايجب تعريفه بقدراته وإمكانياته والذي يعد مدخلاً لتخليصه من مشاكله ومعاناته .

وإذا أردنا وضع حل لمشكلة ما، يجب البدء في البحث عن السبب المباشر لها ومحاولة ربط ذلك بما لدى الفرد من قدرات وإمكانيات ، ويمكن الحصول على ذلك من خلال مايتحلى به الفاحص النفساني من دقة وأمانة علمية وقدرة على

الإصغاء لصاحب المشكلة ، وفي الوقت الذي يعتبر فيه الإصغاء فرصة للتنفيس الانفعالي، يترك لدى صاحب المشكلة شعوراً بالارتياح والطمأنينة وبأن هناك شخصاً يهتم بأمره ومعاناته.

فضلا عن ذلك يهيئ الإصغاء قاعدة عريضة وواسعة للأبعاد الحقيقة للمشكلة وإلمام شامل بالظروف التي اكتنفت حياة الفرد وإحالته إلى حالة مرضية.إن الإصغاء عامل دعم أساسي لاغنى عنه في أية مشكلة من المشاكل ، مع مرافقة هذا الإصغاء التودد والحب والمرح ليتمكن الفاحص من الحصول على معلومات أكثر وأهم عن حياة الفرد الخاصة والعامة بين أهله وأقاربه ورفاقه ، ومن ثم لتتشكل علاقة وثيقة بين الفرد (صاحب المشكلة) والفاحص .وسيرد لاحقا في سياق الموضوع عرض لمشاكل المراحل المبكرة من حياة الفرد، ونجد من الضروري الاهتمام بها، ومحاولة وضع حلول مناسبة لها وفي وقت مبكر ، وترك ذلك يعد مدعاة لظهور مشاكل أخرى أكثر تعقيداً يصعب حلها ، أو أن تأخذ هذه المشاكل ضروبا جديدة تجعل الشخص العادي في حالة من الدهشة والاستغراب ، ويسأل نفسه يقول : كيف حصل هذا ؟

وإذا لم يتمكن الفرد (الطفل) من التعبير أو تذكر ماحدث له ، فمن الممكن الاعتماد على الأهل والأقارب .

مع بداية السنة الدراسية الحلية 2007/2006 اعدت دليلا للفحص النفساني وتم توزيعه على مدارس المحافظة بهدف استخدامه من قبل المرشد التربوي لجمع المعلومات عن الحالات الخاصة والتعرف من خلال ذلك على مايتمتع به الفرد من إمكانيات وقدرات . واجمع المرشدون التربويون على فائدة هذا الدليل في أدائهم ومهماتهم الإرشادية.

وددت قبل إنهاء خدمتي الوظيفية في العام (2007) أن أضع هذا الجهد المتواضع بين يدي زملائي وأبنائي من معلمين ومدرسين ومرشدين تربويين ، لأهميته من منطلق أن مايعانيه تلامذتنا وطلبتنا الأعزاء من مشاكل ما هي إلا وليدة مضايقات وتراكم لخبرات مؤلمة ولما كانت الأسرة في الفترة الأخيرة لا تعير اهتماماً بأبنائها ولا تكترث لمشاكلهم ومعاناتهم في الغالب .

نجد من الضروري أن تأخذ الأسرة التعليمية والتدريسية دورها المناسب في هذا المجال الذي أصبح ملحا وخطيراً إذا لم تسرع الجهات التربوية المعنية متعاونة مع

المؤسسات الصحية والإعلامية والقانونية ، لوضع حد للتصرفات الشاذة بسبب استخدام التقنيات الحديثة والتي أصبحت في متناول التلاميذ والطلبة ، مما اثر على مختلف مجالات الحياة ، ومنها الحياة الدراسية مما أدى إلى تدني مستوى التحصيل الدراسي وفي مختلف المراحل الدراسية . وحرصا منا على هذا الجانب الحيوي والمؤثر في المجتمع ، نسترعي انتباه من يعنيه الأمر.

أسئلة المقدمة ؟؟

لا أود هنا البدء بمقدمة الموضوع بالأسلوب المتعارف عليه وبكلام عابر لا جدوى منه ، إذ أجدني أمام أسئلة تطرح نفسها في هذا المجال؟

لماذا ينتاب بعض الناشئة ازمات عصبية ؟

لماذا يمارس البعض منهم السرقة ؟ الغش؟ الكذب؟ العنف ؟ التخريب؟...؟

كيف يجب أن يكون سلوكنا تجاه المشاكل السلوكية والتربوية ؟

او كيف نتعامل مع الناشئة في هذه المواقف والمشاكل ؟

كيف السبيل للتخفيف من وطأة المشاكل السلوكية والتربوية وإعادة الثقة بالنفس؟

هل العقاب أجدى وسيلة تجاه هذه المشاكل ؟

ما هي الأسس العلمية والعملية التي يجب إتباعها لينشا أبنائنا على درجة معقولة من السواء ؟

تلك أسئلة وغيرها كثير بحاجة إلى إجابة ، آملا الوقوف عند حلول لبعض من هذه المشاكل ، ولدى الآباء والأمهات بل والناشئة أنفسهم حلولا لها ولغيرها فضلا عن مساهمة ذوي الخبرة والاختصاص في مجال التربية والتعليم ، وما يمكن ان يؤدونه من دور مناسب في هذا المجال . يمر الناشئة في المجتمع العراقي والعربي بظروف غير طبيعية فرضت علينا في مقابل ضعف الايمان وانعدام الثقة بالنفس ،والبارئ سبحانه وتعالى يقول بسم الله الرحمن الرحيم (ذلك بأن الله لم يك مغيرا نعمة أنعمها على قوم حتى يغيروا ما بأنفسهم)وفي مقابل ذلك يطمئن الله سبحانه عباده ويجعلهم في حالة من التفاؤل والثقة بالنفس بقوله عز وجل بسم الله الرحمن الرحيم (قل يا عبادِي الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله إن الله يغفر الذنوب جميعاً انه هو الغفور الرحيم).

ولو تحرينا عن الأسباب الأساسية لمعظم مشاكل الناشئة لوجدنا أنها ذات علاقة بالمجالات التالية..

المجموعة الأولى / الأسباب الاجتماعية النفسية

اذ غالبا ما تشترك الأسرة والمدرسة في تهيئة الناشئة لسلوكية ايجابية بناءة وفاعلة ، او قد يحدث خلاف ذلك ، لسلوكية سلبية شاذة !!فضلاً عن تأثير الظروف الاجتماعية العامة . ونحن في هذا المجال نحمل المسؤولية برمتها للأسرة ، حيث ان نشأة الفرد تبدأ من الأسرة ، ولكنها مع الأسف بدأت وفي الفترة الأخيرة في تراجع مستمر (اقصد الأسرة)، وهو أمر غير مرغوب فيه اجتماعياً لما له من آثار سلبية على الأبناء أولا والمجتمع ككل ثانياً ، إذ فقدت الأسرة بعضا من امتيازاتها السابقة ، وبالتحديد الضبط الاجتماعي لسلوك الأبناء دون تعويض ذلك بمهمات لتعزيز النواحي النفسية والتربوية .ان تراجع الأسرة الذي نعهده حالياً لابد له من أسباب ، ولعل ابرز هذه الأسباب تكمن في عملية اختيار الزوج أو الزوجة ، والتي (أي الأسرة) يجب أن تعتمد على مبدأ التجانس في معظم مجالات الحياة منها :التجانس في الدين والالتزام بالعبادات والفروض الدينية لكلا الشركين / التجانس في العمر / في الخصائص الاجتماعية والمشاركة الاجتماعية/ في السلوك في فترة الخطوبة / في الثقافة ومستوى التعلم / في الاتجاهات والميول / في المهنة والمكانة الاجتماعية والاقتصادية / في الخصائص والصفات الجسمية / في التقارب المكاني . ان عملية الاختيار الخاطئة والتي ينعدم فيها مبدأ التجانس ،غالباً ما تكون سبباً مباشراً لظروف نفسية معقدة تثير حفيظة الصغار والكبار من الأبناء ، وتهيئة البعض منهم لتصرف سيئ وسلوكية شاذة يرفضها المجتمع .

المجموعة الثانية /الأسباب الوراثية والعضوية (التكوينية)

يتأثر نمو الفرد بمظاهره المختلفة بعوامل عدة منها ..

الوراثة / التي تنتقل من خلالها الصفات والخصائص الجسمية إلى الفرد من والدية وأجداده وسلالته التي انحدار منها وعن طريق المورثات (الجينات) ، وقد تبرز بعض الصفات لدى الفرد من خلال تفاعل هذه الجينات بالحالات التالية :

* تفاعل الجينات مع بعضها البعض الآخر؟
*تفاعل الجينات مع المواد التي تصل إليها من البيئة الخارجية للخلية الحية .
*تفاعل الجينات مع المادة الحية (الستوبلازم) .
*تفاعل الجينات مع النتائج الكيميائية للجينات الأخرى .

التكوين العضوي / ووظائف بعض أعضائه الداخلية وخاصة الغدد الصماء التي تفرز هرمونات تؤثر في مظاهر الحياة في جميع آفاقها ، أما ايجابياً في حالة انتظام إفراز هذه الغدد أو سلباً في خلاف ذلك . من جانب آخر فأن إصابة الجهاز العصبي ، وبخاصة الدماغ غالباًماتترك أثر سلبي في أداءه لوظيفته ، والتي تشمل النواحي النفسية والعقلية . وكلما حدثت هذه الإصابات في سن مبكر كلما كان أثرها اكبر ، ومن الملاحظ ان هذه الإصابات غالبا ما تحدث نتيجة إصابة من الحمى والشدة فأن معظم الآباء والأمهات لا يلتقون إليها في حينه ويعزونها عندما تظهر إلى فعل الوراثة ، او فترة الحمل ، وتدل الأبحاث والدراسات بان ما كنا نرده لفعل الوراثة في اضطرابات الأطفال النفسية والعقلية بما في ذلك إصابتهم بالتخلف العقلي والصرع وغيرها . ما هو في الواقع إلا نتيجة لإصابات عضوية غير منظورة للدماغ أثناء فترة الطفولة .

المجموعة الثالثة / التجارب الحياتية

لم يكن لينتهي الحصار القاسي الذي فرض على المواطن العراقي ولسنوات طويلة ، ألا وتم تهيئة ظرف أقسى منه هو ظرف الاحتلال والذي كان السبب في فقدان الأمن وإثارة الفتن وما نشهده من عمليات القتل الجماعي والتفجيرات وما تتسابق إليه الفضائيات وتنقله من صور العنف المسلح واستهداف المدن والضواحي بعملات عسكرية والاغتيال والخطف ومشاهد الجثث الملقاة في الشوارع وعلى الأرصفة .

وبهذا يمكن القول بان نمو الأطفال في العراق لايمكن أن يسير بشكل طبيعي بفعل الظروف الأمنية الصعبة والمعقدة فضلا عن الظروف الاقتصادية المتدهورة ، وأسوا ما في الأمر هو التهجير الذي تعيشه الكثير من العائلات ، والذي ينعكس على الأطفال بحالات من القلق وعدم التركيز والاتكالية والعنف والعدوانية وغيرها .

إن مايمر به الأطفال من حوادث متكررة من وقت لأخر يشكل سببا مباشرا لكثير من الاضطرابات والمشاكل النفسية ،واثر الحوادث في نفسية الأطفال لايعتمد

فقط على طبيعة الحادث ، وإنما يعتمد على السن الذي يكون عليه الطفل عند وقوع الحادث ومدى تكراره والى الظروف التي يقع فيها ، وما يمكن أن يصاحبه من فعل حوادث أخرى يمكن أن تزيد أو تقلل من فعله . وفي مقابل ذلك يتحتم على الكبار عدم تضخيم تأثير أي حادث ما في حياة الأطفال ، لان الأطفال يملكون جهازا عصبيا مرنا يتمتع بقابلية واسعة على قبول وتمثيل التجارب المختلفة ، مع العلم أن الأطفال ليسوا سواء في القدرات والخصائص العقلية والنفسية ، وما يمكن أن نقدمه من خدمات لمجموعة من الأطفال قد لا يفيد مع مجموعة أخرى .

ولهذا وجب الانتباه والحرص على توفير خدمات متنوعة ومتغيرة من آن لآخر تتفق والظرف الذي تحياه مجموعة دون أخرى وسيتم لاحقا تقديم عرض لبعض المشاكل التي يعاني منها الأطفال لمختلف المراحل العمرية مع التركيز على الأسباب المباشرة ووسائل العلاج الممكنة . آملا أن تأخذ العناية والاهتمام من لدن المعنيين بالأمر وبخاصة الأسرة والمدرسة .

عرض لبعض مشكلات الأطفال الأسباب والمعالجات

مشكلات النطق

تتميز لغة الطفل في مرحلة ما قبل المدرسة باضطرابات مختلفة ، ولعلها أكثر الاضطرابات حدوثا ، وقل أن نجد طفلا يعبر طفولته بدون ان يمر بفترة من التردد في الكلام او التوقف او إلى إبدال حروف بعض الكلمات .ولقد أورد الجاحظ في كتابه (البيان والتبيين) بعضا من هذه الاضطرابات مع المعاني الخاصة بها:

* الرتة / حبسة في اللسان وعجمة في الكلام .
* اللكنة / عقدة في اللسان وعجمة في الكلام .
* اللثغة / إبدال الراء لام ، والسين ثاء .
* الفافاة / ترديد حرف الفاء .
* التمتمة / ترديد حرف التاء .
* اللفف / ثقل اللسان وانعقاده .
* الليغ / عدم وضوح الكلام .
* اللجلجة / إدخال بعض الكلام في بعض .

فضلا عن ذلك يلاحظ لدى بعض الأطفال اضطرابات في النطق ، منها :

* خشونة الصوت أو رخاوته .

* التكلم ببطء او بجهد او مايسمى بالكلام التشنجي .

* تأخر في الكلام عن الفترة الاعتيادية لبدئه .

الأسباب

* عيوب في الحنجرة او اللسان .

* الصمم الجزئي أو الكلي .

*تعرض الطفل لعوامل نفسية والتي تتراوح بين تجارب القلق ، الخوف ، فقدان الحب والحنان ، الغيرة .

*التخلف العقلي وتدني درجة الذكاء .

*تقليده لنماذج لغوية خاطئة .

*مرور الطفل بأزمة عصبية حادة .

*التعرض لمواقف إخفاق وفشل .

آراء ومحاولات في العلاج...

* التعرف على مصادر القلق والتوتر والمساعدة في إزالتها أو التخفيف من وطأتها.

*التعرف على مصادر الإخفاق والفشل ، وتعريف الطفل بما يتمتع به من قدرات وإمكانيات تسهم في تحقيق النجاح مستقبلا .

*العمل على ضبط انفعالات الطفل .

* إعادة شعور الطفل بالأمن والطمأنينة .

*تغير مجالات العمل في البيت والمدرسة .

*يمكن الإفادة من اللعب كوسيلة ناجحة في العلاج . وذلك بتوفير الألعاب المناسبة والتي يمكن ممارستها بشكل جماعي بهدف دفع الطفل للحديث مع زملاء له ، ينسى بذلك الطفل مضايقاته ومتاعبه . وكذا الحال في اللعب الانفرادي إذا توفرت الألعاب المناسبة فقد نحصل من خلالها على نتائج ايجابية.

* يمكن استخدام الإيحاء والإقناع مع الطفل وبان حالته لن تدوم طويلا ، وانه ليس الوحيد في مثل هذه الحالة ، وانه ليس بحاجة إلى علاج ، إذ ليس هناك ما يمنعه من الكلام بشكل اعتيادي .

*تقديم تمرينات لتعلم الكلام من جديد ، وعن طريق دفعه للمشاركة في الوان من المحادثات كحل الألغاز والمناقشة في ظروف لعب وتسلية . ولعل أفضل أنواع الكلام التي يمكن تدريبه عليها هو الكلام المحفوظ المعاد ، الكلام العاطفي ، الغناء ، التمثيل ،الكلام الجمعي ، الكلام بصوت مرتفع ، الكلام مع شخص اقل منه شانا ، والكلام الإيقاعي يتوافق مع صفق اليد ، دق القدم ، الصفير ، خطوات المشي ، أو تحريك الذراعين ، وذلك لصرف انتباه الطفل عن الاضطراب في كلامه .

التبول اللاإرادي

من أكثر المشكلات السلوكية شيوعا ، وأكثر انتشارا بين الذكور عنه بين الإناث ، وقد لا يعتبر مشكلة سلوكية قبل سن الثالثة أو الرابعة بشرط أن يتكرر حوالي من 4 – 5 مرات أسبوعيا وغالبا ما يحدث ليلا (وقد يحدث نهارا) ويكون ذلك في سن مبكرة وبخاصة أثناء النوم العميق . ويرجع التبول اللاإرادي برمته لأسباب نفسية ، باستثناء حالات قليلة سببها مرض عضوي وهذه تنتهي بالعلاج الطبي .

الأسباب

* تعبير غير مباشر للقلق .
*محاولة جذب اهتمام الوالدين ، وبخاصة حين ولادة طفل جديد للأسرة .
*تعبير عن عداء لاشعوري للوالدين .
*عرض لعدم النضج والاضطراب الانفعالي .
*تعلم خاطئ لعمليات الإخراج .

وعلى العموم فان لسوء العلاقات الأسرية . والانهيار العاطفي في الأسرة ، واتجاه الوالدين نحو الطفل أثرا كبيرا في تنمية هذه المشكلة .

آراء ومحاولات في العلاج

* تشخيص المشكلة ومعرفة أسبابها . ومحاولة التغلب على أسبابها بإحدى طرق العلاج النفسي المناسبة لسن الطفل .

*توجيه الأسرة نحو تغير البيئة النفسية للطفل ، حتى يتحرر من الضغط النفسي الذي أدى إلى ظهور المشكلة .
*منع الطفل من تناول السوائل قبل فترة مناسبة من بدء النوم .
قد يعتبر البعض أن المحاولة الأخيرة في العلاج تحمل صفة العقاب ، فيفضل إزاء ذلك الإكثار من تناول الطفل للسوائل في النهار بغية زيادة تحمله وتحكمه في ضبط عملية التبول مما يؤدي إلى انتقال أثره إلى فترة الليل .

اضطرابات العادات

يلاحظ بين الحين والآخر لدى بعض الأطفال اضطراب في العادات السلوكية ، وقد تكون عرضا لأمراض نفسية أو قد تكون هي نفسها مشكلات سلوكية قائمة بذاتها . وإذا ما أهملت دون توجيه أو علاج في وقت مبكر ، فقد تستمر لفترات متقدمة من مراحل الطفولة ، وتلازم الطفل وحتى المراهق وهما على مقاعد الدراسة . ولعل من ابرز هذه الاضطرابات : مص الإبهام ، قضم الأظافر ، قبض الأقلام ، اللازمات العصبية منها (هز الرجلين ، حركات الرأس والكتفين واليدين ، رمش العينين ، حركات الفم ، وجرش الأسنان ...) ، اللعب بأعضاء الجسم ، وعدم الاستقرار.

الأسباب

* القلق ، الصراع ، الإحباط .
*العصبية العامة والتوتر لدى الفرد أو الأسرة .
*الشعور بالتعاسة والشقاء ، وتراكم المضايقات والمشكلات التي لم تجد لها حلا مناسبا
*العاهات الجسمية كضعف البصر ، العمى ، الصمم ...
* المعاملة الأسرية الخاطئة غير المتكافئة (بين الأخوة والأخوات) .
* عدم تحقيق الحاجات الأساسية ، او يتم تحقيقها دون الكفاية المطلوبة .

آراء ومحاولات في العلاج

* توجيه وإرشاد الوالدين فيما يتعلق بالمعاملة السليمة بين الأبناء . وتحسين علاقتها بهم ، وعلاج قلق الوالدين ، ونصحهما بعدم استخدام العقاب كعلاج .

*التعرف على الأسباب الرئيسة لهذه العادات ، والتخفيف من وطأتها وأثرها .
* استخدام العلاج السلوكي في محو العادات غير المرغوب فيها ، وتهيئة البدائل المناسبة .
* العلاج البيئي وتعديل مجال حياة الفرد بما يحقق هدوءه ونشاطه وسعادته ، وتعديل اتجاهات الوالدين وتوفير العطف والحزم والعدالة وحسن التوجيه .
*إشغال يدي الطفل بالمفيد والمنتج من النشاط ك (العمل اليدوي الذي يشمل الحل والتركيب . الموسيقى ، الرسم ، أعمال المنزل ...)
* إشباع حاجات الطفل ، والاهتمام بالترفيه ، النشاط الرياضي والاجتماعي ، تنظيم السفرات ، تشجيع الهوايات ، تنظيم أوقات الراحة والاسترخاء

الغـــــيرة

مشكلة سلوكية متأصلة في نفس الكثير من الناسٍ صغارا وكبارا ، نسبة حدوثها في الإناث أكثر من الذكور ، وهي ليست ظاهرياً ، وإنما هي حالة انفعالية يشعر بها الفرد ، لها مظاهر خارجية يمكن الاستلال منها أحيانا على الشعور الداخلي ، وأقسى أنواع الغيرة هو ما ينشا عن شعور بالنقص مصحوب بشعور بعدم إمكان التغلب عليه ، كنقص في الجمال ، نقص في القدرة الجسمية ، الحسية ، أو العقلية ، لهذا نجد أن المعرضين للغيرة معرضون للشعور بالنقص .

كيف تنشا الغيرة ؟

لعل من أهم أسباب الغيرة شعور الفرد بحقه في امتياز معين (في الغالب امتيازا اجتماعيا) أو أن يحصل عليه بالفعل ، ثم يفقده كله ، أو يفقد جزءا منه ، ليحصل عليه فردا آخر .الذي يحصل تبعا لذلك أن الطفل الأول يمر بظروف بيئية خاصة ، فيها يتم إجابة كل طلباته ، ويسترعي انتباه الجميع ، سرعان ماتنحسر عنه هذه الامتيازات بولادة الطفل الثاني ، ويترتب على ذلك فقده لثقة من يحيط به وبخاصة والدته ، مع فقده ثقته بنفسه ، وبأنه شخص غير مرغوب فيه ، وبذلك يبدأ شعوره بالقلق ، شعوره بالكراهية لبيئته ، الميل للانتقام من الآخرين ، أو شعوره بالنزوع إلى سلوك يترتب عليه جلب العناية والانتباه إليه كالبكاء ، التبول اللاإرادي ، أو المرض . ومما يزيد الغيرة حدة هو ما يحدثه الآباء والمعلمون أو المدرسون من إثارة لأبنائهم وتلامذتهم (أو طلبتهم) وعدم معاملتهم بعيدا عن

التمييز الصريح والضمني ، إذ أن الغيرة شعور مؤلم جدا يجعل صاحبه قلقا ، ناقما ، تعبا لا يستريح لنجاح غيره ، فضلا عن كونه قليل التعامل مع الناس ، لا يسهل انسجامه معهم ، أنانيا ، يهتم بحقوقه أكثر مما يهتم لواجباته ، يميل إلى المشاجرة ، النقد ، التشهير ، أو الإيقاع بغيره ، أو انه مظلوم ، مضطهد سيئ الحظ .وقد يظهر أحيانا بسلوكية طيبه أمام الآخرين !! .

الأسباب

تلخيصا لما ذكر آنفاً، يمكن تحديد أسباب هذه المشكلة بالاتي ..

* الحرمان من الحب ، العطف ، والحنان .
* الشعور بالنقص أمام الآخرين .
* الإخفاق والفشل في أداء وتنفيذ الأعمال والواجبات المطلوبة منه .
* التفوق او المكانة التي يحصل عليها الآخرون .

آراء ومحاولات في العلاج ...

* العمل على زيادة الثقة بالنفس .
* التخفيف من وطأة الشعور بالنقص .
* إثارة التعاون مع الآخرين .
*الابتعاد عن المواقف التي تخلق الإخفاق والفشل .

العناد

من المشاكل السلوكية ، وهي احد مظاهر النفور ، فيها يتخذ الطفل موقف المعارضة والرفض لما يوجه إليه من واجبات ومطالب .

الأسباب

* الدفاع عن الذات ضد المطالب التي لا طاقة له بأدائها .
* تعقد المواقف وصعوبة إدراكها من قبل الطفل .
* تدليل الطفل في مواقف دون أخرى .
*عدم الصبر على تأخر الطفل في الفهم والانجاز .
* منح الطفل فرصة اختيار غير مناسبة .
*التدخل في كل ما يقوم به الطفل من أعمال ومحاولة ضبط سلوكه .

آراء ومحاولات في العلاج...

*توضيح المواقف الغامضة ومواجهة الطفل بتفاصيلها .
* تحديد المطالب والواجبات التي تتفق وقابليات واستعدادات الطفل .
*الابتعاد عن تدليل الطفل بصورة مفرطة وعدم تركه دون رعاية وعناية .
*إزالة فرص الاختيار للطفل واعتماد الموقف الذي يوفر إشباعا كاملا له .
* الابتعاد عن نهي الطفل باستمرار ، وعدم التدخل فيما يقوم به من أعمال .

الانطـــواء

مشكلة سلوكية فيها لا يتكيف الطفل لجو المدرسة في علاقاته الاجتماعية ، يبقى بعيدا عن زملاءه فيما يقوم به من أعمال أو نشاطات .

الأسباب

* حرص الوالدين على عدم مخالطة أبنائهم للآخرين .
* وجود عاهات جسمية او مرضية .
* تأخر النمو الانفعالي مع عدم التكيف مع الآخرين .

آراء ومحاولات في العلاج ...

* مساعدة الأطفال في انتقاء أصدقاء له وتشجيعه على معاشرتهم .
* معالجة العاهات المرضية والجسمية المؤدية للانطواء .
* إيجاد حلول للمشكلات الانفعالية .
* إدماج الطفل في أنواع من النشاط المدرسي الجمعي .

العنف والعدوان

لقد سنحت لأحد أساتذتي (د. علي كمال / مستشار الطب النفساني) فرصة المشاركة في ندوة محددة دعت إليها منظمة اليونسكو في باريس عام(1971) للبحث في موضوع العنف والعدوان في المجالات الفردية والاجتماعية والوطنية والدولية ، واتخذت حصيلة آراء المشاركين في الندوة اتجاهين متعارضين الأول : يرى في ظاهرة العنف والعدوان صفة متأصلة في طبيعة الإنسان ، وإنها قد تقررت بفعل عوامل بيولوجية والى الحد الذي يجعلها ظاهرة حتمية الوجود في الحياة الانسانية . الثاني : يرى في العنف والعدوان ظاهرة طارئة في حياة الإنسان ، وبأنها مكتسبة من الحياة بفعل عوامل بيئية واجتماعية وتعليمية .

هذا وقد اتجهت آراء المشاركين في الندوة إلى الأخذ بالرأي الثاني . في الوقت الذي جمع فيه (د. علي كمال) بين الاتجاهين ، ورأى في العنف والعدوان حالة حتمية لها أصولها البيولوجية ، وان كان لهذه الحتمية أن تؤجل .

الدراسة
من الجامع الى الجامعة

محمد ملا مصطفى هيراني*

كان الكاتب قد نشر مقالاً في العدد (1) السنة الاولى آب 2003 ص (194-202) حول موضوع الدراسة الحلقية في مدارس جوامع كردستان. ويعود هنا لإستكمال الموضوع ليتسنى له الإسهاب من حيث المقارنة والبحث

- التربية والتعليم -

في العدد الأول من مجلة (آفاق تربوية) الغراء، ألمت القاريء والمتتبع العزيز جانباً لايزال نابضاً الى يومنا هذا، وهو الخوض في طبيعة الدراسة الحلقية في مدارس جوامع كُردستان وكان العنوان يحمل في ثناياه التطرق الى الدراسة الجامعية أو كان يتدرج وصولاً اليها.

غير أن المجال الذي كان مخصصاً في العدد المذكور لم يكن ليتسنى للأطناب والأسهاب في المقارنة والبحث، لذا فإن استئناف البحث نفسه يعدّ اتماماً وتكملة له وليس من باب الإطالة.

بدءاً لابدّ من إيضاح كي يكون تبياناً للدراسة الجامعية التي تمتدّ جذورها الى الدراسة في المراكز الدينية التي شعّت في أصقاع عديدة من قرى ومدن كُردستان،

فالقاريء ربما كان يظن باديء الأمر، انّ العنوان يحتضن جلّ الدراسات الجامعية فكان لزاماً أن يكون محور البحث حول الكليات التي تُعنى بالانماط التي تماثل أو تشابه الدراسة الحلقية، والغاية هي أن تجلو للقاريء النوافذ التي منها أطلت الدراسات المتطورة حالياً.

إن صفوة الجمهور الذي تحويها تلكم الكليات هم لفيف من جماعات حيّت وتحيا فيهم نخوة دراسة علوم النحو والصرف في معاني الفاظ الذكر الحكيم والسنة النبوية، ومعرفة مناسبة النزول والروايات المتعددة حول منشأ النص ومزامنته لها.

انّ أتباع هذه العلوم يحبون المثل الانسانية بدرجة حتى أن نوع الدراسة موسوم بالدراسات الانسانية، رغم تيقني من وجود فارق بين المثل الانسانية والتسمية الجديدة لكن العلاقة وطيدة لا شائبة فيها. جانب من هذه الدراسات تبرز علوماً يعتمد بعضها علوماً مترجمة من بينها ـ علم المنطق ـ فقد نشأ وتربّى وصقل لدى الأغريق بتأريخه العريق والممتدّ وما اعتراه من أفكار وآراء فلاسفة منهم من هو في كفة المؤيدين وآخرون في الكفة الأخرى في سائر عصور نهضة الاغريق.

غير أن أيّ دراسة تلتزم أن يكون القاريء ملماً باللغة التي كتبت بها (أي اللغة الأصلية) وهناك حقيقة أخرى تلازمها وهي أنه (مالا يدرك كله لايترك كلّه). فالمأسوف في أفكار الحكماء هو استقرارها لدى فئة قليلة فيما لو قورنت بالمدّ المديد الذي استقى العلوم اليونانية من خلال نقل هذا العلم الذي يراعي الذهن عن الخطأ في هذا العالم الفسيح. غير أن الفئة القليلة هنا وصف دقيق وليس ضعفاً لهم بل إنهم في مرّ الدهور غلبوا الآخرين بما لديهم من معايير تنويرية.

إن فكرة تفهم النصوص باللغة التي كتبت بها وان كانت نابعة من تمعّنٍ صائب الاّ أن إمكانية انجاحها ليست يسراً وفي بعض البقاع تصل حدّ الإستحالة.

إن علم المنطق له الأثر الفعّال في تنمية اللب وغربلة المفاهيم التي يحملها الدارس. فقد لجأوا منذ القدم الى شق ترع وروافد عديدة لتجويز نقل ذلك العلم الذي كما اسلفنا (يعصم الذهن عن الخطأ) تحت تسميات عديدة وضعوها وبرع قسم من تصنيفاتها، من بين هذه التسميات (المنطق في شكله العربي).

وقد رفد المنطق اليوناني بيئات فكرية بثورة عارمة أدت هي نفسها الى اضمار واخماد شرارتها لاحقاً !

ورب قائل أو كائل يحلل عدم إيصال هذا العلم أو صعوبته هو المؤدي به الى جعله وراء الظهور لا لكونه كما يرى البعض أنه لا فائدة فيه. فالحقيقة انه علم صعب المنال، حتى أصبح يُتناسى بالتدريج الزمني. فأصبح في الجامعات من قبيل الوقوف على الأطلال.

وفي عالم النحو وهو منفذ آخر، فأنه يلقى اقبالاً شديداً في وسط الدراسة الحلقية لأن من طبيعة هذه المدارس أن القائمين بديمومتها يُحدثون نوعاً من المحاججة اليومية حتى في أوقات غير أوقات الدرس.

نعم لقد حبّب هذا العلم (النحو) وعشقته أفئدة جموع المشتغلين به والسائرين في ركبه الى حدّ أنهم عدّوه (أبا العلوم).

لقد دفع النحو والاشتغال به بعض النحاة الى الفلسفة في النحو وهو اساساً بهذه النوعية عبث غير مراد وكثيراً ما أدّى هذا لدهليز الى نفور الدارس أو الناشيء، ومن ثم العجز في متابعة النحو. غير المناهج الجديدة سواء كانت ضمن المدارس أم المراحل الأعلى منها جعلوا من النحو مادة سلسلة بعد أن كانت ضحلة ولقمة سائغة بعد أن كانت عسيرة الهضم، أرجو أن لايُظنّ أن القواعد الأساسية في النحو والصرف طرأ عليها طاريء أفناها أو أتى بما هو ينافيها، ولكن فن الكتابة والاسلوب الذي يقترب من أسلوب العصر أجدر وأنفع لايصال مكنونات هذا العلم.

ولولا التباين الجليّ الذي يلاحظ بين فنيّة الدراسة الجامعية وبين الدرس الحلقي، فإن رفد العلوم الانسانية جميعها في المرافيء والمراحل الجامعية أمر محبّذ وهي من القضايا والحالات المرجوّ حصولها، فالدقة التي تكون مطلوبة في حلقات الدرس وإن لم تطالب بها في المقاعد الجامعية، فانها اللبنة الأولى أولاً وعدم احتسابها نسياً منسياً أمرٌ يضعف الطالب والمطلوب ثانياً دعنا عن حصولها لأنها حالة متناهية عسراً أو يستحيل.

هذا وان صعوبة سريان الاصالة بحقيقتها تجعل النصوص الجديدة وكأنها كمّ من العبء الثقيل. ولا بد من الايماء والاشارة الى هذا الرفد الهائل من الكتب التي

تنبعث منها رائحة العصر من حيث الوضع الذي يسايرها من الغلاف الى الغلاف بدءاً بكتب الفقه والبلاغة وأصول الفقه والنحو والصرف. من بين هذه الكتب القيّمة من حيث الاسلوب لا المادة فقط:

- مناهج البحث في اللغة 1955م
- النحو الوافي - عباس حسن
- الشيرازيات -
- وكتاب - في النحو العربي - قواعد وتطبيق
- نحو التيسير
- نظرات في اللغة والنحو
- الدلالة الزمنية في الجملة العربية

وفي مجال المعاجم أو المعجمات كما يقال، هناك كتب حيّة فيها يشمّ القاريء رائحة طبخة النحو في الماضي بروح العصر، وقد اصبحت محط ارتكاز الباحثين وخلدت فيها أسماء المؤلفين على مرّ التأريخ منها كتاب - الاعلام - لخير الدين (الزاركەلی) - وليس الزركلي وكتاب أخبار النحويين البصريين، وهو مؤلف يُعنى بالنحويين لا النحو كعلم بحت وكتاب (الشعر والشعراء) في مجال الأدب لابن قتيبة وكتاب (جمهرة اشعار العرب) بتحقيق علي محمد البجاوي والتيسير الملاحظ فيه حيث الكتاب قديم ذكره ابن رشيق القيرواني المتوفى 463 هـ في كتابه (العمدة) ولما في هذا الكتاب من ثروة زاخرة، فإن كل من جاء من بعده ذكر المؤلف من باب الإعتماد عليه في التحقيق والأخذ به.

لم تأت قائمة اسماء النتاجات الثرية من باب ذكر المؤلفات أو حصرها لأنها ليس مطلوباً البتة، غير أن الملاحظ في هذه وفي غيرها من المؤلفات الجمّة مما تناظرها منهجاً ومحتوىً ظلت من الحتميات التي لا جدوى من تناسيها.

فالتراث عسجد لا يكون خلقاً (بالياً) فهو قديم غنىً وحديث طراوة ولذّة ألم يقولوا - كل شيء اذا ضرب هان الاّ الذهب.

أجل فذكر هذه الدرر في هذا المقال جاء لنؤكد للقاريء انها تعدّ ركيزة البحوث الجامعية، علك تسمع أو ترى نصاً من منشيء لا يرمز أو لا يشير اليها لكنك

تلمس في الفحوى سريانها. كل ما هنالك أن المنكر لها أصيب بالتعامي لا العمى أمام قدرات وفضل الكنوز السالفة.

ان الدراسة المستفيضة التي تنعم بها دور الجامعات من روافد العلوم الانسانية ماهي الاّ بضاعة سالفة ولكنها لا تنقرض ولا يمكن اهمالها بالتقادم أو مرور الزمن.

إذا اطعمنا المقال هذا بالحلل واليواقيت من موروثنا الفكري، فإن الأصالة تتلألأ في ثناياها والأصالة حلة قشيبةٍ متجددة وإن لم تكن جديدة فهي خميرة كل جديد مفيد، وفي هذا الصدد وتثميناً لموروثنا الفكري يقول (محمد غنيمي هلال : لايستطيع امرؤ أن يصقل نفسه ولا أن يبلغ أقصى ما يتيسر له من كمال الا بجلاء ذهنه بأفكار الآخرين وبالأخذ بالمفيد من آرائهم ودعواتهم.

ان ما ذهب اليه (غنيمي)، هو تقييم للأصالة وحين تحدَث عن الأدب بهذا النمط جاءت عباراته في ذروة الدراية وبالإمكان تأطير الدراسات بهذا السياج المشروط ولكن حصة الدراسات الانسانية فيه أوفر وأوسع.

أتذكر طريفة استقرت في ذاكرتي منذ عقدين ونصف العقد وهي في واقع الأمر حقيقة لا طريفة فحسب، نعم زار أحد الوجهاء وهو الأستاذ الأديب محمد ملا عبدالكريم المدرس كلية الشريعة ببغداد وكانت تماثلها كلية أخرى بإسم الشريعة في النجف ولكن تحت عنوان (كلية الفقه). وكان الزائر قد قدّم بطلبه الى عمادة الكلية يروم فيها قبوله فالواقع كان مراجعاً ولكنه كان ذا صدىً في العلوم الانسانية لدى الاساتذه وقسم من الطلبة، فتلقى الجواب بالرفض، لربما كان السبب لفارق العمر بينه وبين رهط الطلاب المتقدمين والمقبولين، وبعد أن تأكد من عدم موافقة مجلس الكلية والعمادة، نطق بما هو حق رغم مرارته بعض الشيء في قلوب الموجّه اليهم من المجلس. حيث قال:

ـ كنت أودّ أن أحصل على شهادة جامعية لا لتلقي ما يلقى هنا فجلّ ما يُدرس هنا ـ والكلام له ـ أي في هذه الكلية، قد تلقيته منذ نعومة أظافري في الدراسة الحلقية.

وتقصياً لما جرى في حينه وأقواله بصدد الحالة، أقول إن الرجل كان صادقاً فيما نطق به. فكان الدارس يقوم بصقل ما يتلقاه بينه وبين استاذه في حلقة الدرس أو مع زملائه الدارسين وبين فينة وأخرى كان الحوار يدور بين طلاب العلم وهم ليسوا في

مدرسة واحدة ـ شعراً ونحواً وبلاغة ومسائل في الفقه، وخصوصاً ما يتعلق من الفقه والشرع بالمواريث.

أنا لست ممن يرون مرجعية سائر العلوم في الدراسة الحلقية فهناك الطبيعيات والرياضيات والجيولوجيا، ولكن كما اسلفت فإن مدار حديثنا هو الدراسات الانسانية.

بعض مصادر البحث

1ـ تعريف المنطق. في كتاب گلنبوى منطق، طبعات متعددة.

2ـ الأدب المقارن ـ محمد غنيمي هلال ط3 ، دار العودة، بيروت 1981.

3ـ المنطق في شكله العربي ـ لجنة التأليف.

4ـ مباديء الفلسفة اليونانية ـ يوسف كرم.

5ـ مذكرات الدكتور عبدالستار الجواري وكتابه (نحو التيسر).

6ـ كتاب ـ المكتبة ـ تعريف بالمصادر في دراسة اللغة والأدب، د. سامي مكي وعبدالوهاب محمد علي 1979.

7ـ النحو الوافي لعباس حسن.

8ـ الشيرازيات في النحو العربي ـ تحقيق د. علي جابر المنصوري، رسالة دكتوراه 1976.

9ـ في النحو العربي ـ قواعد وتطبيق، ط 1 ، مطبعة مصطفى البابى الحلبي.

10ـ الدلالة الزمنية في الجملة العربية ـ د. علي جابر المنصوري، ط 1، مطبعة الجامعة، بغداد 1984م.

***مشرف إختصاصي اللغة العربية ـ أربيل**